

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Philippe Sollers

Venedik Karnavalı

Çeviren: Aysel Bora

*Philippe Sollers'in
YKY'deki kitapları*

Kadınlar (1993)
Stüdyo (1999)
Sabit Tutku (2004)
Venedik Karnavalı (2007)

PHILIPPE SOLLERS

Venedik Karnavalı

ÇEVİREN:
AYSEL BORA

ROMAN

İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 2514
Edebiyat - 778

Venedik Karnavalı / Philippe Sollers
Özgün Adı: La fête à Venise
Çeviren: Aysel Bora

Kitap Editörü: Korkut Erdur
Düzeltili: Korkut Tankuter

Kapak Tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Üç-Er Ofset -
Yüzyıl Mah. Massit 5. Cad. No: 15 Bağcılar / İstanbul

Çeviriye temel alınan baskı: Éditions Galimard, 2000
1. Baskı: İstanbul, Mayıs 2007
ISBN 978-975-08-1251-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2007
Sertifika No: 1206-34-003513
© Éditions Gallimard 1991

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.yapikrediyayinlari.com>
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://yky.estore.com.tr>
<http://alisveris.yapikredi.com.tr>
<http://www.yapikredi.com.tr>

*“Çok sayıda edime yetkin bir bedeni olanın,
büyük bir bölümü sonsuz olan bir zekâsı vardır.”*

SPINOZA

I

Bu kesin bir şey, on hazirana doğru burada gökyüzü döner, ufuk hiç dağılmayan sıcak bir sise bürünür, akşamların gerçek tiyatrosu başlar. Fırtınalar olur, ama bir enerji tarafından bastırılmışlardır, ezilip ufaltılmışlar, kuşatılmışlardır. İnsan bir başka yürür, bir başka uyur, gözler bir başkadır, nefes daralır, sesler gerçek derinliklerini bulur. Katmanlar halindeki bu küçük gezegen ilginçtir.

Le Verrier 18 Eylül 1846'da Galle'e o meşhur mektubunu yazar. Galle mektubu 23 Eylül'de alır ve ertesi gece yakın tarihli bir haritadan yararlanıp küçük bir hesap hatasını düzelterek Neptün'ün varlığını teleskopla ilk kez gözlemler. Le Verrier'nin kötü bir karaktere sahip olduğu söylenir. Olabilir. Ben onun, başka şeyler arasında adını seviyorum. Daha çok Stendhal takma adı altında tanınan Henri Beyle'in 20 Haziran 1832'de "Pythia gibi zorlanarak" hatıralarını kaleme almaya başladığını not düşmesini seviyorum. Kırk dokuz yaşındadır, Roma'dadır. Aynı yılın 4 Temmuz'unda şu sözlerle yazılarına son vererek durur: "Sıcak saat 1.30'da bende kafa bırakmıyor." Her şeyi olduğu gibi bırakmak en doğrusu. Stendhal resmi soyadı Beyle'i çoğu zaman yazın kurallarına göre değil, Belle olarak yazar. Kendini çirkin, şişko, ense kulak yerinde bir İtalyan kasabı gibi hissetmektedir. "Bunları okuyacak gözler aydınlığa henüz açılıyor." Evet. "Gelecekteki okuyucularım 10 ya da 12 yaşındalar." Evet, evet.

Birinci kattan Luz'u zar zor işitiyorum. Perdeleri kapattım, tekrar dialara basıyorum, tablolar ekranda, ayrıntılara bakıyorum. Kalkıyorum, kollarımı hareket ettiriyorum, şu türden cümleleri tekrarlayıp duruyorum: "Dakika dakika, adım adım, gizemle bedenine geri dönmek, bulutlar, akşamüzeri, sabit plan."

Az önce bahçede gördüğüm sanrıyı açıklasam iyi olacak: ölüm-den sonra elde sıkı sıkı tutulan kurukafa, yoğun bir zevk hissi. Ya da; yere devrilen ceset, ters yönde ani bir dikeylik, donukluk damgası, ters piramitler, ışık. Bir krokiyle arkaya devrilen ince bir insan figürü gösterilebilirdi, iskelet oku aşağı yönde, akıl oku, istenirse yukarı yönde, başlangıç flaşı, yerle gök. "Gençliğimde, doğaçlama yaparken, deliydim." Hâlâ da. Yeni çizgiler, yeni renkler.

Değiştim. Zayıf bir ifade ama başka ne kullanabilirim? Gene de, kalkıp şu tarzda fantastik bir hikâye yazacak değilim: hiç kimse başkasının yerini aldığımdan, bu kalıbın altında benden önce varolanın yerini aldığımdan kuşkulanmıyor, o çıktı, ben girdim, onun yerine geçişim postaya atılan bir mektup gibi oldu. Gene de fena bir konu sayılmazdı: günlük hayatın binbir ayrıntısıyla, yakınlarıyla karşı karşıya gelen, beklemek, gözlem yapmak, kendini toplamak –"aa evet, unutmuşum"–, gitgide daha şaşkın, tümördü, beyni sulanmışlıktı, etkilenmiş gibi görünen bir aktör hayal edin, oysa durum bunun tersidir (alışmaktadır, daha iyidir). O sırtını döner dönmez, insanlar birbirine bakar, anlarsınız ya havaları, çöken omuzlar. Aynı kişi, öteki. İçinde ötekinin barındığını gizleyen aynı kişi, ama hangi öteki, ne zamandan beri, neden itibaren, hangi amaçla? Hastalık mı numara mı? Peşin peşin, laf olsun diye o manyakça eski sır merakı mı? Dün ya da önceki gün değil de, neden bugün daha çok inanalım ona? Gerçekte, yerine geçme edimini hiç kimse –ne baba, ne ana, ne erkek ne de kız kardeş, ne görevliler, ne kadınlar, ne dostlar, ne çocuklar– fark etmeyecek ve keşfedilme orada hazır bekleyecek, gülünç, muazzam.

Milattan sonra birinci yüzyıldan kalma bazı Roma ya da Afrika lahitlerinin üstünde şu harfler yazılıdır: nf. f. ns. nc. Latince şöyle okunması gerekiyor: NON FUI. FUI. NON SUM. NON CURO. Yani: "Olmadım. Oldum. Değilim. Aldırmıyorum." Kendi kendime taflanların ve kuyunun ardındaki bu yazıtın buralara kadar nereden ve nasıl geldiğini soruyorum. Kocaman taş bloku, isim yok, harfler, herhangi biri. İnsan hayatta

iken, formülün şöyle olması gerektiğini gözümün önüne getiriyorum: "Olmadım, oldum, olmayacağım, ne önemi var." Ya da İbranice (ama bunu düşünmeye sadece Tanrı'nın hakkı var, değil mi?): "Kim isem oyum, çok yakında, gelecek yıl ya da birkaç yüzyıl sonra da kim isem o olacağım." Ya da: "Olmadım, oldum, ben'im, olmayacağım, yeniden olacağım, eee ne var bunda?" Neden olmak fiili bu derece merkezde olmak zorunda? Olunamayacağını ve olmuş olmadığını düşünmeye zorlanmak hangi körleşmenin eseri? Ceket içine dikili küçük kâğıt, nurlanma, esriklik, ateş gecesi, neşe, neşe, sevinçten ağlamalar, hepsi. "Oyun bütünü içinde ne kadar güzel olsa da, son perdede kan var, sonunda kafa toprağa gömülüyor, hem de sonsuza kadar." Sonsuza kadar mı? Kim söyleyebilir bunu? Ve film hep böyle devam eder (rıhtımlar üzerinde çocuk çılgınlıkları, karanlıkta gemi sirenleri).

Luz havuza indi. Şimdi on dakika sonra gidip altına uzanacağı zakkuma bakarak sırt üstü yüzüyor. Benden daha iyi yüzüyor, birlikte yüzmekten kaçınıyoruz, ben daha sonra, akşam yemeğinden önce o uyumak için odasına gittiğinde gireceğim. Orada beyaz pareosuyla mavi minderlere yayılmış, ne okuyor? *Son Nabab*, 21 Aralık 1940'ta kimsenin ilgisini çekmeden (Avrupa'da savaş, Paris'te Naziler, Noel hazırlıkları) kalp krizinden ölen Fitzgerald'ın başarısız sayılabilecek son romanı. Bir gün önce altıncı bölüme başlamış. Sonda büyük harflerle bir not: "OLAY KİŞİDİR." Ya da saat akşamın altısında ayna karşısında sorgulama: "Yüzüm ölü yüzü gibi mi yoksa?" Ya da, ideal ritim: "Akşam tatlıydı, saldırgan değildi, cumartesinin sayısız otomobiliyle hareketsizdi." Luz sayfa kenarında şöyle bir not görecektir: "Bir Amerikalının hayatında ikinci perde yoktur." Bir de şöyle bir not: "Arka yüzüne hiçbir şey kaydedilmemiş bir plağa benzeyen kız." Ben de "Genel kabul gören her düşüncenin tersi ustaca formüle edildiğinde bir servet getirebilir" in yanına bir çizgi çekmek zorunda kaldım (bunu okurken, Richard'ı mı düşündü, ona sormam gerekecek).

Yeni gerçeklikte siz kimsiniz? Bir görüntü. Doğmadan önce kimdiniz? Bir görüntüsüzlük. Silindikten sonra kim olacaksınız?

nız? Yok olan bir görüntü. Artık insanlar ölüp gitmiyor, görüntüleri yok oluyor. Eskiden kaybolanların yeniden ortaya çıkma şansları vardı (bellek, belgeler, hayaletler, dini törenler), görüntüleri yok olanlar başka bir töze dönüşemezler, hayır. Acaba orada benim kendilerini sanallıklara, taslaklara dönüştürmekte olduğumu hemen hissedecekler mi? Yoo hayır, gene başlamayın! Ne? Ressamların iç dinamiğini geri getirerek piyasayı altüst edeceğinizi mi iddia ediyorsunuz? Kaybolan sinir sistemi? Eski sanattaki kılcal damarları? Parmaklar, yuvarlaklıklar, ince uzun kısımlar, kıvrımlar, utanmazca tüy yumağı, kırmızı, beyaz renk hazırlıkları, saydam ve ince boya katmanları, kalın boya katmanları, doğrudan fırçayla desen? Bez, ahşap, bakır? Böyle, cümle ve sözcüklerle şıklığı mı? Bizim önümüzde mi? Ama uzama çok uzun zamandan beridir el kondur, sayın beyefendi, hatta zamana bile! Giriş kartınız, bar kodunuz, şifreniz yok! Herkes gibi çağrılı hayaletsiniz siz de! Uykuda gezinin! Acele edin! Satışı kaçıracaksınız!

Geena iki ay önce New York'ta:

– Fazla bilinmese daha iyi olacak şeyler vardır.

– Ne? Para mı?

– Elbette. Çok karmaşık ve çok basit. Sen Tapınak ve iki sütun hakkında hiçbir şey bilmiyorsun: Sotheby's ve Christie's. Ardından, katedral ormanları, bazilikalar, kiliseler, şapeller. Ya da istersen: müzeler, galeriler, açık, kapalı koleksiyonlar...

– Söylesene.

– Çok uzun.

– Şebekene beni de al.

– Belki. Aslında, senin gibi insanlara ihtiyaç var. Bakmasını biliyorsun, seyahat ediyorsun, zamanını nasıl geçirdin diye hesap soranın yok, tuhaflıklarını şöyle böyle kabul ettirmişsin, ke-tum olmayı, üçüncü dereceden dinlemeyi biliyorsun, bizim için işin bir parçası, senin için gözlem alanı... Düşünüyoruz.

Sabahın sekizi, batı tarafında elli ikinci cadde, Hudson kıyısında otuz üçüncü kat, bürolarla tıka basa dolu gökdelenlerin siyahla renklendirilmiş camları, keskinlik hissi, dipte sağdan sola ışık şeridi... Radyo, sürekli klasik müzik, sonatlar, kahvaltı, çay, kahve... Geena'da son yıllarda bu ne büyük değişiklik; asit

banyosunda bu ne hızlandırılmış bir yeniden şekillenme...

Geena:

- Bugün nasıl yaşıyorsun? Hâlâ Bella mı?
- Hâlâ.
- Ya kızın? Fleur?
- On iki yaşında. Piyanoda ilerledi.
- Yılın esin perisi?
- Yok (yalan söylüyorum).
- Sana uygun biri var.

Başka bir başlangıç:

Geliyorum, saray yavrusu düzenli, güneş gri telefonların üzerinde parlıyor. Havaalanında, sağ taraftaki yan kapıdan geçtim; hemen kanoya bindim; dubalı köprüünün üzerinde beni bekliyordu, yüz metre öteden elle günaydın; kütüphaneye gittik, ona küçük çantayı, paketleri, filmleri ve biletleri gösterdim. Sonra odasına çıktık, çabucak seviştik, akşam yemeği, uyku, erken kalkış, gümrüğün etrafında koşu, saat yedi. Terasa uzanmış, ilk uzun yol uçaklarının önümden geçişini seyrediyorum.

Ya da: "Daha sabahtan, başım hâlâ duvara dönükken ve pencerenin geniş perdeleri üzerinde gün ışığının hangi nüansta olduğunu görmeden havanın nasıl olacağını biliyordum." Bazen Proust'un New York'la nasıl baş edeceğini hayal ederim. Hiç kuşku yok, fevkalade. Düzenini oraya uydururdu. Onu *Pierre'*de görürdünüz. Montesquiou ve Jacques-Émile Blanche'ı peşine takıp sürteceğine Truman Capote ve Andy Warhol'la arkadaşlık ederdi. Yaman bir Wall Street kurdu olurdu. Balbec? Long Island. Charlus? Önemsiz. Ya Bloch? İstemediğin kadar. Les Verdurin? Her yerde. Bir tek Gomorrhe'nin aktarımında birkaç zorluk çıkabilirdi, yeniden görülecek sanat dekoru ayrı konu. Uçakta koşer yer miydi acaba? Belki de yerd (daha iyi, daha hafif). Faksa, telekse ve elin canlanışına bayılır, dostlarını haber yağmuruna tutardı.

- Tamam, diyor Geena, Londra'yı arıyorum.

Siyah bir keçe kalem alıyor, "Hello what's new?" yazıyor, Mozart diye imza atıyor, bir telefon numarası çeviriyor, kâğıdı yerleştiriyor.

- Mozart mı?

- Kod adı, özelleştirmeye gerek yok. Cézanne'dan hemen cevap gelmeli.

Sahiden de iri ince yazılarla karşılık geliyor: "Blue sky. Bravo for Iacopo. Kisses. Cézanne."

- Sen eğlen bakalım. Numaramı ver.

İtalyan editörüne yazıyorum: "New York, pazartesi, saat 9. Önümüzdeki pazartesi Milano'da buluşabilir miyiz? Sizinle Sırpça-Hırvatça telif haklarımı yeniden görüşmek istiyorum. Selamlar. Oğul Crébillon."

Oralarda sekreterlik iyi çalışıyor ve biz on dakika sonra okuyoruz: Bay Nessuno özür diliyor, pazartesi kendisi Roma'da, sevgili Bay Crébillon. Salı saat 16 size uyar mı?"

- Küçük bir aksilik, diyorum. Iacopo kim?

- Iacopo da Carucci, Pontormo. Toscana birinci grandükü, ikinci Floransa Medici dükü Cosimo olduğu sanılan portresi için otuz beş milyon dolardan da fazlası. Beş yıl önce Mantegna ve Müneccim Kralların Tapınması için ödenen on milyondan çok daha iyi. Gene Gettyler, Malibu. Crébillon'u mu kullanacaksın takma ad olarak?

- Sanmam.

- İlginçtir, faks yayıldıkça fiyatlar da onu takip edip yükselişe geçti.

- Fax tibi, evangelista meus...

- Ne?

- Yok bir şey, Venedik'teki yazıtları düşünüyordum. Orada bana göre bir şeyin yok mu?

Les Égaréments du cœur et de l'esprit (Gönlün ve Aklın Şaşkınlıkları) 1736 tarihini taşıyor. Prosper Jolyot de Crébillon yirmi dokuz yaşında. İlk cümle: "Yüksek sosyeteye on yedi yaşında, hem de dikkatleri üzerimde toplayabilecek bütün avantajlarla girdim." Dördüncü paragrafın başı: "Beni meşgul eden tek şey zevk düşüncesiydi."

Geena'nın gülüşü: "Her şeyin satılık olduğu bir gezegen."

Yani: her zamanki gibi on hazirana doğru, burada çatıdaki terasa uzanmış, mavi, beyaz, sarı uzun yol uçaklarının önüm-den geçişini seyrediyorum. Luz aşağıda şampanya ve sigara al-

mak için dışarı çıktı. Cümleler nereden geliyor? Anlık hava halleri, kıvrımlı hareketler, yasalar.

Genelde mezar yazıtları saçmadır, naiftir, hafiften mistiktir, ibret vericidir ya da melankoliktir. En yaratıcı olanları: "Et in Arcadia ego", ya da: "Yaşadı, yazdı, sevdi." Ama insanı dehşete düşürenler de var ve bu dalda birincilik hiç tartışmasız Floransa'da Santa Maria Novella'daki Masaccio'nun *Teslis*'ine gider. Resme bakana doğru sıkılmış ve sözde demokratik yumruğuyla, yatar durumda bir iskelet görüntüsü: "Ben de sizler gibiydim, sizler de benim gibi olacaksınız." Evet, siz, oradan geçen kadın, erkek, turist, nefes alıp hisseden meraklı, milyarder, memur, bilgin, sekreter, gazeteci, polis, filozof. İskelet mi? Küçük adam mı? Bakıp geçen için, bir kabir! Benim taflanlar arasındaki lahdim ise, gökten düşmüşse, daha doğrusu kendini belli etmeyen bir serbest düşünce erbabı tarafından buraya getirilen lahdim ise tersine bambaşka bir etki uyandırmayı amaçlıyor. Böyle çok şey görmüş dinlemiş bir ressamın ya da müzisyenin son istirahatgâhı olabilirdi. "Olmadım, oldum; değilim, umurumda değil." Aynı zamanda hem *değilim* hem de *umursamıyorum* diyebilmek nasıl bir küstahlıktır? Yoksa olmamak olmanın olumlu bir biçimi mi? Olmamak gamsız olmakla aynı anlama mı geliyor? Olmak, olmamak, sorun yok mu? Uyumakta da mı? Rüya görmekte daha da mı az? Hiçlik, korku, suçlama yok mu? Orakla biçilen kemik yığınlarıyla ilgili o korkunç hayaller, diri diri gömülenler, kazığa çakılmış yürekler, pranga şakırtıları, döner masalar ve geceleyin canhıraş feryatlar, ay tutulması, perili perde ve örtüler, gecenin ısıdığı karanlık güneş, yosunlar arasında birbirine çarpan kurukafalar, sıra sıra ölüm çukurları, ormanlarda zarif bir şekilde yan yana dizilmiş ya da duman olup uçmuş ama hâlâ var olan katledilmişler bitti mi yani? Ne? Hiçbir şey kalmadı mı? Hava cıva mı? Ya ben sayıyorum (ama hayır), ya da bu öğretisi tek. Tıpkı Epikuros'un yedi skandalı gibi her yerde takibe uğramış olmalı: 1) kainat sonsuzdur; 2) sayısız dünya vardır; 3) dünyamız yok olacaktır; 4) boşluk vardır; 5) tanrılar insanların meseleleriyle ilgilenmezler; 6) ruhumuz maddedendir; 7) ölüm sonsuz bir uykuya benzetir.

lebilir. Bunlara bir sekizincisini daha ekleyelim: fahişeler de içinde olmak üzere, bahçe felsefesine dahil edilen kadınlar. Diğerlerine gelince: "Ölmek için harcadıkları çabadan ölüyorlar." Ya da Ephikarmos: "Öğeler bir araya geldi, sonra birbirlerinden ayrıldılar ve geldikleri yere geri döndüler: toprak toprağa, ruh yukarıya. Bunda ne fenalık var? Hiç." Zaten ruha da gerek yok, lüzumsuz bir buğu. Küp biçiminde taş, kazılı mesaj. Buna karşılık, Masaccio'da size seslenen propagandacı iskelet, tıpkı Holbein'in Dostoyevski'yi çok etkileyen yatar durumdaki adli tıp İsa'sı gibi *resmedilmiş*. Resmin sessizliği sizi ölüm gibi çarpıyor (dünya dışını konu alan çizgi filmlerdeki bandajlarla sarılı mumya tabutları, tutsağını kendini görmeye ve görüldüğünü sanmaya zorlayan televizyon cihazları). Bir iskelet sizinle konuşuyor: cinselliğin inkâr bundan âlâ yapılamaz. Ölüm ve resim, borsa ve bir çılgınlık halinde kasalar. Van Gogh'un intiharı mı? Cézanne'ın bununla ilgili olarak "resim yaparken ölmek mi, resim yaparken ölmek mi?" diye tekrarlaması mı? Ama bugünün ayarlanmış görüntüden çıkışlarında olduğu gibi, artık kimse ne gerçekten ölüyor, ne de yaşıyor (finans çarkını bozmak olurdu bu), İşletme'ye gidin sorun bakalım, yeri doldurulamayacak kimse var mıymış. İşletme'nin (tüneller, yollar, sigortalar, reklamcılık, uçaklar, gemiler, süpermarketler, fabrikalar, kuleler, içkiler, petrol, bankalar, donmuş gıdalar, mağazalar, magazinler, sinema, elektronik, füzeler, müzeler, politika, yapay dölleme, kasetler, eczacılık, diskler, disketler) dolaylı ya da dolaysız televizyon kanalları, yayınevleri, gazeteleri ve radyoları vardır. Böyle yürür. Tarihin sonu mu? Daha çok *sizin* tarihinizin sonu. Hiper karmaşık bireysel ve küresel yağma, her ticaret noktası bütün diğerleriyle bağlantı halinde. Ya siz? Venedik'in çöküşüne seyirci mi kalacaksınız (o eski kiskançça evrensel arzu), rock konseri, uyuşturucu düşkünü bön gençlik, uyku tulumları, her yer çöplük, sabah erken, San Marco'nun ana kapısına işemeye giden blue jean ve montlu tip mi? Oysa, birkaç yüz metre ötede sessizlik, ışık, karalanmış defter, çiçekler. Zevk alan birine nasıl itiraz edebilirsiniz? Hiçbir şekilde. Yapraklar altında yatan lahit: *sum, non sum, non curo*.

Urbain Le Verrier'den Edwin Hubble'a (ölümü 1953) bir yüzyıl içinde galaksiler başka bir gidişata yöneldi (bu sadece bir başlangıç). Patlama, etkileşim, big bang, big crunch, beğen beğendiğini. Gene de, insanın mikroskopik varlığını sürdürmesi gerekiyor, *öyle değil mi*, sevgili virüs biraderler, sevgili hücre hemşireler... Uzay teleskobu, pusulasını şaşırmış yerküremizin (çevresini bir buçuk saatte dönüyor) altı yüz metre uzağındaki yörüngesinden romanımızın başlangıç zamanlarından biraz daha uzaklara bir göz atacak. Bizim tek bir yıldız gördüğümüz yerde, o altmış bin yıldız gösterecek. Geniş açılı uzay kamerası, zayıf ışıklı nesneler için kamera, ilginç kuazar spektografları, kara delikler için hız ötesi fotometreler... Hepsi iki milyar dolara mal oldu: Pontormo'nun altmış tuvali eder.

Sonuçta, nasıl bir zamanlar zaman makinesi söz konusu olmuşsa, bundan böyle görüntüden çıkış kabinlerinden de söz etmek gerekecek. Zaman makinesinin on dokuzuncu yüzyılın sonunda tasarlanmış olması anlaşılabilir, zorunlu süre, düz hat, püritanizm, marazi saplantılar, sosyal bir mesih inancı, kârın kölesi olmak. Peki ya şimdi, spekülasyonlar mı? Mafya sızıntısı mı? Yönü ve geleceği belirsiz çok sayıda baloncuk mu? Yığılma bir trajediydi, aşırı çoğalmada ise müthiş komik bir yan var. Gelip geçici olanların karıncalar gibi kaynaşması mı? Kabinde! Yolu gösteren de her zamanki gibi bilimkurgu televizyon filmleri: uydular arası uzay mekiği, bilgisayar ortamı ve yeri geldiğinde, cisimlerin ışınlanarak madde dışılaştırılması ve dalga transferi yoluyla yeniden oluşturulması. Nükleer gemilere biniyoruz, ışınlanıp yok oluyoruz, birkaç ışık yılında başka bir kozmik gemide yeniden biçimlenip geri dönüyoruz. Eğer bu arada lazerle öldürülmüşsek, bulunduğumuz yerde bir atom serpintisi gibi emilime uğruyoruz. Reaktörlere egemen olmak, ışın aslı burada. Ayrıca ben yeni bir bilgisayar öneriyorum: görüntüden çıkış dedektörleri. Orada ya da burada, test edin. Hışırtilar, rakamlar: görüntüden çıkanların tamamı kalabalıklar halinde elinizin altında. Muazzam bir itiş kakış olacağından elemek şart olacak, bu da, çağlayanlar halinde yeni yeni buluşlara yol açacak. Bu arada, kayıp klasikler üzerine odaklanabilirsiniz. "Watteau'yu arıyorum, Jean-Antoine. – Meşgul, Bayım, şu anda çok

arayanı var. – Mozart'ı arıyorum. – Aklınızdan bile geçirmeyin kızılötesi numarayla dahi dört beş yıldan önce ulaşamazsınız ona. – Ya Marcel Proust? Stendhal? – Aynı.” O halde daha az tanınmış isimlere yönelmeli, ama mesela Campra ile birlikte 1710 tarihli *Venedik Karnavalı* balesinin yazarı Danchet'ye kade meşgul veriyor. Ve koreograf Pécour'a kadar. Ele geçirilmişler görünenler onları kuşatmış, eski dünyadan (bir dünyanın var olduğu zamandan) kalma en küçük bir tanık fahiş fiyata. Gerçek ölümler aralıksız iş başında.

– Maskelerin zaferi, diyor Geena. Hortlaklar toplumu. Bu kadar kötü değil, tersine.

– Kimin için olduğuna bağlı. Sen bir Etiyopyalı'nın yıllık geliri ne kadar biliyor musun?

– Hayır.

– Yüz otuz dolar.

New York'ta Gee ile benim aramdaki bu karşılıklı sokuşturma oturumu eğlenceliydi. Bir hafta boyunca onun dairesinde pek az çıkmıştım. Bir yıl süren yoklamalardan sonra, bu defa bana yaklaştıma karar vermişti. Fiziksel sekanslar? On seferinden dokuzunda seçmeli iktidar denemeleri. Akşamüzeri bir içki içmek için MOMA'dan fazla uzak olmayan *Palio*'ya gidiyorduk. Sonra arkadaşlar, ve onun dairesine dönüş. Çok iyi, refleksler, başka bir şey yok.

– Richard senden çok düzüştüğünü iddia ediyor.

– Olabilir ama aldığı zevk daha az.

– Nerden biliyorsun?

– Çünkü kendisi anlatıyor. Her yerde olduğu gibi gene bir slogan ve bu yüzden fiyatlar fırlıyor. Çok iş, çok sefalet. İstermedik kadar görüntü, pek az beden. Yapılmış yüzlerce tablo var, derinliği olan yüzeyler nadir. Litrelerce sperm, miligran havalanış. Sanki temsil ya da eylemin kendi başına bir değeri varmış gibi, bu orantısızlığın kendi içinde ele alınıp fazla incelenmemiş olması şaşırtıcı. Üretken ya da kurtarıcı klişeler, sarı sürülenmiş duygular. Eksik olan, sözcükler. Dinle: “Portresi üzerinde çalışıyorum, başında beyaz bir kasket var, çok sarışın, çok aydınlık, lacivert frak ve kobalt mavisi bir fon, üzerinde sarı bir kitapla mor çiçekli bir yüksükotunun durduğu kırmızı bir masa yaşılanmış.”

– Eee?

– “Pembe bir çam kütüğü, sonra beyaz çiçekler ve yılanyasıklıklarıyla çimenler, tuvalin üst kısmında fonda başka ağaç gövdeleri”... “Ortada güllerle dolu bir parter, sağda bir çit, bir duvar ve duvarın üzerinde mor yapraklı bir ceviz ağacı”... “Tap-taze bir yağmurun ardından kırların yeniden çiçeğe durduğunu gördüm”...

– Van Gogh mu?

– Fena değil. Son yıllarında, Giotto’dan bahsettiği ve Rembrandt’la kıyasladığı Shakespeare’in tarihi oyunlarını okumaya koyulduğu dönem, “bu yürek burkucu sevecenlik, bu aralanıp açılmış ve ne kadar da doğal görünen insanüstü sonsuzluk”. Bu cümlelere ne fiyat biçersin?

– El yazması mı? Fazla yer tutmaz ve kolayca paraya çevrilebilir. Mesela Artaud’dan çalınan bir defter, sigorta bedeli dört yüz iken, sekiz yüz bin franga alıcı buldu. Narko-dolar mı? Onun durumunda bu komik olurdu.

– El yazması değil, *anlamı*.

– Ama... elbette hiç, nerden de geldi aklına? Gene de bir bilgi vereyim sana: yakında Hollanda’da çalınan iki Van Gogh rastlantı eseri bulunacak, biri *Ayçiçekleri*’nin bir versiyonu.

– Öyle mi?

– Öyle.

Geena haklı, anlam tek başına bir değer ifade etmiyor, her şey bu anlamın bir dönemin mülkiyet sahiplerinin çıkarları doğrultusunda ortaya konmasına bağlı. Bizim dönemimizin, gelişmiş sözel bilinci yasa dışına itmesi bakımından, başka hiçbir döneme benzemediği söylenecektir. Onun yerine, resim sanatı sürekli bir gayrımenkul sözleşmesi gibi parlama görevini üstlenmiş. Artaud’nun *Van Gogh, Toplumun İntihar Ettirdiği* başlıklı kitabı 1947’de Paris’te yayımlandı. Belli bir başarı ve hatta bir edebiyat ödülü (üstelik Sainte-Beuve ödülü) kazandı. Günümüzde renkli tablolarla lüks baskısı yapıldı ama neredeyse bütün çevrelerce ilgisizlikle karşılandı. Metin çok sade ama yüz kişi dışında kimse okumuyor, eee yani. Oysa, tablolar karşısında hissedilebileceklerle bire bir eşdeğer. Oysa mı? Hayır, *çünkü*.

İki reklam arasında ve kitap harflerinin bütün bir cümle oluşturmak için hâlâ beyne kadar ulaşabildiğini varsayarsak, şu türden cümleleri kim anlayacak:

“fırçanın kıllarının sanki arka arkaya boyanın içinde bıraktığı iz, güneşinden ayrı gibi sürülmüş boya tabakası, i, virgül, bir burgu gibi boyayı delen fırçanın ucuyla konan nokta, hırpalanan ve kıvılcımlar halinde dört bir yana saçılan boyayı ressamın toparlayıp yeniden bir araya getirmesi.”

İşte sana bir televizyon bağımlısının, görüntü dışı kalmaya mahkûm bir klonun, orijinallerine ulaşabilme olanağı olması halinde görecekləri. Ama ne yapmalı? Bu ona korkunç bir diş ağrısı, bir bilinç kaybı bulantısı dilemek, on metre yüksekten düşmesini, oturduğu binanın altında orası burası kesilmiş üç ceset bulmasını ve çıkar gözetmeden bir duvarın üstündeki ışık lekesini seyretmesini dilemekten farksız. Gidin, tüyleri müstehcenliğin ta kendisi olarak gören Japonlara fırça kıllarından bahsedin bakalım! Hayır! Artık bu kargalar saplantımız olmaktan çıkmalı. Bu kesik kulak emekleme dönemindeki bir ekonominin geçmişteki zaaflarının bir tanığı sadece. Onlar o ekonomiyi eleştiren kötü düşünürlerle çağdaş: sonra ne olduğunu gördük. Bu güneşler daha o zamandan Monet'deki gibi muzaffer bir Doğu imparatorluğunun bayraklarıydı. Sineklerle delik deşik bu kızıl otoportre yen sayesinde her türlü riske karşı sigortalandı (zaten tesadüf bu ya, tabloları satın alanlar da hep sigorta şirketleri). Sadece kulağı değil, ses bandını da kesin: görüntü yeterli, yorumu karanlık ve patolojik. Doğrudan Tokyo'ya transfer.

Zavallı ince ruhlu Artaud, toplumun katledilmiş... Ağrıları yüzünden yuttuğu kloral hidrat şişeleri savaştan sonra kaç satılıyordu? Ona bunları kim veriyordu? Hangi reçetelerle? Aca ba arkadaşlarının Ivry rahibine gidip, Artaud'nun *intihar ettiği* için dini törenle gömülemeyeceğini söyledikleri doğru mu? Şaşırp kalan adamı cenaze arabası geçerken ortalıkta görünmemesi için ayin yerinde tehdit ettikleri? Kilise görevlisinin tahmin edilebilir dehşeti... Bu esnada ocağı tütmeyen küçük evin-

de üst üste yığılı desen ve kâğıtların ortadan kayboluşu. Onları aile tahrip etmiş olabilir mi? Belki. Meçhul.

O halde, uyuşturucu ve sanat eserleri kaçakçılığıyla görevli polis servislerinin birleşmesinde şaşılacak bir şey yok: son derece reel aynı gerçekdışılık alanı. Gıda, silah, uyuşturucu, sanat: kitlesel finans bölgeleri. Artaud'nun kendisi de bir uzmandı: afyon, kokain, eroin, Meksika'da peyote, "Büyü üzerime in sin diye yere yatmışım, ateş, şarkılar, çılgınlık, dans ve hatta gece tepemde insanlardan, canlı, döner bir kubbe gibi" ... Amacı da "modası geçmiş imge öbeklerinden bir koleksiyon getirmek değildi, bu alanda bütün bir sisteme bağlı kalan döneminin bunlardan çıkarabilecekleri ancak afişler için fikirler ve terzileri için modeller olabilir" ... İşte o, 31 Ekim 1936'da Mexico'dan ayrılıp kasım sonunda Saint-Nazaire'de karaya çıkarken. İrlanda'daki günlerinden sonra, psikiyatri kliniğindeki deneyimleri Van Gogh'unkinden farksız olmalı, hatta savaş yüzünden daha da korkunç (1940 ile 1944 arasında açlıktan kırk bin kişi ölmüş, Fransız usulü yumuşak soykırım). 1 Nisan 1938'de Saint-Anne'da Artaud hakkındaki teşhis: "Takip edilme ve işkenceye uğrama sendromu ve sayıklamalar: onu zehirlemeye çalışan polislerin komplosu, diline eziyet edilerek büyü yapılması, fikirlerinin böylece öğrenilmesi ve engellenmesi. Çift kişilikli: kendi adını taşıyan Artaud isimli şahsı çok az tanıyor, adını başkaları konuşurken duymuş; başka bir ad taşıyan başka bir şahsı çok yakın anılarla birlikte çok daha iyi tanıyor. Rahatlık, kendine yeterlik, açıklık ve netlik arayışı." On dört gün sonraki rapor: "Edebiyatla ilgili olduğunu iddia ediyor."

Şimdi size dönemin hastane hayatı hakkında bir hastabakıcının tanıklığı:

"Hastalar arabayla getiriliyordu. On iki duşu olan geniş bir salona götürülüyorlar, soyunup duşa girmeleri rica ediliyor ya da buna mecbur ediliyorlardı, bu sırada hastabakıcılar hastaların girişte el konulan ya da daha önceki hastanelerden sevk edilen şahsi eşyalarını kayda geçirip paketliyorlardı. Yeni gelenler şaşkınlık içinde, başlarına gelenleri anlamazken, daha eskiler itaat ediyordu. Pavyona getirildiklerinde, hepsi yatırılı-

yordu. Artık onları karılarına, çocuklarına, ailelerine, işlerine, geçmişlerine ve her günkü hayatlarına bağlayacak hiçbir şeyleri yoktu; kimlik belgeleri, cüzdanları, yüzükleri, kemerleri, çakmakları, gözlükleri, ayakkabıları, iç donları, fanilaları, ayakkabı bağcıkları, paraları yoktu... Hastalar kendilerini gizlice asmasın diye, tuvaletler en fazla yarım kapılıydı. Yemekler belli saatlerde servis ediliyor, masalar arasında dolaştırılan bir arabayla dağıtılıyordu. Altı kişiye tek bir bıçak düşüyor ve kullanımı sıkı sıkıya denetleniyordu, bütün bıçaklar toplanmadan kimse yerinden kalkamıyordu.”

Almanların gelişinden sonra Sosyal Hizmetler her türlü gıda yardımını kestiğinden, hastaların ağaç kabuklarını, çimenlerdeki otları, hatta dışkılarını yedikleri görüldü.

Artaud'nun annesi gene de haftada iki defa onu görmeye geliyor, yiyecek paketleri ve sigara getiriyordu. Artaud 23 Mart 1942'de ona şunları yazmış:

“Onları zorlayın da, benim için size ceviz, fındık, fıstık, badem ve çikolata versinler... Domates, zeytin, peynirli ve mantarlı börek... Malaga üzümeleri, peksimetler, ekmek, küçük bir şişe zeytinyağı, hurma, içi doldurulmuş incir...”

Artaud 1948'de, 3 Mart'ı 4 Mart'a bağlayan gece, elli iki yaşında öldü. Onu sabah yatağının altında buldular. Daha önce bir arkadaşına bir mektup yazmış: “Size bir sır vermem lazım. İnsanın ölmesinin nedeni, çocukluktan beri ölüme inanmasıdır. İnsan kendini bir tabutta dört tahtanın arasında görür, bizi öldüren budur ama eğer bu düşünceyi reddederseniz, asla ölmezsiniz. Fiziksel bedenimden bahsediyorum. Ben ölümsüzüm ve bugünkü gibi hep yaşamaya devam edeceğim. Bakın işte, bugünden itibaren, ölümü reddetmelisiniz. O zaman, siz de asla ölmezsiniz.”

André Breton'a yazdığı 1947 tarihli (*Van Gogh, Toplumun İntihar Ettirdiği'nin tarihi*) mektubu sanat konusundaki son duygularını gösteriyor:

“Benden bir sanat gösterisi için bir metin istemiştiniz;
beni bağışlayın

ama ben ilkelerine pek bağlı gerçeküstücü ressamların ve
DİĞERLERİNİN tuvallerinin her zaman çok pahalıya satıldığı

kapitalist (komünist bir bankadan alınmış olsa bile, yüksek sermayeye sahip) bir salonda gerçekleşecek uluslararası bir gerçeküstücü sergiye başka türlü bakamam;

André Breton, siz beni otuz yıla yakın bir zamandır tanırırsınız, gündüz çalıştıkları için işçileri ve halktan insanları göremeyeceğim bir salonda züppeler, zengin sanat meraklıları tarafından okunacak bir katalog yazmak istemem."

Savaş sonuna uygun bir düşünce tarzı. Elli yıl sonra, "halktan insanlar" ya da "işçiler" rehber eşliğinde ziyaret edip Van Gogh'ların önünden geçecekler ama Artaud'yu pek de okumayacaklar. Bankacılar, züppeler, sanat meraklısı zenginler, post komünistler, post modernistler, hatta sanatçılar ve post sanatçılar da. Kırk bin ölü mü? Ayrıntı.

Geena: "Ya narko-dolarlar? Onun durumunda bu komik olurdu."

Luz: "Bu çok güzel. Sarsıcı ve çok hoş."

Uyuyorum, öğleden sonra dörde doğru aşağı iniyorum, iç avluda ses yok, bu kırlangıçların su içmek için havuza pike yaptıkları an, suya değerken karınları mavileşiyor, değercesine başımın üstünden geçiyorlar, sessizliği mermiler gibi deliyorlar. Luz odasında, uzaktan uykularımızı değiş tokuş ettik. Yatak, masa, yüzme; ve yeniden yatak, masa, yüzme. Dün seviştik, yarın gene yapacağız, ara gün. Akasyaların sıralandığı büyük duvar rıhtımı kesiyor, pembe beyaz yapının içinden bizi kimse göremez, hayatın özeti tam anlamıyla şu: gereken yeri, zamanı ve kişiyi bulacaksın. Sanki deniz yolculuğunun sıkıntılarından uzakta, gemide gibiydik, üstelik güller ve kelebekler, yer bulunmuş, hava açık, kontrol edilebilir ten.

Stendhal, *Ayrıcalıklar*, madde 14: "Ayrıcalıklı kişi ayrıcalıklarından birini anlatmak ya da ifşa etmek isteğinde, ağzından tek ses çıkmıyor ve yirmi dört saat diş ağrısı çekiyordu." Bunu 10 Nisan 1840'ta Mero'da yazmış, yani Omar ya da Amor da dediği Roma'da (Ama söylesenize Stendhal, insan Eski Rejim'in kaldırılan tüm ayrıcalıklarını sadece kendisi için değiştirir mi? En azından gençlikteki devrimci görüşlerinden pişmanlık duymaz mı? O azılı canı Napoléon hakkında yanıldığını ka-

bul etmez mi? Hayır mı? Özeleştirici yok mu? En küçük bir *mea culpa* bile mi? En azından *hafiflik* ettiğinizi kabul etmeyi ret m ediyorsunuz? Restorasyon sıralarından gürültülü onaylama sesleri, sesler yükseliyor, aradan Baron Norpois'nın sesi öne çıkıyor Özeleştirici! Özeleştirici!). Gene de şöyle bir düzeltme yapmamı engelleyen hiçbir şey yok: "Ayrıcalıklı kişi, kimsenin farkına varmayacağından ve ona inanmayacağından emin olduğundan, ayrıcalıklarını madde madde anlatıp ifşa edebilecek. Bunu çağlar boyu bir başka ayrıcalıklı cesaretlendirmek amacıyla yapacak. O kişi daha da ileri gitsin diye: insan mükemmeldir, ilerleme mevcuttur. Niseve, 1989." Venedik şöyle de yazılabilir: *Vienes*. 1 Temmuz 1836'da *La presse*'in ilk sayısı yayımlanır. 6 Eylül: ilk Molé bakanlığı. Basın mı? "*Journal des débats* yazarlarının alçakça ve kökü derinde namussuzlukları, koyu Cizvitçilikleri." Ya da: "Bir riyakârla devam ettirilen bir toplum bana deniz tutmasının başlangıcı gibi geliyor." Ya da: "Bana saygı duyuyor ama beni sevmiyorlar. Bütün bunlar, her allahın günü on iki saat çocukça sözler söylemenin beni sersemleştirmesinden ileri geliyor." İsimleri, boyutları ve tarihleri değiştirin, komedi aynen kalacaktır. Tekniği, kibir ve kendini beğenmişlikleri, yalanları, cinayetleri, arzu gibi ihtiyaçların soğukkanlılıkla sömürülmesi durumlarını ayarlayın; montajın sinir sistemini korumuş olacaksınız. Orada kimi zaman bir hayalci iş başındadır: şimdilik, bu benim. Mesela şunları not ediyorum: bundan büyük bir fikir, büyük bir kötülük çıkartmanın tek yolu. Mümkünse, ikisini birden. Onlar gibi olduğunu düşünmeleri için bir şeyler yap. Ya da hiçbir şey yapma. Bunu kafalarına sok ve *geceyi geçir*.

- Hiçbir çıkış yok mu?
- Geçmesini beklemek lazım.
- Ama ilerde gene aynı şey olacak.
- Ben bunun değişmesini beklemeli demedim, geçeceğini söyledim.
- Ama o zaman biz ölmüş olacağız.
- Ee ne olmuş?

Burada şimdiki halde önemli olan, gözlerde ve ağızda maviliklerle büyük su dikedörtgeninin içinde bir uçtan bir uca do-

laştırılan beden, sağı sollu pike yapan kırlangıçlar, Luz'un odasında çıplak olduğu düşüncesinin durup durup nüksetmesi, birlikte saklanmanın, o an için gözlerden uzak kalmanın zevki. "Sana göre tanıdığım biri var": lanet olası yaşlı ve daima genç ve profesyonel Geena, bir an bile hesapsız davranamaz, erkekler hareket eder, kadınlar hareketsiz kalarak hareket ediyormuş gibi yapar, dalga dekoru, erkek arılar üzerine bilgi alış veriş, eklemeler, düzeltmeler, kararlar. "Sana göre birini tanıyorum": Aklında kim var acaba? Paris'ten Nicole mü? Olabilir. Her anlamda avantajları, müze bağlantıları var, benim üzerimden onu denetlemiş de olur, son zamanlarda onu şüphesiz fazla ihtiyatlı ya da fazla bağımsız buluyor. Birisinin ne yaptığını, nerede ve kiminle olduğunu, kafasından neler geçirdiğini ve neler tasarladığını, ruh hali nedir, sağlık ve para durumu nasıldır bilmek. Stendhal 1830'da bu kontrolden *kongregasyon*'u sorumlu tutuyor: "Her yana casus ve muhbirler yerleştirmişler. Şefleri Fransa'daki her küçük köyde her evde okunan gazetesinin adını öğrenmek istedi ve bunu başardılar. Gün boyu kimlerin gelip gittiğini öğrenmek istediler ve öğrendiler, hem de ücretsiz, masrafsız, sadece rahatına düşkün insanların gönüllü muhbirlikleri sayesinde."

O zamandan beri ne oldu? Rahatına düşkün olmayan insanların da var olabileceğine dair yanılısma çöktü. Büyük şehirlerdeki hareketli kim kime dum dumalık durumu ortadan kalkarken, her yer taşra haline geldi. Her yerde hijyenik ve kötü niyetli bir düşünmeme hali, bu da telafi adına, sanat piyasasının zıvanadan çıkışını mantıklı hale getiriyor. Piyasayı ele alıp silmek mi? Ne zamandan beri? En çok on yıldan beri mi? Ne kadar süre için? Tahminde bulunmak olanaksız. Rezervler var oldukça (ve çok var). Yani orada para var, oradan akıyor, orada şişiyor, orada kendi kendini tahrik ediyor, oradan geçiyor, dönüp tekrar geçiyor, orada çoğalıyor, bir Gauguin için iki katı, üç katı, dört katı, on katı, beş katı, bir Picasso için elli katı, sanki eserler kendiliğinden negatifler halinde yükseliyor ve artık onların fahiş fiyatlı doğalarını milyarlarla yadsımak söz konusu. Sahtecilik sanayii örgütleniyor, hırsızlıklar geçerli akçe, karanlıkta pazarlıklar durmak bilmiyor, aracılar nefes alamı-

yor, katedral ve şatolar sistemli olarak soyuluyor, panolar, kitaplar, mineler, bacalar, küçük heykeller, pullar, mobilyalar, vazolar, madalyonlar, mücevherler. İsviçre artık hesapları kaçak kadar numaralandıracağını bilemiyor, teleksler vızır vızır, faks-lar geceyi yazıyor, satışlar sert dalgalarda birbirini izliyor, genişleme halindeki buzul, mimlemeler, pay biçmeler, zehirle-meler, soygunlar, hacimler ve dönemlerle blöf. Ezeli ve elektro-nik Japonya, sandalında keyif çatan Monet'nin önünde yerlere kapanıyor mu? Money! Hileli yeni bir retrospektif, kandırma-calı yeni katalog yazılımı, gerektiğinde perspektifleri değiştiren bir sergi, hepsi de fiyatların değişmesine katkıda bulunmak zo-runda. Tabloları çelik kasalara gömmek dünya çapında heye-canlı bir vakit geçirme aracı haline geldi. Aç biilaç ve bakımsız bir halde konağının sol kanadına kapatılan yaşlı ve hasta bir hanımefendinin haykırıışlarını orman kenarından duyuyor mu-sunuz? Can hıraş imdat çığlıklarını? Murillo'sunu, Tiziano'su-nu, La Tour pastellerini *elinden alıyorlar* sadece... Sesi gitgide kı-sılıyor... Sıskacık bedeni yatağından aşağı düşüyor... Koltukla-rının yarısı çoktan Zürih'te, XV. Louis duvar saati Basel'de... Sı-cak bir lapa ya da sakinleştirici bir iğneye karşılık imzalayabile-ceği hiçbir şeyi yok mu artık? Yok mu? O halde, tüpleri çıkarın gitsin! Sıradaki! Auvergne'de biri varmış, haber verdiler! Ülke-nin iç kısımları akla gelmedik hazinelerle, kayıp şapellerle, git-gide harabeye dönen Carmel tapınaklarıyla dolup taşıyor... Ba-kın şu tuhaf turistlere, şu telaşlı adamlara, şu şık kadınlara, fo-toğraf makinelerine, meraklarına, her daim rafine zevklerine... Kırları nasıl da seviyorlar! Çok uzaklardan gelerek! Nasıl da dikkatlıler, dakik ve kibarlar, yardımseverlikle dolular, yerel âdetlere saygılılar, kültürlüler, eski güzelliklere hayranlar! Bu şirin çift Nepal'den dönmüş, İspanya'ya, olmazsa tekrar İtal-ya'ya gidecekler... Ya da Okyanusya'ya... Yunanistan'a kadar uzanıp California'ya dönmeden önce... Oradan iki Apollon, bu-radan bir Buda haberi gelmiş... Şurada burada minik ve tertemiz bir Afrodit... Viyana yakınlarındaki villada hazırlık aşama-sındaki o *büyük voliden* bahsetmiyoruz bile...

Tamam; havlu, sigara. Yatağına uzanmış durumdaki kendi özel sanat eserimizi çıkıp görme zamanı. Görünmezlik yüzü-

ğüm mü var benim? Madde 4: “Ayrıcalıklı kişinin parmağında bir yüzük varsa ve bir kadına bakarak bu yüzüğü sıkıyorsa, bu kadın adama Heloise’in Abélard’a duyduğu türden bir tutkuy-
la âşık olur.” Bir tur daha ve iş, nasıl diyelim, daha heyecanlı hale geliyor. Fazladan iki tur daha ve derin karanlıklar sahneyi bakışlardan kaçırıyor.

Telefonu var, istediğinde çıkıyor, istediği gibi gidip geliyor. Tek bir kural: benden kimseye bahsetmeyecek. Sözünde durmazsa, ben hemen öğrenirim. Yani şimdi o sözde Venedik’te, “dostlarının evinde”.

Şimdi uyurken ya da bazen ondan istediğim gibi uyumuş gibi yaparken onu seyrediyorum. Yuvarlak ve sarışın kafa (sarışın: ismi sarışınlığı akla getirmiyor), bir hayli ufak tefek, ince ama yuvarlak hatlı, tıpkı annesininki gibi masmavi gözleri kapalı, sanırım anne İsveçli, baba İtalyan, İspanyol adı babaannesinden geliyor, ama Kuzey’in genetiği baskın çıkmış. Yirmi üç yaşında, 1966’da Los Angeles’ta doğmuş, genç kız, genç kadın, Ingrid Bergman ve Rossellini masalı, buz ve volkan, zarafet ve yer sarsıntısı, Berkeley’de fizik ve astronomi öğrencisi, onu altı aydır tanıyorum, Noel için Paris’e gelmiş, tesadüfen Louvre’da gördüm, evet, öyle, ismi bilinmeyen bir yazar söylemiş: “Gerektiği zaman ne gerekiyorsa başıma gelir, elimden bir şey gelmez, ona takılır giderim.” Ya da, Luz’un tercih ettiği formülle: “Kara deliklerin orta bölgesine tekillik denir”. Bu zaman zaman şöyle sözlere neden oluyor: “Tekillik dendiğini unutma” vb. ve bir anda yanaklarını ve kısa saçlarını aydınlatan sarışın-mavi bir tebesüm. Ona göre bir yazar (Stendhal, Proust, Artaud, diğerleri) insan kozmosunda birer kara delik, her şeyi, hatta ışığı bile yutan, hiçbir şeyin kaçmasına izin vermeyen, hiçbir şeyi geri çevirmeyen birer anti madde korsanı. Suçlama mı? Elbette, ama hararetli bir suçlama. Hayır, hayır, tutsak değil, *kaçırılmış*. Bilimsel zekâ ama estetik merak (ben biraz da onun uğruna Geena işine bulaştım, her yeni kadın kendisine gelene kadar sürdürülen hayatın galerilerini kontrole zorluyor, deneyimmiş, duygulanmalarım, bilgileri, böyle şeylere hâlâ açık olduğumu hiç sanmazdım, yorgunluk mu, ama hayır, fırsat olmadı, şans da, çünkü gitgide daha da belleksizleşen bir dünyada yaşıyoruz, gerçekten de koca

bir kara delik). Üstünde sadece beyaz tişörtü var, çok yanmış, beyaz esmer sarışın, sıcacık bacaklar, koltuktan onu izlemeye devam ediyorum, panjurlar akasyalar ve defne ağaçları üzerine yarı indirilmiş, uzaktan uzağa rıhtımın trafiği, yatak yolcu gemilerinin geçtiği pırıl pırıl geniş kanala dik, aşağıdaki açık yüzme havuzuna paralel, gece eşit olmayan serin planlar halinde inecek. Gerçekten de uyuyor, etli ağzı aralık, dudakları yumuşacık, şimdi hiç de bilimsel bir hali yok, yoo başka bir anlamda belki de var, onu bilgisayarlarını incelerken, verileri, denklemleri, eğrileri, kıyıda köşede kalmış, çıplak gözle görülemeyen sayısal görüntüleri dökmek için klavyeleri tuşlarken görüyorum, bakışlarında görüntülerin ötesiyle şimdiden bir içli dışlılık, sakın ve biraz nobran bir rahatlık, bir korkusuzluk var. Dün radyoda tanıdığı on dört yaşındaki bir piyanisti dinlemek istedi, büyük bir canlılıkla Haydn sonatlarına dalıp dolaşan Vanessa Perez, o da konser vermek için Venezuela'dan Padova'ya gelen pırıl pırıl Californialı bir kız... Her yerde yetenekler var, anında filme çekiliyor ya da banda kaydediliyorlar, sanki kimse onlar hakkında konuşmıyor gibi: bu kadar fenomen ve bu kadar şiddetli bir konuşma yitimi asla görülmeyecek.

Ben tabloma dönüyorum: camlı kapı, çekilen ışık huzmesi, yatak, Luz'un beyaz yastık üzerinde yandan görünen pembe esmer yüzü, sarışın başı, nefes alıp verışı, sol kulağı, yarı yarıya gömülmüş gamzeli yüze benzeyen zarif sağ kulağı, sarışın organı, buruşmuş pamuklunun altındaki göğüsleri, sağdaki Berkeley'in B ve E haflerinin altında, soldaki E ve Y'nin, ılık alnı, kayısı tadındaki çenesi, kalçaları, bilekleri, dizleri, topukları. Bunların hepsini birden ve tek tek dokuna dokuna görüp hissetmek lazım. Girdiğim gibi sessizce kalkıyorum, uzun kordondan geçiyorum, bahçeye bakan, gözlerden saklı odama gidiyorum, eskiden dedikleri gibi, tam bir ayarlanmış durum ya da pek güzel bir sıvışma. Aşağıda güllerle kuzgunkılıçlarının etrafındaki kelebeklere bakıyorum. Bir yandan da Stendhal üzerine şu gecikmiş makaleye yeniden başlamayı düşünüyorum: "Bu ince ve tuhaf zekâ küçümsemesini ifade etmeye bile tenezzül etmiyordu ve en küçük bir bayağılık ya da yapmacık gördüğünde alt edilmez bir sessizliğe bürünüyordu."

– Dansı sever misiniz?

Belli belirsiz benden yana dönmüştü, bakmaya devam ediyordu. Sabah erkendi, fazla kimse yoktu, belli bir niyetle gelmemiştim ama bu tabloları görme fırsatını kaçırdığım pek enderdir. Onlar benim için dünyanın en gizemli tablolarıdır, onlar sayesinde her zaman başıma mutlu bir şeyler geleceğini hayal etmişimdir, çocukluğumdan kalma bir defterde bu kusursuz zamandışı önsezinin parlak örneklerine ait orta karar sararmış röprodüksiyonlar var: *La Finette*, *Aldırmaz Adam*. Daha ne olsun? Daha sedefli-derin, ayrıntılı, özgür? Böyle yargılar karşısında insan nasıl mahkûm olmaz? Gelecek yıl *Aldırmaz Adam*'ın karşısında, bütün gelecek yıllar *La Finette*'in karşısında. Bu başlıklar onların görülmesini bir bakıma engelliyorsa da, ben onların böyle adlandırılmasını isterim. Ama sonuçta, neden maskeler kullanılsın? Watteau en gizli ajan, karşı tarafın sisteminin içine girmekle görevlendirilenleri ifade etmek için istihbarat servislerince söylendiği gibi, gerçek bir ajan W... Kapalı kutu olma hali, kimlik değiştirme, kılık değiştirme, lazer çakmak ya da dolmakalem, uzman şifre çözücü... Basit, görünen her harf başka bir harfe tekabül ediyor, mesela A, O okunuyor, ya da B, S... Başka şaşırtmacalar... Rüyalardaki gibi, herhangi bir konuşmadaki gibi, size şöyle derim ama aslında böyle düşünürüm, haydi ama, sizi iyice kandırmak için, şimdi ne düşündüysem aynen onu söyledim... Başka kara delikler, ressamalar... Gözbebekleri dolusu... Retinayı çıkararak, irisi yakarak... Güçlüler asla nüfuz edemeyecekleri şeyleri satın alıyorlar, daha doğrusu, kendilerini sonsuza kadar körlüklerine hapsedecek şeyleri. "Değeri artırılan bir şeyi soyluluğundan boşaltan, o şeyi 'değer' olarak karakterize etme olayının ta kendisidir."

– Mesajı anladınız mı?

Bu defa, ben onu meraklandırımdım. O gün ben ve küçük Luciferi fizikçim çok dolaştık, kuru-mavi, gümüşü güzel bir pazar günü... Bana yakın oturuyordu, Saint-Michel bulvarının yukarısında, Observatuvar'ın etrafında dolaştık, ona ot bürümüş giriş avlusunda Neptün'ü keşfeden Le Verrier'nin heykelini gösterdim, elinde kâğıtları, mağrur, biraz arkaya kaykılmış... Casini sokağında (Balzac'ınki) 13 numara olmadığını ilk kez fark ettim, oysa oradan her gün geçerim, aniden uzun beyaz duva-

rın arkasına gelmişiz, ona paralel, ismi olmayan başka bir haya-
li sokakta ilerliyorduk... Ufku kapatan ve artık kullanılmaya-
kilisenin cephesindeki yazıt karşısında da aynı şaşkınlık: Sanc-
tissimae Trinitati et Infantiae Iesu, Sacrum; yitik bina, taşa gi-
deceği adres belli olmayan telgraf. Onu orada, çıplak ağaçların
altında öptüm. Daha sonra, semtte kubbelerin ve yerküre gö-
rüntülerinin bolluğuna o dikkat çekti: Carpeaux'nun burçla
çeşmesi (Watteau'nun memleketlisi, Valenciennes'de onu
heykelini yaptı); deniz yüzbaşı Garnier'nin (1839-1873) hey-
keli -Hindiçini, Mekong, Kızıl Nehir-, külleri Uzak Doğu'da
anavatana getirilip ancak 1987'de kaideye kondu, yani o şeh-
vetli kadınlar ve bronz timsahların altında, tam kavşakta *toz ha-
linde* bizzat orada. Luz bana Visitation, "ziyaret" (visitation
mu?) manastırının ne demek olduğunu; Mareşal Ney'in tan-
olarak kim olduğunu (Rude'ün eseri olan 1853 tarihli heykeli
Moskova prensi, Elchingen dükü, Rusya'dan ricat, kılıç hava-
da, 21 Mayıs 1799'da Inthertur'da üç yara, 7 Aralık 1815 sabah
saat dokuzda *burada* idam edilmiş, idam mangasını da kendisi
yönetiyormuş: "askerler, tam kalbe!") sordu. Luz'la konuşmak
isteyen ölümlerin sayısı çıldırtıcı, zavallılar zaman-mekân aralı-
ğında çok ihmal edilmişler tabii... Benim genç Amerikalı kızım
medyum... Observatuar caddesinde 34 numaralı plaketin önün-
de duruyor: "Jean Cavaillès, Sorbonne'da profesör, Direniş
kahramanı, 1944 başında Almanlar tarafından kurşuna dizil-
meden önce burada tutuklandı." Cavaillès'i tanır mıymışım?
Biraz... Pek sayılmaz... Nasıl? Önde gelen bir düşünür! Mate-
matiksel sonsuzluğun problemleriyle ilgilenen nadir Fransız-
lardan biri, Cantor-Dedekind yazışmasını benim dileme aktaran
çevirmen! Kız kardeşinin yazdığı biyografisini okumamış mı-
yım: *J.C. philosophe et combattant*? Bu kitabı bana vermeliymiş,
ilgimi çekeceğinden de emin... Mektuplarında Lüksemburg
Bahçeleri'nden çok söz edermiş, oraya gelir Spinoza okumuş...
Ufuktaki manzaraya bakıyoruz: aşağıda Sacré-Cœur; yazın gür
yeşilliklere bürünen siyah kestane ağaçlarından bir duvara gö-
mülmüş Senato... İçimden Paris'in sürprizlerle dolu olduğunu,
son zamanlarda daha çok uyuduğumu geçiriyorum... Birkaç
öpüşme daha... Ne zaman dönecek? Haziran başı mı? Üç aylığı-

na mı? Fizik-Plastik anlaşması yapalım mı? Roman-Matematik? Astronomi-Müzik? Yüzyıllar arasından yüzyıl sonu için? Peki ya o? O gerçekten mikrofilmi, Watteau'nun ultra gizli şifresini görmek istiyor mu?

Günlüğümde ertesi günün tarihinde şunu buluyorum:

"Takip edilecek: Louvre, çıtı pıtı narin güleç yüzlü toparlacık mavi gözlü kız, 23 yaşında, İtalyan-İsveç karışımı Amerikalı, cevval. Bilim insanı, bir içim su ten. Ailenin tek kızı, anne biyolog, baba kalp uzmanı, California'da yaşıyor, Le Verrier gezisi, Neptün (tam da şu sıralarda *Voyager II* orada araştırmalar yapmakta). Watteau'ların önünde buldum. Adı İspanyolca (Luz). Yazın geri gelecek."

Böyle bir durumda yapılacak ilk şey: güvenlik sistemini, ortamdaki yalan bilgi akışını olabildiğince pekiştirmek. İnsan yeni ve ciddi bir meseleden ne kadar eminse, kendini o kadar la-kayıt, boş, aşırı meşgul, yüzeysellikten ölür vaziyette, kolayca gözlemlenebilen alışkanlıklarına sımsıkı bağılmış gibi göstermesi gerekir. Bunlara bir de, kendiliğinden polisin rutin olarak size yakıştırmaya devam ettiği türden az ya da çok ortaya çıkarılmış birtakım karanlık işler ekleyin. İşte size geçerli tek savaş olan özel savaş, en nazik savaş, sanat. Gece gündüz süren savaş; mekânlar ve anlar, radarlara, sosyal figüranların zehir bulamacına şaşırtma vermek için en küçük ayrıntı önemli. Ayrıca polisle iyi ilişkileri korumak da şart, üç erkek, en az dört kadın, size söylediklerinin tersini iyi dinleyeceksiniz. *Manyetik alan her yerde aynıdır*. Bir gün gizli bilgilerimi, *Monita secreta*'larımı, iş üstündeki ajan W. din kitabımı, Sesler Bilgesi Protokollerimi (kulağa), Kuralsızlıklar Tarikatının kurallarını yazmam gerekecek... Madde 1: Daha beşikteyken başlamayan; kulak davulu en başından beri insanın dinsel salaklığının kendine özgü gü-rültüsü yüzünden zarar görmemiş, hakarete uğramamış, patlatılmamış, avaz avaz haykıracak kadar işkence çekmemiş olan, mahvolmuş demektir. Madde 2: Yalana tahammül edebilmek için, hemen ardından, aralıksız derin bir sessizlik, ama göze gör-*rünmeyen* ve içinde özellikle dans etme ve konuşmayı bilmeyi de içeren bir sessizlik. Madde 3: Spinoza: "Cahiller arasında ya-

şayan özgür insan, elinden geldiğince onların iyiliklerinden uzak durmaya çalışır.” Madde 4: Her gün gözlerinizin önünde kendinden geçmiş kalabalıkların (Mekke, Benares, Lourdes, Berlin vb.), stadyumların ya da askeri geçitlerin, özet olarak kolektifliğin kitleleşmiş halinin görüntüsü olması. Madde 5: Ancak işinin başındaki bir bankacının soğuk hesaplarını ciddiye almak (onu ayda en az bir defa dinlemek). Madde 6: Her erkek ya da dişi görüntüde arkasındaki anneyi, sonra annenin arkasındaki anneyi bulup çıkarmak, bu tespiti sadık kalmak (gene de hoş anlarda bunu göz ardı etmek). Madde 7: *Parma Manastırı*’nın, hangi devirde olursa olsun, gezegen üzerindeki yüzde 99,9’u tarafından hiçbir zaman okunmayacağını (zaten geri kalanın dörtte üçü tarafından da iyi okunmadığını) ve bunun hiç de önemli olmadığını hatırlamak. Madde 8: Cinselliğin, içinde hem nefret hem genel bir hayranlık (ikisi de aynı şey) barındıracak kadar büyük bir yanlış anlamaya ve son derece irade dışı bir acemiliğe konu olmasına şaşır-maktan vazgeçmek. Madde 9: Bir milyar insanın günde bir dolardan az parayla geçindiğini unutmamak. Madde 10: Öfkelendikleri senin *bedenin*, sadece ona kızıyorlar, konunun sen olduğunu hayal etmeyi bırak, bedeninin nadiren orada olmaya hakkı var –ne zaman, kiminle, nasıl, bir kontrol et–, istisnasız herkes için güzel bir ceset olacağını bil. Madde 11: Önceki bütün maddeler gereksiz, irade yeter. O tatlı boşluk yaşandı, haydi yollara!

Üç hafta sonra, New York’a hareketimden hemen önce telefon etti. Orada buluşabilir miydik? Evet, uğradığımda.

Şimdi ise koridorun sonunda uyuyor. İki saat sonra akşam yemeği.

Geena:

– Sadece İzlenimciler, Picasso ya da Van Gogh değil, Gauguin de tırmanacak. *Kırmızı Pareolu Tahitili Kadın*’ın New York’la Londra arasında bir yerlerde kayıplara karıştığını gördüğünde, hemen ardından bilgisayarın bir titreme geçirdiğini bileceksin.

– Ne kadar?

– Şimdilik bir milyon dolar. Komik. Kesinlikle iki katı eder. Martinik Adaları! Atuana! İklimin o ulvi sadeliği.

İki ay sonra: “Gauguin’in bir milyon dolardan fazla değer biçilen *Kırmızı Pareolu Tahitili Kadın* isimli suluboya tablosu geçen haziran ayında Londra Heathrow Havaalanı’ndaki bir depodan çalındı. Tablonun sahibi olan Amerikan Beadelstone Galerisi hırsızlığı ancak 23 Temmuz Pazar günü ihbar etti. Bu *Tahitili Kadın* 21 Haziran’da New York’tan uçakla Londra’ya nakledilen dört tablolu bir seriye dahildi.”

İlginç depo... Acayip kasalar... Tablo sanki hiç yerinden kıpırdamamış gibi... Diğer üçü hangileri oluyor? Pazarlıklar neden ya da nasıl oldu da sonuçsuz kaldı? Halledilip iş bağlanmadıysa tabii. Bilgiler fiyatları yükseltmeye mi, yoksa düşürmeye mi yönelikti?

Fransa’nın Hollandalısı, Markiz adalarının Fransızı, ne ikili ama!... 1903’te kendinizi adalara nakledin, Van Gogh’un ölümünden on üç yıl sonra, Gauguin’in sadece “etli butlu ve ahaksız” kadınları sevdiğini not ettiği zamanlar, kendisi rahatsız edilmemek için şöyle bir yol da gösteriyordu: “Kapınızın üstüne görülecek biçimde müstehcen bir şey asın.” Gauguin: “Manet’yi hatırlıyorum, işte kimsenin rahatsız etmediği biri daha...” Paris’te: “Günümüzde tertemiz kızları resim öğrenmeleri için erkeklerle birlikte atölyelere yollamaya gelince, bütün bu bakirelerin çıırılçılak erkek modelleri çizirken, modelin yüzünden çok orasını aslına benzetmek için çırpınmaları dikkate değer. Çoğunluğu yabancı olan, hâlâ saygıdeğer bu genç bakireler atölyeden çıkar çıkmaz, hafifçe öne eğilmiş mahcup bakışlarıyla kirpiklerinin arasından bakarak soluğu Lesbos’ta (Midilli) alıp rahatlıyorlar.” Elbette onu eğlendirmek için, bu pasajı Luz’a gösterdim, şu iki küçük krokiyi de: “Verandada tatlı bir şekerleme, her şey istirahat halinde. Gözlerim karşımdaki uzamı anlamaksızın görüyor ve başlangıcı ben olan sonsuzluğu duyuyorum.”

Gözlerim anlamaksızın görüyor... Başlangıcı ben olan son...

Ve Mallarmé’nin *Bir Kır Tanrısının Öğleden Sonrası* hakkında: “Bu su perilerini devam ettirmek istiyorum... Ve o harika Mallarmé onları devam ettirdi de, neşeli, aşkı kollayan, etten candan,

Ville-d'Avray'de Corot'nun ulu çınarlarını sarmış sarmaşığın yanında, içe işleyen hayvani kokularla altın tenli, her yerde tropikal lezzetler, bütün zamanlardan sonsuzluğa kadar"...

– Mozart, alıyorum! Kasaya! Bu Tahitili kadınları, o çınarları, o su perilerini benim için kapatın! Önce şu Mallarmé'nin tabloları nerede bir bakalım? Ne? Şair miydi o? El yazmaları var mı sizde? Yok mu? Peşine düşün! Ne diyorsunuz? Bir zar atımı asla ortadan kaldıramayacak mı rastlantıyı? Belki yükseklikte? Bu laf salatalarının bir değeri olduğuna emin misiniz? Paris'teki ajanımız garanti mi verdi? Yenisi mi? Adı neymiş peki?

Ah evet, benim savaş adım... Benim fakstaki takma adım... Yani Froissart. Tıpkı Ortaçağlı vakanüvis gibi, sadece Jean yerine Pierre koyarak. Dur hele, o da tıpkı Watteau ve Carpeaux gibi Valenciennes'li... "Baksana Mozart, başka ne var yeni olarak? – Froissart on dokuzuncu yüzyılda yaşamış o Fransız şairinin el yazmasını almamızı tavsiye ediyor, beyefendi. Tam bir başyapıt, nadir bir parça. Hayır, hayır, korkacak bir şey yok, bunlardan çok az var, muazzam tarihi önemi olan bir parça, hem Jean-Paul Sartre bir çözümlemesini de yapmış. Emin ve sessiz, istikrarlı bir çıkış, vukuat yok, iyi yatırım. – Tamam öyleyse, alın! – İsviçre'ye mi göndereyim, beyefendi? – Elbette! – Gauguin'i de ister misiniz? – Halka açık mı, B kanalından mı? – B kanalından, efendim, tabii beklemeyi tercih ederseniz, o başka. – Daha önceden bir Gauguin'imiz var mıydı bizim? – İki tane, efendim. – Alın onu da. Başka bir şey yok mu elinizde? – Siena okulu, onaltıncı yüzyıl. – Neredeydi? – Paris Tıp Fakültesi'nde. – Aaa, çok komik. Hazır bulunun. Siz bu Froissart'dan emin olduğunuzu mu söylüyorsunuz? – Kendimden ne kadar eminsem, öyle efendim, kültürlü, ketum, işinin ehli. – W düzeyinde mi? – Sanırım. – İki Vinci ile Guardi'yi unutmuyorsunuz ya? Değeri ne? – Muazzam. Guardi tek. – Gene Venedik mi? – Kim şikâyet edebilir bundan efendim? – Satış yeri? – Sotheby's, Monaco. – Önceki yolculuk güzergâhı? – Klasik dolaşım: Londra, Tokyo, Los Angeles, New York, Paris. – Paris mi? – Formalite icabı beyefendi. – Sizin fikriniz? – Hepsini beyefendi. – Guardi'yi de mi? O kadar çok sahtesi var ki! – Sahicisine sahip olmak için bir neden daha beyefendi. Unutmayın ki, Venedik çok

küyor. – Turistler, gelgitler, yosunlar mı? – İşsiz güçsüz gençler, kimyasal kirlilik, yenileme projeleri. – Televizyonda sakallı birinin, Pink Floyd konserinden sonra gidip San Marco’nun ana kapısına işediğini gördüm: ne matrak, değil mi? – İnsan gülmekten katılacak beyefendi, ama belki bu *çok fazla*. – İyilikle kötülüğü, yıkımla yapımı, yoldan çıkışlarla şifa bulmayı biz örgütlemiyor muyuz? Yeri gelmişken, psikanalistlerimize ne oldu? – Dünya kongreleri için gene fon istiyorlar beyefendi. – Verin, verin! Ya burslu yazarlarımız? Umarım, uslu edepli şeyler yazıyorlardır?”

Sıradan bir sohbet, dünyanın çatısı...

– Halka açık dolaşımın kataloglarını iyi hazırlamayı unutmayın. Muhafazakârların bilimsel ciddiliği artı şiirsellik.

– Gauguin için ne isterdiniz?

– Ekoloji, egzotizm, hayaller, yeşil. Korunması gereken vahşiler, orman, narin balık ve kuşlar, ozon tabakası. Bunun üzerinde çalışacak bir yazar bulun. Fototelejenik olsun mümkünse, iyi görüntü versin. Aman cinsellik olmasın. Ya “Etli butlu ve ahlaksız kadınlar”? Bunu aklınızdan çıkarın.

– Size lazım olan bir oğlan var elimde. Geçenlerde Hindistan üzerine fevkalade duygulandırıcı bir çöksatar yazdı. Uzun boylu, sağlıklı, atletik, utangaç.

– Saf mı? Nostaljik mi? İlkel mi? Mızımız mı? Altın çağ mı? Dindar yirmi birinci yüzyıl ya da başka hiçbir şey mi?

– Kesinlikle.

– O halde, ondan bir katkı isteyin. Ama eleştirel aygıt beton gibi sağlam, değil mi?

– Beton gibi, beyefendi.

Akademi betonu, Nicole’dü. Kendisi uzmanlık bilgilerinin, müzelerle, üniversitelerle, özel dergilerle, yayınevleriyle, elçiliklerle, bakanlıklarla ilişkilerin merkezidir. Geena uzun boylu, kestane saçları, her zamanki rahat haliyle Amerikan başarılarını konu alan sayısız pembe dizide boy gösterebilecekken, Nicole de, esmer, orta boylu, güler yüzlü ve şaşkın haliyle leb demeden leblebiyi anlayan Avrupa geleneğini temsil eder, “ben mi, iş mi? ama *dahası var*, sorun bu değil.” Aslında kendisi banka

işlerinde dolar arkadaşından çok daha yamandır ama daha üstü kapalı vaziyette, nötr bir şekilde, Paris bir başka vitrin, modern sanat ya da dilerseniz, postmodern sanat olsun, ama biz çoktandır vardık... Geena'nın onu içerden daha iyi kontrol etmek istemesini anlıyorum: Nicole, artık bütün mesleğin ortak özelliği olan sinizmine rağmen, piyasa değerleri neredeyse birbirine eşit olsa bile, *gene de*, bir Monet'yi bir Jasper Johns'la karıştırmazdı. Geena ise, hem hoşgörülü hem acıyan, enerjik bir mesafeyle bunu yapardı. Nicole altın madenlerinin sahibi olup Van Gogh'un *Zambaklar*'ını (aslında ödeyemeden) alan Avustralyalı Alan Bond'u hayal edebilir ama yaşayan en pahalı Amerikalı ressamın (çok yaşlıyken Alzheimer hastalığından huzur içinde ölen De Kooning'den sonra: bundan böyle ressamlar ya ölü ya da akıllı uslu olmak zorundalar, Jasper Johns mükemmel, namevcut, neredeyse görünmez) *Faux départ* tablosuna 17 milyon dolar yatıran Condé-Nast (*Vogue*) iletişim grubundan Samuel Newhouse'ı düşünmez. Geena'ya gelince, o hiç tereddütsüz Newhouse'u ya da bir başkasını seçerdi ve o altın tüccarı James Bond'u da bir çeşit geri zekâlı sayardı. Kıtalar savaşta... On dokuzuncu yüzyılla yirminci yüzyılın ilk yarısı, yirminci yüzyılın ikinci yarısıyla yirmi birinci yüzyıla karşı... Devamı var... Nicole son kocasından bıktı mı? Komünizm karşıtı politikaların başyazarı, eski dönem hasımlarına paralel olarak inişte mi? Sol-sağ business için sağ-sola fazla mı açık (yönünü asla şaşırmamalı)? Beş altı yıl önce ortadan kaybolan Meilhan'ın sevgilisiydi Nicole... Evlilik Meilhan'ı boğmuştu... Çocuklar, gürültü, kısıtlanmalar, her gün yaşanan vazgeçişler, evlilik hayatıyla ilgili borçlanmalar... Günlerin o muazzam ve minik minik harcanışından kurtarılmış altı satır daha yazsan ne olur, yazmasan ne olur? Karısını tanırım: alt edilmez stratejisini aman vermeden uyguladı: harcamalar ve asabiyet, hiç yoktan krizler ve faturalar. Bunlar hayat dolu bir insanı yok eder, banka hesabını kulağına sıkıştırıp, fonda melankoli ve çılgınlarla iki hastalık arasında kulak davulunu hiç ara vermeden listelerine yapıştırmak zorunda bırakmak yeter. Geçenlerde gördüm Meilhan'ı, artık her şeyden korkar olmuş bir adam, tavşan uykusu, alkol, irkilmiş, tırsmış, her şeyden bıkmış tiksiniş, uyu-

şuk, kendisi bir defalık nitelikli bir başarının sahibi, *Maskeli Ballo*... Evet, ama vergiler... En çok satan kitap listelerinden gitgide hızla kayboluşu, en çok satan yirmi roman, hikâye, novella, deneme, inceleme, belgeler, seyahat rehberleri, çizgi romanlar, polisîyeler, pratik şeyler... Ah evet, son Meilhan pek tutmadı, fazla karışık, yeterince halka inik değil... Marion Zimmer-Bradley'e karşı ne yapmak istiyorsunuz? "O da kim? – *Tanrıların İhaneti, Göl Kadınları*. – İlk novella. – Cahil! *İlyada* destanının yeniden ayağa kaldırılmış hali!"... Nazik biri olan Meilhan, mecburiyetten cangılda kötü olmaya zorluyor kendini... İhtiyatlı, kendini şaka yapmaya zorluyor, çoktan teslim olmuş... Marion Zimmer-Bradley... İsmi bir ilanda gördüm. Arkasında büyük harflerle şöyle yazıyordu: "Müşterilerimizi seviyoruz ve hâlâ onlara verecek kadar çok sevgimiz var. Media-Sistem, İnsan Kaynakları'nda ilk iletişim ajansı." Evet tabii, aşk gibi, iletişimin kendisi gibi insan kaynakları da sınırsız. Meilhan nice başkaları gibi iletişimden vazgeçti. Yeniden Heidegger okuyor: "Varoluş Varlık'ın gerçekliğindeki ek-stase durumudur." Ya da: "Zarar görmemişin vakar içinde ayağa kalkmasını ve öfkenin kendi yıkımına doğru dört nala koşmasını ancak Varlık sağlar." Cennet, cehennem... Karısının sesi: "Sofraya!"

(Belki Meilhan da aynı ilanı okuyordu, dolayısıyla yanında-kini de:

SEKS: NASIL GİDİYOR?

Her gün bir psikanalist telefonda sorularınıza cevap veriyor:

Perşembe: Erkeklerde çok eşlilik.

Cuma: Dişiliğin keşfi.

Cumartesi: Erkekleri ve kadınları seven erkekler.

Pazartesi: Erkek ve yerleşiklik korkusu.

Salı: Bir babanın gerekliliği.

Çarşamba: Zevk almada uterusun rolü.

Perşembe: Erotik baştan çıkarıcılık.

Cuma: Erken boşalma.

Cumartesi: Rüya ve eşcinsellik.

Pazartesi: Dişilik ve sertleşme.

Salı: Çiftler ve isteksizlik.

Çarşamba: Cinsel tutukluk.

Perşembe: Erkekler ve ön sevişme.

Cuma: Oğlan çocuğunda cinsellik.

Cumartesi: Bilinçdışı ve zevk alma.

Pazartesi: Yeni yetmelikten olgunluğa.

Salı: Yaratıcılıkta cinselliğin rolü.

Richard olsa, var olanın var olmayanı küçümsemesiyle, ki var olmayan üç haftadır hakkında konuşulmamış olan kişi demektir, "adını neredeyse kimsenin hatırlamadığı" Laugier gibi derdi. Ben de Laugier'yi öyle duyuyor ve görüyorum, bayağı tiz, temiz bir ses; hayli solgun; onunla ilgili ne bir film var, ne de bir ses kaydı; onun başyapıtı da bu, tam bir edebi kara delik... Üç kısa kitap, birkaç fotoğraf, çöküp oturur, bira içer, evine kapanır kalır, satranç oynar. Tam bir gizlilik içinde kalmayı seçmiştir, sözsüz illegaliteyi, "aynı anda birçok illegalite"yi seçmiştir, bunlar onun sözcükleri. Yeni tür bir mistiktir, hiper-rasyoneldir, olumsuzluk hapıdır, içindeki toplumu intihar ettirmiştir, kurban falan yoktur, yapmacık, kurmaca gerçekdışılığı, sürekli sahteciliği sadece reddederek ispat eden bir mevcudiyettir ancak. "Ah, Laugier"... Bazıları için bu isim bazen korkuyla titreyerek beklenen bir son hüküm, bir utanç, toplumu saran çürümenin dosya ve tarihlerinin hatırlatılması gibi yankılanır. En iyi dostlarından biri öldürülmüştü, ona bir şey olmadı, bu tuhaf. Kendini öldürmedi, ki bu daha da şaşırtıcı. Çağdaşlarının apaçık ve hiç eksilmeyen arzularına rağmen, delirmedi de. "Laugier mi? Paranoyak"... Uyuşuk ve tuzu kuru kuklaların yüzlerce defa ileri sürdüğü bu klişe... Keşke terorist ya da duygusal anarşist olsaymış ya: ama yoo, klasik stil, soğukkanlı akıl yürütme, ironi, biraz Meilhan gibi, ikisi de satılacak mobilya fiyatına. Kendilerini satmadılar. Nicole onun kararını anlayınca Meilhan'la (aman yanında ondan hiç bahsetmek lazım, gözlerde ani bir perde) ilişkisini bitirdi: Meilhan'ın kararı, dilini terk etmektense ot gibi yaşayıp gitmek, dayatılan hoş ve boş düşünceleri dizi dizi sıralamaktansa susmaktı. Richard olsa, "Vallahi, bunlar enayi, derdi, tek bir hayatımız var." O hayatını, görüntüler arasından kendi biricik görüntü hayatını

saatte iki yüz süratle yaşadı, ekranda sinirler, uyuşturucu reklamlar... O var. Onun varlığına inanmadığımdan şüphesi mi var? Kafasında tasarladığı şekliyle benim kendi hayatıma da mı? Evet, kuşkuculuk. İkircikliyim. Laf arasında, nedensiz edimin yeniden icat edilmesi gerektiğini söylediğimde dudak büküyor. Nedensiz edim mi? Ne yapmak için? Üsteledim: "Bak işte, sonuçta hiç eskimeyen başlıklar, *L'Immoraliste*, *Vatikan'ın Zindanları*... Nedensiz edimin geri gelebileceğini hissediyorum. – Hım... – Nedensiz ve rastlantısal, akla ve tutkuya dayanmayan, cinayet işlemiş olmak için işlenmiş bir cinayet, en küçük bir hafifletici neden yok. Uyuşukluk. İmza: *Gide*. – *Gide*'in modası geçmiş. – Ona yeni bir canlılık kazandırılabilir. – Öyle mi dersin?" Richard'ın canını sıkmaya bayılıyorum, suratı düşüyor, otuz saniyelik bir hesapla bu nedensiz edimin satılabilir bir meta olup olmadığını bilir o, bu namussuzun bazen güzel fikirleri var sonuçta. Hayır... Son olarak... Şu şüpheli eski zanaatçı şeyi için kime yeni bir teklif götürmeli? "Bu gericilik olur, potansiyel faşist. – Ee ne olmuş? – Hayır, bir motivasyon lazım, hiçbir şey nedensiz olamaz... Mesela satanizm, kötülüğe susamışlık, yanında psikiyatrik açıklamalar yağmuruyla birlikte, Amerikan televizyonları bunlarla dolu. – Ama hayır, saf akılçılık: yan yana konmuş bu iki kelimeyi ben patlayıcıya benzetiyorum: *eylem*, *nedensiz*. – Tamam, belki." Richard çoktan başka şey düşünmeye başladı bile... Kalkıp ona *Ayrıcalıklar*'ın 13. maddesini okuyacak değilim ya: "Ayrıcalıklı kaçamaz; kaçmaya kalkarsa, uzuvları hareket etmesine karşı çıkar. Yılda on kişiyi öldürebilecektir ama konuştuğu hiç kimseyi öldüremeyecektir. İlk yıl, kendisiyle iki farklı durumun dışında hiç konuşmamış olması koşuluyla tek bir kişi öldürebilecektir." Nedensiz adam öldürmeye evet (güzel sanatlardan biri), hırsızlığa hayır. İlk yıl için konan istisna çok hoş. Kurbanla konuşmuş olma yasağı büyük bir ahlaki zarafette. 1840'ta yılda on cinayet: nüfus artışı ve o zamandan beri tanık olduğumuz kıyımlar hesaba katıldığında, yüzyılımızın sonuna kadar yüzü bulacağız. Çok şey mi istiyoruz? Oldukça ılımlı mıyım?

Şebekede Richard'ın ismi Andy, tıpkı kahramanı Warhol gibi.

Uyurken seyretmek için Luz'un odasına üç dört defa daha gidip geldim... Nefes alışını izliyorum, soluğunu daha iyi hissedebilmek için ağzımı ağzına yaklaşıtıyorum. O an, bütün şehir, daracık sokaklar, iç içe geçmiş kanallar, kapalı bahçeler, balkonlar, köprüler, yerlerdeki aşınmış mermerler sanki yoğunlaşmış da, gözkapaklarına doğru buharlaşır gibi. Akşamın, defnelerin ve yapraklar üzerindeki suyun kokusu içeri girsin diye, usulca panjurları açıyorum. Luz gözlerini açıyor, üç saniye kadar beni tanıyamıyor, sonra gülümsüyor. O hazırlanırken, ben gidip dışarıda taflanların arkasında lahdimin üstüne oturacağım. Olmadım, oldum, benim, ben değilim, olacağım, olmayacağım, benim.

Geena:

– Warhol'un isminin Watteau ile aynı baş harflere sahip olduğunu fark ettin mi?

– A.W.. mi? Üç yüzyıllık bir kısaltma. Çemberi kapatmak zor.

– Rosenblum, onun zamanımızın Monet'si olduğunu söylüyor. Abartmış mı?

– Yoo. Seri portreler fikri çok güçlü. Bunları *skulls*, yani kurukafalar arasından perspektif halinde sıralanmış olarak görmek lazım. Marilyn Monroe, Elvis Presley, Marlon Brando, Liz Taylor, Mao, aranılan katiller, herhangi biri, bizzat kendisi. Kazalar, elektrikli sandalyeler, meta çöplüğüne atıverilmiş kurukafalar. *Kamuflajlar*'a bak. Dolar dini.

– Din mi?

– Gösteri ve hidayete erme. O tuhaf ölümünden sonra Saint-Patrick'teki ayın.

– Hastanede yanlışı bağlanmış cihaz. İhmalkâr hastabakıcı.

– Evet, ama yirmi yıl önce, göğsünün tam ortasına bir kadın tabancası.

– Kaçık bir kadın.

– O kadar da kaçık değil. Kadın kendini bu işe adanmış. Kadınlık idealini korumak için militan olup, Olympia yüzünden Manet'yi hançerleyen bir Bovary düşün.

(Kadını ya da Tanrı'yı kurtarmak, hep aynı mücadele... *Eti-*

ka'yı borçlu olduğumuz Spinoza'ya fanatik biri tarafından indirilen bıçak darbesini düşünüyorum... Delinen paltosunu hayatı boyunca odasında saklamış. Kara delik bir tablo daha: *Spinoza'nın Paltosu*. "Baruch Espinoza'nın aforoz edildiğini, sürüldüğünü, toplum dışına itildiğini ve lanetlendiğini söyleriz... Tanrı onu asla bağışlamasın!" Yüce tanrılar!... Ve Voltaire: "O bıçak darbesi ve kanında söndürülen siyah mumlar olmasaydı, Spinoza'nın asla Musa'ya ve Tanrı'ya karşı yazmayacağına inanabiliriz. Baskı görmek insanı öfkelerendir; kendinde dehanın varlığını hisseden herhangi birini ise daha da yüreklendirir"...)

– Ama o eşcinseldi?

– Warhol mu? Bu ne demek oluyor? Onun durmunda bu ne anlama gelir? Onun en ezber bozan sözlerinden biri de: "sex is so nothing" olacaktır. Hiçbir şeyin (seks, para, dış görüntü) uzmanıdır o. Üstelik bu hiçbir şeyi tanımak ve tahrik etmek lazım, kıvranımlarını, hedef olduğu manyakça inancı sonuna kadar kaydetmek lazım. Ben onunla bir akşamı birlikte geçirdim. Tek kelime etmedi, sigara içerek figüranları süzdü, ben bir makineyim, sadece bir makineyim, sizlerse bu makine için, imge önyargılarıyla birlikte geçici imgelerden, hiçliğe doğru yol alan sözde imge içselliğiniz üzerine zavallı tekrarlardan başka bir şey değilsiniz. Alçakgönüllü, mikrofonunu üzerinde taşıyor (herkesin haberi var: her söz anlamsız, ama herkes konuşmak zorunda, değil mi?). Aslında kendini daha o zamandan dünyanın hemen her yerinde gizli servisler hesabına iş yapan koca kulak modeline dönüştürmüştü; yani radarlar, aktif ya da pasif sonarlar, hidrofonlar, denizaltılar, uydular gibi. Ben onu böyle resmederdim. Bunun dışında, mükemmel bir centilmen.

– Yükselişe geçer mi sence? Oynar mısın ona?

– Elbette. Aleyhinde yürütülecek püriten bir kampanyaya hazırlıklı olmamız gerekse bile.

Warhol Eylül 1977'de bir deprem sırasında Venedik'tedir (hatırlıyorum, her yerden eşekarıları fışkırıyordu). Günlüğüne 17 Eylül tarihinde şunları not düşmüş: "Havaalanına gitmek için bir sürat teknesine bindim, dalgalar üzerinden uçtuk." Güناه ve kötülükte uzman, Çek asıllı bu iyi Katolik her pazar ayine gidiyordu. Bir yolculuktan sonra: "Sağ salim döndüğüm için

gidip şükrettim." 23 Şubat 1983 Pazar: "Dışarda kar vardı, hari-kaydı, çok soğuk değildi, kiliseye gittim." Ama bir de şunlar var: "Televizyon için fazla acayip olmalıyım, çünkü hep aynı şey, benimle ne yapacaklarını bilemiyorlar."

Son tuvaler: Raffaello'dan esinlenen Çocuk İsa'lı Meryem-ler, Vinci'den esinlenen Son Akşam Yemeği... "Sen bunları se-viyor musun? – Çok. – Richard önemsiz olduklarını söylüyor. – Haksız. – Sen olsan, ilk ağızda hangilerinde ısrarcı olurdun? – Son tabloları, otoportreler, kurukafalar, dolar işaretleri. – Yoksa Amerika'nın büyük Avrupa'ya layık tek bir dandy'si mi var? – Sonuç olarak."

Başka bir not: "Beni öldürmeye kalktıklarından beri, artık o kadar yaratıcı olamadığımı söyledim ona, çünkü acayip insan-larla görüşmeyi kesmiştim." Bir de şu: "Ah, unutuyordum, Bi-anca masada donunu çıkardı, bana verdi ve ben de onu koklar gibi yapıp elbisemin üst cebine tıktırdım. Hâlâ bende."

Luz terasta şampanya kadehinden içerken:

- Sen: kadını kurtarmak, Tanrı'yı kurtarmak mı diyordun?
- Başka bir örnek de verebilirdim:

"Yerkürenin katmanları arasında saptanan jeolojik dönem-lerdeki binyıllar; yerdeki çukurlara, kaldırılan taşların altına, oyuk ve tümseklere gizlenmiş sayısız organik, böcekbilimsel, mikroskobik yaşam, mikroplar, tohumlar, bakteriler, basiller, spermiler; moleküler yakınlık dolayısıyla tek bir toplu iğne başı içinde saklanmış kalmış, gözle görülmesi imkânsız ve hesaba kitaba gelmeyen milyarlarca, trilyonlarca molekül; insan seru-mu, her biri daha başka cisimlerin serpiştiği uzamlarla dolu ev-renler olan beyaz ve kırmızı cisimlerin serpiştiği evren, her ev-ren süreklilik halinde her biri bölünebilir, bölünen pay ve bile-şen cisimlerinden oluşan bir evren, bu bileşenler gerçek bir bö-lünme olmaksızın daima küçülürler, öyle ki ilerleme yeterince uzaklara kadar sürüp gidebilseydi, insan asla hiçlikle karşılaş-mazdı."

– Allah esirgesin! Kimmiş bu şeytani yazar?

– Joyce. Ne yazık ki, artık kendisi ölüm cezasına çarptırıl-mak için aramızda değil. İşin gerçeği, kitabı ya yayımlanmazdı ya da muhteşem bir fiyasko olurdu.

- Demek istediğin, bilim dayanılır ama kelimeler ve bildiğini tercüme eden günlük dildeki kavramlar dayanılmaz mı?
- Aynen.

Luz'un Fransızca öğrenmesini ve Fransa'ya gelmesini babası istemiş. Annesi ise müzisyen olmak istermiş, bu yüzden çocukluğu boyunca bütün bir klasik repertuarı dinlemiş durmuş Luz. Müzik, matematik... Cavaillès'in mektuplarında bu pasajın altını çizmiş (9 Haziran 1931): Mozart'ın *la* majör beşlisi: sesin kenar taşkınlarını yuvarlayarak onu karmaşıklaştıran yan yana iki melodi şeklinde kayıp gidişler, *largo*'da bekleyiş derinlikleri, sanki kozmik sürenin kısaltılmasıyla, daha çok da zamanın anlarına gizli seslenişlerle, sabit ve zamandışı daha üstün ve başka bir dünyanın oluşumuyla karşı karşıya gibiyiz." Hiç de fena değil, değil mi? Hiç fena değil. O olmasa, ben bunu asla okumazdım. Hele şunu hiç: (13 Mart 1934): "Geçen hafta Lüksemburg parkında ders hazırlayarak, kuşları ve ağaçlardaki tomurcukları dinlemeye çalışarak nefis bir öğleden önce geçirdim - bu saatler çok verimli ve kesintiye uğratan bütün o sıklıklara rağmen, Spinoza'yı tam bir keyifle yeniden ele aldım." Cavaillès'in kız kardeşi ise şirin bir saflıkla şöyle yazmış: "Ruh halinin, hatta zihinsel işleyişinin güneş ışıklarından ne kadar etkilendiğini görmek beni hep şaşırtmıştır". Bu arada, École Normale'deki arkadaşlarından biri de şöyle hatırlıyor: "O yıl (1931) onunla yaptığımız konuşmalardan, özellikle Katolik litürjiye karşı gitgide artan ilgisini hatırlarım." Cavaillès Protestandı, Luz'un annesi de. Luz bu pasajın altını çizmemiş. Buna karşılık, şunu çizmiş (kız kardeş yazmış): "O sırada hayatında büyük bir yeri olan o Norveçli kadınla nasıl karşılaştığını bilmiyorum. Ama yazı masasının üzerinde sık sık seyrettiğim portresi ona karşı duyduğu bağlılığın bir kanıtı. Portredeki kadın ısrarlı bir şekilde Jean'a sesleniyor ve istemeden aralarındaki bağı ifşa etmiş oluyordu. Çok güzel bir kadındı." Daha ilerde: "Genç İngiliz kızı, Norveçli kadın ve bu arada onun çekiciliğine dayanamayan diğer bütün kadınlar"... Bu kız kardeş bir dürüstlük örneği ama güneş sevgisini olduğu kadar Mozart ve Spinoza merakını, matematiksel mantıktaki buluşlarını, Katolik litürjinin

çekiciliğini, gizli askeri örgüt kapasitesini, sırlarını saklayarak sonuna kadar dayanan o gücü, Arras ölüm çukurunda bulunan ve toprakla temas yüzünden kararmış küçük yeşil cüzdanı sayesinde teşhis edilen 5 numaralı meçhul askeri de açıklayabilecek bu en önemli konu hakkında daha fazla bir şey öğrenemiyoruz. “1944 yılı başında Arras Askeri Mahkemesi’nce idama mahkûm oldu ve cezası derhal infaz edildi.” Cavaillès, Direniş sırasında art arda Marty, Hervé, Chennevières, Carrière, Charpentier, Daniel isimlerini kullanmıştı... 1943’te Londra’da İstihbarat Servisi ona Crillon adını vermişti. Cesedinden kalanları teşhis etmeye gelen kız kardeşi, “Arras mezarlığının terk edilmiş bir köşesindeki mezarının yanı başında beyaz bir gül fidanı vardı, tesadüfen oraya dikilmiş beyaz ve gülbüz bir gül fidanı” diye yazmış.

Onun bir fotoğrafına bakıyorum: oval yüz, geniş alın, oldukça toparlak yanaklar, geniş ve etli bir ağız, açık renk gözler, geriye doğru taranmış saçlar, kalın kaşlar, neşeli bir hava, şeffaflık. Bakışı dik, ısrarcı. Sanki objektifin önüne atılmaya hazır gibi. Kız kardeşinin kendisi hakkında yazdığı kitap –*Un philosophe combattant* (Savaşçı Bir Filozof) yerine J.C., *Un philosophe dans la guerre* (J.C., Savaşta Bir Filozof) başlığıyla yeniden yayımlandı, anlamlı bir düzeltme– masamda, kapağı Grenoble’deki Stendhal Müzesi’nden Dedreux-Doroy’un portresiyle süslü *Souvenirs d’égotisme*’le yan yana. Hiçbir benzerlik yok ama etkileyici bir akrabalık var. Edebiyat ve kümeler kuramının birbirlerine söyleyecek çok şeyi var. “Bir başına, henüz tamamlanmamış bir kuram, pek çok kişinin gözünde belirsiz, kollarını havaya kaldırmış yardım bekliyor...” diye yazmış Cavaillès.

“Bir viyadüğü havaya uçurmak, Bickford fitilini bizzat tuşturmak ne kadar eğlenceli” demişti bir gün... Kız kardeşinin yorumu: “Bir anlamda ‘uslu’ sayılmazdı, hayatı, güzel şarabı, seyahati, yeri gelince lüksü ve şıklığı severdi, bir kıyafet seçerken sık sık bana eşlik ederdi.” Bu hatırayı sonraki cümleyle bağlamak hoşuma gidiyor: “Devrimci bir altüst oluşla, sayılar, saf akılcılıktan kovulup sonsuzluk içeri girdi.” Sürekli gücü, bizi esirgeyin. Siz bir karenin kenarında, bu karenin yüzeyinde-

ki kadar nokta mı var diyorsunuz? Evet. Çok basit. Ama Cantor'un bu sonuca vardığı gün, Dedekind'e şunları yazması: "Onu görüyorum, ama inanmıyorum". Görecekler ve inanmayacaklara ne mutlu! Galilei'ye, Newton'a, Cantor'a, Einstein'a, Cézanne'a, Picasso'ya, Joyce'a ne mutlu! Susun, gölgelere gömülmüş dinsiz güçlüler: günahlarınızı satın alın, onları geri alın: "Bizler nesnelere ancak gerçekçi bir önyargıyla ilgi duyuyoruz, oysa olumlamalarımızın devamlılığında önemli olan tek şey, bu devamlılığa yön veren şeydir, efektif entelektüel çalışmayı bilmektir."

Cavallès, namı diğer Crillon ya da Daniel, Observatoire caddesinde 34 numaralı evin en üst katında Paris'e hâkim bir dairede oturuyordu. İdam edildiğinde kırk bir yaşındaydı ve çalışmalarına yeni başlamıştı. Spinoza'nın (1632-1677) da kırk beş yaşında öldüğü sık sık unutulur.

Sayılar hapishanesi...

– Warhol'la ne ilgisi var?

– Eğlenmedeki ilke: önüne geleni davet ediyorsun. Eğlenceye bahane yok. Bilinen iyi bilinmiyor, bilinmeyen bilinmek zorunda. Sen bana gene kümelerden, sonsuzluktan, kara deliklerden bahset.

– Öncelikle, fizikte sıfır ve sonsuz ölçülebilir hiçbir nesneye tekabül etmez. Sonra, bunların ulaşılmazlığını gösteren iki ufuk var: ışıktan daha hızlı işaretlerin iletilmesinin olanaksızlığından kaynaklanan göreceliğin kozmolojik ufkı...

– Işığı söndür.

– ... ve fiziksel bir ölçü olarak sıfırı yasaklayan belirsizlik ilkesinden kaynaklanan kuantum ufkı. Tamam, şimdi de kara delik: yerçekim alanı, her türlü madde ve her türlü ışığın kaçmasını engelleyecek kadar sıkı olan yoğunlaşmış cisim.

Onu dinliyorum, anında başka şeylere gidiyor aklım, anılar dalga dalga üzerime geliyor, karanlıkta ona daha iyi bakabilmek için konuşturdukça konuşturuyorum onu. Hava sıcak. Kütüphanede karşımda oturuyordu, avizeyi söndürmek için kalktı, saat on bir, akşam gezintimizden yeni döndük, camlı kapıların birinden ayışığı yanlmasına içeri girmiş, uyumadan

önce son bir kadeh daha, son bir küçük konferans daha. Tablo: "Alengirli faaliyetlerde bulunan yazar, yazın Venedik'te ayışı-ğı altında fizikçi genç kadını dinlerken." Ya da: "kozmo- loji dersi". Bir *tekilliği* tanımlanması mı? Uzam-zamanda uzam- zaman eğrisinin sonsuzlaştığı bir nokta mı? Elbette. Uzam-za- man mı? Noktaların olaylar olduğu dört boyutlu uzam. Kesin. Bizler nokta nokta birer olay mıyız? *Tam şu anda* şeyleri böyle hissetmememe engel olan bir şey yok, öyle değil mi? Saçlarını, omuzlarını, serin kollarını okşarken mi? Arada bir dudaklarını (küçücük ağız) kapatırken, az önce konuşan o kıpır kıpır dilini emerken mi? Aslında, kara delik yoğunlaşmış bir cisim ya da bir uzam-zaman bölgesi mi? Her ikisi de mi? İster istemez. Ya- kın tarihlerde büyük kadın fizikçiler var mı? Var tabii, mesela Cambridge'li Jocelyn Bell, 1967'de yapay uydular olayı. Bir de 1956'da Chien-Shiung Wu, gene bir Amerikalı kadın fizikçi, zayıf etkileşimin P. simetrisine itaat etmediğini ispatladı (bu simetri yasaların her durum ve aynadaki her yansıması için aynı olmasını istemektedir). *Ah, bu beni ilgilendirir.* Daha bir sürü başkaları var, gitgide daha çok. Bu beni şaşırtıyor mu? Zerre kadar şaşırtmıyor. Kadınların matematikte, satrançta, müzikte, özetle soyut boyutlarda yenilik yaratma kapasitesine sahip olmadıklarına dair önyargılı inancı paylaşmıyor muyum ben? Böyle bir düşünce bana çok uzak. Kadınlar biyolojik bo- yunduruk altında mı? Çoğu zaman ne yazık ki öyle, ama baş- ka yönden de ilerdeler, kanıtı müthiş olacak. Çok ikna oldum, onu seviyorum. Küçük bilgini için bir şarkı besteleyeceğim, gece gündüz ışığım, göğün altındaki yeni gözlerim, sarışın büklümüm için, yanında yatmak ne hoş olur havasında bir şarkı, kumru, bildircin, keklik, orada, yamacımda, karanlık-yılı saniyelerinde. Warhol'a suikast olayını hiç duymamış mı? Ha- yır, o zaman üç yaşındaymış. Aa evet, ama gene de... Ama bu o kadar uzak ki... Ya *Scum Manifesto*, erkekleri doğrama pro- gramı? On dokuzuncu yüzyılın önde gelen kaçık Protestan ka- dınlarının sağcı çizgisinde mi? Mary Baker Eddy? Erkek, aptal öküz, koca maymun ve sonuçta *pig* mi? Evet, bütün bunlar bü- yük büyük annelerimiz tarafından belki abartılmış olabilir ama onları anlamak lazım... Warhol'a ateş eden kadının sözü:

“Toplama kamplarına gönderilmeyecek tek erkek grubu, muhteşem örnekleriyle diğer erkekleri erkekliklerinden olmaya ve böylece görece olarak zararsız hale gelmeye teşvik eden eşcinseller olacaktır.” Ama Warhol erkekliğin simgesi miydi ki? Polaroid’inin, Instamatic’inin arkasında o kadar nazik, o kadar mesafeli, hastalık derecesinde yumuşak olan o? Telefonda seksin teknisyeni olan o? “Aşk ilişkilerinin bizi fazlasıyla bağladığına inanıyorum, hem sonra gerçekten zahmete de değmiyor... Sanki televizyonda bir film seyrediyor gibi aşk yapıyor” diyen o? İlginç. Yoksa yerleşik, bulaşıcı, dipdiri öldürme iradesinin öldürücü olarak hissettiği şey tam da bu mesafe mi? Yoksa o, öldürülmesi gerekenlerin çoğundan daha da mı ölüydü? Bak, Andy Warhol’u Watteau’nun bir tablosundaymış gibi resmedeceğim: kendisiyle bütünleşen manzaranın içinde kayıtsızca ilerliyor, durgun ve solgun bir dansçı. New York’ta bir parti, partinin çılgınca, gülünç gerçekdışılığını ortaya çıkaran o. Cehenneme yolculuk... Ortada çok gümüş dolaşüyor, Warhol gümüşü ve ona asılan avanakları mahvediyor: “insanlar ruh göçüne çıkmışlar”, “insanlar o kadar fantastik ki, kötü fotoğraf çekilemez”.

Sadece kötü fotoğraflar var.

Sadece iyi fotoğraflar var.

Fotoğrafta iyiyle kötü sorunu ortaya konmuyor.

Peki ya resimde? Aa evet, resim... Warhol’un bir arkadaşı olan Basquiat’nın eserleri günün birinde iki yüz bin dolara yükselir. Bu onu perişan eder. Bir deneme yapmak ister: insanların evine gider, kapıyı çalar ve tuvallerinden birini iki dolara teklif eder. Tuvale bakmazlar bile, geri çevirirler. Ertesi gün insanlar iki yüz bin kaybettiklerini öğrenirler. Ardından Basquiat genç yaşta ölür ve fiyatı daha da yükselir. İki dolar! Bir fotoğraf parası!

Sesleri kaydedin. Fotoğraf çekin. Sesle görüntüyü önceden tasarlanmamış bağlamlarda üst üste bindirin. Kesin. Baştan alın. “Öykü yok, olay ağsı yok, *ara olaylar* var. Warhol’un *Factory*’sinde, o parlak yıllarda, her yeni gelen otomatikman filme çekiliyordu. Siz içeri giren, biliniz ki, siz bir yansımadan başka bir şey değilsiniz. “Ben asla ressam olmak istemedim, ben step

dansçısı olmak istiyordum.” Hollywood’a, dünya çapında bir televizyon dizisine dönüşen bütün bir gerçekliğe, her yerde hazır ve nazır reklamcılığın dayattığı şekliyle romana bir meydan okuma: bir noktadan ötekine, bir yerlerde geberip ölmekle bir. “Bana gerçek bir roman yapın, halk böyle buyuruyor” (ve halk biziz, öngörölmüş kitap ciltlerinin ve televizyon kanallarının bekçileri).

Bende şimdiden beş yüz fotoğrafı var Luz’un, yüzme havuzunda, bahçede ya da terasta uzanmış, teknede, rıhtımda dondurma yerken, yatağında, yazı masasına oturmuş, pencerelerin önünde (profil, cephe, ense, sol profil), onda bir Edie Sedgwick (1971’de aşıradoz) havası var, altmışlı yıllarda Warhol’un dışı yıldızıydı, yoğunlaşma, zarafet, yuvarlak hatlı incelik. Teknik şöyleydi: öylesine, mümkün olduğu kadar çok sayıda çekim yapmak, öylesine çekimler, sonu gelmeyen sabit planlar, bir iki saat sonra küçücük bir değişiklik, yakın plan bir öpücük, uyumakta olan bir adam, sekiz saat boyunca Empire State Building, doyuma ulaşacak birinin suratında yoğunlaşmış canlı oral seks, bir saç kesimi, travestiler, elbette ya – travestiler, işte tabancadan çıkan kurşunun kaynağı. Sırf sürüp giden muazzam ti’ye alıştı tersyüz etmek için kasıtlı olarak harcanan, kirletilen, yakılan, seyredilmez haldeki film, görüntünün görüntüsünün görüntüsü, acımasız yeni dünya, ve cisimlerin yerini dolduracak hiçbir şey yok, koşullanmaktan kurtulun, hayatınızın her ânı ilginçtir, ya da hiçbir ânı, hiyerarşi yok, afra tafra, tumturak yok, Duygu, Mülkiyet, Amaç çılgınlığı. İşte sado-mazo kitsch, gösterinin kalbi, sürekli nabız atışı (bir kara delik kozmik bir sado-mazo nesnedir), deri, kırbaç dansı, esrar, kokain eroin, amfetamin, maksat gürültü olsun diye gürültü, tam bir uyurgezerlik hali. Çağın bir tanığı her ne kadar Warhol’u bu kendini yok eden tahrik ortasında bir huzur adası ya da meditasyon halindeki bir Buda gibi betimlese de, her zamanki kalıplaşmış sonuçlardan (“baskıcı eğitim”, “yozlaşma merakı”) farklı bir sonuç çıkarmaksızın, kendini bütün Warhol aktörlerinin ya da neredeyse hepsinin Katolik kökenli olduklarını not etmekten alamayacaktır: Warhol, Linich, Ondine, Malanga, Bridgid Polk, Viva, Paul Morrissey, daha pek çokları. Gene de bu-

nun basit bir açıklaması var: bunlar bir sapıklık damarı saptamışlardır, sapıklık profesyonelleridir, eyleme geçmişlerdir. Kendini açma, panzehir, soğuk banyolar, gösterilmiş bütünden kopma. Kulislerin yeni kutsalına saygısızlık, bu levyeyi ele geçirmek için verilen mücadele. Kim kazanacak? Her zamanki gibi, vebadan sonra gelen normalleşme. Ama anahtar deliğinden bir şeyler görecektik kadar zaman olacak. Neyi? Hiç. Hiçbir şey yoktu. Geçtiği anda geçenden başka bir şey geçmiyordu. İnsanlar ne kadar fantastik, gelecekte herkes beş saniyeliğine (on beş dakika çok uzun) ünlü olacak, televizyon oyunlarını, sürekli berduş gibi yaşamayı, stüdyoda dozu ayarlı manipülasyonu gönderin, bu ancak bir başlangıç, bir programı kaçırmak olanaksız, rüya.

Peki ya resim? *Resim mi?* Ama hangisi? Gerçek resim mi? Sahtesi mi? Gerçek-sahtesi mi? Sahte-gerçek-sahtesi mi? Gerçek-sahte-gerçek-sahtesi mi? Peki kim kefil? Nasıl? Kimin için?

Richard'ın planı tutarlı:

– Ama sanat eserlerini dolaşıma sokmak, *yoğun tahrik durumuna* sokmak bir *görev*, anlıyor musun? Sonuçta onların doğası bu. Tablolar etrafında mali bir hareketlenme mi? Neden olmasın? Kapital'in psikanalizi. Sen robotlaşmış ziyaretler, itiş kakış, açılış, kapanış, ne kokar ne bulaşır menfilikler, belli belirsiz göz atışlar, aklı başka yerde okullularla o eski usul müzeleri mi tercih ederdin? Artık tablolar sergilenmeyip kasalara kaldırılıyor. Evet, radyoaktif etkiler. Her an para *yayıyorlar*. Gitgide daha fazla. Yatıp uyuyorlar ama çalışıyorlar da, satışlarının gerçekleştirdiği yerden hiç kıpırdamaksızın, çünkü takip eden gün ve aylarda yeniden satın alındıklarından buna zaman bulamıyorlar. Durgun zambakların etrafında paralar dönmeye başlıyor, paranın güneşi sabit ayçiçeklerine göre yer değiştiriyor. Sanata saygınlığını vakarını ve belleğini iade ediyoruz; zaman, uzam, çıplaklar, yüzler, çiçekler, ağaçlar, kıvranımlar, renkler, hareketler gibi göstermelik figürler ona göre tanımlanıyor. İnsanlar resim için ilk kez soğukkanlılıkla birbirini öldürüyor. Andy bunu çok iyi açıklamış: “Bir business olarak sanat sanattan sonra gelir.” Bunun anlamı, baştan sona kadar bütün bir hayat sadece

business'dan ibaret demektir, heyecan, rüya, inanç, sperm, düşünce. Gövde fabrikası, beyin dolması. İkiyüzlü romantik patetik hümanist itiraz bunu değiştiremeyecek, tersine, gösteri dünyası tarafından programlanacaktır. "Froissart'mış?" Nerden buldun bunu?

On dördüncü yüzyılın ortalarına doğru yaşamış bir vakanüvis.

Sanat daima yasa dışı olmuştur, sanata hak ettiği yeri verip saygı gösterenler sadece yasadışı kişiler olmuştur. Bir Tiziano'nun ona bir defa olsun bakmayan soysuzların elinde olması, terekelerde hâlâ Holbein'lerin, Van Dyck'ların bulunması dayanılır şey midir? Bütün tablo sahipleri kendilerini tehditte hissetmeli, muazzam sigorta primleri ödemeli, hiper karmaşık güvenlik sistemleri, silahlı muhafızlar. Çok para kazanmalı, çok daha fazla, ya da satmalılar. Üstü kapalı savaşlar, Borsa'da karpışmalar... X büyük mağazaları Z İthalat-İhracat'a karşı, paylaşmadıkları da Picasso'nun *Cambaz* ve *Genç Soyтары'sı*. Alman baronu T. İngiliz reklamcılarına saldırırken. İç çatışmalar, personel çıkarıp yenilerini almalar, yiyip bitiren kıskançlıklar ve maçın ortasında bir sabah ötekilerden daha ince düşünceli ya da çılgın biri tarafından alaca bulaca karalanan basit bir dikdörtgen... Kişisel kullanımı için... Kim bilir hangi tatmin edilmiş ya da edilmemiş cinsel fantezisini kutlamak için... Bunun üzerine, layık olmayan nevrozlu mülkiyet sahipleri korkudan titriyor. Mönét'm hâlâ orada mı? Turner'im? Benim Pontormo başarılı bir sahte değil mi? Benim Yunan Kouros'um başarısız gerçek bir sahte mi? Bizler, sanatçıların intikamcısıyız, yüzyıllar boyunca hor görülen dehanın ordularıyız, sürülen ya da zindanlara atılan yazarların komando birliğiyiz, son yargı müfrezesiyiz, şimdi, hemen. Bir Van Gogh mu istiyorsunuz? Yaşamak için mi? O halde, sürekli bir endişeyle ödeyeceksiniz karşılığını, gece gelip kulaklarınızda uğuldayacak, Artaud gibi dışlerinizi gıcırdatacaksınız, ülser, halsizlik, kalp krizi. Çekmecelelerin, dolapların, mahremiyetlerin, dinlerin altını üstüne getiriyoruz. Tanrı mı? İsa mı? Bakire Meryem mi? Melekler mi? Pekâlâ, sadece Michelangelo'nun Tanrı'sının *est* olduğunu öğrenin artık. Aynı şekilde, Rembrandt'ın ya da Tintoretto'nun İsa'sının.

Aynı şekilde, El Greco'nun Bakire'sinin. Aynı şekilde, Giotto'nun ya da kimi isterseniz onun meleklerinin. Her şeyi yapan biziz, hem de ses bandıyla: Monteverdi, Bach, Mozart. Ne, neler söylüyorsunuz, suretsiz bir Tanrı mısınız? Şaka ediyorsunuz! Suretsiz bir Tanrı bir kez yeterli bir konuma erişmeye görsün, kucak dolusu suretler satın alır: *yerleşir*. Ayçiçekleri birer melektir, güneş doğarkenki izlenim bir göğe yükseliş, cambaz bir çarmıha geriliştir. Ve bu tıkr tıkr işler! Şövale tarafından süt dökmüş kediye döndürülen ruhban sınıfı ve banka, işte bizim adaletimiz. Evet Froissart, işte bizim *soylu* misyonumuz, gelecekte senden bu konuda daha bilinçli olmanı rica edeceğim. Bizi finanse edenlerin bizim devrimizi anlayacak kıratla olmamasının fazla bir önemi yok: devrim orada, ilerliyor, hiçbir şey onu durduramayacak. Hintliler, bütün tapınakları soyulup soğana çevrildikten sonra, İzlenimcileri talep edecek ve servet yapacaklar. Ganj aktığı sürece, Renoir'ları paylaşamaz olacaklar. İranlılar, Ruslar (Matisse'lerini çoktan yeniden pazarlık konusu etmeye başlayan), Cezayirli, Libyalılar, Çinliler, Afrikalılar (kaldıysa) için de aynı şey olacak... *Mao bir Warhol istiyordu*, Andy böyle anlamış işte. Aya ilk kez ayak basıldıktan hemen sonraki, en güzel serilerinden biri. Warhol'a ateş eden kadın, deli saçması tehditleri arasından apaçık görmüştü: o, silahını kokuşmuş bir yozlaşmanın üzerine değil, yeni bir dünyanın, sanatçının Lascaux mağaralarından beri ve daima ne ise nihayet o hale döndüğü bir dünyanın üzerine boşalttı: sanatçı mutlak kriterdi. Baksana, diyeceksin bana, tam da şu sıralarda artık ortada sanatçı diye bir şey kalmadı. Sadece zombiler mi var? Sahiden de. *Biz hariç*. Şaka hoş, Froissart, ama hatırlasana: "Kimse bana kendi kendime verdiğim kadar zevk vermez." Bunu söyleyip, sakınleşelim ve şeyleri görelim. Faks ne mırıldanıyor? Londra'dan hiçbir şey yok mu? Roma'da suskunluk mu? New York'ta sessizlik mi? Hong Kong'da çıt yok mu? İlginç bir el yazması mı buldun? Perili şato mu? Esrarengiz bir villa mı? Bir kiliseyi boşaltma işi mi? Ayin eşyalarını mı? Benim düşüncemi biliyorsun: bir kilisedeki heykelleri ve tabloları bir gecede mükemmel kopyalarıyla değiştirmek mümkün. Bu çok sık yapılan bir iş, kimse fark etmiyor. Vatikan şu sıralar adama-

kıllı borç içinde, öyle değil mi? İlk adımda, öyle fazla ayak altı olmayan bir yerden başlanabilir, hangisi olduğunu artık sen bilirsin... Her halükârda, operasyon için hazır bir Japonum var, Tiepolo'nun orijinal bir tavanı için ne istersek verecek, Raffaelo'nun *Stanze*'si için karısının hayatını da, çocuklarınınkini de feda eder. Eee?

Luz deneme teklifimi iyi karşıladı. Sonunda berrak, özgür, kararlı, sağlam bir zihin; sonunda dengeli ve esnek bir sinir sistemi. Sanat olanaksızlaştığında, hayat sürekli ve istenen bir sanat eseri gibi mi oluyor? Ama artık hayatın kendisi de olanaksız hale gelmedi mi? Kuşkusuz. Olsun. Gene de.

Video kameralarla işe başlandı, akşamları yorum yapmaksızın seyirle. Bellek kaydedilen anların ve diğerlerinin belleği olmak zorunda. *Fark nerede?* Bir hafta içinde, zaman uzamın, uzam zamanın içine girer ve karşılıklı dönerler. Sahne kurulur, yerleşilir, unutulur, terk edilir, hatırlanır, geri dönülür. Daha sonra kasetlerimizi seyrettiğimiz televizyonda bir günlük, kurgu, röportaj, belgesel gibi akıp giden bizim hayatımızdır ve orada banyo yapmakta, konuşmakta, uyumakta, birbirlerini okşamakta (Luz), okumakta olan yabancı insanlar, etraftaki büyük filmin muazzam etkili ve ters koşullandırması yüzünden, bizden daha sahici kılınmış ikizlerimizdir.

Kamera Japon malı bir video movie JVC, bordo ve siyah renkte, mikrofonu içinde. Elde edilen sonuçlar herhangi bir televizyon kanalıninki kadar ikna edici. Eğer birinin hakkınızda gerçekten ne düşündüğünü bilmek isterseniz, ondan sizin fotoğrafınızı çekmesini ya da filme almasını isteyin: sonuç gün gibi ortadadır, tartışma götürmez. Çerçeveleme, atmosfer, yansıtıcı ayla, hiç düşünmeden deklanşöre –en çok da bu– basan adam ya da kadının ölümcül ya da ılımlı niyetleri, her şey bir anda orada, aşk, ilgisizlik, nefret, duraksama, hınç, çekiciliklerden ve iticiliklerden oluşan bir gökkuşağı. Tamam, o beni yüzde 70 seviyor, bu müthiş bir şey. Normalde ancak 40 ya da 50'yi bulurum, gülümseyişler, bazen olumlu itiraflar, ama felaket klişeler, nobranca kınamalar. Neredeyiz? Şimdiden on iki saatlik bobin ha? Her türlü havada da mı, içerde, dışarda? Bo-

bin, eskiden yüz için kullanılan çok hoş bir sözcük, dil sürçmesi yok, surat, kelle, kafa, çehre, hayvanları getirin, bırakın gevşesinler, kendilerinden uzaklaşsınlar, kıvrımlarını, gizli saklılarını gösterebilirler. Ben Luz'a karşı yüzde 90'ım, bu açık, şu boyun, burun, kulak planlarına bir bakın. Ya eller. Uzun uzun. Çok çok uzun. Anormal derecede uzun. Hiçbir elin hiç bu kadar parmağı olmadı, Picasso utangaçtı. Ya topuklar, göğüsler, kalçalar, sırt, masaj imgeleri, kürekkemikleri, omuzlar. Dirsekler. Çarkıfelek meyveli dondurma: dil ve dudaklar, dudak kenarları, zoom (ben defnenin altında bu cümleyi yazarken, o beni film alıyor). Luz sarı saçlarını gizleyen siyah bonesiyle havuzda sırt üstü yüzerken. Su içmek için pike yapan kırlangıçlar, daha yukarda martılar, daha sıkı hareket, daha derin. *Voyager II* Neptün'ün çevresinde, hepsi Le Verrier'ye, Gözlemevi'ne, Stendhal'e, lahitteki meçhul insana, Van Gogh, Manet, Spinoza, Cavaillès ve Mozart'a (gerçek olanı) ithaf edilmiş. Ve gözler, gözler, gözler, bütün bu gözler, yeniden ve gene gözler aydınlatıyor, aydınlatıyor, *o gören maviden* verdikçe veriyor. Elbette aynanın (oymanın) arkasından size bakan sayfa benim rüyam. Evet, bu gözleri parlatmanın sonu yok ve hep bu gözler, görmenin, dokunmanın, hissetmenin, dinlemenin, konuşmanın güneşte elle tutulabilir tek düğüm olduğunu söyle. Hayır, baştan alıyoruz. Hayır, hayır, yeniden başlıyoruz. Esintili gri bir hava var, sedef rengi çalışılacak. Şu bluzu giy, hayır, siyah kazağı, hayır, mor ipek elbiseyi, ipeğin üzerine azıcık ince yağmur. Tekneye biniyorsun, arkadaki güneşlenme güvertesine gidiyorsun, orada duruyorsun, ıslanıyorsun, evet, çabuk, ve sonra: sıcak bir banyo. Seni sıkıyorum ya? Emin misin? Her çeşit gülüşün, somurtmanın, gülme krizlerinin, sahte gülüşlerin –en beteri– sınıflandırılması gerekirdi, günü işaretlemeyi düşün, keçe kalemi al, zaman çabucak geçiyor, her şeyin dörtte üçü unutuluyor. Ama bu şekilde unutmak, unutmayı başka bir unutmaya dönüştürüyor. Fransızcada *time* (zaman) ile *weather* (hava) arasında fark yok, *weather is money* demiyorlar, haksızlar. Richard'ın azıcık çınlayan sesiyle söylediği en beylik cümlesi neydi? "Tam beş dakika alır." Ya seninki, senin cümle ne? "Düşünülebilir..." Baştan alalım. Gökyüzünün derinliğindeki

ışıma ne demek oluyor, ya da neden bir galaksi ne kadar uzak-
sa o kadar çabuk uzaklaşıyor, bunları da açıkla bana, pek net
değil, kritik çizgiye doğru kayma sorunu. Kritik çizgiye doğru
kayalım. Ya da uzam ve zaman bitmiş haldeler ama sınırları
yok, *kenarları yok*, bunu da açıkla. Bir uzay aracının yer çeki-
minden kurtulmak için, ne kadar bir hızla ilerlemesi gerekmek-
tedir? Saniyede on iki kilometre mi? Tamam. Seni gördüğüm-
de, sen artık seni gördüğüm yerde değilsin, sonsuz küçük me-
safe, saniyenin saniyesinin saniyesi. Ne güzel kelime saniye: sa-
nıyorsun, sanıyorum, sanıyoruz.

– Haydi ama, Watteau’ya gel.

– Başka bir sefer.

– Hayır, şimdi. (Beyaz.) Lütfen.

– ... (mavi havuz planı.)

– Birincisi: Watteau’nun sırrı, *Mahrem tuvalet*.

(Telefon sesi.)

– Shit.

Bu Geena: Luz konuşmayı kaydediyor.

II

Linkler ve uydular zamanında, artık sadece linkler ve uydular var, parazitlenme hüküm sürüyor, gürültü içeriden bin misli arttı. Artık hiçbir şey tam olarak söylenip dinlenmiyor, ama her şey tekrarlanıp dinleniyor. Düşünce yok ama aşırı bir işaret bolluğu var, suyunun suyu, manyakça ve katı bir indirgeme durumu. Her zamanki gibi, gözetleyenler ve gözetlenenler var, ama gözetlenenler gözetleyen olmuş, neden ve nasıl, nedenleri var, mükemmel. Keyif için casusluk, ne için, kim için, kim kime, kimler kimlere karşıydı, hatırlanmıyor bile. Bir magazin dergisinin dünyadışı yaratıkların varlığı hakkındaki sıkıntılı sorusu (gazetelerin yazın da satması lazım): "Eğer bir sinyal gelecek olursa, Dünya ne yapmalı? Cevap vermeli miyiz? Kararı kim verecek?"

Alo, burası sizinkinden üstün galaksiler arası haber alma servisi. Size bütün sanat eserlerinizi bir hafta içinde teslim etmenizi ihtar ediyoruz. Aksi takdirde, topyekûn imha. Derhal ve eksiksiz olarak Tiziano, Vermeer, Rembrandt'ları da getirerek cevap verin.

Sayın bakan, kararınız nedir?

Dikkat, derdi Céline olsa, "ezoterik tedbirler". "Cehennem bir günde tutuşmadı." "Tek bir zevk, fazlası yok." "En çok müzikle, küçük hayvanlarla, düşlerdeki armoniyle, kediyle, onun mırıltısıyla olmak hoşuma gidiyor." Ve dahası: (Henry Miller'a mektup): "Ketumiyetinize özen gösterin! Hep daha fazla ketumiyet! Haksız olmayı bilin. Dünya haklı olan insanlarla dolu. İşte bu yüzden mide bulandırıyor!"

Geena şimdi, romanlarla denildiği gibi, benim yaverim. Geena Mac Bride, namı diğer Mozart, Richard Milstein, namı diğer Andy ve Nicole Vuillaud, namı diğer Dürer'e danıştıktan sonra Pierre Froissart'ı arayıp işin neresinde olduğunu, daha

çok da neler gizlediğini öğrenmek istiyor. Beni takip ettirmesine, sürekli dinletmesine, faksımı kendine yönlendirmesine ya da postamı açmasına gerek yok, telefonda birkaç cümle yeter, doğrudan sestən sondaj. Merhaba, nasılsın? Onu ilgilendiren cevabım değil (zaten dinlemez de), ses tonum, ses perdemin yüksek ya da alçak, asabi ya da sakin oluşu, *işitsel tayıf*ım. Böylece, son derece emin bir içgüdüyle benim yorgun, odaklanmış, açılmaya hazır, kırıcı, safça bir inanırlık ya da hayal kırıklığı içinde, az ya da çok tehlikeli, kırılgan olup olmadığını anlar. Mevcudiyetiniz muhatabınıza hakkınızda çok fazla bilgi vermez, bugün partnerlerinizi ilgilendiren bilgiler bunun dışındadır: yani yüzünüzdeki ifadenin iyi ya da kötü olması, şişmanlayıp zayıfladığınız, hasta, bitap, formunda olup olmadığınız, saf dışı edilip edilemeyeceğiniz ya da temkinlilik. Aslında gerçekten Roma'ya giderken, neden Londra'ya gittiğine inanmam için bana Roma'ya gidiyorum diyorsun? Bu bir şaka değil ama her sohbetin bir karşı pası vardır. Yani insanın elinin altında bir satranç tahtası ya da iskambil kâğıdı bulundurması lazım. Karşınızdakinin sizin hata yaptığınızı görmeyi beklediğini sezinlemek, onun hiç eksilmeyen azarlama arzusu üzerine bahse girmek lazım. İyi bir yazar "Bir kadın ne ister?" demişti, "azarlanacak bir erkek." Zaten, bu bakış açısından, bir kadın sık sık azarlanacak erkek haline gelirken, bütün erkekler de kendi açlarından azarlayan kadınlar haline dönüşebilir. İsterik kasılma, motor. Galiba sufilik tarzında mistik bir tarikat var: "ayıplayıcı kişiler". Bunlar suçlama ve ayıplamaları üstleniyorlar, an be an bir zevk. Bir kartvizit hayal edelim: "Falanca şahıs, *ayıplanabilir*". Bu onları çok sevindirir, öyleyse neden mahrum bırakalım onları bundan? Hatta işi onların umut etmeye cüret bile edemeyecekleri *aşikâr bir hata* işlemeye kadar götürebiliriz, işte bu, sizi tutarlar, bir zayıflık ya da dikkatsizlik anınız oldu, en büyük hatanız sizi gene bırakmadı, gardınız düştü: ayıplama. Siz bu arada, sakin sakin başka işlerle uğraşabilirsiniz, evden taşınabilir, numaranızı değiştirebilir, kötülüklerinizin bundan sonraki aşamalarına, yani gerçekte en masum, en doğal ve elbette onların sizden hiç beklemedikleri etkinliklerinize hazırlanabilirsiniz. Sizi tersten okumalarını sağlayın, öğrenin bunu, hedefi olduğu-

nuz algılanmayı geciktirecek şeyler hazırlayın, iyi bir ajan, ışığı ancak söndükten sonra ya da bir bölgeyi terk edip bir başkasına geçtikten sonra göze görünen bir yıldız gibidir. Dünyadışı varlıklardan mesaj mı bekliyorsunuz? Şaka etmeyin? Gelin sorular sorun bana: neden *aslında* zaten Roma'ya giderken, Londra'ya gittiğine inanmam için Roma'ya gittiğini söylüyorsun bana? Sarmallar... İstikrarsızlık üstüne dayanmayan insan ilişkisi yoktur, en iyi minik şeytanlar bunu bilenlerdir, canı sıkılan ve daima inkâr eden espri kuklalarıdır. Başka bir numara: onların önüne olumlamalar boca edin. Bunları derhal inkâr edeceklerdir: iyi. Bu onları meşgul eder. Bir kemik, bir kemik daha, şunu yaşa, bunu yaşa. Bir kemik çuvalı almadan yerinden kırmıldama. Diaboloların ukalalığına yaslanın, sizi hayal kırıklığına uğratmayacaktır. Diabolo, tanımlanamaz bir formaldehit kokusunun dışında, şaşmaz bir şekilde şundan tanınır: bir ciddi konular vardır, bir de ciddi olmayan, *şakaya gelmeyecek konular vardır* (her devre göre değişen zorlamalı çeşitlemeler).

Voltaire: "Bu dünya bir saçmalıklar ve dehşetler kaosu, bu konuda karutlarım var."

Bir magazin dergisi dünyadışı varlıkların hiçbir zaman *kötü niyetli* olabileceğini düşünemiyor, bu çok komik. Kandırıp yok etmek amacıyla mesaj gönderecek dünyadışılardan. Bu derginin rakibi magazin dergisi ise daha ileri gidiyor: ölüm hakkında ifşaatlar, ölüm halindeyken görünenler, kaybettiğimiz sevdiklerimizle ilişkiler. Kaydolun. Ölümden sonra dünyanın dışında bir yaşam var mı? Bizler, ölüme rağmen, dünyadışı varlıklar mıyız? Olmayacak şey değil. Bu konuda herkes konuşuyor. Bütçe ayrılmış, araştırmalar yürütülüyor.

Büyük büyük büyük halamdan küçük küçük küçük yeğeni-me kadar, şakaya gelmeyen konular şöyle gelişmiş: papazlar, rahibeler, ordu, aile, vatan, çocuklar, analık, ırkçılık, insan hakları, halk, sefalet, emek, demokrasi, toplama kampları, açlık, kadın, para, ölüm, hayvanlar, doğa ve nihayet her zamanki gibi Tanrı.

Voltaire'in, d'Alembert'e yazdığı mektup (1773): "Artık uyum, güven, teselli diye bir şey kalmadı; her şey yok oldu; artık barbarların eline düştük."

Kaderinden bayağı memnun bir barbar bu cümleyi okurken şöyle düşünecek: “Ama hayır, ama olamaz...”

Geena Venedik’te ne yaptığımı bilmek mi istiyor? Oysa misyonum çok basit: turist-yazarım ben, bir sanat kitabı için malzeme topluyorum, amatör fotoğrafçıyım, saray ve kiliselerin doymak bilmez meraklısıyım, ne zaman istense gaza getirebilecek köstebeğim. Gemiler olacak biliyorum, bu yüzden yerleşim La Salute yakınında. Bağlama limanı Cebelitarık olan *Player II* burada Londra’dan *Sea Sky*’la karşılaşacak. Bana önceden haber verilecek, operasyonlara göz kulak olacağım.

Evet, ama Luz hesapta yoktu ve onu ideal bir paravan gibi takdim etmeme rağmen, Geena etrafımı kuşatan alana uzaktan yoklama çekmekten kendini alamıyor. Kışkandı mı? Hayır, fazlasıyla profesyoneldir o, ama gene de evet. “Sana göre birisi var” refleksi.

“Klasik uyanıklık” tuşuna basıyorum, bölük pörçük geyik muhabbeti. Keyifsiz soğukkanlılık. Watteau’nun gizli emellerini öğrenip ne yapacak? Amerikalı bir kız öğrenciyle iki ay ha? Ne olmuş? Herkesin tatile ihtiyacı var. Ne öğrencisiymiş? Fizik? Astronomi? Berkeley mi? Nerede tanıştın? Ne isterken? Özel bir şey yok mu? Dosyası yok mu? Arşivi yok mu? Ailesi, dostları, elçilik? Profesörler, sevgililer, kız arkadaşlar? CIA? FBI? NSA? Narkotik? Hiç mi? Bir yaz gecesi tebessümü mü? Ah şu Fransızlar...

– Paris’te haziran sonu mu?

Belki eğlenmeye hakkım var ama arada bir azıcık bedel ödemek koşuluyla.

Luz, Geena ya da Nicole gibi rantabl salgılarda uzman değil. O noktaya gelebilmek için, çoğu zaman evlilikler, çok çocuk, nafakalar, hukuki, bankasal, idari, emlaki, tıbbi bir bakış, daimi bir mücadele gerekir. Önce kariyer. Luz daha işin başında, yetenekli, henüz elektrik verilmiş son sınır deneyiminin izleri olan keder çizgileri ve kasılmış bir çenesi yok, hem zaten o katılaşmayacak, şimdiki izlenimim bu, ama belli mi olur. Bundan yararlanıyorum, belki de iyi değil bu. Başlangıçta erkekleri sevmeyen erkekler vardır, sonra erkekleri sevdiğini bilmezden

gelen erkekler yavaş yavaş erkek düşmanı kesilirler, fobilerde artış kanun gibidir. En geçi en iyisidir. Cesaret, surat azıcık asık, kafan henüz kelleşmemiş ya da satılık değil, hayatta kafa-na göre takıl.

Zakkumlara bir göz atış.

"Kaderin yoluma çıkardığını rastgele alıyorum."

Stendhal, *Hatıralar*'ında bizzat altını çizip eklemiş: "Bu cümle 10 yıldır benim gururum oldu."

Programı bellidir (sahte-sahici bir konsül için fazlasıyla edepli):

"Bir şehre geldiğimde, hep şunları sorarım:

1. En güzel on iki kadın kim?
2. En zengin on iki adam kim?
3. Beni sallandırabilecek adam kim?"

İşi şunu sormaya kadar götürebilirdi: Beni sallandırabilecek adamı tavsiye edecek kadın kimdir?

52. Ovest'teki kış sabahlarını ve terası, Central Park önündeki buz gibi dondurucu rüzgârı düşünüyorum. New York'taki bazı günlerin haykıracak kadar ezik yalnızlığını çok severim. Çok defalar, kendi kendime ortadan kaybolmam gereken burası işte, demişimdir, pardon: görüntüden çıkmam gereken. Hop, uçtum. Non sum.

Luz usulca kapıya vuruyor: "Çıkıyorum."

Düşüncelerimde onu meydanlarda, ara sokaklarda, köprü üzerlerinde ve su kıyısında takip ediyorum, klişe yerinde, ideal şehir en azından bir defa tasarlanıp inşa edildi. İnsan etinin utancını nasıl geri çevirmeli, bir bedenler cumhuriyetinde bir akıl diktatörlüğünü nasıl sağlama almalı? Estetik ve matematiksel bir çözüm. Bölmelere ayırma, akma, su geçirmez bölgeler, açılar, göze görünmeyen köşeler, pofiller, su tutma havuzları, havuzlar, açıklıklar üzerine açıklıklar, kapalı pasajlar, kesintiler, köşeler, süspansiyonlar, yansımalar. Burada işinde gücünde uyanık bir halk hayal edilebilir, sessiz Çinliler topluluğu. Gemi düdükları, çan sesleri ya da gemi gövdelerine inerek sessizliği vurgulayan çekiç darbeleri dışında gürültü yok, gemiler denize açılmak üzere tamirde, her vuruş cesaret veri-

ci, olumlu, ticaret, kaydırmaca, sessizlik, atomların buharlaşması, ağır zaman, hızlı, havadar. Amsterdam felsefe için bu çekiciliğe sahip olmuş olabilir, ama şimdi, eğer bunu gerçekten istiyorsak, artık bizi hiçbir şey rahatsız etmez. Bırak elin kayıp gitsin, kendini bul, aynaların aynası. Luz'un odasına gideceğim, çok tertipli, penceresinden La Salute Katedrali'nin tepesini görüyorum, hiçbir şey anlamadığım denklemlerle dolu kitaplarını karıştırıyorum. Onun kanatları altındayım, ben bir periyi seviyorum, kader onun aracılığıyla beni kolluyor ve değneğiyle koruyor... Ah, ama nasıl inanalım size, böyle bir şey yok, sizinkisi masal... Ne kötü... Ben on yaşındayken, bahçenin kuytu bir köşesindeyken de yoktu. ("Sana söyleneni dinliyor musun? Bir hayal mi göründü sana?"...) Bize anlatacağınız otuz kırk kadar felaket, sakatlıklar, cerahatlenmeler, yoksunluklar, aşağılanmalar, öfkeler, dehşetler mi var? Evet, hayır, unuttum... İnsan kitaplarında felaket tellallığı yapmamalı... Karanlığı bekliyorum, gizlice sıvışmayı, geçiti bilirim, solda... Beyaz kuyunun başında buluşuyoruz (1550'den kalma), kırlangıçlar karanlığın maviliğinde bir süre daha ötüyorlar, gitgide daha az seçiyoruz birbirimizi, birbirimize nanikler yapıyoruz, neden böyle şeyler uydurayım, ne kötü, ne kötü... Blue Moon, Blue Haze, Billie Holiday, Miles Davis... Güzel büyük mavi havanın karanlığı.. Mavi ancak zamanla kararan bir beyazlık üzerinde gerçekten mavi. Beyaz kornea, siyah iris, mavi gözbebeği. Ve Blue Monk, Black and Blue, blue sözcüğünün olduğu bütün başlıklar. Sus, tek çıt yok, sadece martılar, kırlangıçlar, ahşap ve halatların sürtünmesi... Hiç dinmeyen gıcırta, dinlenin, diyor, palamarda istirahat edin, bütün kanallar sizin tarafınızda, kanallar, gün batımları... Elin, kolun, el ve kol değişikliği – çabuk. Her yerde her şeyi görmek-hissetmek, dinlemek-dokunmak. Sağ omuzda hafif mavilik.

Tekrar ne zaman görüşebileceğiz? İtalya'ya ilk defa 1974'te, yani sekiz yaşındayken ailesiyle birlikte gelmiş, Roma, Floransa, Venedik. Pek fazla bir şey hatırlamıyor, kiliseler, resimler, kiliseler, resimler, ama bu arada ışık, su, aylardan mayısmış, ben de oradaydım, Çin'den dönmüştüm, belki de Akademi'nin yakınlarında ya da Rialto'da karşılaşmıştık.

Daha sonra 1978'de, on iki yaşındayken New York'a gelmiş, Uptown, ben üç ay süreyle şehrin aşağı kısmında kalmıştım, geniş beyaz loft, yerdeki şilte, masanın üzerinde kokain sıralarını özenle dizme hazırlığındaki Geena (mor selüloit çubuk ona, kırmızısı bana) gözümün önünde, pastırma yazı, Long Island'da hafta sonları, yüzmeler ve çimenler üzerinde çıplak öğleden sonralar. Ertesi yıl ve daha sonraki yıl, ben de gene New York'taydım, hareket halinde milyonlarca gövde, onun gözleri de benim gözlerimin gördüğü yağmuru görüyordu o halde, yeşil gökdelenler üzerindeki aynı bulutları, teni aynı ferahlatıcı okyanus rüzgârından çatlamıştı, birçok defa Metropolitan'a gitmiş, onu o itiş kâğıtta seçebilirmişim, Manet'nin *Papağanlı Kadın*'ının önünde fark edebilirmişim. 1983 ilkbaharında Paris'teymiş, on yedi yaşında, *April in Paris*, *Aldırmaz Adam*'ı, *La Finette*'i görmüş, ama öylesine, o kadar, en büyük anısı Versailles, Seine. Ve üç yıl önce, Londra'dan sonra tekrar Paris, yirmi yaşında. Hemingway'in *Çok Kısa Bir Hikâye*'sini ilk okuyuşumu hatırlamam lazım, şöyle başlıyordu: "Padova'da yakıcı bir akşam onu bütün şehri görebileceği bir çatıya çıkardılar. Sığırcıklar gökte çizgiler çiziyordu. Gece oldu ve projektörler yandı. Diğerleri aşağıya indiler ve şişeleri götürdüler. Luz ve o, balkondan, aşağıdakileri dinlediler. Luz yatağın üzerine oturdu. Sıcak gecede serin ve tatlıydı."

En küçük bir fikrim bile yoktu, ama şimdi, elbette bütün edebiyatın içinde en sevdiğim metinlerden biri. İki buçuk sayfa tutuyor. Birinci Dünya Savaşı, Hemingway yaralıdır, kız hasta-bakıcıdır, "gizemlerden ve tenkiyelerden bahsedip şakalaşırlar". Evlenmek isterler, adam Chicago'ya döner, kız ona yazar (o zamanlar telefon yok, faks yok), kız sonunda bir başkasını tercih eder, ancak adam onunla evlenmeyecektir, kız bunu mektupla ona bildirir ve işte hikâyenin haşin sonu: "Kısa bir süre sonra, Lincoln Park'tan taksiyle geçerken bir büyük mağazanın tuhafiye bölümünde tezgâhtar bir kızla kayıplara karıştı." Bu tam bir Hemingway, sert ve incelikli, tam yörüngede. Unutulmaz: "sığırcıklar gökte çizgiler çiziyordu". Padova'da.

Sığırcık: kırlangıca benzeyen ama kanatları daha dar ve kuyruğu daha kısa (uzunluğu 16 cm) bir kuş. Fransa'da mayıs-

tan ağustos başına kadar kalır ve hızla uçarken böcekleri avlar (sığırcıkgiller familyası).

New York Times'taki yazıyı bana Luz gösterdi: *Amadeus'un Kafatası*. "Mozart'ın kafatası teşhis edildi. Bestecinin alın eklemelerinde doğuştan gelen ve ender görülen bir çarpıklık vardı." Gazetede kocaman siyah beyaz bir fotoğraf, capcanlı, sayfayı oyup boşaltmış; haberler, Borsa, ölüm ilanları, bütün sayfaları delip geçmiş. Alındaki bombe, zamanından önce kemikleşmiş tırtıklı eklem yeri... Teşhis içimize su serpiyor: "Doğuştan gelen bu bozukluk Mozart'ın 1585 santimetre küp olan normal beyinden hafifçe yüksek bir beyin kapasitesine sahip olmasını engellememiştir." Vay be. Yani gazetenin tam ortasında kafatası. Sol tarafta, petrol ve petrol boru hatları hakkında bir tartışma. Sağ tarafta, gitgide çetrefilli hale gelen dikenli bir sorun, çoklu embriyonlar. Dondurulmuş embriyonlar bunlar, çiftler paylaşıyor. Başlık: *Deney Tüplerinin Şeffaflığı*. (Rusçası: glasnost.) İyi, iyi, her şey yolunda. Her neyse, Mozart herkesin bildiği gibi Viyana'da Rauhensteingasse numara 970'te, 5 Aralık 1791'de saat 00.55'te (yaygın bir yanlışlıkla inanıldığı gibi 56'da değil) ateşli bir hastalıktan ölmüştür. Otuz altı yaşındadır. Üçüncü sınıf cenaze, San Stephan Katedrali, kenar mahallede San Marx (aynen) mezarlığı. Filmini görmüşsünüzdür. 1842'de, karısı Konstanza'nın (inanmak istemediğiniz kadar sadakatsiz değil) öldüğü yıl, Avusturyalı anatomi bilgini Jacob Hirtl kafatasını buluyor. (Hikâye böyle anlatılıyor: bir anatomi bilgininin bir bestecinin kafatasını *karısının ölümünden sonra* bulduğunu açıklayan çok özel mantığa dikkatinizi çekmek isterim: neden, nasıl, muamma.) Salzburg'daki Mozarteum'a nakil işi 1901'de gerçekleşmiş (bütün o yıllar boyunca neler olmuş?). Dolunay gecelerinde dahi en küçük bir ezginin yükselmediği o kemik kütlesinin sahiçiliği konusundaki şüpheler devam ettiğinden, onu görünüşte kimsenin aşırmayı aklına getirmeyeceği kütüphanedeki bir dolaba kapatıyorlar (mersi: işte hiç geciktirilemeyecek bir şey: "Mozart ha, olacak şey değil! Bu işi bir an önce halledin!"). Geçtiğimiz günlerde bilgisayarlı tomografisini çekmişler ve mikroskopik taramadan geçirmişler. Alındaki bingıldağın za-

manından önce sertleşmesi, özellikle Musée de l'Homme'daki otuz bin kafatası (hayır, hayır, bu konuda hiçbir ifşaatta bulunmayacağım) sayesinde artık bir araştırma konusu haline gelmiştir. Kayınbiraderi Lange tarafından yapılan Mozart portresi analizin doğrulanmasını sağlıyor. Daha fazla bilgi için bkz. *The American Journal of Physical Anthropology* (ya da 33.33'ü tıklayın, şifre: küçük müzik).

Sonuç: böyle bir şekil bozukluğunun yetişkin bir insanda ilk kez tanımlanmış olması bakımından, Mozart bilmeden (ama bilseydi, bununla eğlenirdi, söylemek istediğiniz bu mu?) bilimin ilerlemesine katkıda bulundu. İşte onu tuhaf bir şekilde bize yaklaştıran bir şey. Dünyanın her yerinde sergiler açılıp bu ünlüden de öte kalıntının iki yüz yıl içinde toprağa nasıl gömüldüğü, topraktan nasıl çıkarıldığı, nasıl tasnif edildiği, nasıl rahatsız edilip nihayet tanındığının açıklanması planlanıyormuş.

Aspirin.

Olduğu gibi Geena'ya faksliyorum: Froissart'dan Mozart'a Mozart'ın kafatası hakkında. Günün birinde Japonya'da özel bir küçük konser? California'da mı? Ağaçlar altında güzel bir gün, konser havaları, öncesi ve sonrası, kasanın açılması, silahlı on muhafız, altın yastık üzerinde şehrin en cici küçük kızı tarafından taşınan kristal kutu mu? *Kırmızı ve Siyah*'taki Mathilde gibi: "Önündeki küçük mermer masaya Julien'in başını koymuş, alnından öpüyordu..."

"Mozart'ın kafatası bayım. – Pardon? – Wolfgang Amadeus Mozart'ın gerçek kafatası. – Otantik mi? Bilimsel garantisi var mı? – İşte belgeler bayım. – Kaça? Bunun eşsiz bir parça olduğunu anlıyorsunuzdur. – El altından yeniden satılan on kopyadan biri olmadığından emin misiniz? – Hiç de değil: *Mozart'ın ta kendisi*. – Aslının yerine kopyasının konduğundan kimse şüphelenmeyecek mi? – Hiç kimse bayım. – Ben bu genç şarkıcıyı çok severim, biliyor musunuz?... – Ben de aynen öyle düşünmüştüm, bayım."

Sahneyi görüyorum: son davetliler gitmiş, gece hükmünü sürüyor, seçilmiş, mutlu, yeni kozmik Mathilde boynu pırlantalardan bir ırmakla süslü, vücudunu saran uzun siyah elbise-

si içinde göz kamaştırıcı, geniş salonlardaki meşaleleri yakıyor. Kurukafayı şöminelerden birinin üstüne koyuyor. Heyhat, dudakları o ölümsüz alna yaklaşıırken nasıl da bayılacak gibi oluyor! Göğsü nasıl da kabarıyor! Göğüsleri nasıl da dikleşiyor, topukları nasıl da yanıyor! *Sihirli Flüt*'ün o ünlü tiz perdeden solosuyla bir kez daha titreyen dudaklarını yaklaşırtıyor. Sonunda dudaklarını dokundurdu işte, kemiğe bulaşan minicik ruj lekeşini dantel mendiliyle siliyor, bu daima hayatının en büyük heyecanı olacak. Elbette kesinlikle sır olarak kalacak. Havuzun kenarında palmyeler altına uzanmış, boynunda sarı ipek bir şal, zaman zaman gözlerini gece gündüz korunan terasa, Başkan'ın terasına doğru kaldırıp da, O'nun, tanrıların sevgilisinin, dâhiler dâhisinin, Aşk'ın *orada* olduğunu hatırladığında içi nasıl da hop ediyor. Kimsesizler mezarlığından, daha da beteri, vitrinlerden kurtarıldı. Sonuçta kafası ama her şey kafanın içinde değil midir. Umalım da, hemen tekrar satışa çıkarılmasın, ona henüz sahip değil ve bir dahaki Salzburg seferinde o hırslı ve ateşli esmerin rakibesi olma tehlikesi var...

Hırsızlıklar! Satışlar! Satışlardan çalıntılar! Tıpkı Holbein'in *Elçiler*'inin fonundaki kurukafa imza gibi, çelik kasalar içindeki kafataslarını seçmeyi bilin...

(Musée de l'Homme'daki otuz bin kafatası için bir fikir.)

Warhol, Holbein'i düşünmüş müdür? Kuşkusuz. Onun *Kurukafalar*'ı 1976 tarihli. Silkscreen ink on syntetic polymer paint on canvas'a (335, 3 x 381 cm) ekranımda baktığım kurukafa resmi Teksas, Houston'da Menil Collection'a ait. Mavi yeşil zemin üzerine fırlak ve sırtkan siyah beyaz dişleri olan çene kemiği cepheden verilmiş, zemine gölgesi vurmuş, etrafı kırmızıyla çevrili. Aynı boyutlarda bir başkasını daha yapmış, pembe, sarı ve elma yeşili. Ve her renkten dokuz adet küçüğünü, onlar kendinde kalmış. Ve sol omzunda kurukafayla kendi portresi (1978), otoportrenin bir benzerinde onu arkadan boğmakta olan eller var. Ve nihayet *Philip's Skull* (1985) (private collection).

RÜYA (yarım yamalak): SKULLS

- Shakespeare kafatasınız var mı?
- Şaka etmeyin, bayım, siz de biliyorsunuz.
- Ya Galilei'ninki? Einstein'inki?
- Çalışıyoruz.
- Peki ya Marx? Freud? Marx'inkinden bir küllük yapmayı çok isterdim. Ve mesela Freud'u erkeklik organını temsil eden bir kaide üzerinde eğlenceli bir şekilde sunmak.
- Marx işini Londra'yla konuşup ayarlayabiliriz. Ama Freud'tan vazgeçmelisiniz, bayım. Yakıldı ve külleri prenses Bonaparte tarafından bir Yunan vazosuna konuldu.
- Tamam o zaman, siz de vazoyu satın alın.
- Deneriz. Ama Lenin, Mao, Ho Şi Minh, Che Guavera'yla işleri çabuk tarafından bağlamamız lazım.
- Ah evet, küllükler, küllükler. Sade'in kafatası hâlâ bulunamadı mı?
- Araştırmalar sürüyor. Buna karşılık, *Sodom'un Yüz Yirmi Günü* elimizde. Bir ikram yapabiliriz.
- Ruslar parçalanmasından sonra Stalin'in kafasını koruyabildiler mi?
- Elbette. Ama fahiş bir fiyat istiyorlar.
- Getirtin. Bütүнümüzü değerlendirebilecek sanatçımız var mı?
- Hiç sorun değil.
- Ya Bach? Beethoven? Bir iki papa? Kristof Kolomb? İspanya kralı II. Felipe? Michelangelo? Napoléon? Kraliçe Victoria? Luther? Goethe? Kant? Hegel? Nietzsche? Kıpırdayın azıcık!
- Evet, bayım. Ama size haber vereyim, Fransa azmış. Belki Pascal'i, Stendhal'i, Proust'u çok ucuz fiyata düşürebiliriz.
- Fena değil.
- Zürih üzerinden Joyce.
- Hiç fena değil, hiç fena değil.
- Van Gogh, Cézanne, Picasso.
- Ah, tabii ya! Kapat!
- Warhol.
- Alas, poor Yorick! Mükemmel. Pasifik'in ortasında ne biçim bir Pantheon'dur bu! Bağdaştırmacı Houston tapınağı sula-

ra gömüldü! Ne yüce evrensel bir kulis! Ortada Mozart! Anlıyor musunuz, şekerim, bu gerçekten de tarihin sonu. Başlangıcından beri ve daima hepsini anlıyoruz. Şunu bir düşünün: *Artık kendimizi aldatamayız! Artık lanetlenmişlik yok! Artık zaman mahkemeleri yok! Sanat bir çocukluk hastalığından başka bir şey değildir!* Benim idealim: Kurukafalar ve martılar! Okyanus! Artık dalgalar yok! Ossean! Skulls, gulls!

Bundan böyle dünyayı ve dünyadaki parayı şehvetli bir gövde ele geçirmiştir: kayıp resim sanatındaki manzaranın, yaşayan ölülerin hayaletlerine musallat olan parlak eti. Bütün yüzey hissedilebiliyor, onunsa zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi yok.

Luz:

– Bugünkü yıldız falımda büyük bir tutku yaşamakta olduğum yazıyor.

– Falını okur musun sen?

Baştan alalım. Mozart, cenaze arabasının arkasında sadece bir köpekle karlı bir günde kimsesizler mezarlığına gömülmemiş miydi? Evet? Peki o zaman, nasıl oluyor da başı o magma'nın içinden yukarı çıkabiliyor? Yüzeye tek başına mı çıkmış? Tıpkı Vincent'in kardeşine yolladığı mektupları yeni baştan yazan, ressamı *kira* meseleleri yüzünden intihara sürükledikten sonra, iki kardeşi yan yana gömdüren Theo'nun karısı Johanna gibi geleceği önceden sezen karısı tarafından *önceden* çıkarıldığını ileri sürmeyeceksiniz ya? Tanrım, bütün bunlar ne kadar da karışık, tam bir kaos... Konstanze Mozart, elinde bir fener Saint Marx mezarlığında... Kefeni çıkarttırıp, kafayı alıp götürürken... Ona eşlik eden iki büküm ufak tefek adam da kim? Ya Goya'nın kafatası? Neden Bordeaux'da yeniden açılan tabutunda değildi? Bulunamadı? Peki, bir çıplak bir giyinik Alba düşesininki nerede? Migrenim azıyor. Artaud'nun kafatasını bana geri verin! Ivry papazı onu yeniden vaftiz etmek için çaldı! Piskoposluktan kesin bir yalanlama. İddialara bakılırsa, Warhol'un uyluk kemiği Hindistan'da AIDS'i iyileştiriyormuş. Van Gogh'a ait üç çene kemiği şimdiden İsviçre sınırında ele

geçirilmiş bile. Ya o gecenin karanlığında, kendi pisliğinin içinde ölümü beklerken haykıran yaşlı kadın: "Murillo! Murillo!" "Üstat, şu ölümler dansını anlatsanıza bize. – Yapamayız, kutsallık krizine neden olur. – Ortaçağ mı? – Bir bakıma. – Yarın Monet'nin sağ eli satışta. – Hiç de şaşılacak bir şey değil. – Yarından sonra da Picasso'nun karısı tarafından muhafaza edilen bir kavalkemiği, zaten kadın intihar etmiş. – Normal. Japonlar saklanmış tuvaleri bulmak için Auvers-sur-Oise'daki tavan aralarını didik didik tarıyorlar, daha dün doktor Gachet'nin evlilik dışı ilişkilerinden akrabası olan bir kadını hırpalamışlar. Tam bir sırtlan bunlar. – Bu iş nerede duracak? Hiçbir yerde. Üç çocuk resim dersinden sonra birbirlerinin kulağını kesmiş. Ailelere tazminat ödeyin. – Ama bu mantıklı değil! – Bugün kim mantıklı ki? – Söylesenize, elinizde şöyle etli butlu şehvetli birkaç Tahitili kadın yok mu?, Efendim? – Yok bir şey, yok, Gauguin'i düşünüyordum da..."

New York'taydım, Venedik'i düşünüyordum; Venedik'teyim, New York'u düşünüyorum; karşımda çizgiler üst üste biniyor, dikey ve düşey, soğuk ve sıcak, taş ve çelik, geniş caddeler ve pasajlar, dev köprüler ve ahşap ya da tuğladan küçük köprüler, kiliseler ve kuleler, air condition ve tatlı öğleden sonra rüzgârıyla sallanan perdeler. Fransızca, İtalyanca ile İngilizce arasında bir tür kulak filtresi gibi iş görüyor, mantıklı yumuşak bir klavye gibi. Kiminle gerekiyorsa, ne zaman gerekiyorsa, nasıl gerekiyorsa buluşuyorum. Luz'la, ayrıca karanlığa karışmak (güzelim havalarda gelecekteki sessiz cismin iskeletine bütünleşerek unutulmuş içinde yürümek ne büyük sevinç) zorunda olduğum zamanlarda tabii Geena'yla. Hayat mı? Yeni aktörler, kimi zaman yeniden buluşulan partnerler, başka oyunlar, başka roller, geçmişin yeniden yorumlanması, şimdiki zamanın dönemeci, daha da kuşkulu gelecek... Aynı ölüm değil ve birden, *açık biçimde farklı* bir ceset kendini selamlıyor. Oldum, benim, ben değilim, benim.

Stendhal'ın *Günlük*'ünden 1 Ocak 1834 (kendisi Floransa'dadır) tarihli sayfayı okumayı severim: "Hava nefis. Herschel'i okuduğum için aklım tamamen astronomiyle ilgili düşüncelerde." Herschel ve kız kardeşi –Frederick-William ve Caroline-Lucreti-

a-, karanlık bir ilişki, ikisi birlikte Uranus'u, Satürn'ü, bulutsuları, çift ve üçlü yıldızları kimseye bırakmamışlardı, ancak bir kâşif daha vardı, beş yüz yirmi beş bulutsu, üç dört bin yıldızla oğul Herschel (John).

25 Haziran, yirminci yüzyılın sonu, Venedik: hava nefis, Luz bana Neptün'den bahsediyor, güneşte altın gibi parlayan başına bakıyorum.

Voyager II, bizden dört buçuk milyar kilometre uzakta çalışmasına devam ediyor. Casusluk, bilimi geliştirmiştir: bilimini geliştiren, istihbarat servisini de geliştirir. Aynı anda (gerçekten bir bağlantı mı kuruyorsunuz?) sanat piyasası yoğunlaşır, kızıdır, fırlar, yörünge değiştirir. Şimdilik beni ilgilendiren, Neptün ve Jüpiter'in merkezindeki buzlu orta kütlelerin sıkışıp büzülmesi. 1977'de fırlatılan *Voyager* saniyede 27 km hızla hedefine (Neptün, Nereid, Triton) yaklaşıyor. 1979'da Jüpiter'in üzerinden uçtu, 1981'de Satürn'e teğet geçti, 1986'da Uranus'a yaklaştı. Neptün'den sonrası Güneş sisteminden çıkış, karanlık. Gece'nin başlangıcına yolculuk.

Voyager fırlatıldığında Luz on bir yaşındaymış, bu hikâye onun gelecekteki gezegenbilimci biyografisinin bir parçası olmuş. Zaman zaman, "Şu işe bak, gözlerim şu anda saniyede 27 km hızla ilerliyor, gözlerim, daha doğrusu gözlerimin içinden gönderilen şifreler, vücudumun bir saniye bile hayatta kalamayacağı bir yerde, yetkili kılınmış, hazır ve nazır bakışım ilerliyor". Okuyucu, senden her şeyi gizliyorlar. Çok para, çok mesafe, çok teknik, dayanamazsın, çökersin. Sen bir Tanrı istiyordun, iniyor işte. Hemen koşup, gerçekliğin çoktan kendisi olarak televizyona alındığından emin olmak için televizyona bakıyorsun. Neptün: yüzmek anlamına gelen *nare*'den... "*Voyager* bizi her an ya da neredeyse her an, eski verileri silip bilinen verileri yeniden yazmak zorunda bırakıyor; her an bir şeyler oluyor: *instant science*, enstantene bilim."

Eksi iki yüz derece gri-mavi. Metan sirruları ve azot gayzerleri. Patlamalar, sürekli gaz siklonları. Peki ya dünyadışı varlıklar? Merak etmeyin, daha uzaktalar, daima daha uzakta. İletilecek mesajı düşündünüz mü? Ne olur ne olmaz diye mi? Bizimle gevezelik etmek için temasa geçmek istemeleri duru-

munda mı? Dante'den önemli bölümlerin kaydı mı? *Silivri Flüt*'ün tamamı mı?

Instant novel, enstantane roman başka bir dünya (salondaki dolapta üst üste kaset dağları).

Pierre Froissart, 52 West Broadway, Calle di Mezzo, Venedik. Paris ile Venedik arasındaki mesafe 836 kilometre. Troyes'nın, Alplerin, Zürich'in, Milano'nun üzerinden uçuyorsunuz. Varışta sıcak, bagajları koklayan polis köpekleri. Sağdaki küçük kapıdan çıkıyorum, sonra kanal taksisi, daha hızlı. Hemen arkasından gemi, yellowside siyah sandaletlerimi giyiyorum, trekking team, bez ve ince kauçuk taban, gölgesi bile. Öp beni, öp beni. Buranın fotoğrafını çekmeye gelecekler, görürsün. Bütün bunlar nasıl olup bitti de, bizim haberimiz olmadı, kabul edilir şey değil! Şimdilik hiçbir şeyden kuşkulandık mı? Hiçbir şey yapmadık mı? Fizik bölümünden Amerikalı bir kız öğrenci ha? Güpegündüz gemiler ha, gören tanıyan? Ya diğerleri, onlar da eski şebekelerini yeniden kurdular mı? Bunca yıl aradan sonra tekrar buluştular mı? 1968 mi? Yirmi yıl ha? Bu yıllar zarfında herkes kendi yolunda, Birleşik Devletler, Almanya, İtalya, İngiltere, Hollanda, İspanya ha? Peki ya Fransa'daki, uzaktan onlarla beraber mi? Oysa onu tanıdığımızı sanmıştık. Gelirlerini, niyetini, karısını, çocuklarını, dostlarını, metreslerini kontrol ettiğimizi. Şahsen ben onu hep bir soytarı gibi görmüşümdür. İkili hayat mı? Üçlü mü? Dörtlü ha? Üstüne üstlük bir de "son kare"nin üyesi mi? Hayır, eğer böyle bir şey varsa, *diğer üçünden* asla bahsetmeyecektir.

Kendimi daima eğitmişimdir. Çocukken, onlarla berabermişim, onlara dönüyormuşum gibi yapardım, onların da hep tek bir sahneyi, mezarlığı düşünerek, mış gibi yaptıklarını ve bir şeyler gizlediklerini bilirdim. Düşündükleri tek şey buydu. Söylesene, kendiliğinden ortaya konan "bilimsel" bir tavır mıydı bu? Söyle bana, Güney'den Kuzey'e transfer edilen ve buraya kaçak olarak dönen mavi sarı beyaz küçük ışık? Aktörler sonunda sadece renk oluyorlar. Geena, kırmızı siyah; Nicole, gri yeşil; Fleur ile Bella, beyaz mavi; kendini konuşmasına kaptırmış Richard, konuşmak-koşmak, aynı kelime, açık gri. Peki ya

ben? Yeşil mavi, öyle değil mi? Renkler birbirini tanır, bizler birbirimiz için birer çeşitlemeyiz. Sen kendini benim sayemde daha iyi tanıyorsun, ben de kendimi senin sayende. Bana söyleyecek fazla bir şeyin yok ama yanımda açıklayacak çok şeyin var. Pekâlâ. Tenedeki mahcubiyet, gelecek, eğlenceli vurdum-duymazlık, taklit edilmiş saldırganlık, bu bok ya da ölüm çuvalını silkeleyeceğiz, burada *işimiz bitsin* diye doğmadık ki biz, değil mi canikom? *Afterdose*, roman: her şeye doymuş, üzüntü tanımayan, tam aksi, oyun hariç hiçbir şeyden tahrik olmaz hale gelmiş bir adamın hikâyesi.

Yani biz burada oyunun entrikalarından biri içindeyiz:

Venedik Karnavalı, Watteau'nun 1801'den beri kayıp olan *Sürpriz* tablosunun hiç beklenmedik bir şekilde (birleşik kaplar) gün ışığına çıktığı (inanılmaz bir roman, Vendée'de bir eskici, otomobil tamircisi küçük serseri takımı, birahanenin arka salonu, polisin kolayca baskın yapması) günlerde gizli piyasada ortaya çıkan bir tablosudur. Madrid Prado'daki tabloyu hatırlatmıyor da değil: *Neptün Çeşmesi Başında Aşk Oyunları*. Ama bir nevi ikizi sayılan Edinburgh'daki *Venedik Karnavalları*'yla aynı dönemdedir (1717-1719 arası). Ben onu tercih ederim: aynı boyuttadır, ama daha havadar, daha dingin, daha atılımlı, daha kıvılcıklı bir havası vardır. Watteau diğerinde yapmadığı için duyduğu bazı pişmanlıklarını burada vurgulamıştır, mesela elbiseleri kısaltmıştır (*Venedik Karnavalı*'nı hemen sonra yapmış olmalı). İki yeni kadın figürü eklemiştir: *Gene Su Perisi ve Keçi Ayaklı Tanrı*'daki (bugün Louvre'da) çıplak modeli esas aldığı, cinsellik fışkıran ikinci bir çeşme-kadın ve durgunluğuyla dikkat çeken ikinci bir dansçı kadın ekleyerek, sık sık yaptığı gibi (onunla birlikte çağının da), canlı bir bedenle ondan çok daha şehvetli ve hayat dolu cansız bir varlığın –taş ya da mermer– çelişkisi üzerine oynamıştır.

Bu muhteşem bir tablodur. Hiçbir zaman halka açılmamıştır, sadece böyle bir tablonun varlığından şüphe edilmiştir, önümde duran saydamlar bu yüzden kendi başlarına birer olay mahiyetinde. Ama kimse bir şey bilmeyecek, hiç olmayacak bir kaza durumu hariç, *Sürpriz* faslındaki amatörler karmaşasıyla hiç ilgisi yok. Evet, evet, bir gün kuşkusuz... 2036'da...

Hayır, bu bir sahte değil.

Player II ile geldi, *Sea Sky*'la yolculuk, aktarmaya nezaret ediyorum, gerisi beni ilgilendirmiyor.

İşte bu kadar.

Doğal olarak, sana hiçbir şey söylemedim. Güzelce uyu, güzelce oku, güzelce yüz, daha zamanımız var. Montesquieu'nün 1728'de (Watteau'nun ölümünden yedi yıl sonra) "güpegündüz gidip hayat kadınlarının görülebildiği, onlarla evlenilebildiği, Paskalya'da perhiz yapılmayabileceği, bu işlerin hiç tanınmadan ve bağımsız olarak yürütülebileceği" bir yer diye yazdığı şehirdeyiz. "Venedik'te sizden ne araba sorulur, ne hizmetçi, ne de kıyafet: beyaz çamaşır sizi herkesle aynı sınıfa sokar": Ve bir de şu: "Maske bir gizlenme değil, bir kılık değiştirmedir". Söylesene, *casino*'nu, villanı seviyor musun? Odanı? Bahçeyi? Sevgilini? Azıcık mı? Çok mu? Henüz o kadar değil mi? Beyaz çamaşır... Geçen gün takside Seine boyunca ilerlerken, cepheleleri, kepenkleri, ağaçları uyandıran gri-mavi sabah ne düşünüyordum biliyor musun? Sımsıkı bağlanmış taze bir fırça demetini. Beyaz bir gömlek, fırçalar, zaman ve gölgeler, lanet olası kurukafanın içinde kısa bir gerçeklik esintisi, biliyorsun, hassas ışığın inatla durduğu yerde. Fırçalar, su düzlemleri: dokunma belleğinin basamakları.

"Resim sanatı asla bu kadar güçlü olmamıştı; kaptırın kendinizi!"

Time Life gene şaşırttı.

"Sevgili okurlar,

Bir müzede dolaşırken, geçmişimizin, yani kültür mirasımızın tanıkları olarak, hepsi de birbirinden güzel onlarca, yüzlerce sanat eserini gördüğünüzde yoğun bir heyecan hissetmediniz mi hiç?

Gözlerinizi açın ve kendinizi hayranlığa bırakın. Bu muhteşem röprodüksiyonlara tekrar tekrar bakacaksınız. Çünkü bir başyapıta ne kadar çok bakılırsa, o size o kadar nüfuz eder.

Hepsi bu kadar da değil. Kısa ve öz bir metinle eser, sanatçı, yaratılmak istenen etkinin elde edilmesi için kullanılan yöntemler, tablonun yaratıldığı koşullar hakkında bilgilendirileceksiniz.

Büyük sanat tarihçileri böylece sırasıyla Fransız resim sanatını, modern resmi, Felemenk resmini, Renoir'ı, ressamların Venedik'ini, İzlenimcileri vb. keşfetmenizi sağlayacak.

On gün süreyle ücretsiz olarak sizde kalabilecek olan bu ilk derleme hakkında bize derhal cevap verin. Van Gogh'un en ünlü tablolarından beş röprodüksiyonu içeren bir hediye poşetiyle, sekiz gün içinde cevap vermeniz halinde, şık, seçkin, pratik ve sarkaçlı bir elektronik saate sahip olacaksınız."

Ya da:

"Nice, 13 Mayıs.

Mösyö, Madam,

Uzun yıllar Paris'te müzayede satışlarında muhammin-komiser olarak mesleğimi icra ettikten sonra, başkentimizdeki büromu muhafaza etmekle birlikte, sekiz yıldır Nice'e yerleşmiş bulunuyorum.

Birlikte çalıştığım arkadaşlarımı ve ben, izlenimci ve modern tablolar, on sekizinci yüzyılın büyük ustaları, ayrıca heykel, kuyumculuk işleri ve mobilya gibi çok değerli objeler konusunda aralarında Japonların da bulunduğu önemli koleksiyoncuların talepleriyle karşı karşıyayız.

Paris ya da Nice'teki bürolarıma bir telefonla, yeni uluslararası değerler üzerinden her türlü alım için büyük bir zevkle adresinize gelebiliriz."

Modern gönüllü kölenin imgesi olan *kadrolu memur*, define mağarasının ağzındadır artık. Kadrodur o, doldurulacak kadrodur. Önce, çoğu zaman orta halli bir aileden gelen ve orijinal ile röprodüksiyonu karıştırmaya hazır biri gibi tanımlanabilir. *Bu onun kimliğidir.* "Kadrolu, sonraki kuşakların bugün unuttuğu sıradan ressam" Gérôme'un İzlenimcilerin sergilendiği salonun önünde Başkan Loubet'nin yolunu kestiğini okuduğunda ürperecektir: "İçeri girmeyin, sayın Başkan, burası Fransa'nın yüz karasıdır!" Bizim ilerici kadrolumuzun rakibi olan kadrolunun adı daima Gérôme olmuştur. İlerici kadrolumuz ise Loubet'nin kendisidir. Bizim kadrolu, Gérôme'a rağmen içeri girip İzlenimcilere hayran kalacaktır, gerekirse cesedine basıp geçecektir. Heyecanla, büyük bir devrimin yaşanmakta olduğunu

fark edecektir. Hem de şu endişe verici soruna rağmen: "1850: fotoğraf geliyor, resmin geleceği ne olacak?" Evet, ne olacak resme? Ya sinemayla? Televizyonla? Sanatın hiç akla gelmeyen, dolaylı yollardan kendisine doğru ilerlediğini hissetmeye başlar. Çünkü, Van Gogh'un aşırı uçlardaki cüretkârlığının gelişip serpilmesi, Ponce Gérôme'un altında çileli yolu, hiç kuşku yok, gerçek *Loubet* olan o ve Madam Loubet içindir – ve oğlu Christian ile kızları Françoise ve Isabelle Loubet içindir. Batı resminin mücevherlerinin yaşamış ve hissedilmiş olması, kimi zaman eski muhafazakâr burjuvalar çölünde yuhalanması da bu şaşmaz Loubet içindir. Delacroix'ya bakın: eserlerinde kavga teması esastır, vahşiler vahşilere karşı, insanlar insanlara karşı, yarımcı müdürler müdürlere, genel başkanlar genel başkanlara karşıdır. "Tablolarında fiziksel gerilimini yansıttığı mücadelelere rağmen, o bunları moral açısından her gün yaşamaktadır." Baudelaire, Delacroix hakkında, bu arada biraz da Loubet hakkında şunları yazmıştır: "Çiçek demetleriyle tamamen gizlenmiş bir volkan krateri." Bu arada Loubet, çağının akademizmiyle bağlarını koparan kaba gerçekçiliğin havarisi olarak temsil edilmesi önem taşıyan Courbet'yle aynı görüştedir. Courbet lafı dolaştırmıyordu: "Güzel doğadadır" diye homurdanıyordu. Ve ekliyordu: "Doğanın verdiği duygu sanattaki bütün uzlaşmaların üstündedir." Gençliğinde Maocu olan Courbet'nin Seine kıyısındaki küçükhanımları ve Paris Komünü gibi tuhafliklara sapmasını paylaşmasa da, Loubet de aynı fikirdedir. Madam Loubet ise daha çekimserdir. Manet'nin, etraftakilerin tümü giyinikken, çırlıçplak resmettiği şu kadın... Kaçamak olarak kocasına bürodaki meslektaşlarının arasında böyle oturan kadın kendisi olsa kabul edip etmeyeceğini sorar. Bundan kuşkuludur. Ters olacağından emindir. Bu ressamların nevrozları vardı. Ne, III. Napoléon *Yıkılan Kadınlar*'a tükürmüş mü? Ne saçmalık. Sohbet konusunu değiştirmek, sayfayı çevirmek, hatı baskıyı, röprodüksiyonu ya da yayımını engellemek yeter. Biz şoke olmayız, tükürmeyiz, bağırıp çağırmayız, İslam ülkesinde değiliz ya, sansür filan da uygulamayız: atlar geçeriz.

Satış broşürünün tanıtım klasmanı: 1. Félix Vallotton, *Balon* (hasır şapkalı bir minik, yeşillik, unutmayın ki, evde mektupla-

rı çoğu zaman kadınlar açar). 2. Millet'nin *Başak Toplayan Kadınlar*'ı (tutumluluk duygusu, dingin bir güç, uzaklarda akşam duası, köylü istikrarı, o zamandan beri toplumda kadınlar tarafından gerçekleştirilen ilerlemelere bir hatırlatma). 3. Van Gogh'un Millet'den esinlenerek yaptığı *Öğle Uykusu* (işte nihayet şu müthiş Van Gogh, ama henüz kendini kaybetmeler yok, henüz hastalanmamış). 4. Courbet'nin *Ornans'da Cenaze Töreni* (o kadar da Maocu değildi, gerekene saygılıydı, göz önünde rahip, çocukluk anısı). 5. Manet'nin *Kırda Öğle Yemeği* (dengeyi sağlamak için bir tutam erotizm de lazım, hem zaten tablo mizahtan da yoksun değil, cenaze töreninin yanı başında hiç de fena durmuyor).

Bilimsel garanti: "Ölümsüz eserlerin gerçek tonlarını takdir edeceksiniz. Her eser renkleri titizlikle inceleyen bir uzman tarafından sıkı sıkıya kontrol edilmiştir."

Gerçek, ölümsüz, titizlikle, sıkı sıkıya.

Hop, postaya.

Trois Suisses kataloğunun bir numaralı kullanıcısı olan Madam Loubet bu kadar sanatsal biçimde sunulan sarkaçlı saati almak için sekiz gün içinde cevap veriyor.

Bravo, Nicole. Kârın büyüğü küçüğü olmaz. İnsan ancak satın alabileceği şeyi iyi fiyata satar.

Player II ve *Sea Sky*'ın demirleme koşullarıyla ilgileneceğim. Resmi liman başkanlığıyla değil elbette. Havaalanı içinde bir havaalanı, taksi merkezinde bir taksi merkezi, banka içinde bir banka olduğu gibi, limanda da bir liman var. Toplumun içindeki toplum, toplum toplumunu onuruyla savunuyor. "Froissart? Sicuro..." İtalya'ya girme güçlüğü ya da kolaylığı. *Assimil* tipi örneği seviyorum, bu defa merdiveni çıkarken parolayı söylemenize olanak veriyor: "lasciando scivolare la mano sulla ringhiera", yani elimi rampa üzerinden kaydırarak. *Farfalla*, kelebek; *impalcatura*, iskele; *temporale*, fırtına; *fulmine*, yıldırım; *nubifragio*, kasırga operasyon tipleri de var. Yani şimdi *ringhiera*'da, yani rampadayız. "Amsterdam? Larnaka mı? Üç gün mü? Yan yana mı? Aspetta un momento... Sicuro..." Toplum aracılığıyla toplumdan topluma geçirmek istediğim bir şey var

Rampa üzerinden Watteau. Hayır, hiçbir zaman on üç kişi olmadık, dört kişi olduk. Belki bir gün bu hikâyeden bir kıymık anlatırım sana. “Elimi rampa üzerinden kaydırarak.”

Luz yataktan:

– Burada olmaktan memnunum. Beni duyuyor musun?

Uyurmuş gibi yapıyorum.

Çoğu zaman cümlelerinin başındaki *listen* kelimesindeki ani güzellik. Bir de Fransızca *oui* yerine *si* demesi.

Dinle, Watteau’nun “Fransız Tiyatrosunda Aşk”, “İtalyan Tiyatrosunda Aşk” gibi başlıklar kullanması tesadüf değil. Tablolar Berlin’de. Fransız aşkı gündüz, dans, esas kadın ortada. İtalyan aşkı gece, maske, meşaleler, lavta, cephe çizgisi. Biri ya da öteki, daha çok da biri diğeriyle birlikte, dekor ve oyuncu değişikliğiyle bir sahneden diğerine geçiliyor. Orman içi, orman kenarı. İlginçtir, *Venedik Karnavalı* tıpkı *Venedik Karnavalları* gibi *Fransız Tiyatrosunda Aşk’a* daha yakındır: tam ortada aynı akşamüzeri dansı, aynı ayak ve kol oyunları, hem dikkatli hem sessiz, aynı topluluk. Elbette İtalya’da ya da Fransa’da olmak, Ay’da, Mars’ta, Jüpiter’de, Uranus’ta Satürn ya da Neptün’de olmak kimsenin derdi değil. Watteau sadece Watteau’nun keyfince oynayabileceği yeri belirtmek istiyor, Kythera, Venedik, Paris. Direkt zaman hattı: Yunanistan, İtalya, Fransa. Savaş ve aşk, aşkta savaş. Yüzeyde patlayan kadın ve çiçeklerle, ölmenin pek önemli olmadığına dair.

“Karar verdiğini gerçekleştirmede gösterdiği hız bu halkı benzersiz kılıyor: ne zaman bir hedef belirleseler, onlar için umut ve sahip olma aynı şey haline geliyor.”

Thukydides şunları da söylemiş: “Atinalılar iyi olduklarında iynin iyisi olurlar. Mükemmellik sadece onlar için kaynağından gelir, hiç zorlanmadan, tanrısal bir lütufla. Mükemmellik sadece onlarda temel gerçekliktir, çabalayarak yapılan bir yama değildir.”

Aşkın da hakkını verin, savaşın da. İkisini birbirine karıştırmayın. Birini diğerine tercih etmeyin. Gam, müzik dersi. *Madrigali guerrieri e amorosi*.

Girelim.

Enstantane roman, hiç nedensiz âşığıyla buluşmaya hazırlanan evli bir kadın kadar heyecanlı olmalıdır. Yalan söylemeye, sıvışmaya, ihanet etmeye hazırlanmanın zevki. Romanlar neden bu kadar sıkıcı? Bu teknik sinsiliğin eksikliği yüzünden. İşte: kadın banyodadır, yıkanır, kokular sürünür, makyaj yapar, giyinir. *Tırnak cilası*. Kocasını ya da annesi (aynı şey) pek bir şey sormaz, adam çıkmak için acele etmektedir (belki kendisi de bir başka sahnedeki âşıktır). Kadın kendini seyreder, endişelenir, kendi kendine gülümser. Çoraplarını bir kez daha düzeltir, onun sevdiği külotu giymiştir. Sessizce sıvışır, planını uygulamaktadır. Geena bunu yapmakta, yarın Nicole de yapacak, ne kadar da güzeller, uzam onları ne kadar da yüreklendiriyor birden. Gün onların yüreklerinin derinlikleri kadar karanlık değil. İşte karanlık oklar gibi saldırıya geçtiler, bütün tiyatro sıkıntısından, kıskançlıktan, öfkeden inliyor. *Gerçek anlamda arzu bile etmeden*, sırf sapıklık olsun diye ve derin bir doyum taklidi için geneleve giden evli bir genç kadının kalçaları bu dünyadaki en güzel şeydir. Kendi cinsel soğukluğuna katlanmak yerine, onunla eğlenecektir, bu konuya ters düşen safça kanmayla yorulmak nedir bilmeden alay edecektir.

Onu sokakta, takside ya da otobüste görmek lazım, azıcık sıkı kalçalarını, gülümsemesini, ölçülü atılımını, öc alma düşüncelerini, sayılmayacak kadar çok, müptezel ve çok çıkarıcı hesaplarını, masumiyetle cürümün uyumunu hayal etmek. Çantasını açıyor, kâğıt paraları uzatıyor, bozuklukları; sonu gelmeyen bir can sıkıntısının acısını çıkartmak için yola çıktı, birkaç vitrinin önünde oyalanıyor, çeşmeli meydandaki (her yerde ve her zaman çeşmeli meydanlar olacaktır) *Neptune* kafesinin önünden geçiyor, bir mağazaya giriyor, âşığına kolonya ve *iç çamaşırı* almaya niyetliydi, mahremiyeti içinde yalnızken, gün içinde farkında olmadan, öylesine, hatta başka bir kadınla birlikteyken (bu onu tatlı tatlı tahrik ediyor) bile olsa, arada sırada onu düşünsün diye. Özetle, pırıl pırıl havada ya da yağmur altında (yağmur, içeri girişte ilk hareketin, gidip şemsiyeyi banyoya koymak olmasını gerektirdiğinden) keskin ve karma-karışık duygulardan bir hale. Fransız tiyatrosunda aşk mı? İşte

kendini rahatlatan erkeğinin yaşadığı ultramodern kule: on ikinci kat, asansör, koridor, kapı. Tam saatinde geldi, kalbi çarpıyor. Adam orada, kapının arkasında. İlk iş, ağız, parmaklar, iç çekişler, ne rahatlık, *kendinizi kaptırın, resim asla bu kadar güçlü olmamıştı*. Sonunda laf olsun diye konuşabilecek, konuşup-konuşacak, yüz metre, iki yüz metre, düz hat, mania, beş bin ya da on bin metre, son viraj, çan sesi, dönme zamanı, varış çizgisi, şampanya, sigara. Bir çeyrek saat daha. “Her şey yolunda mı? – Evet, ya sizde?” Hak edilmiş kutlama, bu arada bağışlanmaz bir şey oldu. Ne? Bir tablo.

Öte yandan, karşımızdakinin kendinden emin ama hareketli, müzik, renkler, biçimler, sözler, hayal gücü yüksek bir profesyonel olduğunu varsayalım. Filozofça seyretmek yetmez, eylem de gerekir. O pek gönüllü olmasa bile, gereklidir bu. Bekleyiş üzerinde yoğunlaşır. Kendi kendine, duvarların kulağı olduğunu ve kendisinin bu duvarlar olmak zorunda olduğunu söyler. Bu gelen kadın, nefes nefese kalma anında kendini kuzey-güney konumunda bulurken, önceki gün kendinden öncekinin tam olarak aynı yerde, deneme yatağının üstünde ya da her zamanki gibi halının üstünde doğu-batı ekseninde uzanmış bir halde attığı çok etkileyici çılgınlıkları keşfedecek mi? Ses perdeleriyle debelenmeleri kıyaslamayalım. Her tuval tektir. Kıskaçlık röprodüksiyonlara inanmaktır. Ressamımız gerçekte bir nevi modern megapol azizidir ve eğer bitirmek için doyuma ulaşıyorsa, bu daha çok kendine karşı duyduğu merhamettendir, zorlu dönem, çetin inziva. Buildinglerin ortasında korunmuş atölye geleneği. Otoparkın betonunda icabına bakılmış bir serserinin parçalanmış cesedinin varlığı kadar beklenmedik ve gizli. Ya da ayçiçekleri, nilüferler, saman yığınları, kayık, dağ motifi üzerinde çalışan eski bir ressamın varlığı kadar.

Müfettiş Marais’nin 1750’ye doğru yazdığı ve XV. Louis’nin çok hoşuna giden gizli raporları: “M. de Blagny, Opera bale grubundan Matmazel Raye’in gerçekten tam bir keyif kaynağı olduğu konusunda teminat veriyor ve ben buna inandığımı da eklemek isterim, çünkü adı geçen senyör Blagny ne dediğini bilecek kadar tecrübe sahibidir. Ya da: “Matmazel de Charme el-

maslarda artış istedi. Genç, güzel, çok iyi bir müzisyen, klavse-
ne dokunuşu harika." Matmazel de Charme...

Kadının cinsel organı için o dönemlerde kullanılan isimler
neler? *Delik, mücevher, gamze*. Ya o işi anlatan fiiller? *Sevişmek, düz-
mek, kütiüklemek, düdükleme, dur kalk yapmak, sokmak, içnelermek, ba-
cayı temizlemek, boru döşemek, doldurmak, koymak, yapmak, takozla-
mak, şırınga yapmak, tıklamak, vantuzlamak, becermek, salkımlamak*.

Salkımlamak fiiline karşı zaafım olduğunu itiraf ediyorum.

Peki ya bugün? Haydi, başlayalım: debelenmek, düdükle-
mek, geçirmek, atlamak, zımbalamak.

Ve devam ediyor.

Palet meselesi.

Bu bize aynı dönemde sömürgelerde pek bilinmeyen du-
rumları unutturmamalı (1740'ta Martinik Adası'ndaki cellat üç-
retleri, *Kara Kitap*):

Asmak için	30 lira
Çark işkencesiyle diri diri öldürmek	60 lira
Diri diri yakmak	60 lira
Asmak ve yakmak	35 lira
Bileğini kesmek	2 lira
Bir cesedi sürüklemek ve asmak	35 lira
İtiraf işkencesi için özel tarife	15 lira
İtiraf işkencesi için normal tarife, sadece	7 lira ve 10 kuruş
Halkın karşısında nedamet getirtmek	10 lira
Diz arkasını kesmek ve dağlamak	15 lira
Kırbaçlamak	5 lira
Boynuna demir halka vurmak	3 lira
Kuklasını cezalandırmak	10 lira
Dil kesmek	6 lira
Dil delmek	5 lira
Kulak kesmek	5 lira

Bunları belirttikten sonra, anlatıcı pozisyonunu not ediyor
ve önündeki sihirli dikiörtgenine bakıyor:

1 2 3

4 5 6

7 8 9

* 0 #

İsterse New York'u, Londra'yı, Paris'i, Tokyo'yu, San Francisco'yu, Roma'yı, Amsterdam'ı, Madrid'i, Frankfurt'u, Larnaka'yı, Barcelona'yı, Berlin'i, Cebelitarık'ı, Cenevre'yi, Napoli'yi arayabilir. Yakınlarda Corot'nun *Okumasını Yarıda Kesen Kız*'ının; bir Azize Lucia Mihrap Arkalığ'ının; Watteau'nun *Gezinti*'sinin (başlangıç fiyatı bir milyon doları geçiyor, ama kuşkusuz en az iki katı eder); Picasso'nun *Erkek portresi*'nin (benzer tahmin, yükselmesi muhtemel); Monet'nin *Jeufoss'ta tren'i* (çıkış fiyatı iki milyondan fazla); ve nihayet Warhol'un *Rönesans Resamlarından Ayrıntılar*'ının (Botticelli'nin *Venüs*'ünden kopya, yüz bin doların altında) satışa çıkarılmaları gerekecek. Watteau satışı Monaco'da Sotheby's tarafından, Warhol'un ki Paris'te Gersaint grubu tarafından düzenlendi. Bu arada, anlatıcı, cadede küçük telaşlı adımlarla ilerlemekte olan randevusunu beklemektedir. Geri saymaya başlamıştır: yarım saat, on beş dakika, on dakika, beş dakika. Son üç dakikaya paha biçilemez. Onun avludan geçtiğini hissedebilir, uzun ya da dar, yırtmaçlı ya da yırtmaçsız eteğiyle, otuz saniye sonra ellerinin konumu buna göre değişecek. Zaman çok uzaklarda uzama gömülüyor. Derin bir uykunun habercisi olan o burgulanmayı dinliyor. Yazmakta olduğu cümleyi, daha sonra bıraktığı yerden yeniden başlamak üzere kesiyor. Çok kültürlü biri olduğundan, Manet'nin dostu şair Mallarmé'nin bir yerlerde "kavramla evlenmek"ten söz ettiğini hatırlıyor. Hafiften sinir bozucu bir gülüşle içinden kendisinin de konsepti sevişmek için orada bulunduğunu geçiriyor. Havadan bir formül değil bu, hayır, belki de aynen öyle: soluk, İncil'i anımsatan sabah yeli.

Oynamak ister misin güzelim? Bu işlerde zorunlu kılma anlamına gelen gerçeği söylemek için yalan söylemeyi öğrenmek? Akşamları bu şekilde beklenmek ister misin? Mavilik silinirken, pembe duvarlar yükseldiğinde? Tamam, bahçeden geçiyorsun, ağaçlar bu sabah budandı, dallar ve yapraklar sandallara taşındı, yürüyüş yollarında açıklıklar, çiçeklerin kızılıklar arasında çırılçıplak bırakılışı. Siyah etek, beyaz puanlı açık mavi şömizye, güzel. Fonda gemi düdükleri, yolcu gemilerinin (mesela *Vistalfjord*) koridorunda buluşuluyor. Gemiler römorkörlerin arkasından yavaş yavaş rıhtıma doğru süzülürken, ağ-

zın. Fransız ve İtalyan tiyatrosu. Dans etmeyi öğrenmeye ihtiyacın yok. Beklerken, uzaktan komşu kadının yeşilliklerle dolu banyosunda hazırlandığını göreceğim. Tanrı bilir, kime ve nereye gidiyor, iyi şanslar. Daha sonra, dubalı köprüde, gemilere içme suyu takviyesi yapan teknelerin yanında dondurma. Tekneler yeşil ve gri, dipleri düz. Üç tane: *Risorta*, *Gigi* ve *Liana*. Ertesi gün için üçü de silme dolu, tekdüze çırpıntılara gömülmüş halleriyle iki siyahlık arasında bir ayırım çizgisi oluşturuyorlar: Giudecca'nın sıvı, parlak ve engin siyahlığı ile dönmüş gökyüzünün kuru ve kadifemsi siyahlığı. Hava, gene o, bir kedi kulağı ya da kapatılmış bir şemsiye gibi, ince. Solda *Sotoportego*'dan sonra, mis gibi kokan zakkum ve hanımellerinin altında yürüyoruz. Gene rıhtım: *Player* ve *Sea Sky* oraya demirleyecek. Sabah martılar bekleyiş içinde suların üzerinde dalgalanacaklar. La Salute'ye kadar mı gitmek istiyorsun? Bu kadar geç mi? O geniş ve kaygan merdivenlerden bıkmadın mı? Beş tarafta on altı basamak ha? Kilisedeki düğün günleri pirinç taneleriyle kaplanan basamaklar. Hayır, dönüyoruz. Bir iki yere daha telefon etmem lazım.

30 Haziran 1939 günü, Alman müzeleri Hitler'in kişisel baskısı altında, "yozlaşmış" olarak değerlendirilen yirmi beş çağdaş tablo ve heykeli Luzern'de satışa çıkarır. Aralarında Picasso'lar, Van Gogh'lar, Gauguin'ler, Matisse'ler de vardır. Van Gogh'un bir portresi (doların tanrısı olmadan önceki meşhur yoz – ama belki tam da bu yüzden doların tanrısı olmuştur) 145 İsviçre frangından 175.000'e yükselir, tabloyu *Art Review*'den Dr. Frankfurter'in aldığı sanılmaktadır. Picasso'nun *İki Soytarı*'sı 52.000'den 80.000'e çıkar ama *Absent İçen Kadın*'la *Kadın Başını* kimse istemez. Matisse zar zor 8.000 franga ulaşır. Bugün hepsini en az iki yüzle çarpın: Almanya şimdi bazı tuvaleri geri almaya çalışıyor ama Alman müzeleri Japonların fiyat yükseltmesi sonucu yaya kaldı.

Aslında, yirminci yüzyılda bir İkinci Dünya Savaşı oldu ve bunun iki kaybedeni Almanlarla Japonlar, öyle değil mi? Ah öyle mi? Gerçekten mi? Komik.

Gene mantığa göre, o dönemlerde ünlü Alman koleksiyoncusu Ludwig, Hitler'in en sevdiği heykeltarihi olan Arno Breker'e

kendi büstünü yapması için sipariş verir ve bu büstü pek çok Amerikan pop art yıldızının boy gösterdiği Köln'deki müzesinin girişinde sergiler. Bilin bakalım: burada söz konusu olan hangi doğru mantık? Bulamazsanız ya da bunun sadece bir tesadüf olduğunu düşünüyorsanız, dert etmeyin, önemli değil.

Bilindiği gibi, Hitler başlarda akademik stilde suluboya resimler yapan hassas ve ince ruhlu bir ressamdı. 18 Haziran 1937'de Münih'te, yozlaşan ve bozulmaya uğrayan sanatta "eciş bücüş sakatlar, salaklar, itici kadınlar, insandan çok hayvana benzeyen adamlar" gördüğünü söyler. "Tarihöncesi sanatın kekemeleri" ise "mavi çimenler, yeşil gökler, sülfür rengi bulutlar" görmektedir. Sonuç: "Aslında sadece iki olanak vardır: Ya bu sözde sanatçılar nesneleri gerçekten böyle görmekte ve gösterdikleri şeylere inanmaktadırlar, ki bu durumda onları bir göz muayenesinden geçirip bu rahatsızlıklarının mekanik nedenlerden mi -bu onlar adına çok üzücü olur- yoksa kalıtsal mı olduğu öğrenilecektir, eğer durum böyle ise, Reich'in içişleri bakanı bu vahim rahatsızlıkların en azından daha geniş genetik yayılmalara yol açmasını önlemek için bu sorunla ilgilenecektir. Ya da bu insanlar bu çeşit izlenimlerin gerçekliğine kendileri de inanmamakta ama başka nedenlerden dolayı ulusu bu saçmalıklarla rahatsız etmeye çalışmaktadırlar, o zaman da böyle bir yöntem ceza hukuku kapsamına girmektedir."

Hitler, İzlenimcilerin belki "ikinci dereceden" ele alınması gerektiği fikrini dile getiren daha ılımlı danışmanlarından birine galiba kükreyerek şu cevabı vermiş: "Onları birinci dereceden görmemi engelleyemezsiniz!" Zaten bahsi geçen danışman da birkaç hafta sonra tutuklanmış ve tam tamına birinci dereceden, üstelik Yahudi de olmamasına rağmen, Auschwitz'e gönderilmiştir.

Dereceler konusunda bundan daha fazla müşkülpesent olunamaz.

Gêrôme (İzlenimciler hakkında, onlar, gene onlar): "Bir düşüş ve salaklıklar yüzyılında yaşıyoruz. Devlet'in böylesi pislikleri kabul etmiş olması, büyük bir ahlaki çöküntünün yaşandığını göstermektedir."

Batılı burjuva sanatını yoz olmakla, çöküş içinde bulunmakla, dekadan, şizoit, antisosyal, sapık, asalak ve pornografik olmakla damgalayan tonlarca komünist edebiyatıyla okuyucuyu sıkmayayım. Bugün Allah, yarın başka bir şey, yarından sonra başka bir şey. Peki ama böylesi *tavsiyelerden* ve bunca ölüden sonra, sanatı *bunun* içinde daha iyi ezebilmek için (madem baskı hiçbir işe yaramıyor), insan nasıl hummalı bir şekilde yatırım yapmaz?

- Söylesenize Mozart, şu anda özellikle *kötü gözle bakılan* biri var mı?

- Kimse yok, efendim.

- Emin misiniz? Batağa saplanmış tek bir sanatçı bile yok mu? Çöplük muamelesi gören? Rezilcesine horlanan?

- Artık böyle şeyler olmuyor, efendim.

- Gene de dikkat edin. Şahsen ben *çok kötü şöhretliler* hakkında bilgilendirilmek isterim. Bu konuya önem veriyorum. Marges departmanımız tarafından önceden kararlaştırılmış olanlar değil, *gerçek* kötüler. Bulun onları.

- Deneyeceğim, efendim.

Bu mu?

Luz: "Tamam, şimdi de *Mahrem Tuvalet*."

Ona geleceğiz, geleceğiz... Önce *dördüncü* ile ilgilenmem lazım. Ah işte, üçgen olmak üzere olan son kareden gene de biraz bahsediyorum. Perde arası "Venedik'te ölüm"... Guillermo Barcelona'dan bitkin, yarı ölü bir halde dönüp burada öldü. Hastaneden dönüyorum, bir saat elini tuttum, çok zor tanıdı beni, soruşturmayı savuşturmayı başardım. Az çok bir şeyler biliyorlardı, ama her zamanki gibi, kimse bir şey bilmiyordu. Elbette, bu kış New York'ta nefes almakta zorlanıyor gibi gelmişti bana. Greenwich Avenue'de karın altında yürümüştük, yıkılan Village'da, eski hikâye, aşağı şehrin sonu, ıssız doklar. Tamam, cesedi Bask Ülkesi'ndeki köyüne naklettireceğim. O halde şimdi bir İtalyanla, biri ben olmak üzere iki Fransız kaldık.

"Olayların gerçekliğini dahi kabullenmek her zaman kolay değilken, uygun kelimeleri bulmak zor oluyor. İyi bilgilенmiş

ve olumlu önkabullerle gelen bir dinleyici, beklentileri ve bildikleri nedeniyle, duydukları karşısında hayal kırıklığına uğrama tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bilgisi olmayansa, kendi olanaklarını aşan eylemlerden bahsedildiğinde, kıskançlığından ortada birtakım abartıların varlığından kuşkulanır. Başkalarının yaptıklarının övülmesine ancak övgüsünü duyduğunuz şeyi sizin de yapabileceğinize inandığınız ölçüde tahammül edebilirsiniz. Bir eylem bizim gücümüzü aşmaya görsün, o andan tezi yok, haset içimizi kemirirken kuşkuculuğumuz beslenip palazlanır.”

Bir zamanların Warhol’unden, onun oradayken orada olmamaya dayanan tekniğinden, hiç çaba göstermeden, kısırılmış retinayı gerçekten hayaliye geçirme çalışmasından, her an kendinin bilincinde olmak ve hiç nedensiz mevcut bulunmaktan söz ettik. Hiçbir şey yapmadan, nedensiz edim ve kullanım: bugün çok ağır kaçabilecek bir küfür. Gülelim diye İspanyolca konuşuyorduk, gerçekten zor nefes alıyordu: “Görüntülere kenetlenme gücü görüntüsüzlüğün görüntülü deneyimini daima öldürmek ister.” “Kitlese ve örgütlü bir kendine tapınma çağında her şey bağlantıyı kesmekte ve ara vermekte.” Elbette, Guillermo W.’nin hastanede iz bırakılmadan öldürüldüğünü düşünüyordu. “Böyle şeyler her gün oluyor. – Ama onu kim öldürmüş olabilir? – Hiç kimse.”

Death is so nothing.

İşte, şimdi kendisi de ölüyor ve Venedik’te içki içecek zamanımız olmayacak. Onun sevdiği ve yirmi yıl önce bozguncu bir gizli toplantıya katılmak üzere buraya gelen bir yazarı düşünüyorum: “An be an yaşadığını hissedecek zaman bulmak, kendini itaat etmek ve emretmek gibi birbirine bağlı hak ve görevlerden kurtulmuş bulmaktır.” “İş hacminin tartışma tanımaz gerekçeleri bedavalık hariç her şeyi ayrıcalıklı kılma gücüne sahiptir.” “Yerine gelen bir arzu aynı mutluluk vaadiyle on arzuya daha hayat verir. Bu yüzden, mutlu insan herhangi birinin ölümünü ya da cezalandırılmasını istemek için kendinde bir neden göremez.”

Balzac *Les Treize (On Üçlerin Tarihi)* ile biraz ileri gitmiş ama sonuçta o da “insanlara karşı gizli bir kin duymanın, onlara

karşı daima silahlı olmanın ve en dikkate değer kişilerin bile sahip olmadıkları bir düşünceyle kendi içine çekilmenin sürekli mutluluğu” idi. Liszt, Delacroix, Berlioz (5 Aralık 1837 günü Invalides’te *Requiem*’in icrası) kendilerine ithaf edilen şu satırlar hakkında ne düşünmüşlerdi? “Ayak basmadıkları salon yok, elleri her kasada, sokakta dirsek oyunları, kafaları her yastıkta ve fantezileri için utanmazca kullanmayacakları şey yok. Onlara komut veren bir şef olmadı, hiç biri haksız yere güç sahibi olmadı, en önde gelen şey sadece en ateşli tutkuydu, en zorlayıcı koşullardı...”

Guillermo’nun yanından hiç ayırmayacak (hastanede seyahat çantasının içindeydi) kadar gurur duyduğu bir şey, *Kötülük Çiçekleri*’nin orijinal baskısı, Paris, Poulet-Malassis et de Broise, 4, rue de Buci, 1857. *Concordiae Fructus*. Gri kapağın üstünde Théodore Agrippa d’Aubigné’den bir alıntı, *Les Tragiques*, II. Kitap:

“Ama günahın anası bilim olamaz,
Ne de erdem cehaletin kızı.”

Şu işe bak, Luzita, Venedik’te hiç beklenmedik bir armağan. Daha sonra küresel bilgisayarlarından dönüşte neredeysen, arada bir aç onu. Asla kimseye verme ve kendin satamayacaksan, yak.

Courbet’nin adı müstehcene çıkmış *Dünyanın Kökeni* isimli kadın gövdesi, tesadüf ya da değil, o sırada Brooklyn’de sergilenmekteydi. Guillermo ve ben onun nereden geldiğini ve nereye gideceğini biliyorduk. Sayısız defalar tam sona erecek derken, “sürüncemede kalmış operasyonlar” dandı. Uzun zamandır Körfez’de bir yerlere seyahat imkân dahilindeydi: Tanrı büyüktür ve bağışlayıcıdır ama en çok da korkunç meraklı ve şehvet düşkünüdür. Sonuçta, son derece garip biçimde *çerçeve içine alınmış* bu nefis et parçası; bu göğüsler, bu bir içim su göbek ve bu kıvılcık tüyler –koleksiyoncuların incisi, uzun bir süre ünlü bir psikanalistin mahremiyetinde gizlenmiş mücevher–, genel olarak, perde görevi üstlenen değersiz başka bir tablonun arkasına

gizlenmiş olarak sadece meraklısına gösterilen bu şok-tablo, bu başyapıt başlangıçta İslam'ın bu Komün ressamına, Vendôme sütununu yıkıp İsviçre'ye kaçan ressama verdiği özel bir siparişti, çünkü model bir Bey'in gözdesinin bedeniydi. Cennet hürisinin portresi. Hayır, bu görüntünün röprodüksiyonunu yapmayın, delisiniz siz. Bütün zamanların en büyük pornolarından biridir. Etrafında kopan fırtına, hiçbir şey görmek istemeyen koca çocuklar, çünkü malum, Tanrı o yana bakınca kör olmuştur. Ben Venüs tepesine yerleştirilen ilk gerçek sondalardan biri olan bu vajina için hiper değerinde bin soyut resim verirdim. Televizyondan yayınlanacak halka açık bir satışta etkilerini görmeyi ve çok daha imalı, ama aynı derecede açık olan *Zambaklar*'ı geçip geçmeyeceğini merak ederdim. "Siz sahiden de takmışsınız. – Ya siz, siz de." Sabırsızlanma Luz, ben sadece *Mahrem Tuvalet* ve *Venedik Karnavalı*'na layık fonlar hazırlamaktayım. Courbet Brooklyn'de! Günaydın! İnsanlık onun resmine karşı bir tuhaf, sanki ona otomatik olarak yatakta söylenmeyi hatırlatmış gibi. Hayır, hayır, artık uyumayacağız, rüya görmeyeceğiz ve gerekirse, yaşamayacağız. Sonuçta ölü değil miyiz, madem her şeyi alabilecek güçteyiz. Şunu iyice kafanıza sokun: herkes sabit kalıyor, artık ölünmüyor.

Tesadüf ya da değil, yanımda parlak dönemin mistik Arap şairi Niffani'nin *Duraklar Kitabı* vardı. Bu yazarın isminin anlamı: kaçan, kaçak; kaybolan ya da dağılıp yok olan. Kışın New York'ta uzun bir taksi yolculuğundan ve birkaç gizli pazarlıktan sonra otuzuncu katta okunmasını tavsiye ederim. "İçinde sessiz olana susmasını buyur, konuşkan kısım ister istemez konuşacaktır." Ya da: "Örtüyü bilen açılmaya yüksekte bakar." Ya da: "Hayallerim buyurmaz ve yasak koymaz. Mevcut olmayışım buyurur ve ister." Şuraya kadar gidilmezse tabii: "Kendim hakkımda bilgilendirmek istediğimi bilgilendiririm", edebiyatın hiç de kötü bir tanımı sayılmayacak bir şey. Niffani Courbet'den önde mi? "Ölümden önce kalbinin yeri neyse, ölümden sonra bedeninin yeri de o." Daima *dereceler*.

Ah, şu Gövde anılarını yazabilseydi! Dile gelip kendisi hakkında ve başka konular hakkında –sanki başka konu olabilir miş gibi– bütün duyduklarını söyleyebilseydi! Çeşitli sahipleri-

nin ve onların dostlarının hayatını, nelerle uğraştıklarını, saplantılarını, en sevdikleri fantezileri, akşam yemekten sonra, onu her şeyin temeli olarak *ifşa ettiklerinde* ünlemlerini ve puro kokularını anlatabilseydi! Kimileri onun 1936'da Almanya'da bulunduğunu düşünüyor... Sözde Hitler Goering'ten ısrarla onu bulmasını istemiş... Cüretimi mazur görün, başı uzun zamandır Mekke ile Kudüs arasında bir yerlerde satışıymış... Bazı kaynaklara göre Sainte-Anne'da Artaud'yu ("edebiyatta iddialı") bizzat muayene eden bizim psikanalist, Şamanvâri güçlerinden bazısını bu saklı hazineye borçluymuş... Ama efsanelerde neler uydurulmaz ki? Vahiy ve kehanetlerin net olmayan gürültüsü etrafında tapınaklarda neler olup bitmez ki?

Watteau'da nerede bulmalı seni? Aslında her yerde. Paris'te *İki Kuzin*'de heykelli gölün kıyısındaki geniş çayırda, beyaz ve ince uzun sırttan. Leningrad'da *Uygunsu Teklif*te solda, hafifçe geriye devrilmiş, sarı ve beyaz. Londra'da, *Hayatın Çekicilikleri*'nde gene solda, yeşil ve sarışın, gitarlı. Angers'de, *Beklenen İlanı Aşk*'ta göğün sedef sedef görüldüğü orman içinde çömelmiş, mavi dekolte, pembe elbise. Seni Berlin'de *İtalyan Eğlencesi*'nde, Londra'da *Balo Hazları*'nda keşfetmek de hiç zor değil... Ve Louvre'da oval biçimli *Sonbahar*'da, elinde, üzerinden şeftaliler ve üzüm damlayan küçük bağ bıçağı, sol kolunla balkabağına uzanmışsın, bacakların çıplak, dizlerin ortada. Aslında, Washington'daki *Yaz*'da da olabilirsin. Gece sessizce kalkıyorsun, tablolardan dışarı çıkıyorsun, buraya kadar uçup sularda dalgalanmakta olan *Venedik Karnavalı*'nda bir başka görüntünü bekliyorsun, kırmızı elbise, fonda anıtsal merdiven, fısıldar gibi bir hareket. Yok eğer, sol kolun yataktan sarkmış, sağ bacağın kıvrılmış haldeki uykunu, seni tedirgin etmişe benzemeyen -tersine (seni fark eden ve arkadan sarılmaya hazırlanan o sakallı ve esmer kararlı erkek)-, karabasana seyretmek istiyorsan, *Su Perisi ve Satir* (bildik ahlakçılık kaygısıyla henüz *Jüpiter* ve *Antiope* olarak bilinen) var, mükemmel bir oval. Gerekirse *Av Buluşması*'nda attan ineceksin. *Orada* ne yapıyoruz biz? Birtakım ruh kâşifleri, insanların çoğu gibi hayatın bir hayalden ibaret olduğu, bizim de rüya-

larımızla aynı kumaştan dokunduğumuz konusunda sızlanıp durmak yerine, onlara yön verebilmek için rüyaların içine girmeye cesaret ettiler. Onlara bunun imkânsız olduğu sürekli tekrarlandı duruldu. Ama it ürür, Kythera kervanı yürür. Watteau'da imkânsız olmaz. Pencereden bir bak: bedavaya bahçe ve defneler. Çevirin, değer biçmeler: çitirdatın, teleks; dolaplar çevirin, telefonlar ve faks: bizi duvara asıyorlar, bizi indiriyorlar, bizi ayırıyorlar, bizi yaklaşıyorlar, bizi satıyorlar, yeniden satıyorlar, bizi bir iki yüzyıl bloke ediyorlar, çalışıyorlar ve tekrar çalışıyorlar, sahtemizi yapıyorlar, kopyalıyorlar, bizi kapatıyorlar, bize zarar verip bozuyorlar, bizi onarıp unutupuyorlar, bizi tekrar çıkarıyorlar, *hakkımızda düşündüklerini* yüzle ve binle çarpıyorlar ama hiçbir şey düşündükleri yok, çünkü çok iyiyken ve beş para etmezken onlar yoktu. Tablolara hiç alınmayıp dışarda tutulmuş zavallıların acı çekmesi anlaşılır. Acıklı söylentiler, vahim yanlış da buradan geliyor. Hayat, uzun ıstırap... Boğuk inleyiş... Gürültü ve öfke... Heyhat, hiç doğmamak evlaktır... Her şeyin bir sonu var... Savrulan yapraklar... Tutsak gençlik... Düşman yaşlılık... Herkes söyledi bunu, tekrar tekrar söyleyecek, görmek için... En çok da şöalesinin karşısındaki adamın, sonunda bu sağduyu okyanusunun kendisini ikna etmesine pabuç bırakıp bırakmayacağını görmek için... Titre Watteau! Kaç! Vazgeç! Öleceksin! (Gerçekten.) Foyası meydana çıkan cennetlerinle bize işkence etmeyi kes artık. İnsanlığın o büyük haykırışını duymuyor musun? Yani bu kadar mı duygusuz ve yüzeyselsin? Tarihin yönü havailiklerini çoktan mahkûm etmişti, tarihin sonu da infaz ediyor. Bütün deneyim birikimine karşı çıkıp, hayatının sonuna gelmeden bir insanın mutlu sayılabileceğini mi sanıyorsun sen? Öyle mi, o zaman biz de senin kuşkucu, çekingen, değişken, suratsız, asabi, melankolik biri olduğunu söyleriz. Öleceksin! (ikinci defa). Zaten, o sihirli manzaraların birer kuyruklu yalan: koruluklarda en az iki hasta salyangoz, ağaçlarda veremli üç serçe var. Figürlerin bir volkan üzerinde dans ediyor, boşluk onları kemirmekte, her yanlarını kanser sarmış, tabii büsbütün felç olmadılarsa. Birer işe yaramaz kuru gürültü biblo misali şimdiden ortadan kaldırılmış hissedir-

yorlar kendilerini. Senin de modan geçmiş, yeni kuşaklar seni aşalı çok uzun zaman oldu, yeni şirin modeller artık sana bakmıyor, genç kızların senden haberi yok, yaşlandın, öleceksin (evet, evet). İntihar etmek istemez misin? Kulağını kesmek? Sadece azıcık? Hayır mı? Tamam o zaman, biz de medyadaki sessizlik kampanyamızla seni silip atarız.

Gece tablosu: Louvre Piramidi. Her şey uykuda. Watteau ayaklarının ucuna basa basa Madam Nicole Vuillaud'nun (namı diğer Dürer) şık mobilyalı büro-dairesine yöneliyor. Anahatıyla içeri giriyor, kendini bir koltuğa atıyor, bacaklarını rahatça Rejans stili yazı masasının üzerine uzatıyor, açık mavi ev kıyafetli güzel müze müdüresine bir viski ikram ettiriyor kendine, sonra tıpkı eserlerinin bir orijinali gibi kendini sahiplenilmesine aşka bırakıyor.

Sana şu saptamayı okuyorum: "Zamanının vakanüvisi olan Watteau hayatı ancak sanatın içinden görür. Belli başlı nirengi noktalarını çizim defterine kaydettikten sonra, şöyle ya da böyle hepsi de Mimari ve Heykel, Tiyatro ve Opera, Müzik ve Dans gibi birer sanattan alınan dekorlar, ışıklar, simge ve figürler bütünüünün bir uyum çerçevesinde düzenlemesini yapan bir sahneye koyucu gibidir. Watteau'nun yeniden yarattığı şey gerçek hayat değildir, sunduğu şey, zamanının güzel sanatlarının bir aktarımıdır."

Watteau, "zamanının vakanüvisi", tam bir romancı ha? "Gerçek hayat" "sanat"takiyle aynı değil mi? Daha mı gerçek? Watteau bize "sunuyor" mu? Ama Watteau hiçbir şey sunmuyor ki, düzenliyor. Neyi mi? Yerdeki imgeyi, çalınan mektubu, gümüş grisi ve gümüş dökümlü gülkurusu dokuyu, sırrı kaybolmuş benzeyen cıvayı, anahtarı kıvrımlarda ve bükülmelede saklı gemiye binişi, dudakların üstündeki parmağı. Hayat ancak sanatların birlikteliğinde mi sanattır? Aksi halde tam olarak hayat sayılmaz mı? Çok basit ama akılları karıştırması hiç bitmeyecek bir sır. Artık para dünyasının ibresi gitgide artan bir hızla bu tek ve yegâne bilmeceye çevrilecek. Gerçek özgür hayatta en küçük bir edim hâlâ mümkünse, en büyük hazine olacak, bu yüzden de anestezinin hüküm sürmesine, erken dav-

ranmasına, göz kulak olmasına şaşmamak gerekecek. Carpeaux Valenciennes'deki çeşmeyi gerçekleştirdiğinde Watteau'ya, Gravelot ve Cochin'in *Figürlerle İkonografi*'sinde (Paris, 1791) ele alındığı şekliyle Sanguin denilen "kanlı canlı, neşeli insan" figürünün özelliklerini vermiş olur. Bu figür güler yüzlü, al yanaklı bir genç adamdır. Yanında görülen müzik enstrümanları ve diğer neşe sembelleri onun hoş deneyimlere olan merakını gösterir, bu arada Bacchus ve Aşk zevklerine olan düşkünlüğü de bir sepet üzüm ve Venüs kumrularıyla vurgulanmıştır. Bu temel kitabın yeni baskısı ancak 1972'de Cenevre'de yapılmıştır. Umud etmenin sonu yok.

Şehir koyu pembeden siyaha geçmekte, az önce salonun camlı kapısından seyrettiğim beyaz bulut her yere sızan gece tarafından yutuldu. Luz akşam yemeği için üstünü değiştirdi, etraf sessiz, belli belirsiz birkaç ses, martılar, taşlara vuran suyun şaklaması. *Karnaval*'ın Geena'nın New York'ta ısrarla üzerinde durduğu ayrıntılarını ekranda bir kez daha seyrediyorum. "*Oraya ve şuna dikkat et.*" Hava serinledi, kelimeleri bulmakta zorlanmaya başladım, lambayı söndürüyorum, çalışmayı kesiyorum.

Bayanlar, baylar: Mahkeme. İşte size patırtı koparacak bir tutuklama.

Çok açık ve çok kapalı bir tablo. Resim mahkemesi.

Pâris en büyük konuyu tartışırken. *Pâris'in Yargısı*. Üçünden en güzeli hangisi? Neden? Bu jüri üyesinin yargı yetkisi var mı? Nasıl?

İnsan kendini neredeyse bir Çingene yaylısının yanında sanacak, yol kenarında fal. Trupun üç kadın aktresi arasında bir tartışma var, cennet elması zamanın ortasında tersinden oynanıyor. Tek kişilik jüriyle röportaj yapmak için eğilmiş Hermes-Merkür'ün kişiliğinde bütün medya orada. Tabloyu sadece kendiniz için ya da seçtiğiniz biriyle (ya da sizi seçen biriyle, ki aynı hesap) hayal edin. Solda verevlemesine duran asaya bak; yılan ve kanatları, kanatlar hâlâ Hermes'in başında. Sağda Athena-Minerva, mızrağı ve Medusa başlı kalkarıyla öfkeyle geri çekilmiş; nasıl bilinmez, suç ortağı bir su perisine dönüşmüş

Hera-Juno havaya yükseliyor, Athena-Minerva kadar katı değil (ya bunu bekliyordu ya da finalde onun yerine ötekinin seçilmesini tercih ediyor). Ve nihayet aşk tanrısı Amor, deniz kabuğunu havada bırakarak yere inen ve bize, olması gerektiği gibi sadece sırtını gösteren Afrodit-Venüs'ün çamaşırını kaldırıyor. Küçük Amor davanın konusunu bir de bizim göremediğimiz taraftan kontrol etmekte. Pâris ise göreceğini görmüştür: oyunu veriyor. Heyecanlanmış ama kararlı, kıpkırmızı, içe dönük, biraz ürkmüş ama kendinden emin bir şekilde, gözlerinin akını sağ kolunda tutup uzattığı dünya-elmaya doğru kaldırmış, sanki: "Sorun yok, haydi" der gibi. Bu ressamın düşünce, sanat, bilim ve ustalık tanrıçası Athena'ya şahsen hakaret edip ödülü tanrıların habercisi, tüccar ve hırsızların koruyucusu Hermes'in himayesi altındaki şehvete (Afrodit) verdiğinin altını çizerim. Yerde çöreklenmiş oturan köpekse kendini ilgilendirmeyen bu tanrısal-insansal hikâyede olan biteni umursamaz halde. "Pâris, izlenimleriniz?" – Daha sonra, daha sonra. – Bu şekilde savaşların savaşını başlattığınızın farkında mısınız? – Şimdilik yorum yok."

– Şimdi, Pâris'in belini saran ve ölümlü göbeğini açıkta bırakan kırmızı peştemali izle: son olarak, ne görüyorsun?

– Nerede?

– Orada. *Orada*.

– Sertleşmiş mi?

– Ne diyorsunuz, sevgili çocuğum?

– Orası mı kalkmış?

– Hiç kuşku yok, ama psstt. Bütün piyasa, ilk kez, ha ha ha, bizlerin dikkat çektiği belli belirsiz fark edilen bu ima üzerine kurulu. Venüs için kaldırılan beyaz çamaşır, genç ölümlü için anlamlı kabarıklığının zor zaptedebildiği kırmızı çamaşır, Paris uzatıyor, uzuyor, seçiyor, seçiliyor, tersine yükselişler, kapanan tavuskuşu, Dehşet-Medusa'ya tokat, ayna-kalkanın yolculuğu, açıklanan deniz kabuğu, ortaya çıkarılacak bir şey yok, açılış, dava, sonuç. Bunun için çok kişi ölecek, başka bir şey için değil. Ya ben rüya görüyorum, ya da *sürekli dönen* tek tablo bu. Onu üç boyutlu olarak hissetmemek olanaksız, kalıba dökülmüş, şekil verilmiş, kabartılmış, tersine çevrilmiş. Elbette Afrodit-Ve-

nüs'ün cinsel organı kalçalarının öteki tarafında değil, ama söz konusu olan sadece *tablonun bütününü*. Varılan sonuçla, dolanan bakışlarla, renkli hızlı muhakemesiyle, jestiyle, yoğunlaşmasıyla, tükenen-dağılan yoğun heyecanıyla. Sonuç olarak anlamı: çağ ve durumlar ne olursa olsun, titizlikle hazırlanan operasyonun sonucu hep aynı olacaktır. Bir savaş başlatmayacaksınız ama ister istemez bir savaş olduğunu ve ondan çıkarılmak istenen hikâye dışında bu savaşın neden hiçbir önem taşımadığını bileceksiniz. Mutlak kesinlik. Güllelerle çomak devirme oyunu. Binlerin tam ortasında. Güzelliğin bedeli mi? Sattım!

Satışı getir gözünün önüne: Paris'te saat 14, New York'ta 8, Tokyo'da 22. Videodan canlı yayın, Venüs, saat dilimleri arasında açık artırmada. Topyekûn seferberlik: bankalar, büyük mağaza zincirleri, elektronik, petrol, inşaat, sigorta şirketleri, devletler, herkes nihai saldırı için toplanmış. Banzai! Muhammin-komiser Pâris'in altın elma biçimindeki tokmağı havada.. Gizli servislerin Olympia'sı pusuda. Ah, Pâris! Şapkalı a'sıyla. Hani yeni değerler yok, ideolojiler yok, evrensel çapta entelektüeller yok diye gezegeninin canı sıkılıyordu? Alın size öyleyse. Değer'i açıklamaya ya da temsil etmeye her yeni aday –filozof, bilgin, politikacı, gazeteci, asker, piskopos, rahip, haham, imam, lama, iktisatçı, gangster– Antoine Watteau'nun *Pâris'in Yargısı* tablosunun karşısında sorguya çekilecek. Ne görüyorsunuz? Ne düşünüyorsunuz? Yirmi dört saat kesintisiz yayın, uyduyla dünyaya video yayını. Eğlenceli olurdu.

– Ama bu sadece resim değil mi?

– *Resim mi*, sefil şey? *Resim mi*? Dünya finans piyasası kendisine meydan okuyan başka bir şeyin söz konusu olduğunu avaz avaz bağılıyor ve sen *resim mi* diyorsun? *Resim* Paris'in ortasındaki şu kırmızı ayrıntı mı? Bütün bir şehirden, içinde yaşayanlarından, trafiğinden, dumanlarından, gürültülerinden daha mı önemli? Bu Çinlinin otoportresi, bu merkezi saldırı, bu kozmik zafer bülteni: *resim mi*?

– Freud bu konuda ne düşünürdü acaba?

– Şey, sanırım Antoine Watteau'nun *Bir Çocukluk Anısı*'nı yazdı. Daha doğrusu vazgeçerdi. Michelangelo ya da Vinci'yi belki, ama on sekizinci yüzyıl Fransası'nı değil. Hazır söylemişken,

Paris Canlı Yayında programında görüşme yapılanların listesine farklı tarikatlardan birkaç psikanalisti de ekleyebilirsin. Mo-
lière'in hekimleri, birazcık Alman latincesi atmosferi hafifletirdi.
Mesela *Lustprinzip*. Nameli bir şekilde tekrarlarlardı: *Lustprinzip!*
Lustprinzip! Haz ilkesi! Gerçeklik yok! Fetişizm! Ya da: Arketip!
Yin yang çiftcinsellik! Simyayla başkalaşım! Bir röprodüksiyon
yeterdi zaten. *Watteau'nun cinselliği: bininci bölüm*. Size göre dok-
tor, anne Madam Watteau teşhirci miydi? Küçük oğlununun er-
kenden uyanmasına sebep olmuş olabilir mi? Âdem elmasını aş-
rı bir sevgiyle mi öpüyordu? Banyonun kapısını rahatça açık mı
bırakıyordu? Bir anne bu derece sapık olabilir mi? Kendisi kadar
güzel olmayan kıskanç iki kız kardeşi mi vardı? Onlar da bahçe-
nin kuytu bir köşesinde küçük Watteau'yu baştan çıkartmaya mı
çalıştılar? Baba Mösyö Watteau sabahları nadiren mi orada bulu-
nuyordu? Her daim Avrupa'nın ve dünyanın yüzkarası olan bu
ülkede ahlak pek mi gevşekti? Watteau erken mi boşalıyordu?
Çişini altına mı kaçınıyordu? Geri zekâlı mıydı? İktidarsız mıydı?
Eşcinsel miydi? Yoğun depresyonda mıydı? Nam salmış bir tra-
vesti miydi? Olgunlaşmamış mıydı? Korkak mıydı? Lezbiyen
miydi? Minitel üzerinden anket. Soru: Watteau bu tablosuyla,
mesela küçük kız kardeşinde penis olmadığını fark etmek gibi
ağır bir çocukluk travmasını mı atlatmak istedi? Cevaplar: % 72,
Evet; % 10, Hayır; hiçbir fikri yoklar: % 18. Eserlerinin günümüz-
de ulaştığı fiyatı saçma ya da rezalet olarak mı değerlendiriyorsu-
nuz? % 81, Evet; % 5, Hayır; % 14, fikri yok. Tuvalleri size şahsi
bir deneyimizi anımsatıyor mu? % 60, Evet; % 20, Hayır; % 20,
fikri yok. Japonlar deli mi? % 10, Evet; % 65, Hayır; % 25, fikri
yok. Size göre Watteau büyük bir ressam mıdır, yoksa "minör",
yani küçük bir resam mı? Büyük, % 10; Küçük, % 80; fikri yok, %
10. Watteau aşk sahneleri yapan bir ressam mıdır, yoksa bir afro-
dizyak mı? ilki % 90; ikincisi % 1; fikri yok, % 9. *Pâris'in Yargı-
sı'nda* size en çarpıcı gelen ayrıntı nedir: Athena'nın kalkanındaki
korkunç Medusa figürü mü, Pâris'in Afrodit'in karşısındaki tavrı
mı? Korkunç Medusa, % 85; Pâris'in tavrı, % 10; hiç fikri yok, % 5.
Bu tablonun sizin gözünüzde dini ya da metafizik bir anlamı var
mı? % 0, 2, Evet; % 99, Hayır; % 0, 8, fikri yok.

Mahrem Tuvalet kadının saygınlığına bir hakaret sayılmaz mı? Onun köleliğine övgü düzmüyor mu? Eski eserlerin büyük bir çoğunluğu ve çok şükür daha küçük ölçekte olmak üzere, modern eserler için de sorulması gereken bir soru. Komisyonumuz, önündeki muazzam işin bilincinde olarak, yeniden toplandı: şüpheli görülen bin üç edebi, plastik ve müzikal üretimin bir endeksi çıkartılacak. Bu endeks en kısa zamanda basına ve Parlamento'ya sevk edilecektir. Kimilerinin fısıldaşmalarının aksine bu endesk Vatikan endeksinin izinden gitmeyecektir, kaldı ki, gerek söz konusu endeks, gerekse ona hayat veren başka bir devrin önyargıları artık geçerliliklerini yitirmişlerdir. Burada bilimsel ve demokratik bir bakış açısı söz konusudur, amacı kolektif ve bireysel özgürlükleri ve en çok da kadınların bundan böyle bugün ve gelecekte, dolayısıyla geçmişte kendilerinin temsil edilme biçimlerini kontrol etmedeki tartışılmaz haklarını derinleştirmektir. Hastalığı kökünden, ve ne yazık ki bu durumda, köklerinden söküp atmak gerekmektedir. Ayrıca, önyargılar, her çeşit sömürü, küstahça bir lüks, aldatıcı huzur, iğrenç şehvet, hastalıklı arzular, kötülüğün babası aylıklık, mahremiyetin hiç nedensiz sergilenmesi, insanlığa bütüncül bir akıl ve haklı bir cömertlik örnekleri sunmaktan çok sapık içgüdüleri okşama meraklısı sanatçıların hazin benmerkezçiliği. Komisyon ve raporu hazırlayan Valérie Norpois, Watteau sorununu ortaya atarken, hâlâ fazlasıyla yaygın bir hastalığın derinliğini, boş tartışmalardan çok daha iyi gösterecek olan şiddetli bir direnişle karşılaşacaklarını bilmektedirler. Saptamalarımıza göre, Watteau'yu savunanlar gericilerdir. Bunlar, Théophile Gautier ve onun mendebur *Venedik Karnavalı Üzerine Çeşitlemeler*'idir, azılı Yahudi düşmanı olan ve şu satırları yazmaya cüret eden, ve ne hazindir ki, ünlü kadın düşmanı Goncourt Kardeşler'dir: "Resim eleştirisi kadar aşka benzeyen bir şey yoktur: Bir tuval hakkında, neredeyse bir kadının aşkı konusundaki kadar hayal gücüne sahiptir." Kadın bir tuvalle kıyaslansın ha! Cici beyler. Evet, Maxime Du Camp 1855'te "bu çürümüş toplumun yozlaşmış içgüdüleri" derken, Delescluze 1847'de zamanının sanatçılarını "bir önceki yüzyılın pornografisini" diriltmekle suçlarken haklıydı. Tıpkı on dokuzuncu yüz-

yıldaki gibi, yirminci yüzyılda da, yirmi birinci yüzyılda da, yüzyıllar yüzyıllar sonra da böyle olacak, on sekizinci yüzyılın o cerahatlı örneği hiç durmadan analiz edilmeli, ayrıştırılmalı, dezenfekte edilmeli, soluksuz bırakılmalı, cezalandırılmalı, ah-laka döndürülmeli. Bu yapmacıklık ve cilveleşmeler gerçek demokratikleşmeye sekte vurmayı hedefleyen en tehlikeli zehirdir. Ne pahasına olursa olsun mutluluk merakı –aldatıcıdır, çünkü biz bunun içindeki bir iflası, genetik bir kırılmayı, yani gerçek iletişimi beceremeyen soğuk bir bencilliğin hak ettiği cezalandırmayı gizleyen bir maske olduğunu biliyoruz– her türlü sosyal aşırılığa, büyük mülkiyet sahiplerinin açgözlülüğüne, nesne-kadın üzerinden utanmazca para hesabına yol açar. Bu noktada Valérie Norpois-Solanas haklı olarak, birtakım taleplerimizle, hâlâ faaliyet gösteren faşist grup ve partilerin, can çekişmekte olan komünizmin ya da tam bir yayılma halindeki köktendinciliğin taleplerinin görünüşteki çakışmasından etkilanmemiz gerektiğini vurguladı. Kötü niyetlilerin, onlara göre her çeşit ahlaki tavrın yaptığı gibi, bizim de konuyu görüntü piyasasının hedefi haline getirdiğimizi düşünmeleri hiç önemli değil. Bunu ancak olumsuz tarafından tanımlayabilsek de, bizim amacımız elbette çok farklıdır. İşte bu yüzden, başka önlemlerin yanı sıra, Antoine Watteau’nun kabaca gösterilen müstehcen bir sahneden çok daha muzır, ki yeri geldiğinde bunu size isbat edeceğiz, olan *Mahrem Tuvalet* adlı tablosunun her türlü röprodüksiyonunun kesin olarak yasaklanmasını istiyoruz.

Ögle üzeri, yumuşaklık, hafif gri, Guillermo’nun cesedinin memleketine gönderilmesiyle ilgili formaliteleri halletmekten dönüyorum, San Giorgio’nun karşısında, eskiden severek geldiğimiz kafenin iskelesinde onun anısına bir konyak içiyorum, *Gölge çizgisi*. Sanırım, o da benim için yapardı.

Önce, bu görülmemiş, puf puf ve uçsuz bucaksız yatak, deniz kabuklarıyla, sadak ve oklarla süslü yeşil siyah arka plan, krem ya da süt rengi banyo teknesi. Çarşafarla bol gecelik birbirine karışmış, irileşmiş bir istiridye, dev bir kulak, çıplak etine mızrakla vuran koca bir deniztarağı, uyku gemisinin güvertesinde oturan uzun ve sağlıklı burjuva kadını. Sağ ayağını ye-

re basmış, sol bacağına sağ bacağının altına doğru kıvrımış. Sol eliyle sol memesini çıkartmış, sağ eliyle göbeğini gösteriyor. İnik bakışları, odaklanmış hali doğruca cinsel organına yönelmiş. Karşısında altta, ciddi, neşeli, gördüğünden memnun hizmetçi rahibe, siyah beyazıyla, kırmızı eteğiyle fazla giyimli, diz çökmüş, elinde porselen bir leğenle küçük bir francala iriliğinde azıcık ıslatılmış bir sünger var. İki kadının dikkati, sanki üçüncü bir kadına aitmişçesine, ağır biçimde birincinin bacak arasında yoğunlaşmış. Lazım gelen yere yerleştirilmiş, içindekini belli eden daha şeffaf ince bir çamaşır kıvrımı...

– Hayır?

– Evet. Bu mevcudiyet, bir teki çıplak ayağın yanında dik duran yerdeki boş pabuçlarla vurgulanmış. Neler olacak? Kadınlar sahiden de bir sunağın ortasında gibiler, ritüel temizlik. Ciddiyete göz banyosu yapmakta olan dindar kadınlar! Bir önceki sekans ne idi? Ya ondan önceki? Ya daha sonraki? Daha daha sonraki? Watteau sizi daima bu tür sorular sormaya zorlar, sessizce patlayabilecekleri bir anda öğeleri bir araya toplar. Tablonun adı *Şaraplı Ekmek Ayini* de olabilirdi (Raffaello'nun tüm kompozisyonu burada kudas ayininde kullanılan kutsal kâsenin ovalinde son buluyor). Gerçek mevcudiyet, eylemin yokluğu. İpek ve bez tufanı, çoban kızlarının tapınırcasına hayranlığı, ikiye ayrılmış uzun girl bacakları, *Folies-Bergère* ya da *Crazy Horse*. 270 yıldır böylece tefekküre dalmış duruyorlar ve bu devam edecek. Stendhal, "Çalışmalarına piyango bileti olarak bakarım ve her zaman da öyle bakmışımdır" der. Ben *Mahrem Tuvalet*'in bütün biletlerini satın alıyorum.

– Tablo nerede?

– Özel koleksiyonda.

– Satılık mı?

– Sanmıyorum.

– Olay yaratır mı?

– Muazzam. Başlık: "Güçlerinin doruğundaki iktidarsız bankerler Watteau'nun görebildiği şeye sahip olmak için kıyasıya çekişiyorlar." Onlara bunu kim söyleyecek? Ben sadece Watteau'nun binlerce göz kamaştırıcı küçük özel roman yaşadığını düşünüyorum. Onların resmini yapmış, hepsi bu. Bu

yüzden de kendisi daima mesafeli ve huzursuz, belki düşüncelerinde serbestlik yanlısı ama davranışları bakımından öyle olmayan biri gibi sunulacak. Tersî, yani çıplak gerçek fazlasıyla ağır olurdu.

Ama bunlar onu tanıyan insanların tanıklıkları mı?

– Sizi gerçekten tanıyan insanlar asla konuşmazlar. Etraftaki havayı koklayan diğerlerine gelince, eğer bayağı ateşli, yamuk bir hayatınız olduysa, Tanrı sizi onların portrelerinden esirgemiş. Watteau'nun aslında iyi niyetli olan yakınlarından biri, onu tablolarında bir olay örgüsünün ya da hareketin olmayışı, tekrarları, hiçbir yere götürmeyen yolları yüzünden suçlar. O gizemli, masum ve Hristiyan olmayan Pierrot'nun (ki çok tuhaf biri olan Vivant Denon'a aitti) kim olduğu hâlâ bilinmiyor. 1718'de metresi Matmazel de la Montagne ile Nogent-sur-Marne'da iken anlaşılmadıkları söylenir bize, ama bunu doğrulamak olanaksız. Beyaz delikler, unutmalar, küçük bulanık anektodlar, çağdaşlar içlerinden birinin zorla öne çıkmasından doğan korkuyla karışık sıkıntıya karşı kendilerini savunmakla meşgul aileler gibidir. Bunun için, bir dönemdeki eleştirileri, eleştirilerdeki katılığı, tepeden bakan şirinlik havasını (bunaklık değilse) okumak, bir dönemin ama aynı zamanda herhangi bir dönemin ve belki de, yanılmayacağından çok emin olduğu için, tek yaptığı mutlak surette ve bütünüyle yanılmak olan dönemimizin eleştirisini okumak yeter. O sevimli çocuğu tanıyordum (Barrès, Proust'un cenaze töreninde: "küçük Marcel"), bundan bir hikâye çıkarmayacaksınız ya? Banal. Henüz her şeyi yakmadıkları için hâlâ mutlular, çıkarları onları bir arada tutuyor, para günün birinde nereden isterse oradan eser. Zaten para şıpsevdi ama sonuçta adil bir tanrıdır: sonunda daima arzuların can alıcı noktalarını ifşa eder. Bu tek başına işler. Ey Geleceğin Bankası, bizi bizi tanıyanlardan koruyun!

– Şey diyecektim...

– Hiçbir şey demeyeceksin. Senin de herkes gibi, herkesten çok daha net bir şekilde iletilemeyen bellek anların olacak; iç kanama ya da tıpkı bugün birtakım tiplerin gece kalkıp eğlence olsun diye Floransa'da Neptün çeşmesindeki atların ayaklarını kırdığını öğrendiğin zaman genzinin düğümlemesi gibi. Stend-

hal'le Nietzsche geceleri geç saatlerde dolaşırlar, sahnenin tam üstüne gelmişler, deliye dönmüşler, otellerine götürülmüşler, dilleri tutulmuş. Bu esnada, *Voyager II* galaksimizin çöplüğü Oort bulutuna doğru yoluna devam etmektedir. Hiç önemi yok. *Mahrem Tuvalet*'in günün birinde yakılması pek olası görünmüyor ama sonuçta belli olmaz ki. İçinde bulunulan an, başka hiçbir şey yok. Dur, baksana, bir senaryo yazıyorlar: *Antoine Watteau'nun Bir Günü*. Onu metresinin silinip temizlenmesine eşlik ederken gösteriyorlar, kadını canlı model olarak kullanıp resmini çiziyor, onunla sevişiyor. Ardından, tablolarının satıcısına gidiyor, çok yakında kim bilir nerelere kaybolacak *Venedik Karnavalı*'nın üzerinde süratle birkaç rötuş yapıyor, bir sanatseverle öğle yemeği yiyor, daima birşeyler çizerek Tulleries ya da Lüksemburg bahçelerinde dolaşıyor, bir başka metresini görmeye gidiyor, yatakta onun yanına uzanıyor, uykuya dalıyor. Aktör, aktris, dansör, dansöz, kadın ve erkek müzisyen dostlarıyla birlikte Saint-Cloud'ya gitmemişse, kılıktan kılığa giriyorlar, akşam yemek yiyorlar, ateş yakıyorlar, onları yakına ya da uzağa canının istediği gibi yerleştiriyor, onlardan kendisini unutmalarını istiyor, aralarına karışıyor, uzaklaşıyor, oyuna katılıyor ve oyundan çıkıyor, çiziyor, yırtıyor, tekrar çiziyor, kendini bir sarışınla bir koruluğun arkasında, çimenler arasında buluyor, çabucak gördü, çabucak hissetti, çabucak yaptı, ne güzel hava, Paris'e, sabahki metresinin yanına dönüyor, onun koynuna giriyor, kadın yarı uyur yarı uyanıkken, onu okşuyor, gerektiği gibi, uzaktan ve yakından, *resmin tam ortasında*, içinde kaybolabilmek için, onun sıcacık, gevşemiş, kürklere bürünmüş olarak aşağı inmesini bekliyor, uykuya dalıyor, rüyasında dostu Gersaint'in tabelasını yeniden yaptığını, sağ kısmı yukarı kaldırdığını görüyor, tablo içinde tablo, alıcıların hararetini, meraklı ve bilirkşi olarak hummalı hallerini daha iyi yansıttığını görüyor, erken uyanıyor, yavaşça yataktan iniyor, rüyasında gördüğü daha koyu birkaç renk buluşunu not ediyor, dışarı çıkıyor, hızlı hızlı kendisini yeni bir modelin beklediği yeni stüdyosuna (durmadan taşınmaktadır) doğru yürüyor, pencereyi açıyor, fırçalarını eline alıyor... Kendini tuvalde nasıl gösterecek? Yüzü koyun, karanlıkta eğilmiş o genç kadına

telaşlı cümleler fısıldarken mi? Ceketini omzunda, alaycı bakışları çiçekli vücutlarda oradan geçerken mi? Dirseklerini korkuluklara dayamış, etrafa aldırılmaz biri olarak mı? Lavtasını akort eden asabi çalgıcı olarak mı?

Senaryo reddedildi: fazla rafine, fazla sofistike, fazlaca kültüre boğulmuş, yeterince hikâye yok, akşam yayın saatinde toplu salaklaştırma programları için televizyona satılması imkânsız. Sizden Watteau'nun trajik hayatını, son günlerinin hikâyesini yazmanız istenmişti, birbirini izleyen konu dışına taşmalar ve ansiklopedik klipsler değil. "Ama Majesteleri, ya iç duygular? – Ne duygusu? Hangi iç? Şunu bilin ki, bu fiyattaki bir resim kendi kendine yeter. Watteau'nun söyleyecek başka şeyi yoktu ki, bütün tanıklıklar bunda birleşiyor: adam tam bir dilsizdi. Yani, bir yanda resim, öte yanda trajik hayat. – Eseriyle kendisi arasında hiçbir bağlantı yok mu? – Yok. Varsa da çelişiyor. Watteau acı çekiyor, gene de resim yapıyor, ölecek, hepsi bu."

Stendhal: "Yerleşik kalıplara kılı kırk yararcasına boyun eğen cilalı, tumturaklı üslup bugün dahi kanımı donduruyor ve beni sessizliğe sürüklüyor. Bir de buna azıcık din çeşnisi ve büyük ahlak ilkelerine dair atıp tutmalar eklemiyorlar mı, kahroluyorum."

– Venedik'e hiç gitmemiş mi?

– Hayır, buna karşılık, Venedikli bir kadın onunla çok ilgilenmiş. Kendisi de çok iyi bir ressammış zaten (kadının gücü hareketinin, propagandası için bunu düşünmüş olmaması garip, ona fikir vereyim, Rodin'i yaya bırakan Camille Claudel'den sonra, neden bu da olmasın!) Rosalba. Rosalba Carriera. Watteau'nun iki portresini yapmış, biri henüz gençken (Frankfurt), diğeri hayatının sonuna doğru (Treviso). XV. Louis portresi (Berlin) harika. Onu Floransa'da Uffizi Müzesi'nde kendi yaptığı portresinde seyredebilirsiniz. Kendine pek akıllı uslu bir burjuva kadını havası vermiş. Ama gerçek kişiliğini anlamak için gidip Münih'teki *Baklı Rahibes'i*ni görmek gerek. 1728'de Watteau hakkında şöyle yazmış: "Daima bu usta adama hayran olanlar arasında olmuşumdur." 1720-21'de Fransa'ya gelmiş, yani onunla tanışmış. Rosalba, şafak pembeliği, ince bir dokunuş. Borsa'da

yükselmeliydi. Bununla ilgileneneğim ve birkaç ziyaret yapıp kıyıda köşede ondan birşeyler kalmış mı, bakacağım.

– “Watteau, bu karnaval... hani pek çok çok ünlü kalbin”...

– Neden “karnaval”? Neden şu “ünlü kalpler”? Yüz defa Venedik’e geldim, tek bir karnaval bile görmedim, Watteau’nun tek bir tuvalindekinden başka. Sizin benim gibi eğlenen insanlar söz konusuysa, neden ünlü kalpler? Baudelaire, daima İmparator, kasvetli ova...

– “Kelebekler nasıl alev alev başıboş dolaşıyorlar”...

– Neden kelebekler? Kelebekler neden başıboş dolaşıyorlardı? Alev alev mi? Kısa ömürlü oldukları için mi? Avizelere çarpıp yanacakları için mi? Ölecekleri için mi? (gene başlıyor.)

– “Avizelerle aydınlatılmış serin ve hafif dekorlar”...

– Tek bir avize bile yok.

– “Bu dönüp duran baloya çılgınlık saçan”...

– Ne olursa olsun. Tuvaller fırl fırl dönse de, kimsenin döndüğü falan yok ve akıl da hiç bu kadar tutarlı, hiç bu kadar işlek, hiç bu kadar berrak olmamıştı. Karnaval yok, kelebek yok, ne hata ne de başıboş dolaşmalar, avizeler yok, saçmak yok, çılgınlık yok, ölmek yok. Manzume güzel, ama sahte. Güzel ve sahici olsaydı daha iyi olurdu. Bundan sonra vampir koyunlar balosu tekrarlar durur artık: “Aman nasıl da sıkılıyorlardı, nasıl da rahatsız ve kederliyidiler, o zalim ve soğuk dünyalarının yıkılışını nasıl da önceden hissetmişlerdi.” Teraneler başladı, artık kimse durduramaz bunu. Ben bile okulda durmadan yazmak zorunda bırakılırdım: “Watteau çekingen, veremli ve umutsuz bir ressamdır, bütün çağdaşları gibi insan haklarından bihaberdir.” Bununla birlikte, şeytan taşlama ayinine rağmen, sızıntı yapan, kabardıkça kabaran bir şüphe mevcut. “Kythera çok sağlıksız bir yerdi, asılmış cesetlerden berbat kokular yayılırdı... Orada kölelik hüküm sürmekteydi: paçavralar içindeki kadın ve çocuklar suçlayan boş gözlerle sefaletlerine hakaret etmeye gelen bu gezgin kelebeklere bakarlardı...” “Watteau’nun dansçıları Marki de Sade’a layık, ahlaksız sefahat âlemleri düzenlerlerdi... Bu parklar aslında iliği kemiği sömürülen halkın, daha çok da kadınların korkunç acılar içinde çürüyüp gittiği toplama kamplarıydı...”

Baksana, sence La Finette tam olarak hangi enstrümanı çalıyor? Bu ancak 1961'de saptanmış. Oysa göze çok batıyor, bunu söylemek lazım. Gitar mı, lavta mı, mandolin mi? Hayır: iki kollu lavta. Eğer uzmanların bir müzik aletini teşhis etmesi bu kadar zaman almışsa, onu çalan bedendeki duyguları hayal etmek için kaç yüzyıl gerekecek? Elinde melodik kalaşnikofu, yoğun bir ışıktan profilde vererek fışkıran, akşam atmosferinde ve yalancı fırtına dekorunda bir bankın üzerine konmuş bu ılık ılık gri-beyaz-yeşil keleş sorguya çekmeye kim cesaret ederdi? Bir tımarhane ya da bir sirkten kaçtıktan sonra kendini yollara vurmuş, deliliği nam salmış bir kadın mıydı bu? Öyle değil gibi. Sakinliğiyle ür-kütüyor. Ağır bakışı, şekerlenmiş meyve tadındaki küçük ağzı, makineli tüfeğinin üzerine kapanmış tıknaz bedeni, beresiy le birlikte yukarı doğru uzanmış gibi duran yumurta kafası, uzayıp giden bacakları ve arkası, sanki yıpranma sonucu, sürtünme ya da kazınmaktan –ne saldırganlık ne rahatsızlık– açılır gibi duran fon. Sizi seviyor mu? Hiç sevmiyor. Size bakıyor mu? Bakmıyor. Cüz-zamlı rockçı kızın, felaket tabutu elektrikli lavtasından çıkartabil-diği tek müzik bataklıkları, bataklık gazlarını, ormanlarda boğulan çocukları hatırlatan yanık, sızlanan, Alman, romantik bir ağıt. Nasıl kullanacağını bilemediği o edepsiz koca aleti sıkın sol kolu-nu görüyoruz sadece, sağ kolu ise üzerimize sunturlu lanetler yağdıracağı öteki dünyaya gömülmüş. Mahrem tuvaletini yap-maktan geliyor, sürtük, korkunç büyücü, özel kurnasında zehirli cıva banyosu yapmaktan. Gün solarken kıyamet gününün dalgıç kıyafetinde dışarı süzülüyor. Yürek yırtan bir akor duyulmak üzere. Kaçın, namuslu insanlar, kulaklarınızı tıkayın, kedilerinizi, köpeklerinizi, bebeklerinizi içeri alın, kepenkleri kapatın. La Fi-nette'in geçtiği yerde hayat söner. İktidarsız erkekler, kısır kadın-lar, kirlenen doğa, salgın hastalıklar, kirli havadan boğulmalar, kıvrınmalar, ateşler, kan emici bit, parazitli radyo ve televizyon-lar, havada infilak eden uçaklar, depremle, kasırgalar, su baskın-ları, artık gazete yok, haber yok, gerçekdışılık, uçuşum. Hayır, ha-yır, hepsi tamam, ama La Finette olamaz! Pişmanız! İmdat! Hatta günde bir sayfa kitap okumaya bile söz verimiz!

III

Gemiler on gün içinde gelecek, hava hâlâ aynı derecede güzel, defnelerin maviliklerin içinden fışkırması, durgun gölgeler. Bahçenin sonundaki lahtin üzerine oturmuş yazıyorum. Artık benim kayığımın ismi NF.F.NS.NC., bu başharflerin liman başkanlığı ve gümrük tarafından deşifre edilmesi doğrusu beni şaşırttırdı. Zayıfladım, vücudumu gezdiriyorum, onu biraz yoruyorum, *onu uyutuyorum*. Luz havuzda yüzüyor, muhteşem bir şekilde yalnızız. Zaman zaman gözüme bir Fransız gazetesi iliştiriyor, haberleri ya da yaz yazarlarının röportajlarını dalgın bir şekilde okuyorum, seyahat hikâyelerinden birkaç satır, felsefi ya da politik duruşları (daima iyiden yana, asla kötüden yana değil), tiyatro festivalleri ya da sergiler hakkındaki izlenimleri ve hatta bazen üç cümleden fazlası çekilmez bir roman özeti. Şurada bir ölü anılıyor, burada kaybedilen bir başka büyük şahsiyet. Anlaşılmaz şiirlerden alıntılar hayranlıkla aktarılıyor. Şu işe bak, Kitap Genel Müdürlüğü'nün uluslararası Singapur fuarı hakkında yaptığı bir açıklama. Fransa'da hiçbir şey olmuyor mu? Maalesef hayır, önemli bir şey yok, hayır, gerçekten yok, kuşkusuz bir geçiş dönemindeyiz, öne çıkan bir isim veremem size, ama durun, gene de temkinli olalım, Stendhal'in varlığını hiç kaale almamış olan on dokuzuncu yüzyıla bir bakın, oysa Stendhal oradaydı, öyle değil mi? İyi dediniz, Mösyö Norpois, martılar tasdik ediyor. 2089'da da aynı gidişatın, kabul gören, ölçülü, yavan, işbilir şarlatanların devam edeceğine hiç kuşku yok. Stendhal 1880'de yazdı. Çağdaşları hakkındaki ifadeleri başlı başına derin izler bırakmıştır: "Dar kafalı fanatik, her telden çalan zekâ." Ya da: "Rezalet derecesinde alçak" Ya da: "Sefil hayvan, saftirik, hin, dalkavuk." Bir kahvehaneden ya da tiyatrodan çıkarken, tıpkı Julien gibi, söylenir durur: "Ayak takımı, ayak takımı, ayak takımı." Mesela 23 Kasım

1839'da Civitavecchia'da günlüğündeki şu satırları okurken heyecana kapılır: "Arduvaz mavisi ve parlak zeytin yeşili. Sirocco (keşişleme) günü, Alplerden gelen Tramontana rüzgârının başlangıcı, göğün ve denizin rengi; Arduvaz gökyüzü. Ufukta parlak zeytin yeşili deniz; bu renk kıyıda 200 adım uzakta başlıyor." Arduvaz ona herhalde gençliğindeki matematik sınavlarını, kara tahtayı, her halükârda ıslak silme bezini, endişeyi, denklemleri, tebeşiri hatırlatıyordu. Onu konsüllükten döndüğünde bir bilgisayar ekranının başında şaşkın haliyle hayal etmeli. Ve aynı yılın 28 Kasım günü: "Çalışma alışkanlığıma ve akşamları zihinsel yorgunluklara yeniden başlıyorum. Vakit geçirmek için yapılan konuşmalardaki doğallık. İki erkek kardeşle kız kardeşleri 27'sinde akşam yemeğindeler." Bazen, neredeyse başarıyor. Desen hocasının karısı Jeanne, yani Madam Le Roy hakkında, "otuz beşlik bir dişi şeytan, son derece kışkırtıcı, güzel çekici gözleriyle" ... "La Fontaine'in, içinde son derece hassas bir şekilde çizilmiş ve son derece aydınlık gravürler bulunan iki ciltlik *Masallar*'ında *fena halde* gözüm kalmıştı: Madam Le Roy, son derece riyakâr o güzelim aşifte gözleriyle, korkunç şeyler bunlar, dedi, ama hepsi de birer başyapıt."

Cümlelerin bütün tuzu biberi elbette *fena halde*. Bir de *son derece* sözcüğünün üç kere tekrarlanması var (kötü bir yazar öyle bırakmazdı).

Önce şöyle yazmış: "son derece hassas", ama sonradan "son derece hassas bir şekilde çizilmiş" şeklinde düzeltmiş. "Son derece riyakâr o güzelim aşifte gözleriyle"ye gelince, satır arası bir ekleme söz konusu.

Stendhal'in ölümünden sonra yayımlanan el yazmalarında yığılı yer ve durum krokileri hakkında yeterince konuşulmuyor, duygusal ve hızlı bir topografya. Kaybedecek bir şeyi yok, her şey yeniden bulunacak. Oradaydım, şuradan şuraya gidiyordum, belleği karşısında ayakta duruyor, kara tahta, askeri harita, müzik partiyonu, tutukluk ve neşenin canlı halesiyle geometrik olarak işaretlenmiş hatıralar. Mesela annesinin kız kardeşi, kendisine eziyet eden teyzesi Séraphie'nin ölüm haberi hakkında: "Beni bu ağır yükten kurtardığı için H noktasında diz çöküp Tanrı'ya şükredeceğim." Desende, haber geldiğinde

("Teyzen sizlere ömür") Stendhal'ın bulunduğu (kendisi on dört yaşındadır) mutfak görülmektedir; mutfağın yanındaki küçük avlu; büyük bir masa; bir O noktası, "patlayan barut kutusu" ve dolayısıyla Stendhal'ın H noktasındaki (ismi Henri, çok sevdiği ölen annesinin ise Henriette'tir) mevcudiyeti. Başka defalar, H.H.H.'dedir. Bu, hikâyeden çok daha fazla bir şeydir, diri diri çizilip yarılmadır, bir hacamattır, mezar taşıdır. Zaferle sonuçlanan bir akının anısına bir anıt diken eski Yunanlar gibidir bir bakıma. Yeniden H noktasında yaşamak, malum nedenlerle zamanda ve mekânda kendini çok bastıran biri için her şey orada. Patlayan barut kutusu, etrafı papazlarla çevrili, nefretlik teyzesinin ölümünü kutlamak için Tanrı'ya şükreden (yoksa o, hayatının sonunda *Ayrıcalıklar*'ı sağlama almak için *God* şeklinde hitap etmesi dışında, Tanrı'nın adını bile anmaz) bir yeniyetme, ne manzara! Madam Le Roy olsa, son derece riyakâr aşifte gözleriyle, bu korkunç bir şey, ama bir başyapıt derdi.

Stendhal'ın annesi (boynundan öpmeden duramadığı ve "bir ceylan kadar hafif" annesi, bir akşam kendi yatağının yanındaki yatakta yatan Stendhal'ın yatağına geçmiştir) o yedi yaşındayken ölmüştür. Annesinin kızkardeşi, şeytani ve dar kafalı Séraphie, aradan geçen yedi yıl içinde, baba Chérubin Beyle ile evlenmeyi başaramamıştır. Ölümcül düşmanlarının Chérubin (Kerubi) ile Séraphie (üç kanatlı melek) olması tuhaf.

Başka krokiler, yıldız biçiminde birbirine paralel çizgiler: "Çılgınlığa giden yol, kendini okutmanın yolu, halkın saygısını kazanmanın yolu, iyi devlet görevlilerinin ve danışmanlarının yolu, paranın yolu. A noktası: doğduğu an. B noktası: 7 yaşındayken, çoğu zaman farkında olmadan sapılan yol."

Ben yedi yaşındayken ne yapıyordum? Unuttum mu? Hayır.

Basmakalıp bir sözlük, Stendhal maddesi (1783-1842): "Nobran bir görünüş altında büyük bir duygusallık gizleyen lirik kahramanlarını asabi üslubuyla hızlı bir hareketlilik içinde yaşatmaktadır."

Kuşkusuz döneminin gerçek devrimcilerinden biri olan yirminci yüzyıl (bütünüyle iğrenç bir yüzyıl, hatırlarsınız herhal-

de) sonundan bir ahlakçı, kibirden pek de uzak olmayan bir ifadeyle kitabına şöyle başlar:

"Hayatım boyunca çalkantılı dönemlerden, toplumdaki had safhada çatlaklardan ve muazzam tahribattan başka bir şey görmedim; bu çalkantılara katıldım. Böylesi durumlar en şeffaf eylem ve fikirlerimin evrensel çapta kabul görmesini engellemeye yeterdi. Ama bu arada şuna da inanıyorum, eylem ve fikirlerimin pek çoğu yanlış anlaşılmış olabilir."

Bu bana *Anılar*'a daha mütevazı bir şekilde başlama arzusu veriyor:

"Hayatım boyunca, sanki bir sihirle karanlıktan kurtarılmış mutlu zamanlardan, benzersiz uzlaşma ve işbirliklerinden, yoğun bir yeniden kalkındırma hamlelerinden başka bir şey görmedim; bu şenliklere katıldım. Böyle bir tuhaflık, en karanlık eylem ve fikirlerimin her zaman için evrensel çapta kabul göreceği gerçeğini de içinde barındırıyor. Ayrıca, içlerinden pek çoğunun, özellikle var güçleriyle onlara karşı çıkanlar tarafından çok iyi anlaşıldığından da eminim."

Kalkıp panjurları kapatıyorum, biraz yürüyeceğim, çünkü öğlen oldu. Venedik gün ortasında gezegenin görünmez başkenti; kendinden geçmiş, sakın taşra insanları oturuyor burada. İçinde bulundukları inanılmaz konum üzerine kafa yormak akıllarından bile geçmezdi. Bize gereken de bu, tesadüf falan olmadan..

Gene Stendhal'den: "Yazmaktan aldığım zevk, 1817'de (Milano'da, Corsin del Giordiano) deliliğe kadar varan zevk.."

Ve bir de şu: "Bir sabah, hoş bir bahar sabahı Milano'ya girerken, hangi bahar! Dünyanın hangi ülkesi!.."

Akşam ziyaretlerimi yapıyorum, Luz her üçünden birinde bana eşlik ediyor, bir kafenin önünde oturup beni bekliyor, arada bir birileri askıntı oluyormuş, bana anlatıyor. Çoğu zaman dönüşte 5 numaralı *Circolare* hattına biniyoruz, La Giudecca kenar mahallelerine gidişte çok kalabalık oluyor, ayrı düşünüyoruz, oğlanlar Luz'a bakıyor, Zitelle'de ya da Redentore'de zaman zaman güzel bir kız iniyor. Diğer zamanlar, eğer arkada oturuyorsak, yüzümüz neredeyse suyun içinde, yanaklarımız dalga-

lanan sıvı halıyla aynı hızda. Boyutlar tersyüz oluyor, beş dakika önce muazzam görünen Dukalar Sarayı siyah ufkun üzerine konmuş ışıklandırılmış bir çocuk oyuncağına dönüşüyor. Vaporetto güneşsiz kıyı boyunca ilerliyor, sonra Zattere'ye dönüp doğruca cilalı ahşaptan geniş Gesuati kapısına yanaşıyor, telaşlı ve sessiz gölgelerin semti Gesuati. Rıhtımda bir trattoria'da, bazen de Giglio'nun önündeki masalarda ya da Schiavoni'de Çift Aslan'da yemek yiyoruz. Bazen de, Luz'un Amerikan Merkezi'nde bir toplantısı oluyor, akşam yemeğini yalnız yiyorum, okuyorum. Cini Vakfı'nda bir Astrofizik kongresi oldu, Magellan uzay aracının üzerinde yaşam bulunmayan Venüs gezegenindeki araştırmalarının sonuçları, Avustralya kadar geniş İhtar bölgesi hakkında öğrenilenler; Biyosfer konulu bir kongre daha olacak. Resmi akşam yemeklerinde –Gümrük binasının karşısında Büyük Kanal'a bakan camlı kapılar, göğün tam ortasında kıpkırmızı gün batımı– boynuna, çenesine, ağzına kavuşacağım anı kolluyorum. Dışarıda tebeşirle *Luz noktası* olarak işaretleyebileceğim en az iki düzine bank var. "Bunca yıl ve bunca olan bitenden sonra hatırladığım tek şey sevdiğim kadının gülümsemesi." Hazırlanmış bir bellek, bin belleğe bedeldir. Bu arada, her şey çok hızlı gidiyor, günler birbirine karışıyor: içe dönük teleskop, gitgide incelen, güçlü mercekler, havadaki kum. Yüzdükten sonra, rıhtıma çıkarken, mor akşamlarda Venüs solda sabit bir şekilde parlıyor, püf noktası, sayfanın tepesindeki not, çiy. Fransız Konsoloslugu'nun yanındaki Trevisan Köprüsü'nü hatırla, hani köşedeki evle birlikte, hani terası mor salkımlı, kuytu bir köşede çocuklu Meryem, ve bir de daracık Trevisan sokağı, o kadar dardır ki, ancak arka arkaya yürünebilir, sokağın sonunda suya açılan göz kamaştırıcı ışıklı bir aralık ve beyaz zakkum... Her şeyi ve her şeyi hatırla, oradan geçerken insan pek fark edemiyor. On dokuzuncu yüzyılda Milano'nun Venedik'e tercih edilebildiğini düşünsene, sonunda düzeltme yapıldı. Bizden önce tufan; bizden sonraysa, ne olursa olsun. Zaten, hiçbir zaman tufan yoktur. Şu alabildiğine savrulan sabah çanlarını dinle, La Salute'ye tekrar bak. Dön ve havuzda sırt üstü birkaç kulaç at, güneş, salata, kahve. "İtalya'da yaşamak ve bu müziği dinlemek bütün düşüncelerimin hedefi ol-

du.” Ya da: “Bana göre bir adam, hem tutkulu bir âşık, hem de girdiği her ortama neşe getiren biri olmalıydı.” Bunlar Shakespeare’in oyunları düşünülerek yazılmış, *Size nasıl geliyorsa*. “Her yere not ettiğim, ama tamamen aklımdan çıktığı için çok kızdığım iki üç özdeyiş vardı. Beni duygulandırıp gözlerimden yaş getiriyorlardı; işte biri aklıma geldi: *Özgürce yaşamak ya da ölmek*, ben bunu sözün gücü bakımından, yerini alması istenen *Ya istiklal ya ölüm*’den çok daha fazla tercih ederim.”

Yıl 1793. Grenoble’lu Henri Beyle, namı diğer Stendhal, namı diğer Brulard, namı diğer Dominique, namı diğer Darlincourt (ve daha pek çoğu) on yaşındadır. *Tehlikeli İlişkiler*’deki Madam de Merteuil’e (“Çok hınzır birisiniz. Evet, sevimlisiniz”) esin kaynağı olan modeli tanıdığını iddia eder, ona şekerlemeyle kaplı bir ceviz ikram eden topal Madam de Montmaur. Ardından Milano Scala’sında bir locada yaşlı general De Laclos’a rastlar, kendisinin, yani H.’nin de Grenoble’lu olduğunu öğrenince güya *duygulandığını* söylemiştir general. *Ya istiklal ya ölüm*’de, *ölüm*’ü anında işitmek için çok hassas kulaklara ihtiyaç yoktur. *Özgürce yaşamak ya da ölmek* aslında gerçekten de bambaşka bir şeydir. Bu çeşit formüllere sadece Atinalı demokratlarda değil, Thykydides’te de birçok yerde rastlanır: Mesela Korinthoslular kendilerini bundan daha güzel ifade edemezler (işte gerektiğinde, benim *gece ziyaretlerimi* açıklayabilecek yeterince şey): “Rahatına düşkün olup dövüşmekte tereddüt edenler, pasif kalmakla kolay bir hayatın hazlarından, yani tam da kendilerini tereddüte düşüren nedenlerden çabucak yoksun kalırlar.”

Geena:

– Hadi ama, şu kız, *neler* anlatıyorsun ona?

O kıza neredeyse her şeyi anlattığımı ve bundan böyle tehlikesiz olduğunu itiraf ediyormuş numarası yapabiliirdim. Ama Geena’ya bütün bunların (ihtiyat tedbirleri, sözde endişeler, numaralar) *bittiğini* ispatlamak neye yarar? Polisiye romanın her yerde olmasından dolayı, hiçbir yerde olmadığını? Sonuçta, artık hiçbir şey olmadığını (ya da hiç durmadan bir şeyler olduğunu, ki bu da aynı kapağa çıkar)? Kimseye görünmeden (ken-

di şebeken tarafından ortadan kaldırılmadıkça ya da rastgele kalabalığa ateş açarak ısrarcı ve talepkâr olmadıkça) yazılar yazıp açıkça eyleme geçilebileceğini? Luz’dan Geena’ya kara delikler üzerine küçük bir konferans? Umut yok. Kimsenin ruhu duymadan suların üzerinde ilerleyen Watteau? Akşam X ya da Z Vakfında Hz. İsa’yla görüşme. Neden olmasın, *people* köşesinde. Aslında, gölgeyle ve gölgenin gölgesiyle ilişkilerin çok düzgün olması yeterli. Dakik olursanız, gölgenin gölgesi çok uzlaşmacıdır, pratiktir, ilgisiz tavrıdır. Her şey ayarlanır, rahatsızlık verici bir şey çıkmaz ve en küçük bir rahatsızlıkta da, dış çekimler öngörülmüştür. Okumasını, sadece okumasını bilmek çok geçmeden sizi tanrılar katına çıkaracaktır.

Anlıyor musun Geena? Hayır mı? Önemi yok.

Paris’teyim, gelmemin şart olduğunda ısrar etti, aklınca bana dışlerini gösterecek, ama gerçek şu ki, bir kadın için kendinden emin, ölçülü, hikâyelere başvurmaktan hamlede bulunmak o kadar da kolay değil. Bir faks göndermek zor: “sevişmek istiyorum, hafta sonu Paris’teyim.” Yani dekor yaratmakta hâlâ eski duygular kullanılıyor: merak, kıskançlık, gizli kapaklı bir şeyler dönüyormuş numarası yapmak, imalar ve hatta utanma. Laclos’un romanından sonra hemen başka bir şeye geçmiş olmasını; Sade’in yıkıcı müstehcenlikle yoluna devam etmesini; Stendhal’in iki fiyasko (şu absürd fizik) arasından uzaktan birlenmeyi seçmiş olmasını (“Zaman kasvetli ve hazine, XIV. Louis zamanında olsaydım, kibar bir çapkın ve sevimli olurum, şu 19. yüzyılda berbat bir şekilde duygusalım”) anlıyoruz.

Temel denklem Laclos tarafından açıldı (ve Proust tarafından geliştirildi): birine kötülük etmek için onunla sevişsin, nereden bakılırsa bakılsın, can sıkıntısını gidermeye yönelik fantezilerin dışında, bu türden işlere karışmanın tek nedeni budur. En iyi şekliyle: bilgi değiş tokuşu. En kötüsü: karşılıklı körleşme. Aralarda da zevkler var – hem de hatırı sayılır miktarda ve bir o kadar da çarçabuk unutulmuş. Bütün bunlardan geriye dingin, içten bir tablo kalmışsa ne mutlu: *Les Champs-Élysées*, *Kythera* ya da *Aşk Zevkleri*. Geena’nın canı mı sıkılıyor? Kesin. İçinden kötülük yapmak mı geliyor (“şu kız”)? Hiç kuşkusuz kafasında Venedik dekorunda geçen ro-

mantik bir aşk hikâyesi üzerine televizyona çekilen küçük bir klasik roman kuruyor da, duruma el koymak ve engellemek mi istiyor? Muhtemelen. Benim aracılığım ile Nicole hakkında casusluk yapmak fikrine geri mi döndü? Hepsi, belki daha başka şeyler de var, daha fazla bilgilendirilmek istediğimi düşünerek beni yerimden edip Paris'e getirtmenin ona sağladığı tatmin duygusundan bahsetmiyoruz bile. Bunda yanılıyor, çünkü ben ağzı sıkı, örnek bir kronikçiğim, benden neler gizlendiğini hayal ederim, öğrenmeye ihtiyacım yoktur. Luz ile benim "kötülüğümüz" kimi hedef alıyor? Bütün bir kainat mı? "Öyle düşünülebilir." Nadir olduğu kadar tahrik edici de bir cürüm: zaman hırsızlığı. Uzun yıllar, lüzumsuz olduğu kadar iç karartıcı da olan bir yığın işe sardırarak kadar beni korkutmalarına, aklımı karıştırmalarına izin verdim. Doğamı kovdum, o dört nala koşarak geri geldi. Haydi ama: böyle konuşmaya hakkım var mı benim? Cehennem günleri yaşadım mı ben? Kayda değer nobranlıklara maruz kaldım mı? Evet. Şimdi yaptığım filanca işi düşünürken yüzüm mü kızarmalı? Hayır. Her zaman geçerli nedenlerim olduğundan emin miyim? Gene evet. Durumum umutsuz mu? Umarım.

Geena beni gözlüyor, yüzümdeki en küçük kıpırtıyı, sessizliklerimi, çok hassas çekimserliğimi fark ediyor. Gidip Nicole'ü görmemizi, akşam yemeğini onun Saint-Germain'deki evinde yememizi istiyor, ama şifre dışı, sanki hiçbir şey olmamış gibi. Geena erken çıkmak için hazırlanıyor, ben kalmak zorundayım, konuşma sıkıcı bir şekilde uzuyor ("Venedik mi? La Salute'nin yanında mı? Calle di Mezzo mu? Bir kere gitmiştim oraya"), yürütülen operasyon hakkında tek kelime yok, diğer operasyonlar hakkında da (Palermo'da Mazzarino Sarayı'ndan çalınan başyapıtlarla, *Panther*'le kim ilgilenecek? Sıradaki üç Picasso hakkındaki öngörüler nedir?) tek kelime yok. Promosyonlar ve küçülmeler, meydanların diyagonal biçimde işgali hakkında anektodlar. Sonra:

- Venedik'te kalmak hoşuna gider miydi?
- Neden gitmesin?

Tehlike. Geena'dan kasıtlı bir sınama mı bu, yoksa kişisel bir öneri mi? Saat sabahın biri. Bana daha fazla şey anlatamaya-

cak kadar erken kalkıyor, yalın bir mesaj, onu öpmeli ve biraz itmeli miyim, üzerime gelen o, fazla sokulmadan beni öpen o, görüşürüz. Watteau'dan iz yok. Ertesi gün, oldukça mesafeli olan Geena'yla birkaç teknik ayrıntı, sonra uçak ve dönüş. Luz'a Çin işi küçük bir yeşim top aldım. Sabah banyodayken vereceğim.

Edinburgh'taki *Venedik Karnavalları*'nda on sekiz kişi var, şelalenin kenarında, sırf kendisi görünsün diye sağ kolunu iyice kaldırmış sarışın çıplak canlı kadın heykelini de sayarsak on dokuz. *Karnaval*'da ise: yirmi bir. Sessizce şundan bundan sohbet ve fonda, bahçelerde çalınan müzet, yani gaydalar eşliğinde dans. Hotteterre, *Traité de la musette*'inde (1738), "müzet daima kılıf adı verilen bir kumaşın içinde muhafaza edilir" diye anlatır... Diğer kumaşlardan daha az kaygan olduğu için, en uygunu kadifedir. Bu kılıf İspanya puanı şeritlerle ya da işlemeler ve dantellerle istenildiği kadar zenginleştirilebilir, çünkü süslemeler ve şatafat bu çalgıya yakışır." Daquin, *Le Siècle de Louis XV* (Paris, 1745) adlı kitabında "müzet kır şenliklerinin ve köy eğlencelerini sevenlerin çalgısıdır" der, "çünkü çobanların kendilerini güzellerine beğendirmek ya da onları baştan çıkartmak için seslerini müzetin tatlı ve gönül okşayıcı sesleriyle birleştirdikleri mutlu zamanları hatırlatır. Müzet korulukların yalnızlığını ve seven birinin iç çekişlerini ifade etmek için yaratılmışa benzer".

İç çekişler olsun olmasın, içimden müzetle Finette'i kafiyelemek geliyor. Finette, pazen gecelik. Finette: "Pazen, tarama yoluyla tersinden havlandırılmış pamuklu kumaş." Buna Farsça *pergala*'dan gelen *percale*'i ekleyelim, mükemmel bir sözcük, "çok sıkı dokunmuş pamuklu kumaştan havsız ince bez".

Musa'lar yok, müzet çok. Çimenleri, suları, taşı, yaprakları, mırıltı halindeki sesleri, bir an önce işi bağlama derdindeki yüzleri resmedilen ezgide bir araya toplamışlar. "Öyle mi? Gidiyor muyuz? Bu kadar çabuk mu? Biraz fazla acele olmuyor mu? Açılıştan, oyundan emin misiniz? "Kadın dansçılar ve tek erkek dansçı sahneyi işgal etmek üzere yayılmışken, diğerleri ateşli bir klavsenden yükselen bir gam gibi üst üste yığılmış.

*Venedik Karnavalı'*nda çember, sanki daha yakından görülüyor-
muş gibi daha sıkışık. Her zamanki gibi enlemesine sedefli ke-
sintilerle birlikte, kırmızılı küçük sarışının bulunduğu merdi-
ven başı dışında, her yere pembeler yeşiller hâkim. Sol tarafta
(Edinburgh'taki tabloya göre bir yenilik) tıpkı *İtalyan Eğlence-
si'*ndeki gibi yerdeki bir çukur yüzünden, müzisyenlerden bir
gitarist sanki fazla derin olmayan bir havuzun –yazın paten ka-
yılan, kışın gölgelerle donan içi kurumuş bir havuz– ya da çeş-
menin içinde oturuyormuş gibi duruyor. *İşte H noktası*. Dikkat,
dinleme, yayılan tebessümler, görünmeyen şehrin eşmerkezli
gücü. Genel hava, *yeniden başladıkları* yönünde. Biraz yorgun-
lar, derinleşmişler, daha yavaş, daha şiddetli bir spazm istiyor-
lar. Berlin'den Dresden'e; Londra'dan New York'a, Washing-
ton ya da Boston'a; Leningrad'dan Madrid'e; Stockholm'den
Rotterdam'a, oradan Chantilly'yi unutmadan tekrar Paris'e;
San Francisco'dan (tek başına üç aylık araştırmaya mal olan *La
Partie quarrée*, için) inanılmaz *Dikizci* için Richmond'a, bu arada
Lugano'ya, Helsinki'ye, Frankfurt'a, Angers'e, Troyes'a (*Mace-
racı Kadın* ve *Sihirbaz* için), ayrıca özel koleksiyonlara (son dere-
ce özel) koşuşurken, dünya benim için bu fırçanın etrafında dö-
nüyor, o fırça her yere sokuldu, o bir ahtapot, ölümünden çok
sonra paraşütle inen bir istilacı, artık şehirler de sadece tam
kalplerine yerleştirilen bu doğaçlamalarla, bu boyutlarla, hep
aynı ama asla aynı olmayan konularla, korkunç karabasanlarla
yaşıyor. Eğer insanlar *La Finette* ya da *Aldırmaz Adam* gibi bilse-
lerdi, evet, *gerçekten* korkarlardı. Elimde tabanca, *Karnaval'*ı çal-
malı, birkaç saatliğine yanımda saklamalı, yanında ölmeliydim.
Bir gemi kiralıyorum, *koliyle* yola çıkıyorum, denizde hızlı bir
savaş, onunla birlikte batıyorum, onu açıklarda Neptün'e tes-
lim ediyorum... Haydi, haydi, yola çıkıyoruz.

Sabah yedide banyo güneş içinde. Saat yedi buçukta, tıpkı
akşam altıdaki gibi çanların azgınlığı. Bütün kiliseler aynı anda
beş dakika kendilerini gösteriyorlar. Kiliseler: geçmiş zaman
şebekeleri, uygulamayı bizler devralmışız. Tanrı öldü mü, öl-
medi mi? Ölüm Tanrı mı oldu? Tartışmıyoruz, çalışıyoruz.
Hem zaten Tanrı, silahlanmalar, petrol ve resim sanatı arasında
çok meşgul.

Çıkışta, sağdaki sokağın köşe başını seviyorum. Burası, görüntüden silinme tekniği konusunda uzman Froissart gibi, sonuçta bir H. ya da W., ya da F. noktası. Orada neredeyse her zaman cilalı ahşap bir kapıya sırtını verip güneşlenen bir kedi vardır. Uyumuyormuş, uyuyormuş, oradaymış gibi yapar: bir meslektaş. Çınarların arasından, ortasında paslanmış demirden kocaman kapağıyla kör bir kuyu bulunan meydandan geçiyorum; ayağımın altında sürekli taşı hissediyorum; Academia'nın önünde kutsal tabloları izlemeye gelen bekleme kuyruğunu görüyorum, kötü çekilmiş acemi ve bulanık kayıtlar vaat eden tablolar, umarız öyle olur. Seyirci, kim bilir belki de bu ikonaların karşısına geçip huşu içinde dua ettiği için, yukardan bir yerlerden kendisine *şükran duyulduğunu* geçiriyordur içinden, neden bir de gizli kamerayla beş dakikalığına bir dünya ekranına kaydedilmesin ki? Gerisi, yani gerçek yaşantı konusunda, özel hatlar için kod isimlerini öğrenin:

Chadog mu? "Aynı ekranda birleşmiş kedilerle köpekler, işte hizmette uyarıklık. Burada tercih ettiğiniz ev hayvanlarının doğru beslenmesine ve sağlığına dair gerekli bilgileri buluyorsunuz. Bir örnek verirsek: Labrodor'unuzun burnu çok mu sıcak? Tavsiyemize başvurunuz, 4 dakikanızı alır."

Artline? "Gerek profesyoneller, gerekse amatörler, ressamlara ve eserlerine adanan bu müthiş veri bankasına bayılacaklar. Her ressam hakkında ayrıntılı bir biyografinin yanı sıra, size son üç yıldır dünyadaki açık artırmaların sonuçları da verilecek. Bir eseri aramak, satış bedelini sormak ve ressamın biyografisini tıklamak 4 dakika."

Atlaseco? "Dünyanın 200 ülkesinin ekonomisi ve maden üretimi, bu bizim en büyük gücümüz. Gayri safi ulusal üretim, enflasyon oranı, halklar en iyi iktisatçılar tarafından ince elekten geçirildi. Mesela Pakistan'ın ekonomisi hakkında her şeyi öğrenmeniz için 2 dakika."

Psyco? "Küçük bir depresyoncu mu geçiriyorsunuz? Varoluşçu bir iç sıkıntısı mı? Okulda geri kalan bir çocuk mu? Psikologlarımıza danışmaktan çekinmeyiniz, bütün sorularınızı cevaplayacaklardır. Örnek: dengeye kavuşun, *Hayatta Kazanın* ve *Kendinle Barışık Olma* köşeleri sayesinde günlük hayatınıza bir yön verin."

Alir? “Yazar isimlerine ya da başlıklara göre erişebileceğiniz bu katalogda 40.000 başlık var, bütün kitapları 48 saat içinde sipariş edebilir ve teslim alabilirsiniz, yenilikler, basından seçmeler, tavsiyeler. Gerçek bir ev kitabevi. Örnek: istediğiniz kitabı saptamak ve sipariş vermek 3 dakika.”

BO? “Anladınız, BO borsayla ilgilenir: kurlar, altın, aylık düzenleme, kayıt dışı, portföy yönetimi. Şirket adını verip bir kura erişebilirsiniz. Örnek: önceki rayiçler tanımlanır, en yüksek olanla, en düşük olan. Heyecan verici, değil mi?”

Bıktınız mı? Ben de. İş bulmak için *Ulysses*; emeklilik günleri için bir evde karar kılmak için *Pastel*; müzik için *Novalis* de var, ama geçelim. Nefes kesici yenilikleri de unutmayalım: *Naissance*: “doğum gününüzde neler olmuştu?” ya da *Chich*: “soyadınızın anlamı ne?” Nasıl yani, yapay dölleme gününüz ya da öldüğünüz gün yaşanan muhtemel olaylar hakkında hiçbir şey yok mu? Buna da sıra gelecek. *İnce elekten* geçirilmiş halkların, iki dakikada başvurabileceğiniz biyografilerin tadını çıkarın... Ne müthiş değil mi? Dayanılmaz? Her soruya bir cevap mı? Cevaplarının çoktan hazır olduğunu hayal bile edemediğiniz bütün sorulara mı?

- Yeni bir şey var mı?
- Bir Vermeer, efendim.
- Boston’daki mi?
- Elbette.
- Korkarım biraz ağır kaçacak. Başka bir şey?
- *Roma, Napoli ve Floransa*’nın imzalı bir el yazması.
- Ne?
- Stendhal, efendim.
- Gene Froissart mı? Ya mücevherler, altın?
- Görüyorum ki, krizi düşünüyorsunuz, efendim.
- İş başındaki eleman sayımız fazla değil mi?
- Olabilir, efendim.

Boston mu? Monet-Marmottan’dan beri en önemli voli. En az iki yüz milyon dolar. Vermeer’in en güzel tablolarından biri, *Konser*; Rembrandt’tan bir oportre ve *Galilei Denizinde Fırtına*;

Monet'den *Tortoni'nin Evi*; değer biçilemeyen Çin işi bronz bir kupa... Gardner Müzesi: 1899'da oradaki bir saray örnek alınarak inşa edilmiş bir Venedik kerhanesi. Cephe alınlığında Fransızca olarak: *C'est mon plaisir* (Bu benim zevkim). Isabelle Stewart Gardner, ilginç bir kişilik: boksörlerle düşüp kalkan ve birayla sarhoş olan, oğlunun ve kocasının ölümünden sonra kendini şöyle ya da böyle Budacılığa veren... Evet, Anladınız beni. Vermeer'i 1892'de Paris'te altı bin dolara satın almış. 1925'teki değeri ise çoktan iki yüz bine ulaşmıştı. Bugün mü? Fiyat yok, ilke olarak ulaşılır değil (gazeteci diliyle, "çılgın bir koleksiyoncu" hariç). Sigorta kanalıyla gizli bir dönüş mümkün mü? Bu gizemler bizi aşar, bunların organizatörleriymiş gibi davranmayalım. Ben sadece geçiş yolunu çizdim size. Bir geçişçinin hayatı. Geçmiş geçiren tutkulu yolcu. Tablo hırsızlarının o gece Tiziano'nun *Europa'nın Kaçırılışı*'nı ihmal etmeleri herkesi şaşırtmışa benzedi. Venedik'e bu kadar ilgi ve sevgi neden? Buna karşılık, "Latin Amerika" ve "Uzakdoğu"daki şubelerin adı da geçti, orada son bulmadıkça, güvenilir bir iz kaybettirme bölgesi.

Europa'nın çalınması.

– Belleğin sağlam mıdır?

– Mükemmeldir.

Luz bana "iki tablolu" rüyalarından birini anlatıyor, evet, bir çift kanatlı, yaptığım yorumları filme çekerek eğleniyor. Arşiv stoklama fikri bana yavaş yavaş artık kimsenin kimseyi dinlemediğinden, hiçbir şey hatırlamadığından, hiçbir şeye dikkat etmediğinden, aldırmadığından emin olduğum zaman geldi. Biz neyiz? Nereye gidiyoruz? Kim olacağız? Görüntüsüzlükler, görüntüler, görüntü kayıpları... Bir naklen yayın olacak mı hâlâ? Nereden geçecek? Ya aşkı davranışlar? Hâlâ taze eski hayvani belirtiler?

Bir Parkta Toplantı'nın röprodüksiyonu yatağımın tam karşısındaki duvardaydı, ışığı söndürmeden önce göze çarpan son şey. Uyanık görüş ufkum duvarda başlayıp duvarda bitiyordu yani. Günlerin hayhuyu, dekor mahiyetindeki yetişkin insanların gevezelikleri ve akşam çarşafı uzanmak, baş yastığı, gerçek zaman toplantısının işaretleri, kabuk çıtırtısı, bir göle doğru

yürüyen sarı-turuncu çift, kalkan perde, gözlerini kapa, bırak kendini, güven. Resim önce geceye bağlıdır. Ama yığınla resim var, manzaralar, *İncil*'den sahneler, savaşlar, çıplak kadınlar; kitapları açmak yeterliydi. Sakladığım tek şey şu küçük Watteau: kuşe kâğıt, berbat renkler, iri harflerle basılmış sıradan bir metin, hazine. Paris'in topuzu fazla koyu, zaten seçmek için acele etmeyelim, üç tanrıçanın da kendilerine has çekicilikleri var, tanıtımı takip edelim, bir kez daha soyunun, düşünmek zorundayım... Evet, evet, yarın belki adaya gideriz... *Charme*, çekicilik; Latince *carmin*, *carminis*'ten geliyor: doğanın dengesi-ni bozma gücü atfedilen şiir ya da düzyazıyla yazılmış sözler. Oh, evet, bozalım onu, çünkü o bozukluktan başka bir şey değil zaten. "En çekici şeylerin kıyaslanacak yanı yoktur / gönüllerimize akittiği haz selleriyle." Bunu lisede öğretiyorlardı, *Esther*'de. Çıkışta gazeteci kadın mantosunun altından ilk resimli muzır dergileri satardı. Çirkindi, sefildi, cesurdu, enselenmeyi göze alarak gençliği kötü yola sürüklerdi, gri boyalı tahta kulübe, tam bir büyücü ini... "Yenileriniz var mı?" Hemen, bisikletle geri dönüş, ambarlardan birinde sakın sakın inceleme... *Hayatın Hoşlukları*: nerede geçiyor bu? Tuileries'de mi? Lüksemburg'da mı? Watteau Lüksemburg'da Audran'ın evinde kalmıştı, bulunduğu yerden, hem de çok yakından Marie de Médicis'nin Rubenslerini inceleyebilirdi ama çıkmak nasıl bir karar, günün ortasına atlamak nasıl bir şey? *Charme* Sanskritçe *célébrer*'den geliyor, bu da bir ağaç, kendimizi *charmille*'den, gürgenden yoksun bırakmayalım... Lavtayı böyle, herkesin gözü önünde havaya dikerek akort etmek olur mu? *Lavta*, Arapça *el-ûd*'dan geliyor. Yaygın bir deyim: Lavtayı sesle evlendirmek. Sévigné: "Madam de Marans lavtayı sesiyle ve espriyi insanı dehşete düşüren kabalıklarla evlendiriyordu."

Sevimlinin, çekicinin karşıtı nedir? Kırıcı, şoke edici, nahoş, tatsız, can sıkıcı, suratsız, itici, bıktırıcı, isyan ettirici. Çekicilik büyülere, efsunlamalara yarayan bir sihir aracı (büyü, gizemli kötülük kaynağını kovmak ya da yapması için onu çağırarak demek olduğundan).

Bir yazar: "Âdem'in yeryüzü cennetinde yılanı karşı bir büyü bilmeyişine sonsuza kadar yanmak gerekir."

Müthiş bir baştan çıkarıcılık, büyük cazibe, fiziksel hoşluk – ama aynı zamanda derman ve rahatlama. Bir büyü gibi: olağanüstü, kolaylığı ile şaşırtıcı bir şekilde. Büyülenmiş gibi, cezbe hali, kendinden geçme hali: hipnozla kıyaslanabilir. Hafifçe gözler üzerine üflenerek bu hale bir son verilir. Ama gözler bir kez kapandı mı, efsunlanmış haldeki insan basit bir olumlama üzerine sanrılar görebilir, felce uğrayabilir ya da istemsiz hareketler yapmaya başlayabilir. Uyandıktan sonra, başına gelenleri çok zor hatırlar.

Çekim, büyü, cazibe. İnsanın içinde taşıdığı sihirli erdem. Artık fizikte kuark'ın bazı parçacıkları için de kullanılıyor.

“Watteau sıklıkla kendini fazlasıyla Fransız bir brio'ya kap-tırmakla suçlanır.”

Brio, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren ve daha sonra kesin olarak temel olmayan, nedensiz, yüzeysel, lüzumsuz, boş, aldatıcı, kof ama parıltılı, gereksizle eşanlamlı bir suçlama haline geldi. *Brio*, bir de Fransızla bir araya gelince ayıplama katmerleniyor.

Brio: bir müzik kompozisyonunun ve icrasının parlak ve kararlı karakteri. İtalyanca *brío*, canlılık. Provençal lehçesinde *briu*. Eski Fransızcada *a-brivé* (aktif, hazır). Kelt kökenli. Gaelce: *brigh*, güç. Eski İrlandaca: *bríg*. Genel anlam: canlılık, hayat, coşku.

Güncel örnek: “Belki, belki (hoşnutsuzlukla surat ekşitme); *brío*'dan yoksun olmadığı bir gerçek” ...

Watteau'nun döneminden yazarları okumak yasak değil:

“Çiftleşme dönemindeki bülbüllerin, birtakım enstrümanlar çalındığını duyduklarında ormanda toplandıklarını ya da şarkı söyleyen güzel bir ses duyup var güçleriyle şakıyarak cevap yetiştirmeye çalıştıklarını görmek sık rastlanan bir durum, ben bu bülbüllerin şakımalarının şiddetinden kendilerinden geçip, güzel bir sesin akıcılığını ifade etmek için bülbül sesli dedikleri kişinin ayaklarının dibine düştüklerini çok görmüşümdür. Onunla, kırdaki evinde, sık sık koruluğa gider, bu eğlenceyi kaçırmazdık.”

“Mayıs ayında insanların ellerinde gitarlar, lavtalar ve daha başka çalgılarla Tuileries’ye eğlenmeye geldikleri çok sık görülür. Bülbüller ve ötleğenler onları daha yakından dinlemek için gelir, neredeyse çalgıların sapına konarlar, bu da kuşların müziğin büyücüleyiciliğine karşı özgürlüklerinden çok daha duyarlı olduklarının bir kanıtıdır.”

“Navarre alayında yüzbaşı Mösyö de..., M. de Louvois ile haddini aşarak konuştuğu için altı ay Bastille’e kapatıldı; hapisliğinin çekilir hale gelmesi için, Vali’den lavtasını getirmeleri için izin vermesini rica etmiş. Birkaç gün sonra, lavtasını çaldığında farelerin deliklerinden çıkarak, örümceklerin ağlarından inerek onu daha yakından dinleyebilmek için etrafında pürdikkat halka oluşturduklarını görünce o kadar şaşırmış ki, ilk defasında öylece kala kalmış; o çalmayı bırakınca, bütün bu haşarat sakın sakın yuvasına çekilmiş; bu toplanış, subayı, eskilerin Orpheus, Arion ve Amphion hakkında anlattıkları şeyler konusunda kafa yormaya itmiş.”

Resim müzikten, danstan, mimariden, heykelden, şiirden, romandan, tiyatrodan, operadan ve usul usul yatak odalarından, bürolardan, teraslardan, mağaralardan, sokaklardan, kafelerden, genelevlerden, mezarlıklardan, kanalizasyonlardan, fabrikalardan, bakanlıklardan, laboratuvarlardan, gözlemevlerinden, gazetelerden, stüdyolardan, bahçelerden, dağlardan, nehirlerden, denizlerden ayrılamaz durumda. Ve tersi.

Artık François Couperin okumak da yasak değil:

“İlk gençlikte önce sadece küçük klavsen ya da tek klavyeli klavsen kullanmak gerekir. Ve her ikisinde de telekler çok hafif olmalı. Bu husus son derece önemli olduğundan, güzel bir icra kuvvet uygulamaktan çok parmakların esnekliğine ve geniş bir hareket özgürlüğüne bağlı olacaktır.”

Ya da: “Geç başlayanlar ya da kendilerine işin doğrusu öğretilmeyenler, sınırların sertleşebileceğini ya da çirkin bir şekilde bükülüp kıvrılabileceğini dikkate alarak, başlamadan önce parmaklarını gevşetmeli ya da birine gevşettirmelidir, yani parmaklarını çeşitli yönlere çevirip oynatmalı ya da bunu birine yaptırmalıdır. Üstelik bu zihni de harekete geçirir ve insan kendini daha serbest bırakır.”

Ya da: “Sinirlerin esnekliğinin iyi icraya katkısının güçten çok daha fazla olduğunu daha önce söylemiştim. Bu durum kadın elleriyle erkek ellerinin farklılığında da kendini hissettirir. Üstelik, erkeklerin diğer işlerde daha az kullandıkları sol elleri genel olarak klavsende daha esnektir.”

Zamanda, mekânda, eylemde, diksiyonda birlik:

“Nehir boyunca her gün her saatte, gittiğiniz yere göre kişi başına iki-üç ya da dört-beş kuruşa gezinti ve güzel bir yemek için, sizi Passy, Chaillot, Auteuil, Boulogne, Saint-Cloud, le Moulin de Javelle, Au bas du Pont-Royal gibi civardaki en şirin köylere götürecek bir sürü küçük tekne göreceksiniz, Versailles’a giden küçük kadırgayı bulacaksınız: her sabah saat sekizde hareket ediyor.”

Onu sık sık Pont-Royal’de görenler vardı...

Bir buluşma nedir? Birbirine uyan iki ritm kendiliklerinden harekete geçiyor: lavta, insan sesi. Buluşmaların mucizevi yanısıdır bu, buhar olup uçanların değil (ama bunlar da tanım olarak güzeldir, o anı kutsarlar, hepsi bu), *buluşma olarak* sürenlerin. Luz noktası. Asabi karmaşıklık, pozitif çatışma, armoni. Güzel çelişki: melodi. Buluşmaların kimyası tartıya gelmez:

Orada biri doğar, oradan yola çıkar, şu veya bu şekilde şekillenir, sonuç, ilke olarak programda kayıtlı olmalıydı ama sonra: buluşma. Olan olduktan sonra elbette her şeyi açıklamak mümkün, insanlar kendilerini bundan mahrum bırakmazlar, ama neye yarar? Orada her zamanki can sıkıntısı, nefret-çatışma mı olmalıydı? Hayır, kuşlar, fareler, örümcekler müzik dinlemeye gelmiyorlardı ama *sanki öyle gibiydi*. “Öyle gibi”, anahar burada. Ezeli otantik, ot antik vaizleri için, aşk-kaynaşma-birleşme Noel Baba’sının, ötekini, dolayısıyla kendini ezen tek sesli romansın çocukça kurnaz ve çıkarıcı vaizleri için ne kötü. İki, hâlâ iki, hâlâ. Bu arada ölüm mü? Elbette, ve haklı olarak, esas zevk veren şey de bu. Ama, dilerseniz, bunun *kitabına uygun biçimde* yapılmasına izin verin.

Soyut genellemeler için de çok kötü: erkekler şöyle, kadınlar böyle, erkek ya da kadın şu ya da bu sosyal kökenden geliyordu, aynı renkten, aynı dilden, aynı dinden değillerdi, aynı eğitimden, aynı değerlerden, aynı değerden gelmiyorlardı, ile-

tişimsizlik kural... Soyut genellemelere bakılacak olsa, kimse kimseyle bir araya gelemeyecek. Hoş zaten şimdiki vaziyet de bu ya.

Watteau'nun çağdaşları, kendilerinden sonra gelenlerin daha da dayatacakları gibi, savaş sahnelerini, büyük olayları, kahramanca ve yüce duyguları, yükselişleri, kendine hâkim olmayı, kurbanları, dondurulmuş çıplakları, tumturaklı manzaraları mı seviyorlardı? Nasıl? Siz eğitmiyorsunuz, sızlanıp durmuyorsunuz, feleğin sillesini yemiş bir hayatın bitmez tükenmez acılarını, köklerden duyulan utancı, tarihin farklı yorumunu yüceltmiyorsunuz ha? Bir yol önermiyorsunuz, büyütmiyorsunuz, üzüntü vermiyorsunuz, yol göstermiyorsunuz, öyle mi? Watteau gerçekten ölüyor (beklenen bir şeydi bu): son nefesini verecek, papaz başucunda yüzüne bir haç tutuyor. Peki bizim efsuncu gidici ne diyor? "Kaldırın şunu gözümün önünden, *heykel işçiliği çok berbat.*" Kutsallığa bir hakaret bile değil, bir saptama. Yolunda gitmeyen başka ne var? Ah evet, paletini temizlemiyor, yüksek kalorili yağlar kullanıyor, yani tembel ve aceleci, tabloları bozulacak, ardında ne kalacak, bunu düşünmek olanaksız, sanki bunlara hiç aldırıyor gibi, ama o zaman miras ne olacak? Aileler (dostlar, sevenler) daha şimdiden kazançtaki kayıplarını, tırtıklanan paylarını, pahalı restorasyonları düşünüyorlar. Aldırmaz adam! Ona göre tek gerçek perspektifte konumlanmayı reddeden! Elden geçirilecek ne de çok tuvalet var! Çünkü her şeyi gitgide daha çok temizlemek gerekiyor: mezarları, tuvalleri. Sistina Şapeli'ni aynı *Michelangelo'nun gördüğü gibi* istiyoruz. Dolayısıyla Masaccio'nun da. Bizler hem sponsor, hem ebeveyn, hem papa, hem kilise, hem de danışmanız ve sonuçta bizzat sanatçının kendisiyiz. Biz, H sigorta, W büyük mağazalar zinciri, siz birleşik seyircilere, kirinden pasından temizlendikten sonra nihayet açıklanan gerçeklikleri içinde sürekli yenilenen eserler sunuyoruz. İşte buradalar, pırıl pırıl, ressamın beyninden ve parmak eklemlerinden taze çıkmış bir halde. Ne kadar hoş, derlerdi televizyonda olsa! Hem kim kalır da, bizden öncekilerin cehaletinin ve beceriksizliğinin açık kanıtı olan kirli, küf lekeleriyle, pislikle, ilgisizlikle kaplı tabloları tercih ettiğini iddia etme cüretinde bulunur? Ne? Vitamin-

lere ve ozona boğulmuş, turp gibi sağlıklı, bizim çabalarımızla taptaze bir ordövre, domatese, hıyara, salatalığa, kornişona, enginara, havuca, salataya dönüşen o hayranlık verici Havva'nın *çiğliği*ni sevmiyor musunuz? Bugüne kadar kasvetli bir kilisenin kuytu bir köşesinde silik, bitkin, toz toprak içinde kalmışken, nihayet kanlı canlı şu Mecdelli Meryem'in karşısında heyecana kapılmadınız mı? Onun gizli bir köşede her şeyden el etek çekmiş bir halde yürek çarpıntıları içinde yaşamaya devam etmesini mi isterdiniz? Geliyorum diyen şu arıttıcı, aşırı ortada, aşırı sergilenen ve pırıl pırıl dünyaya layık olmayan tekinsiz sapıklık. Tertemiz ev içleri, bal dök yala sağlık merkezleri, ıslıl ıslıl tablolar. Neee? Cennetten kovulan Âdem ile Havva'nın, restorasyondan sonra, bir orman yangını yüzünden şaşkına dönmüş turistlere ya da ilk iş bir şişe Pepsi'lerini isteyen sığınmacılara benzediğini mi fısıldaşıyorsunuz? Belki. Olsun. Peki ya sonra? *İncil* reklamı yasaklıyor mu? San Pietro'nun sahın kısmına ışıklı bir tabela koydurttuk mu? Hayır: hem sanatın hem de işletmelerin iyiliği için, her şey zevk dahilinde, sadelikle ve başarıyla cereyan ediyor. Herkesin aynı adımlarla yürümediğini savunan kafası dumanlı düşünürler kimler? Zıtlık ortaya çıksın diye faşizmi ya da sefil komünist pazarı ele alın: hadi bakalım, hiç var olmamış olsalardı, onları icat etmek gerekecekti. Gerekirse, biz yeni şeytanlarımızı da üretiriz. Aday kim? Piyasa ilerde hatayı aşan tek bir hareketle gelişecek. Watteau'nun *Gersaint'in Tabelası* bir ara *American Express*'in erdemlerini övmek için mi seçilmişti? İyi. Paris'te alışveriş günü, Faubourg Saint-Honoré, ilkbahar ve vitrin cenneti. Yeri gelmişken, bundan sonraki sözleşmeler neler?

Nerede kalmıştım? Ah evet: buluşma olarak kalan buluşmalar. Ama o zaman romanı öldürmek mi istiyorsunuz siz? Roman kişilerinin, tıpkı hayattaki gibi, baştaki ilk körleşme şokundan drama, hayal kırıklığına, yok oluşa doğru kaçınılmaz bir kader eğrisi izlemek zorunda olduklarını herkes bilir. Yasa. Yerçekimi. Ah Watteau, senin hikâyen hiç de ağır çekmiyor!

Watteau cehennemde, Paris'in esasını kapmış dinamik-tüccar panayırının ve depresif-vampir dilenci dublörlerinin façasını bozarken:

– *Non serviam!*

Stendhal: “Her doğru düşünce hakarettir.” “Umduğunu bulamamaktan buruk ukalaların yaman bilgiçliği.”

Yirminci yüzyılın sonunda bir ansiklopedik sözlük:

“Watteau (Antoine), 1684-1721: 17. yüzyılın Akademizmin-den uzaklaşarak, Rubens’den ve Venedikli ressamlardan etkilenerek sanatını geliştirdi, rafine bir topluluk atmosferi içinde tiyatro sahnelerini ve özellikle kendi yarattığı bir tür olan ve en parlak örneğini *Kythera Adasına Yolculuk*’un (Paris, Louvre; Berlin’de replika) oluşturduğu “çapkınlık eğlencelerini” işledi. Watteau birinci sınıf bir desenci ve renkçidir: fırçası özgün bir hırçınlıkta; esinlenişi nostaljik ve insanın içine işleyen bir şiirle yüklüdür (*Pâris’in Yargısı*, Paris, Louvre; *Hayatın Hoşlukları*, Londra; *Gersaint Tabelası*, Berlin).

Nostaljik olmasaydınız, şair olur muydunuz? Ya *içe işleyen* şair? Sanırım, bir lavtayla? Hüznün karanlık güneşini taşıyarak mı?

Proust: “Watteau’nun ve La Tour’un eserlerini tahrip etmeler de, ‘yurtseverlik’ yüzünden hor gören devrimcileri taklit etmeyelim, bunlar Fransa’yı Devrim’in bütün ressamlarından çok daha fazla onurlandıran ressamlardır.”

Ama bizim devrimci olduğumuzu da kim söyledi? Biz hor görmüyoruz, biz tahrip etmiyoruz, biz satın alıyoruz, biz ölümden sonra değerlendiriyoruz, restore ediyoruz, gösteriyoruz biz!

Özel hatlarda bilgi-danışma hattı:

Tanıdıklarınız arasında tanınmış ya da çok tanınmış insanlar var mı? Anılarınızı yazmak ister misiniz? Çok basit: önüne gelenin kullanabileceği kadar çok klişe kullanarak, herkesin yaşayabileceği kadar sıradan hatıralarınızı anlatın. Sonuç: onlar da bizim gibi, bizler de onlar gibiyiz. Başarı.

Artık entelektüellerin ne düşündüğünü öğrenmek ister misiniz? İnsan Hakları savunuculuğundan sonra bunların en son merakı, çarpık basitleştirmelere, dışlama ve hoşgörüsüzlüklerin kaynağı olan kalıp ve klişelere karşı farklı düşünceleri savunmak. Soru: entelektüeller ne yapmalı? Cevap: farklı düşünceleri

savunmalı. İtiraz: ama eğer bu cümle de dahil, hep aynı cümle-yi tekrarlayıp durursanız, bu da bir klişe olmaz mı? Cevap: ee ne olmuş?

Kaç yazar hâlâ kitaplarını kendi yazıyor? Bu akıllıca mı? Yazmadan önce bir bir piyasa araştırması yapmak gerekir mi?

Cevaplar: 1) Pek azı. 2) Akıllıca değil. 3) Elbette.

Mafya'nın faaliyetleriyle ilgileniyor musunuz? Büyük mesele. Derhal: ekonomi durgunlaştı mı? Enflasyon? İşsizlik? Filmin inanırlığının kaybı? Bir çatışma başlatın. Bu, pineklemeye meyilli Borsa'yı kamçılar. Silah satışlarında tırmanma, halkta büyük heyecan (savaş gemilerinin önünde asker ailelerinin –röportaj için bütün aileler kiralananabilir– ve filanca ya da falanca partiye destek gösterilerinin yakın plan çekimlerini vermeyi unutmayın). Her seferinde yeni bir konu bulun: helikopterler, mayınlar, tanklar, füzeler, gaz maskeleri vb. Ya da: eski Mafya'ya karşı yeni Mafya'yı açık açık destekleyerek uyuşturucuya karşı amansız bir savaş açın. Eğlenceli bir örnek: Palermo'da demirli lüks yatların yarıdan fazlasının kayıtlarda bildirilen sahiplerine ait olmadığı keşfedilmiş. Mesela, sokaklarda çiçek satan bir adamın muhteşem bir yatı varmış. Devam edecek.

Buluşma olarak kalan buluşmalar *nokta* etrafında döner: fiziksel, zihinsel, sosyal, tarihsel. Seks noktada nokta niteliğinde bir sorundur? Tek bir kişiyi, tek bir anda etkileyecek, o belli, çukur ayrıntı. Çok kişi, çok nokta. Bir yaşantıda kitleler olmaz. İki? Çok. Yedi sekiz? Bir çizgi. Gerisi çizgi, yüzey, kıvrım, dekor, dizi, yaprak yaprak açma. Nokta: temelsiz, tekrarlanan kullanma bedeli. Başka bir deyişle: değiş tokuş bedeli. Resim de aynı: yüzeyi satın alır, noktayı inkâr edersiniz. Kullanma noktası sonsuz bir şimdiki zaman. Ya da sonsuzluk...

- ... herhangi bir doğanın varlığının mutlak olumlanmasıdır.
- Teşekkürler Spinoza.
- Kullanma bedeli yasak mı?
- Akıldan bile geçirilmemesi gerek.
- Kim karar veriyor?
- Kimse, otomatik.
- Peki kendi bedenini kullanmak, kendini kullanmak?
- Aynen. Orijinalden sürekli nefret.

– ... mahremiyetinden, arzularından, rüyalarındanda mı?

– Öyle bölük pörçüklük yok, toplu kamulaştırma. Bellek kaybı ve tam bir robotlaştırma. Fenomen “kendi içinde” olduğundan, engellemek ve ispatlamak olanaksız. Suçlu yok, dolaşısıyla kurban da; daha doğrusu herkes suçlu, herkes kurban. Bu demek değil ki sistem toplu kıyım ihtiyacı nedeniyle zaman zaman koca bir kurdu tehdit aracı olarak ortaya sürmüyor. Yerinde olsa, köle de efendisinin yaptığını yapardı, malum terane. Yalnız, aynı şeyi ama o kadar iyi değil. Gitgide daha da mı az iyi? Belki, ama gitgide daha şiddetli.

– Öyleyken, şu karanfiller yaşıyor mu?

– Senin ve benim için, şu anda.

– Sonsuza kadar mı?

– İstersen. Her türlü kullanım gitgide daha çok yasaklandığından, bilinçli, fuzuli kullanım baş döndürücü boyutlar kazanıyor. Kelime seni korkutmasın, ama insan vecd haline kadar gidebiliyor.

– Korkutuyor.

– O halde, siliyoruz.

Luz iştahla balığını yiyor ve bir kadeh beyaz şarabını içiyor.

Bir sigara yakıyor:

– Sigara içmek yasak mı?

– Yani.

(Ya bir kadın? Kullanma ya da değiş tokuş? İkisi de, ve çoğu zaman, kendisinin hangi tarafta olduğunu bilmiyor. İsterinin açıklaması, kendinden nefret.)

– Mozart, bir çocuk yapsak?

– Aman efendim.

– Evet, evet, çok hoşuma giderdi bu. Uzun zamandır size teklifte bulunmak istiyordum, hep iş olacak değil ya, insan yaratımı da düşünmeli. Her neyse, istediğiniz zaman kliniğe uğrayabilirsiniz.

– Hangisi efendim?

– Bulunduğunuz şehre bağlı. Yani, Grup’inkilerden biri elbette. Doktor Stock’un hizmetini isteyin, her kuruluştan bunlardan bir tane var. Ne yapacaklarını bilirler. Gelişmelerden beni haberdar ederler.

- Mersi efendim.
- Ha, hatırlatın da, önümüzdeki günlerde sizi bir öğle yemeğine davet edeyim.
- Çok nazıksınız efendim.

Gerçek... Sahte... Gerçek-sahte ya da sahte-gerçek... Tango-vals... Varsayalım ki, devlete karşı terorist bir darbe hazırlıyorsunuz. Hangisi? Koşullar. O zaman sizi kendinizin bir parçası tarafından ele verdirecek, ama bu ihbarı saçma ya da yanlış gibi gösterecek özel bir dışa vurum hali olacaktır... Bu arada, gerçek-sahte-gerçek, neredeyse zevk için. Gerçek nedir? Bir defasında biri bir başkasına bu soruyu sormuş, görünüşe bakılırsa o da, o anda susmanın daha doğru olacağına inanmıştı. Gerçek-gerçek-sahte... Sahte-sahte-gerçek... Liste sonsuza kadar uzayabilir, onu anlayabilenlerin kabul hiyerarşisini kendiliğinden kurar, güzel bir hukuk terimine doğru meyleder: takipsizlik, yani *yersizlik kararı*. Yersizlik ortamı hariç, hiçbir şey yer almayacak. "Ah efendim, müzelerdeki gerçek sahtelerin sayısını bir bilseydiniz, koleksiyonlardaki, galerilerdeki, satışlardaki! - Tamam o zaman, devam edin!"

Richard genel klonlama projesinde ısrarlı, Japonların ve Almanların özel röprodüksiyon yöntemlerinin bundan böyle çıplak gözle seçilemeyeceği iddiasında. Louvre'un *altını üstüne getirmek* istiyor. Gece, ıssız ve buz gibi soğuk büyük galeride sohbet:

Dürer:

- Şimdi sen, yer değiştirmeyi kimsenin fark edemeyeceğine gerçekten inanıyor musun yani? Halk tamam da, ya bir uzman, bir müze görevlisi, bir eleştirmen...

Andy:

- Hadi yahu, onların yapacak başka işleri var. Froissart, sen neyi alıyorsun? *Pâris'in Yargısı'nı* mı? *Aldırmaz Adam'ı* mı? *La Finette'i* mi? Karar ver. Zamanı geldi.

Player II ile *Sea Sky* İngiliz bayrağı altında Rio San Vio'nun köşesindeler. *Player*'da bir çift (gerçek mi, sahte mi?) ve sarışın iki oğlan çocuğu. *Sea Sky*'da New York'tan dönen Richard'ın (son dakikada Guillermo'nun yerine birini koymak gerekti) ilgileceği iki kişi. Aktarma, gizli yapılacak son pazarlıkların ardından (Geena ve Nicole) yarından sonraki gün, gece olarak kararlaştırıldı.

Player'daki kadın İngiliz, otuz yaşında, sportif, sarışın (çocukların annesi), bayağı hoş. Bana, "Froissart mı? Ben Cézanne" dediğinde, o an gözümün önüne New York'ta Geena'nın faksının ince ama iri harfli yazısı geldi.

Hoş geldin Cézanne (aslında ismi Elodie, yanındaki adamınki de Walter, kod adı: Roy). Mozart'tan iyi haberler var mı? Ya Dürer'den? Mükemmel haberler. Evet, Andy orada.

Sanki bir rüya ve bu bir rüya. Anlatsam kim inanır? Fransa'nın Venedik Konsolosluğu'na ait geminin (o anda önümden geçiyor, bordada iki memurla birlikte Marco Polo Havaalanı'ndan geliyor, lacivert ceketlerinin altından tabancalar belli oluyor, diplomatik çanta ve önemli fonlara eşlik etmekte) isminin *La Nouvelle Héloïse* olduğuna kim inanır? Ama öyle. Kontrol ettirebilirsiniz. Bu işin peşinde olduğunuz sürece, neden olmasın? *Parma Manastırı* ve şu diyalog: "Mösyö Stendhal, silahınızı unuttunuz. – Ah evet, pardon".

Burada gerçekçi itirazlar:

1) Astrofizik öğrencisi Amerikalı parlak bir genç kadının, çok az tanıdığı Fransız bir beyle böyle Venedik'te tatile çıkması, onunla yaşaması, onun karanlık faaliyetlerinden haberdar olmaması ya da soru sormamayı tercih etmesi, iki ay sonra kendisini muhtemelen bir daha hiç görmeyeceğini bile bile, edebi ve felsefi düşünceler zemininde içe dönük yaşantısını (iyi okumuşsak, kokaini de) paylaşması gerçek olabilir mi?

2) Sonuçta uluslararası büyük kaçakçılık kapsamında yer alan bu kadar ciddi ve profesyonel işlerin, muazzam miktarda paranın buhar olup uçmasını ve nazik olduğu kadar güçlü, sağlam olduğu kadar tehlikeli bir politika-finans entrikasına bulaşmayı göze alarak, düşüncesizce hareket eden amatörler bırakılması (yilda iki defa kimlik değiştirsele bile) aklın alacağı bir şey mi?

Bunlara şu cevaplar verilebilir:

1) Buzdağının görünen kısmından ücretli değerli okuyucu ya da eleştirmen günümüz dünyasını anlamak istemiyor, gösteri endüstrisi tarafından üretilen, kendisiyle duygusal, cinsel ve sosyal partnerlerinin cehaletini avutmakla görevli polisiye ve benzeri romanların kilişeleriyle yetiniyor.

2) Bundan böyle söylendiği şekliyle “masum” suçlular, çoğunluk olarak hiçbir adli sicile sahip olmama avantajlarının dışında, çoğu zaman yetmişli yılların yozlaşmış ve çözülmüş aşırı solundan çıkmadırlar. Saygıdeğer ücretli sözde-eleştirmen okuyucu onları tanımadı, sadece haklarında söylenenleri duydu, onların gerçek hayatları hakkında hiçbir şey bilmiyor, bu yüzden de hiç durmadan onları her alanda itibarsızlaştırmak için elinden geleni ardına koymayan dönemlerindeki kadar acımasızca yargılıyor ve mükemmel ajanlar (ayrıca, gelecek kuşaklar için çok iyi eğitimciler) oluşturmak için gereken de bu.

Stendhal’ın durumdan umutsuzluğa kapılarak “iyi niyetli okuyucu”ya seslenişi bir buçuk yüzyılı buluyor, yani o bunu herkesten çok daha iyi biliyordu. Lucien Leuwen’in önsözü, *Cityold* (Civitavecchia), 1835: “Elveda, dost okur, hayatınızı nefret ederek ve korkarak geçirmeyi düşünmeyin.”

Karanlıktaki bu ışıktan beri, roman konusundaki propaganda hiç değişmemiştir: doğrudan hayat yasaktır, “yazı ile hayat arasında bir tercih yapmak lazımdır”, Flaubert’in amentüsü: “İnsan hayatı hazin bir dükkândır, gerçekten çirkin, ağır ve karmaşık bir şeydir. Zeki insanlar için, sanatın tek hedefi hayatın ağır yükünü ve burukluğunu yok etmektir.” (Sartre –doğrusu bu ya, kendisi de bir çıkmaza girmiştir– bunu şu şekilde yorumlamakta haklıydı: “Aristokrat sefahat âlemleri imkânlarının çok üstünde olduğundan, zenginliklere güle oynaya el koymak yerine, gerçekliği sistemli olarak inkâr etmeye başladılar.”) Ama romanın hayatla hayat arasında bir köprü, bir andan diğerine, bir anlık bir yerden bir anlık başka bir yere uzatılan bir iskele olduğunu söylersem? Hayattan herhangi bir perde olduğunu, aktörlerle aktrislerinin atölyemizde ya da özel stüdyomuzda yetişmiş olduğunu? Bunlar maceralarına anlatıdan sonra da devam ederler, düşünsenize, yaptıkları kötülükler nasıl

anlatıdan önce farklı biçimlerde mevcut idiyse, orada da kalmaz. Anlatı: kaçış, sıçrama, gövdenin düşüşünde ve açılımındaki eğim, *clinamen*. Luz Los Angeles'ta, Geena ve Richard New York'ta, Nicole ve ben Paris'te, daha niceleri. Neden hayata karşı bunca inat ve öfkeyle okunmuş lanetin etkisiyle devrilsinler ve hayatın kaçınılmaz başarısızlığını anlatmak *zorunda olan* romanın hoyrat kuralına uysunlardı ki? Üstelik, zaman ve mekân olarak kazanılmış her dakika, her metrekare ya da küp her birey için tek gerçek devrim savaşını oluştururken? Bize şu savaşı anlatın, yeter:

Ben bu yüzyılın çocuğu değilim. Çizgi romanın ünlü korkunç ikilisi faşizm-stalinizmin (bu ikili, doğumumdan itibaren *beni evlat edinmek için* peşimden koştu) eseri değilim ben; geçen yüzyılın karanlık bir felaketinden arta kalan dar kafalı, dehşet içinde kalmış ve marazi neslinden de değilim. On sekizinci yüzyılı (elveda on dokuzuncu, elveda yirminci) kullanmamın nederi, sadece nefes almak, anlıyor musunuz. Yirmi birinci yüzyıl Aydınlanma'nın her anlamıyla yenileşmesi ve görülmemiş ölçüde derinleşmesi olacak ya da olmayacak. Bu bir yana, enstantane roman herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda, aynı zamanda taşrada bir odada hiç hareketsiz de geçebilir, bunu ispatlamak sizin işiniz. Venedik'ten geçerek bir Watteau'nun tarihine dahil olmak, güneşin altında pembe beyaz bir saray yavrusunda yaşamak, liman trafiğine hâkim bir terasta uzanmak ya da havuzlu bir bahçede, akasyalar, defneler, bül-büller, karanfil ve güller arasında bizim takvimimizin başlarından kalma bir lahtın başında oturmak şart değil. Ama hal böyleyse de, özür mü dileyeceğiz? Sanki Yugoslavmışım, Macar, Alman, Avusturyalı, Çekmişim gibi, banliyöde ya da siyah beyaz, varoluşçu bir iç sıkıntısı mı icat edeceğiz? "Mademki yaşıyorsunuz, yazmaya hakkınız yok." Nihilist dogma uzun zamandan beri böyle işte. Yaşıyor musunuz? Ne korkunç. Üstelik, *manzaradan kadınlar mı geçiyor?* Ağlamadan mı? Delirmeden mi? İntihara kalkışmadan mı? "İnsan hem yaşayıp hem yazamaz, her şeye birden sahip olamazsınız." Ama hangi kanun bu? Kim koydu bu kanunu? Gökkubbede mi yazılı? Sina'da mı inmiş? Golgotha'da mı? Mekke'de mi yazdırılmış? Peki ben ne-

den kabul etmek zorunda olacaktım? *Hayatın Hoşlukları*: kullanma bedeli. Para lazım mı? Çok değil. Hastalık ve sağlık, erdem ve günah: sonuçta *bütün tablolar üzerinden* kazanmak mı istiyorsunuz?

Bütün tablolardan.

1727’de, Watteau’nun ölümünden altı yıl sonra, *Mercure de France* ciddi bir tereddüt içindedir: Watteau, Chéron ve Santerre’den daha mı yetenekliydi? Tartışma konusu budur. Sonuçta, Naip Philippe onu kabul etmemiştir, Voltaire onu küçümseyecektir, Diderot ise hep küçümsemiştir. Muhtemel hayatta kalma şansı Raffaello ile Mozart’la aynı yaşta, genç ölmüş olmasıdır. İnsan cemaati İsevi adaptasyon senaryolarını çok sever. Ona ne olurdu, bize söyleyecek başka şeyleri var mıydı, trajik yeteneklerini sonunda geliştirecek miydi? Heyhat, vaat edilmiş topraklara, yani olgunluğa tam yaklaşılmıştı ki, bu dâhiyi mezar alıp götürdü. İyice düşününce, böylesi daha iyi, çok rahatsız edici biriydi, iyi huylu değildi, hiç yoktan arkadaşlarıyla arası bozulurdu, kötü bir koca ve berbat bir baba olurdu, bardak dolmuştu artık, kendisiyle bizim verimli eserlerimiz arasındaki uçurumu kazmaktan başka bir şey yapmayacaktı. Sonunda onu öldürür müydük? Bizi kışkırtmayın.

Daha sonra Watteau’yu kimler sevecek? Reynolds, Ingres, Delacroix, Turner, Monet: akli başında teknisyenler. Sonra Gautier, Baudelaire, Nerval, Goncourt Kardeşler, Verlaine, Luys, Proust, koşul olarak, çoğu zaman nostaljik yorumla, “sonsuz hüznü”le. Bugün dahi okuyorum: “Watteau resme nice sanatseveri duygulandıran o hüznü dolu duygusal dokunuşu getirdiği için sanatçılar anıtında seçkin bir yeri hak etmiştir.” Gerçekten de çok nazik. Ya da: “Watteau’nun mükemmel biçimde durgun olan dünyası.” Caylus’un 1748 tarihli görüşüne katılan bir görüş: “Kompozisyonlarında hiçbir konu yok. Tutkuya benzer hiçbir şey ifade etmiyorlar, bu yüzden de resmin en ilgi çekici fasıllarından birinden yoksunlar: yani olaydan.”

Sizin olayınız benim hoşuma gitmiyor, o halde mevcut değil. Ya da: bu neşeli ve şehvetli tablolarda zorlanmadan gelişen dingin olaylar beni heyecanlandırıyor ve derin biçimde şoke

ediyor. O halde böyle bir evren olanaksız. Dolayısıyla: 1) orada hiçbir şey olup bitmiyor; 2) buna rağmen, tuvaler hâlâ mevcut olduğundan, ben de onlara hüznü olmalarını emrediyorum: anında öyle oluyorlar.

Değişke: *Kythera'ya Yolculuk* neden bu kadar melankolik? Bir gidişten çok, bir dönüş söz konusu olduğu için, değil mi? Bu çiftler aşk mekânlarına *gitmiyorlar*, oradan *geliyorlar*. Umutsuzlukları, iç çekişleri, hıçkırıkları bu yüzden (çalıya tutunmuş, görünmeyen salyangoz, dallar arasında saklanmış veremli serçe): nice ilk pişmanlıkların ve karabasanların kaynağı olan aşk eyleminden daha tatminsizlik verici ne olabilir? Elbette Watteau bu kasvetli çöküntüyü doğrudan resmetmiyor, ama durum her haliyle üstü kapalı bir şekilde ortada. İşte bu yüzden de bu tablo bütün zamanların en incelikli meşum tablolarından biridir.

Aslında, kadın ya da erkek eleştirmen, kadın ya da erkek eşinin falanca romanda ya da filanca tabloda kendisini aldatmasından daima korkmaktadır, sanki kendini *oralarda* tiksindirici ve ayıp oynaşmalara kaptırmak özellikle utanç verici bir şeymiş gibi. Kelimelere, görüntülere dikkat; aralarındaki ilişkiye dikkat!

Yani 170 yıllık uzun bir savaşın (bu kitabın ancak 2160'ta gerçek anlamda okunabileceğini hayal edin, neden olmasın), tek tek tetikçilerin ya da amatör teroristlerin kararlılıkla sürdürdüğü bir savaşın ardından, sonunda Watteau'dan kurtulmak olanaksız hale geldi. Anlatalım: Van Gogh'un, toplum yüzünden intihar eden Van Gogh'un *post mortem*, yani ölümünden sonra Mesih gibi yükselişinin başladığı yıl olan 1890'dan sonra. Kuşkusuz hâlâ *minör* sanatçı olarak görülüyordu Watteau (Asla Rubens'in büyüklüğüne ve o yüce ateşliliğine sahip olamayacak vb.), ama nihayetinde majör minör. Bunu halletmek lazım, sonsuza kadar huzur içinde uyuyabilir (olmadım, oldum, değilim, aldır mıyorum). Claudel bile 18 Aralık 1939 tarihinde *Aldırmaz Adam* karşısında alarma geçmiştir (bu şekilde, büyük tahribatların bekçiliği kimi zaman tavsiyelerde bulunabiliyor), "sedefli haberci, şafağın öncüsü". Ama aynı Claudel

1925'te günlüğüne şu çok şey ifade eden garabeti yazmakta tereddüt etmemiştir: "Bir kadın ancak gizemli olmaktan çıkarak zeki olabilir. Ben hepsinden çok, on sekizinci yüzyılın zeki kadının tipinden, sivri dilli Fransız kadınından nefret etmişimdir. Louvre'daki La Tour koleksiyonu beni gerçekten dehşete sürüklemiştir."

Alın işte! Söylediniz! Ve sizinle birlikte şairliği kendinden menkul bütün şairler! Şu "sivri dilli Fransız kadının" kafasını keselim ve bir sıırığın ucuna takalım. "Bir kadın ancak gizemli olmaktan çıkarak zeki olabilir": Tanrı bizi böyle *gizemden* esirgesin! La Tour (Maurice Quentin de), 1704-1788, diğeri değil, yani mum ışıklı Ortaçağ gecelerinin ressamı Georges değil elbette.

Siz sivri dilli Fransız kadınının galaksilerle, bilgisayarlarla, kozmik maddenin eriyikleriyle, tenisle, yüzme havuzları ve denklemlerle temas halinde, Pasifik'in karşı kıyısında yenden ete kemiğe büründüğünü mü söylüyorsunuz? İspanyol isimli bir İtalyan-İsveç karışımından mı? *Gizemi* de bundan örselenmemiş, öyle mi, tam tersine mi? "Peki ya 21. yüzyıl sizin haber verdiğiniz gibi değilse? Ya başka peygamberlerin bize garanti verdikleri gibi, esasta dinsel ve metafizik bir yüzyıl olacaksa? – Eee ne yapalım, o zaman da 22., 23. ya da 30. yüzyılı bekleriz, acelemiz yok, Yunanlılar bin yıl içinde pekâlâ da ortadan kalktılar. – Ama ya dünyanın sonu? Mahşer mi? – Haydi canım, haydi.

– Bütün bunlar iyi güzel de, bu çeşit bireyler gelecekte nasıl var olabilecek? Sizce bunların tohumları nerede?

– Tam burada.

– Ama her şey tersini haber verir gibi.

– Ve de tersin tersini.

Bu gerçekten mümkün mü?

İki cevap mümkün: 1) Umarım değildir. 2) Olmasını diliyorum. Saptadım, olmasını diliyorum. Değerlendirmeyi zamana bırakalım.

Özellikle Watteau ve Stendhal'in sizin gerçek kahramanlarınız olduğu izlenimine kapılıyoruz: yani söz konusu olan geçmiş mi?

İyi ifade edemedim kendimi. Watteau ile Stendhal'in, çok kişisel bir yanları olması dolayısıyla "her zamana ait" olduklarını ve böyle her zamana ait tiplerin daima var olacağını göstermek arzusundaydım. Bu apaçıklık bana karartılmış gibi geliyordu. Bunu bir yana bırakırsak, gerisi konusunda hemfikirim."

(Froissart, Luz'u uyurken seyretmekle mi yetiniyor? Başka bir şey olmuyor mu? Gece onun ılık tenine, yanaklarına, boyuna, göğüslerine, kalçalarına, uyluklarına, bacaklarına, kollarına, ellerine, ayaklarına, kulaklarına dokunurken neler hissediyor? Onu öpmekten hoşlanıyor mu? Gözlerinden? Ağzının içinden? Şehir aşağılarda ısıllı ısıllı ve karanlık kanallarına gömülürken, o incecik mağara çeperinin üstünü burnuyla körlemesine tararken neler hissediyor?)

– Ben Lascaux'uyum.

– Mağaralar mı?

– Montignac, Dordogne'da. Sana gösterebilirdim: gümüş rengi-gri-yeşil şahane bir manzara, ailemin Vézère'e tepeden bakan, çayırılar arasında kocaman kayasıyla birlikte terk edilmiş küçük bir arazisi var. Neredeyse bütün isimlerin silindiği bir mezarlık. Ve aşağıda Eylül 1940'ta keşfedilen en az on yedi binyıllık duvar resimleri. Bu yüzden o yıl bir dönüm noktasıdır. 1963'te hepsini kapatmak gerekti, insan nefesi taşta zarar veriyormuş, yosunlar istila etmiş. 1984'te halkın gezip görmesi için yanına bir *tıpkı yapım* inşa edildi. Güzel hikâye, değil mi? Gerçek geyikler, boğalar, keçiler, dağ keçileri, soyu tükenmiş yaban öküzleri, inekler, bizonlar tekrar kapatıldı. Kırmızı, beyaz, siyah, şişkin ve hareketli hava tayfları, binlerce yıllık yolculuklarına yeraltında devam ediyorlar, kırmızı, beyaz, siyah, bombeli şişkin ve hareketliler, Watteau'lar kadar güzel gökkuşakları.

– Ya da Courbet'ler?

– Evet, *Rutubetli Mağara*. Satıştaydı, çok olmuyor. Kayada bir delik ve ince bir su yolu, kıyıda sıra sıra meyve ağaçları, kayanın girişinde birbirine sımsıkı sarılmış kurukafa biçiminde iki taş, yağlı, büyük bir vajina kasılması, topraksarı rengi ve eğri, rahatça görünebilen kırmızı imza: G. Courbet. *La Torse*'la aynı esinlenme. Nereye gitti?

Tarihöncesi (ben çakıltaşı, sizinle konuşan benim) büyük bir sükûnetle üçüncü bine yaklaşıyor. Özetle, bir kara delik gibi. Kayıp zamanın peşinden gitmek ve Proust'la birlikte Venedik'e dönmek için daima zaman olacak. Baksana, Proust'a ait otuz yedi mektup Monte-Carlo Kış Sporları Merkezi'nde satışta. Hayır? Evet, satışta... Ailenin gözünden kaçması bakımından, yani Reynaldo Hanh'a gönderildikleri için de çok ilginç bu mektuplar. Proust ona yazdığı mektupları genel olarak şöyle bitiriyordu: "Midilliniz Marcel." Ne şirin değil mi? Hahn'ın Zaidig ismindeki köpeğine de mektup yazmış. Robert de Montesquiou'ya yazdığı şu cümle için açılış bedeli altı yüz bin frank: "Dizelerinizden, petekleri gökyüzü kadar tatlı gizemli bir bal damlıyor." Öylesine tatlı bir söz. Bu cümleler Kış Sporları Merkezi'nde mi satışta? Her şey mümkün. Yani esas olan açık havada hoş gidecek yeraltı mezarları örgütlemek.

Sessizlik.

– Hafızanız iyi mi?

– Evet.

O zaman unutma:

– Kedili yolu ve demir parmaklığı, akşamın sonunda hanımeli kokusunu.

– Gece La Salute'nin büyük bronz kapısını ve çıkardığı sesi.

– Büyük Kanal'daki rıhtımda *Desdemona* motoscafo'sunu.

– San Giorgio'nun karşısında, 1882'de kurulan *La Societa Canottieri Bucintoro*'nun karşısında, dubalı iskelerin üzerindeki kırmızı bankı.

– Gene Cebelitarık bandıralı, Gümrük tarafına demirlemiş üç direkli *Activ*'i.

– Campo San Vio'da akasyanın altındaki kırmızı bankı.

– Her zaman terk edilmiş gibi bir havası olan ama aslında içinde insanların yaşadığı, tepeden tırnağa her yerini gezmenin olağanısız olduğu gri beyaz büyük saray Benedetto Marcello Konservatuari'nin tepesindeki antenlere boğulmuş terası.

– Campo San Agnese üzerinde, Gesuati'nin karşısında karanlıktaki kırmızı bankı.

– Fırtınalı günlerde taşması gereken, ama sanki gözü yanıltmak ve ona göreceliğini hissettirmek için dengede kalan yeşil suların dışbükeyliğini.

– İsminden de anlaşıldığı gibi, Venedik’in en güzel köprüsü olan Ponte Ca’Balà’yı.

– Walkman’iyle rihimlar üzerinde tek başına koşan ve arada bir kendi kendine dans eden mor eşofmanlı küçük kızı.

– Bir günden çok daha uzun süren, bir günün içinde bir yıl olan *giornata* kelimesi: “una splendida giornata”yı.

– Zattere Al Spirito Santo’da “ayı sisler yutmuş” dediğini.

– 30 Haziran günü saat 20.45’te Ponte dell’Umilta’nın altındaki piyano-bar-diskotek *Linea d’Ombra’yı* (biletlerin üstünde *Shadow line*), sıcağı, Sarah Vaughan’ın sesini ve gülerek söylediğin edepsiz şeyi.

– Bazı sabahlar transatlantiklerin siste böğürmelerini, kepenkleri açınca, bahçede sisler altındaki defneleri.

Mesela yani.

Bütün bunlar gerçekliği kendi soluğu içinde olduğu gibi resmediyor, ve ben, gerekirse, mağazaları, şapelleri, ruhların yığıldığı müzelerin içyüzünü, kendisi olarak *yeniden üretilemezlik*’i beraberimde götürürüm. Açıklasanıza bana, dünya çapındaki sergileriniz bu kadar başarılı, bilimsel kataloglarınız ve güvenlik yöntemleriniz benzersizken, röprodüksiyonlar rengi neden bu derece pespayeleştiriyor: Michelangelo paslanmış, Tiziano kararmış ya da acı sarı... Tablolar yıkanıp modernize edildikçe, fotoğraflar daha demode, hantal, kötücül, yasta oluyor. Her şeye muktedir teknik bu küçük soruna da bir çare bulamaz mı yani? Yoksa bir *kasıt* mı var? Evdeki tüketicileri kızdırmamak için mi? Yoksa: siz bunun farkında bile değil misiniz? Siz sadece kendi renkli spontane doğanızın klişesini mi çıkardınız?

Antoine de La Roque (1721): “Watteau’nun, özellikle kadın ve çocuk başlarının duruşundaki zarafet kendini her yerde hissettirir... Tablolarındaki gökler yumuşaktır, hafiftir, çeşitlidir, ağaçlar yapraklıdır, tuvale ustalıklı dizilmiş ve yerleştirilmişlerdir, manzaralarındaki beldeler hayranlık vericidir, terasları da tıpkı hayvanlar ve çiçekleri kadar naif bir gerçekçiliktedir. Figürlerinin rengi canlı ve narindir, elbise ve örtülerin kumaşları zenginden çok sadedir, ama hoş kıvrımlar, canlı ve sahici renklerle dökümlüdür.”

(Bravo: Watteau'nun bu çağdaşı çağdaşmış.)

Jean de Julienne (1726): "Orta boylu ve zayıf bünyeliydi. Zekâsı kıvrak ve etkileyici, duyguları asildi. Az ama öz konuşurdu, öyle de yazardı. Hemen hemen her gün tefekküre dalar-
dı, doğaya ve doğayı taklit eden bütün büyük üstatların hayra-
nıydı. Sürekli çalışmak onu biraz melankolik, ilk bakışta soğuk
ve sıkılgan yapmıştı, bu yüzden zaman zaman arkadaşlarını ve
çoğu zaman da kendi kendini bunalttığı oluyordu; tek kusuru
etrafına karşı kayıtsızlık ve değişikliği sevmekti."

(Saygı, ama kötü karakterin belirişi.)

Gersaint (1744): "Paris'e dönüşünde bana gelip, kendisini
kabul eder miyim, kendi deyişle *parmaklarının pasını almak*
için dışarda sergileyeceğim bir tavan resmi yapmasına izin ve-
rir miyim diye sordu... Bu sekiz günlük bir işti... Karşısında hep
aynı şeyi görmek onu sıkardı, tek derdi konudan konuya atla-
maktı."

(İstikrarsızlık efsanesi pekişmekte.)

Caylus (1748): "Bir yere yerleşmesiyle, oradan soğuması bir
oluyordu. Yüzlerce, yüzlerce defa ev değiştiriyordu ve böyle
yapmanın utancıyla da, her defasında kendini haklı gösterecek
bahanelere sığınıyordu. En uzun kaldığı yer, Paris'in farklı
semtlerinde bana ait olan ve ancak modellerle çalışırken kul-
landığımız birkaç oda oldu... Düzgün ahlakı yüzünden serbest-
çi zihniyetinin keyfini pek de fazla süremiyordu."

(Belki şıpsevdî, ama yaptığı resimlerdeki şeyleri yaptığını
sanmayın sakın.)

Taillasson (1802): "Belki bugün Watteau'dan söz etmek bir
suç... Kuşkusuz kişilerinde o sert savaşçıların ve filozofların
mağrur ve yüksek gerçekliği yok; ne burjuvaların babacanlığı-
na ne de kırsal kesim insanların dokunaklı sadeliğine sahip-
ler; neye sahip olmaları gerekiyorsa ona sahipler, çapkın kahra-
manların, zevku sefa düşkünü insanların, oyuncuların, müzis-
yenlerin, dansçıların ve bütün zamanlarını başkalarını eğlendi-
rirken kendisi de eğlenenlerin, kuytu odalarda ama tek lamba-
ların aydınlığında değil, kalabalığın ortasında, el çırpma şama-
tası arasında incelenenlerin gerçekliği. İki cinsin gözlerde pırıl-
lıklarla birbirine saldırdığı, espriye, hatta duyguya varıncaya ka-

dar her şeye bir süs püs havasının hâkim olduğu, komikliğin tek kusur, hoş gitme sanatının tek erdem olduğu bu şirin toplulukları onun gibi kim resmetmiştir? Pek çok çalışma ortaya koyduktan sonra, dehası ve resmettiği zevkler yüzünden tükenen Watteau ardında son yıllarda onu parlatan ışıltısını kısmen kaybeden büyük bir ün bırakarak genç yaşta öldü, kuşkusuz ilerde bir gün minnettar torunlarımız bu parıltıyı ona iade edeceklerdir.”

(Taillasson resmi neoklasik resmin temsilcisi olmakla birlikte, kuşkusuz ihtiyatlı. Belki de bunları Napoléon’un taç giyme töreninin tam ortasında David’i sinirlendirmek için yazdı.)

Lecarpentier (1821): “Paris’e, yerini ani bir değişimle bir çılgınlık imparatorluğuna bırakan büyük ve şan şeref dolu bir dönemin sonlarına doğru, bu çılgınlığın, aşırı sofuluğun yerini gevşek bir ahlaka bıraktığı bir ülkeye yayıldığı, ahlaksızlığın saraya kadar uzandığı bir dönemde genç yaşta geldiğinden... hayal gücü ancak çapkınlık ve şehvet sahneleri üreten bir ressamın çağdaşları tarafından sevilerek kabul edilmesi doğaldı.”

(Bu çılgın çağdaşlar büyük bir yüzyıl yaratmayı başaramamışlardı, cezalandırılmayı hak etmişlerdi doğrusu, onlarla birlikte Watteau da.)

Vivant Denon (1829): “Venedik okulunun gerçek ahengine sahipti... Bir tesadüf, hükümetin İtalya’dan getirttiği İtalyan Komedi Tiyatrosu’nun oyuncularını karşısına çıkarttı. Onlarla sıkı fıkı oldu ve o andan itibaren soytarılardan, kolombinlerden, doktor ve gilles’lerden (koca ahmak) başka bir şey yapmaz oldu, bu yüzden, o hoş üretiminin çoğu, ciddi stillerin hüküm sürdüğü odalarda çirkin kaçan şeyler haline geldi.”

[Watteau kötü İtalyanlarla arkadaşlık etti, “karnaval” fikri ortaya atılmış oldu. Bununla birlikte, Robespierre, Napoléon ve XVIII. Louis dönemlerinde son derece tuhaf bir kariyeri olan ve 1825’te ölen yaşlı Vivant Denon, belki de gençliğinde *Point de lendemain*’i (Yarınlar Yok) yayımladığını hatırlayan bu Mısır sanatı uzmanı, nostaljiden de uzak kalmaksızın *Kythara’ya Yolculuk*’u kurtarmak istemektedir: “Her şeyde aşk kokusu var, hava bununla dolu, teknelerin yelkenlerini şişiren de o...”]

1830: Stendhal *Kırmızı ve Siyah*’ı yayımlıyor.

20 Haziran 1832’de, aynı Stendhal, belki hatırlanacaktır, Roma’da “Pythia gibi zorlanarak”, gelecekteki okurlarının şimdi on on bir yaşında olduklarını söyler. “Bunu okuyan gözler ışığa henüz açıldı.” Neptün henüz keşfedilmemişti. Sonunda, kitaplarının okunma olasılığını gelecek yüzyılın yarısına havale edecektir: bu öngörüğü bugün ve ilanihaye tekrar edebilirdi.

Vakit öğlen, Luz döndü, güneş gri telefonların üzerinde parıldıyor ve roman da tarih hakkında satır aralarına yedirilmiş bir yargı. Kuşkunuz mu vardı bundan? Benim yoktu. Hainleri sevmem, Saint-Simon’a bayılırım, kardinal de Retz kalıcı bir tutkudur (“Ana fikrime devam ediyorum ve harika hoşluklar buldum”), Stendhal’in her yazdığına bayılmıyorum, ama çoğu zaman, evet: “Ne zaman bahçenin sonundaki o ihlamurların altına işlemeye gitsem, ruhum o dostları görünce tazelenir. Otuz altı yıllık ayrılıktan sonra onları hâlâ seviyorum.” Ya da şu: “Galiba onun canını acıtacaklarını ileri sürerek, annemin tabutunun üzerine toprak atmalarını istemiyordum.” Ve nihayet şu (ezeli mesele): Ahlaksızca, çünkü *L’Amour*’da kadınları yazdım ve çünkü elimde olmadan ikiyüzlülerle alay ediyorum.”

– Sonuç olarak, kişilerin suçu değil mi?

– İnsanlar konformizm yüzünden gitgide yozlaşıp adi suçlular haline geldikçe, *onlar* da haklı olarak masum ve dürüst olacaklar, eşi benzeri görülmemiş anormal bir devrin tek filozofları olarak kalacaklar.

Point de lendemain, 1777’de Mélanges littéraires, ou journal des dames’da M.D.G.O.D.R. (Mösyö Denon, Krallık mabeyincisinin başharfleri) imzasıyla yayımlandı:

“Sırdışlıklara benzeyen öpücükler vardır: birbirlerini cezbeder, hızlandırır, kızıştırır. Aslında, daha biri bitmeden ikincisi sökün eder; sonra bir başkası daha: öpücükler birbirlerini sıkıştırıyor, sohbeti yarıda kesiyorlardı, sohbetin yerini alıyorlardı; iç çekişlerin ağızdan dökülmesine zar zor izin veriyorlardı. Ardından sessizlik çöktü, işitildi (çünkü bazen sessizlik de işitilir): korkuttu.”

Ya da:

“Hiçbir nesneyi seçemeyecek kadar koyu bir karanlık vardı; ama hayal gücümüz bir yaz gecesinin şeffaf tülü arasından küçük köşkümüzün önündeki adayı sihirli bir yere dönüştürüyordu. Irmak bize dalgaların arasında oynayan aşk-larla kaplı gibi geliyordu. Knidos ormanları asla bizim karşı yakayı doldurduğumuz kadar âşıkla dolup taşmamıştı. Bizim için doğada sadece mutlu çiftler vardı ve içlerinde bizden mutlusu yoktu.”

Knidos tanrıçası: Afrodit. Montesquieu’nün 1725 tarihli *Le Temple de Cnide*’i.

Watteau’nun 1869’dan beri Louvre’da bulunan ve anlamı çok gizemli olan büyük *Gilles*’i ancak 1804’te, Vivant Denon onu Carrousel meydanında, David’in takazalarına rağmen (“ciddi stillerin hüküm sürdüğü odalarda ağır kaçan şeyler haline geldi”) 150-300 franga satın aldığı zaman ortaya çıktı. O adam ne yaptığını daima bildi.

Richard da silahlı, az konuşuyor, hep Elodie-Cézanne’la (neden bu adı seçtiğini öğrenmek isterdim). Geena’nın fazlasıyla ihtiyatlı olduğumu bilmesine rağmen, Luz’la olmam hoşla gitmemiş olmalı. Ya da işler pek iyi gitmiyor, altın çağ düşüşe geçti, dolar her zamanki gibi yeniden tırmanmadan önce sallantıda. Ama benim niyetim burada durmak, önemli değil. Eğer bu hikâyeyi yazıyorsam, sorun da yok demektir. Görülen o ki, çalınan mektubun izi asla bulunamadı. Bu arada, herkes kimlik değiştirecek, dört bir yana dağılacağız. Kimden bahsediyorsunuz? Tamam, hoş bir buluş, yazar oyalanması. Froissart mı? Adı asla Froissart olmayan mı? O zaman la calle di Mezzo’yu görmeye gelin: elbette, hâlâ duruyor, ama orada bir zamanlar küçük de olsa bir saray, bir bahçe, bir lahit, bir yüzme havuzu var mıydı? Londra’dan Kıbrıs’a giden bir *Sea Sky*’ın, Cebelitarık’tan Capri’ye turistik sefer yapan bir *Player II*’nin geçişi kaydedildi mi? Belki ama tamamen raslantı. Onun ne yaptığını ve nasıl yaşadığını biliyoruz. Amerikalı bir genç kız mı, Luz mu? Hayır, bildirilmemiş. Polis çok iyi örgütlenmiş, insan gözü kapalı güvenir, tabii polis-polis değil, hava dalgalarında-ki, fısıltı gazetesinin polisi. Ne? Gemide kayda geçirilmemiş bir

Watteau tablosu mu? *Venedik Karnavalı* mı? Venedikte mi? Hay-
d! canım siz de, sizi işletmişler.

Biz, biz artık orada olmayacağız, değil mi Luzita? Bir sürü
telaş, trafik, savaşların sonu gelmeyecek, yüzyılın başı, yüzyılın
sonu, yüzyılların başı, yüzyılların sonu, küçük tansiyon-büyük
tansiyon, biçimlerin *muazzam* dokusu içinde karşılaşacağız, yo-
lumuzu değiştireceğiz, sapacağız, başladığımız yere geri döne-
ceğiz, karanlığa gönderilen, görünen, gözden kaybolan, ne bili-
nen ne görülen atom iplikçikleri.

Ee ne olmuş peki? Ya gökyüzü?

Şimdi yağmur yağıyor, şehir bir perdenin ardında, bu bize
yaradı, odadaki yatağa uzanıyoruz, her on beş dakikada bir
pencereye gidiyorum, Watteau hakkında çağdaşlarından han-
gisinin söylediğini artık bilemediğim şu cümleyi tekrarlıyorum:
"Hayatını kendi fantezilerine göre ve hatta silikçe yaşadı." Bit-
mez tükenmez yağmurlu öğleden sonraları, Montignac'taki ço-
cukluk tatillerini, yeşil ve siyahlar arasında çukurda kalmış de-
re, eğer ona layıksanız, zaman ne kadar geniş, kendini nasıl da
sunuyor, kendini nasıl da seviyor.

O kış Amsterdam caddesinde böyle bir yağmur yağıyor-
du, şose çökmüş, çamur deryası, kamyonlar, taksiler, bir am-
bülans; telefon kabini gözümün önünde, ayaklar suların için-
de, evrak çantası bacakların arasına sıkıştırılmış, Geena'ya
Carlyle'de randevu veriyorum. Daha sonra, Haitili taksi şofö-
rünün adı Joseph Edison'du, sesi sonuna kadar açık radyodan
Beethoven'in ikinci piyano konçertosunu dinliyordu, ardın-
dan, hastalık ve uyuşturucudan çürüyen şehir üzerine uzun
bir nutuk, Tapınak tüccarlarını yere mihlayan Hazreti İsa'nın
çok yakında geri döneceği. New York küpleri, Venedik ayna-
ları... "Modern cam demir içerir: kalın olduklarından yeşile
dönerler." Dostların evinde ilk gece, kanapede, tam Koo-
ning'in *Park Rosenberg*'inin altında: hayalim, tabloların altında
yatıp uyumak, kilise ya da müzelerde uyuklamak. Louvre'da,
Versailles'ta, Dukalar Sarayı'nda benim için bir stüdyonuz
var, öyle değil mi? Çok ketum olacağım, söz. İlk temaslar:
IBM Atrium'un bahçesi, Trump Tower: bambuların yanında,
lalelerin önünde.

Saat dörde doğru güneş dönüyor. Ağır yelkenliler ortaya çıkıyor, burunlarını havaya dikmiş dıştan motorlu tekneler süratle onlardan kaçıyorlar, sudaki yeşillik maviye döndü. İki gemi yan yana sakın sakın salınıyorlar, aynı bayrak.

– Birazdan *Player II*'ye gelip bir bardak bir şey içer misin?

– Kimseyi rahatsız etmiş olmaz mıyım?

– Yok canım, dostlar arasında toplantı.

Geena'dan ikinci telefon, sinirli:

– Ne zaman?

– Oluyor.

– Saat kaçta? (Élodie ya da Richard'dan dolayı biliyor zaten.)

– Sabah üçte.

– Andy'yi nasıl buluyorsun?

– Normal.

– Ya Cézanne?

– Sevimli. Dürer?

– Mükemmel. Beni sonra arar mısın? Akşam yemeğinde *Pléiades*'dayım, gece yarısından sonra dönerim (burada sabahın altısı).

– İyi akşamlar.

– İyi *karnavallar*.

Luz'u uzun uzun öpüyorum.

O:

– Giyinelim mi?

– Biraz:

IV

Tablo karaya indirilmeyecek. 56 x 46 cm, *Player II*'nin bu iş için ayarlanan kasasında. Élodie ile Walter, *Sea Sky*'dan gelecek iki adamdan önce incelememiz için Richard ile beni uzun bir süre yalnız bıraktılar. Şimdi kış tarafta nöbette yalnızım. Her şey büyük bir doğallık içinde geçti.

Sabah saat iki, Luz uyuyor. Mavi yastığın üzerine yanıma koyduğum dolu tabancaya bakıyorum: gereksiz, ama bu Richard ile Geena'nın sinemasal yanı, bir nebzecik de olsa sevimli çılgınlıkları.

Player II belli belirsiz sallanıyor, su belirli aralıklarla rıhtım taşlarına çarpıyor. Tepede, solumda Büyükayı: arkamda, derinlemesine, alevli çarkın etrafındaki iki meleğiyle (meleklerin görünmesini sağlayan projektör saat onda sönüyor) kilisenin cephe alınlığı; önümde karşımdaki beyaz duvarın üzerinde bir fıstık çamı.

Daha önce bir ağaca hiç böyle bakmış mıydım? Bu kadar içerden mi? Hayır.

Richard:

– Heyecan mı yoksa? Birazcık ulusal gurur mu? İtiraf edelim ki, iş tamam. Ben J1, O2 ve Y3 noktalarını kontrol ediyorum. Ya sen?

– A7, D8, N9. Kırmızılı küçük sarışın, orada, solda.

– Merdivenin yanında mı?

– Evet. Sağ taraftaki üst spotu biraz indir. Biraz daha. Büyüteçi bana ver.

Luz beni iki parmağının arasında tutabilirdi... Ben King-Kong'um, onu tuvalden çıkarıp cebime koyuyorum, gidiyorum...

– Saydam boyaya gerek yok mu?

– Bir damla bile.

– Yavaş yavaş. Zarar verme.

Richard işini biliyor. Kibrit, ıslatılmış pamuk, O noktası, analiz. Evet, Antoine Watteau’nun fırçası da bu çepere dokunmuştu.

– Pekâlâ, teslimat?

– Yandakiler nasıl tipler?

– Düzgün. Bir Lübnanlı, bir Alman.

– Alman mı?

– Önyargılarına bir son ver. Walter de Alman kökenli.

– Ya Élodie?

– İngiliz mi? Çok iyi biri.

– Neden “Cézanne”?

– Bir başka sefere kendisine sorarsın. Şu hafif parça güzel bir şey, değil mi? Tam olarak sevdiğim bir şey değil, ama bu nasıl bir sahneye koyuculuk.

– Sence söz konusu sahne nedir?

– Sen söyle.

O an beni orada meşgul eden şey tablo değil, ağaç, ay ışığının vurduğu kara çam dalı. Direkler, halatlar, ağaç. Sudaki sessizliğin gürültüsü. Direkler, halatlar, su, çam dalı, Watteau’nun ağaçlarının romanesk dağılımı, kasa, tabanca, gece, ağaç. Ve yeniden direkler, halatlar, ağaç, Büyükayı, beyaz duvar. Bu çam bana bir şey mi söylemek istiyor, yoksa onun aracılığıyla ben mi kendime bir şey söylemek istiyorum? Hayır. *Kendi kendine söylemeden söylenir.* Kendi kendine söylemeden önce söylenir. Hatta daha sonra da, hiçbir şey söylenmemiş olsa bile. Yeniden başla. Oh evet, yeniden başla, mademki her şey hiç sonu gelmemecesine yeniden başlıyor.

Geena:

– Eeee?

– Sorun yok. -

– Uyuyacak mısın?

– Sanmıyorum. Gemilerin karşısında çok güzel bir çam ağacı var. Tıpkı Cézanne’ın Zürich’te bulunan etüdü.

– Öyle mi?

– Hayır, yok bir şey.

Louvre'a girip karton bıçağıyla Renoir'ı kesip çıkartan adamın sinirlerine nasıl hâkim olduğunu düşünüyorum. İş bitirmesi ancak birkaç saniyesini aldı. Son derece zor bir iş, yüksek titizlik gerektiriyor, elmas tıraşı, optik merceğin temizlenip parlatılması, lazerle katarakt ameliyatı. Onu derin derin soluk alıp verirken, yüzüncü defadır kendini bıçağın keskinliği konusunda sorgularken gözümün önüne getiriyorum. Çabuk tarafından, iyi iş, çantada keklik. Geriye bir tek bekçiyi uyuklar halinde bırakarak normal bir şekilde dışarı çıkmak kalıyor. Gidip onu Dürer'e bıraktı mı? Bir kez olsun Spinoza'dan bahsedildiğini işitti mi? "Çok değerli olan her şey, ender bulunduğu kadar zordur da." Spinoza Latince *praeclara* diye yazmış. *Omnia praeclara tam difficila quam rara sunt*. Latince bir çam ağacı kadar güzel. Kulak verilecek iki dal: *tam*, *quam*. Koyu kırmızı, hoş kokulu, kuru orman çizen, boyayan, ciltler dolusu yazan ellerle kâğıdın içinden geri gelmiş. Çam ormanları kâğıt gibi yanıyor. *Praeclarus*: aydınlık olan, ışıklı, pırıltılı saçan, parlak, göz alıcı, hidrojenin helyuma dönüşmesi, güneşin kalbi: dört milyar yıl sonra genel tutuşma, on dört milyon derece. *Nihil praeclarior*: daha ilginç yok. *Res praeclarissimae*: en güzel eylemler. *Praeclara*: çoğul. *Qui habet corpus ad plurima...* Çeviriler şöyle diyor: "pek çok sayıda eyleme elverişli bir bedeni olan", bu yanlış değil, ama gerçekten *çoğul bir bedeni* nasıl anlatmalı?

"Çoğul bir bedeni olanın, büyük bir kısmı sonsuz olan bir zekâsı vardır."

Ne? Pardon? Beden mi? Çoğul mu? Akıl mı? Kısım mı? Sonsuz mu? Şu uygulamalı gösterimi adım adım tekrar yapar mısınız bana?

Omnia praeclara... rara. Çok açık olan her şey (ya da her eylem) ender olduğu kadar da zordur. En açık olan, en ender bulunan ve en değerli olan şeydir. İyi algılanan şey açık seçik ifade edilir ve bunu söyleyecek kelimeler kolayca dile gelir. O halde bana *çok açık* bir şey söyleyin. Daha. Hayır, daha çok. Hayır, daha.

Açık mıyım?

Göz ışığın ancak bir bölümünü görür (ışığın Güneş denen o yıldızsıdan bize gelmesi ise sekiz dakika sürer). Bizim gözü-

müz X ışınlarını, gamma ışınlarını, kızılötesini, morötesini, radyo ışınlarını algılayamaz. Radyo dalgalarını görebilen birinin sürekli bir parlaklık içinde yüzmesi gerekirdi. Onun için gece gündüz diye bir şey olmazdı. Eğer Güneş'in merkezini ve ince-nin incesi nötrinolarını incelemek isterseniz, yer altına ya da su altına gömülüp kozmik ışıklardan uzak tutulmanız gerekir. Sabır, zamanın uzunluğu, iyi dinleyin, araştırın.

Cézanne'ın *Bir Ağaç İçin Etüt*'ü (1895-1900 yılları) 27, 5 x 43, 5 cm boyutlarındadır. Zürich'te Kunsthaus'ta bulunmaktadır. Gri, yeşil, mavi benekli, açık, sağlam, boş ve olumlayıcı, canlı bir siyahtan geçirile geçirile beyazlaşmıştır, mutlak göreceliği içinde, bin fizik, elli metafizik, yirmi etik kitabından, hatta on bin Japon Zen ustalığından daha açıktır. Japonlar ayrıntılı olarak bilemeseler de, önseziyle hissederler. Bizler bilemeyiz. Gizem buradadır.

Ne güzellik.

Kızıl-mavi gün ve martılar gökyüzünü kaplarken ve ben teraстан *Sea Sky*'ın *küçük kargosuyla* yelkenler fora yavaş yavaş limandan ayrıldığını görürken, gerçekten de en eğlenceli sahne, hiç sebep yokken, öylesine Geena'ya –o şimdi New York'ta, gece yarısı: ben Venedik'te, sabahın altısı– La Fontaine'den dize-ler okumak olurdu.

Alo?

“Oyunu, aşkı, kitapları, müziği seviyorum.

Şehri ve kırları, yani her şeyi; hiçbir şey yok ki

Güzelce etkilemesin beni,

Ta buruk zevkine kadar hüzünlü bir kalbin.”

Pardon? Ne? Her şey nasıl “güzelce etkiliyor”, açıklasanıza bana? En çok da hüzünlü bir kalpten nasıl olup da buruk bir zevk alınabileceğini? Buruk olacaksınız ve bu size *gene de* zevk mi verecek? Peki ya terk edilme, ölüm, acı keder? Hâlâ güzelce etkiliyor mu?

İnanılmaz.

Çam dalı.

Çok zor ya da nadir.
Çok aydınlık.

Sea Sky uzaklaşıyor, güvertedeki iki tip tam bir tasasız gam-sız yatçı pozunda. Elodie ile Walter ise *Player II*'nin kış tarafında sevimli sarışın çocuklarıyla birlikte kahvaltı ediyorlar. Mutlu aile. Richard çoktan bir motosafo'da havaalanına doğru yolda olmalı. Luz ve Geena uyuyorlar. Nicole radyoda ilk haber bültenini dinliyor.

Son dakika: gemideki sözde-turistler Venedik'te aktarma yaparken, önemli miktarda eroin ve aralarında Watteau'nun önemli bir tuvalinin de bulunduğu birtakım tablolarla birlikte yakalandı. Uluslararası şebeke tamamen çökertildi, sanat eserleri kaçakçılığı sorunu yeniden gündeme geldi. Komiser Monique Prireur özel programımızın konuğu olacak.

Ama hayır, yok bir şey. Kriz, savaş tehditleri, kuraklık, güney bölgelerdeki yangınlar, yol kazaları, birkaç tecavüz, hepsi bu kadar. Nicole de devamını dinlemeyecek, çok yazık:

Watteau kimdi? Neden eserleri bu kadar çok para ediyor? Van Gogh'un kiler kadar mı? Bu akşam, dünya çapında büyük sanat uzmanı üstat Norpois ile gerçeklik saatimiz.

– Üstat, bu yeni olay bize ne öğretiyor?

– Piyasanın aşırı hassas ve asabi olduğunu, yeni yasalarını, gezegen çapında yayılmasını.

– Ya daha başka?

Yeni kaçakçıların hayal gücünü, teşhisi gitgide zorlaşan kimliklerini, meçhul sponsorların cüretini, yani türlerin karışımını diyebileceğimiz bir durum.

– Evet?

Bütün bir dönemin göstergesi, güvenilir ve herkesçe kabul edilen değerlerin istikrarı, karşılıklı hareketlilikleri içinde dolar ve yenin büyümesi, Fransa'nın prestiji, ne yazık ki, vatandaşlarımızın pek az bilincinde olduğu imaj markası.

– Hangi nedenle?

– Yıkılmaya hazırlanan uygarlıkların kendilerini ölümlü olarak görmesi ender rastlanan bir durum değildir. İspanyollar geldiğinde, Mayaların tavrına bir bakın.

- Peki ya Watteau, üstat? Kendisi bir üstat mıydı?
- Elbette. Hem de çok büyük.
- İki dakikada eserlerinin anlamı?

- Sonsuz bir nostalji. Sanılanın aksine Yunanların ölüm adası Kythera'ya cenazeye gitmek üzere kalkan gemiye binişteki ihtişama bir bakınız. Baudelaire'in de çok iyi gördüğü gibi, orada ölüleri yaktıkları odunlar istif ediliyordu. Watteau'nun kişileri eğlenir gibi görünüyorlar ama gerçekte ellerini ovuşturuyor, iç çekip inliyor, ağlıyorlar, bağışlanmaz biçimde mahkûm olduklarını biliyorlar.

Bir reklam arası:

- Venedik'teki Watteau olayında tutuklanan şu yazar hakkında ne düşünüyorsunuz, üstat Norpois? Şaşırtıcı değil mi?

- Froissart mı? Eskiden onu biraz tanımışlığım vardır. Yeteneksiz sayılmaz, ama kötülüğe çalışan bir zekâ. Entelektüellerin çoğu gibi zamanını kendini aldatmakla geçirmiş. Narsistçe kendini körleştiren fanatiklerin sonu ya terorizm ve suç işlemektir, ya da çoğu zaman olduğu gibi medya girdabının içine yuvarlanmaktır. Buna sevinmiyorum.

- Bu çeşit vakaların daha ziyade psikiyatriyle ilgili olduğunu mu düşünüyorsunuz?

- Daha ziyade psikiyatriyle.

- İlginç bir şeyler yazmış mıydı?

- Hatırlamıyorum. Yazmış olabilir. Önce hermetizm, sonra pornografi ya da moda... Bilirsiniz, eski solculardan her şey beklenir.

- Üstat Norpois, Van Gogh'a dönersek.

- Watteau.

- Pardon, Watteau. Çok genç yaşta ölmüş. İntihar mı etti?

- Hayır, ama herhalde artık yaşama arzusu kalmamıştı.

- Eşcinsel miydi?

- Öyle diyorlar.

- Uyuşturucu?

- Yeni araştırmalarla belki bu da saptanacaktır.

- Nevrozlu yani?

- Şüpheye yer vermeyecek biçimde.

- Borsa'da hâlâ yükseklerde mi?

- Değişmez biçimde.
- Ne sebeple?
- Söyledim ya: aşktaki hayal kırıklığının ve can sıkıntısının, ölümün gizli anlamından başka bir şey olmayan arzusunun karanlık anlamının resmini kimse onun gibi yapamadı.

Evet, *Sea Sky* rahat rahat yol alıyor, *Player II* de bu akşam hareket edecek, istikamet Capri ve yeni maceralar. Bir Etrüsk mezarı mı? Ücra bir kilisenin altında mı? Mermerler mi? Bronzlar mı? Yolda belki de malın alıcısı değişecek. Tabancamı bir çekmeceye koyuyorum, oradan hemen çıkmayacak. Luz terasta yanıma geliyor, iyi uyuyup uyumadığımı soruyor, uzaktan, benimle birlikte Élodie, Walter ve güvertede koşuşan, itişip kakışan, kamaralara girip çıkan sarışın oğlan çocuklarına bakıyor. Günlerden pazar. Birazdan tertemiz giyinip küçük iskeleden geçip rıhtıma inerek gezmeye gidecekler. Dikkat, halata sıkı tutunun. Ama çocuklar uyanık. *Bir de* kalkıp pazar ayinine gitmeyecekler herhalde.

Şirin Cézanne: cep telefonunu açtı, güneşte konuşup gülüyor, onu arayan belki havaalanından Geena ya da Richard ya da Nicole ya da *Sea Sky*'dakilerden biri ya da başka biri. Cézanne bir kez bile bizden tarafa bakmıyor.

Luz:

- Onları filme çekebilir miyim?
- Neden çekmeyeceksin. Şurada, soldaki çama zum yaparsın.
- Böyle mi?
- Evet. Direkleri ve çamı alıyorsun, özellikle de duvardan taşan dalı. Çocukları, halatları, direkleri, bayrakları, çamı.

(Çekiyor.)

- Hubble'ın yayınında sorunlar çıktı. Ama Magellan Venüs'te işini iyi yapıyor gibi. Mükemmel çekimler.

- Çok iyi.
- Kameraya birşeyler söylemek ister misin?
- Hayır.
- Keyfin mi yok?
- Pek sayılmaz.

Sudaki tuval, kasa...

– Söylesenize, Mozart, Watteau’nun gemiden gemiye aktarılması nasıl geçti?

– Mükemmel, efendim. Ama denizde partner değiştirdik.

– Ah öyle mi? Artık Arap Emirleri yok mu?

– Bölge şu sıralar fazla karışık. Tabloyu belki Antiller’e götüreceğiz.

– Saint-Martin’e mi?

– Elbette. Bir süre orada bırakabiliriz.

– Japonlar alıcı olmadı mı?

– Oldular, ama biliyorsunuz, izlenimcilik çılgınlıkları devam ediyor.

– Hâlâ mı Monet?

– Hâlâ.

– Bıkmadılar mı daha?

– Anlaşılan bıkmadılar. Renoir’ın üzerine atladılar ama ajamız ihtiyatsız davrandı, Venedik’ten dönerken tutuklandı.

– Louvre’da güpegündüz bıçakla kesilip çıkarılan şu Renoir mı? Fikir dâhiceydi.

– Teşekkürler bayım.

Luz:

– Anılarını yazmayacak mısın?

– Hayır. Gösterişçilikle damgalanmak istemiyorum.

– Senin biyografini yazacaklar mı?

– Ah, herhalde. Ama 2030 ya da 2050’den önce değil. Pek çok beden görüntüden çıkması gerekecek. Canlılar ölüp sanki hiç ölmemişlercesine yeniden canlandıklarında. Yaşayanlar, ölüler: eskiden böyle denirdi.

Luz salondaki kanepeye uzanmış, ben mavi Çin halısının üzerine oturmuşum, sol topuğunu ellerimin arasında tutuyorum, Diana banyoda deseni, Aktaion kabul etmiş, köpekler yok, ayağın gerçekliği, iki zaman üç hareket, huzur.

– “İki zaman üç hareket” mi?

– Anın zamanı bulunduğunda. Bir cümle.

– Mesela?

– Bu adam canlı bir paradokstu: disiplinde yumuşuyor, zevku sefa içinde sertleşiyordu.

- Kendi portresi?
- Sayılır.

Gece, ten: sen? ben? Ağızlar, eller, omuzlar, bacaklar. Ve sabah, karşıda, esmer kızın penceredeki biraz şişkin surati: ona da karanlıkta uzun uzun dokunulmuş olmalı. Gözlerinde güneş, gülmsüyor.

- Kara madde? MACHOS?

- Massive Compact Halo Objects. Kara madde Kopernik devriminin bir uzantısı sadece. Yer dünyanın merkezi değil miydi? Şimdi, eğer kara madde mevcutsa, bu görünebilir her şeyin o kadar da önemli olmadığı anlamına gelir. Gözden yitene, belirsiz, aradakine, yankıya, kopuşa, mekân ve zaman farkına, aksana, miniskül aşınmaya, yansımaya, sektirmeye yer açın. Fazlasıyla hafif olan bu dünyayı dolduran milyarlarca milyarlarca ve milyarlarca parçacığa yer açın. Parlayan şey destek olan şey değildir. Gözlenen şey, kaplayan şey değildir. Herkes, tam da iç içe geçirildiği, göreceleştirildiği, patlatıldığı bir dönemde görüntüye asılıyor. Fonda ayılıp bayılmalarla reklamlar. Köpük galaksileri. Ölüme dolaysız bakılabilir, güneş bir ayrıntıdır, gece bize yeni bir enerji verir, yaşasın eylemli resim, sen, ben, günaydın. Bir melek geçti, bu bir nötrino. Nötralinoları ya da aksiyonları tercih senin hakkın. Eleştirel yoğunluğun ne âlemde? Sen de yerçekimsel bir serap değil misin?

- Öz mü?

- Lafın gelişi. Her halükârda, görünen kütleden on kat fazla gizli kütle var. Psikolojik sonuçları mı? Sonu gelmeyen bir felaket getir gözünün önüne.

- Peki ya zevk almak?
- Bu bir soru mu?
- Kara madde?
- Belki.

Günün birinde şöyle denmemesi için hiçbir sebep yok: o dönemlerde, blok halinde şişirilmiş görüntüler, arka planda aydınlatılmış gökdelenler ve hareketli ekranlar üzerinde resmige-

çit yapıyorlardı. CNN’de *Moneyline Para Hattı*’nın sunucusu Lou Dobbs ya da New York’ta *Business New*’in mükemmel ve hızlı kadın sunucusu Terry Kenan (insan bedeni de dahil, anında rakamlara havale edilen metanın dur durak bilmeyen yüceltilişine tutulup buz kesilsen, birazcık sana benzerdi) isimlerini taşıyorlardı. Tanrı’nın adı Dow Jones’tu, dininin uluslararası uzmanı Willam Sterling (bu uydurulmaz). Çölde bir yüzme havuzunun kenarındaymış gibi rahat, Suudi Arabistan’daki kısa kollu gömlekli muhabirin adı Carl Rochelle’di. Kodak hisse senetleri yükselirken, diğerleri hissedilir ve geçici bir düşüş yaşamaktaydılar. Petrolün varil fiyatı fırlıyor, iniyor, yeniden uçuşa geçiyor, tekrar sakinleşiyordu. Sessiz uyuşturucu pazarı, karanlık etkili beyaz madde her zamanki gibi yükselişteydi ve gitgide doğrudan kârlı resmi devlet kontrolünde gerçekleşiyordu. Artık çalınan tabloları sayan yoktu. Artık gözü açılmış ve katledilmek üzere olan yüksek bir hukukçu yirmi yıl gecikmeyle bütün İtalya’nın Mafya’nın elinde olduğunu fark ediyordu. Cizvit tarikatının kuruluşunun dört yüz ellinci yıl dönümü kutlanırken (Loyola’ya hacca gidenlerin bütün günahları bağışlanacak), Papa çekingen bir tavırla televizyonun zararları konusunda uyarılarda bulunuyordu. Her yerde gerçek-sahte kitaplar yayımlanıyor ve sanki bir sihirle, kimse okumadığı halde satılıyordu. *Sea Sky* Venedik’te şehirden çıkarken, Capri’den gelen *Ocean Free*’yle karşılaşılıyordu. Sürgündeki bir Fransız yazar güneşin altında gene Fransız olan bir ahlakçı yazarı okuyor: “Dünyanın sahteleştirilmesi oluşumu, sahteleştirmenin dünyalaştırılması oluşumudur”, ve kendi kendine bu cümleyi gerçekten kaç kişinin anlayacağını soruyordu. İdealist bir filozofun çağımız hakkında “zarar görmemişlik boyutunun kayboluşu”ndan söz ettiğini hatırlamıştı. Bu *zarar görmemişlik* sözü ona Watteau’nun *Aldırmaz Adam*’ını düşündürmüştü. Söz konusu filozofun cümlesi şöyleydi: “Felaketten zarar görmeden kurtulana vakar içinde ayağa kalmasını bağışlayan da, gazabın uçuruma doğru çılgınca yuvarlanmasını buyuran da Tanrı’dır.” Evet. Cézanne’ın çam dalı. “Böyle bir düşüncenin sonucu yoktur. Hiçbir etki yaratmaz. Var olduğu anda özünü tatmin eder. Ama söyleyeceğini söylediği sürece vardır. Her tarihi anda, dü-

şüncenin söyleyeceği şeyin doğasına uygun olarak söyleyecekleri içinde tek bir açıklama cümlesi vardır.” İşte bu kadar.

Venedik’te ayınların artık şöyle başlamasını isterdi: “Tiziano’nun, Tintoretto’nun, Tiepolo’nun adına; Watteau’nun, Rubens’in, Manet’nin, Monet’nin, Cézanne ve Picasso’nun adına; onların bütün fırçaları adına; bir zamanlar İtalya, Fransa, İspanya, Çin olarak adlandırılan yerler adına: mağlup Güney ve kendi içindeki köleliği kendi kaldıran Ayrılık savaşları adına; Kuzey’e karşı (Birleşik Devletler, Almanya, Rusya, Japonya) son büyük bozgunundan önce ayaklanan cumhuriyetçi İspanyollar adına: yüzyılların yüzyılında bellek ve resim sanatı, ekmek ve şarap, amin.”

Claude Monet ve karısı Alice Venedik’e ilk ve son kez 1 Ekim 1908 Perşembe günü gelirler. Önce Palazzo Barbora’da Mary Hunter’ın yanında, sonra La Salute’nin karşısındaki Turner’in Britannia Oteli’nde (bugün Europa) kalırlar. Monet, Fransa’ya dönüşünden bir gün önce, 7 Aralık günü, Gustave Geffroy’a şunları yazmıştır: “Heyecanım artıkça artıyor... Buralara daha gençken, her türlü cüretkârlığa açıkken gelmemiş olmak ne acı! Her neyse... Olmadığım ihtiyarı neredeyse unutup burada çok hoş anlar yaşadım.”

Şaşırtıcı bir cümle. İlke olarak, şöyle yazması gerekirdi: “ihtiyar olduğumu neredeyse unutarak”. O tarihte 68 yaşındadır. 1926’da 86 yaşında ölecektir.

Bunun açıklaması 1912’de Bernheim’de sergilediği bir seri tuvaldedir. Meraklı biri *Kırmızı Ev* başlığını taşıyan tuvalle ilinti kuracaktır.

Alice Monet’nin kızı Germaine Salerou’ya gönderdiği mektuplar bu ziyaret hakkında bize neredeyse saati saatine bilgi veriyor. “Bir rüyada yaşıyorum, bu şahane Venedik’e gelmek, sizi saran huzur, Mary Hunter’ın sayılmayacak kadar çok ilgi ve yakınlığı, bu harika palazzo, gerçek bir peri masalı... Burada beklediğim gibi büyük bir şatafat var ama sakın ve kolay... Monet, resmi yapılamayacak kadar güzel diyor, umarım fikrini değiştirir... Monet buranın havasının aksettirilemeyeceğini ve kimsenin Venedik hakkında bir fikir veremediğini söylüyor...

Monet sabah erkenden dışarı çıkmak istediğinden, sana ancak bu sayfayı karalayabiliyorum... Günler hep rüya ve hayranlık arasında su gibi akıp geçiyor, geçiyor... Burada hep o aynı büyülenme, Monet iş başında, hayatımız sıkı sıkıya düzenli... Gelecek yıl tekrar gelmek istiyor. Her gün yeni tuvallere başlıyor, havalar güzel oldukça dönmeyi düşünmüyor... Bugün azıcık olsun sis yok, ıslıl ıslıl bir güneş, bu yüzden çok sıkı çalışıyor. Her gün saat sekizde ilk motifin karşısına geçip yerleşiyoruz, saat ona kadar; yani saat 6'da kalkmamız lazım; sonra 10'dan öğleye kadar ikinci motif. Saat 2'den 4'e kadar kanalda, 4'ten 6'ya kadar penceremizden – gördüğün gibi, saatler dolu ve gerçekten de, bu yaşta bunu yorulmadan nasıl yapıyor bilemiyorum... Şimdi Monet'nin üzerinde çalıştığı 12 tuvali var ve gitgide sardırıyor... Sabah çay eşliğinde ben bunu düşünürken, Monet o sırada İngiliz portakal reçeli yiyor... Monet otel odasından bir yere kıpırdamak istemediğinden ve pencereden bakarak da çalışmadığından, bardaktan boşanırcasına yağan yağmur yüzünden gerçekten çok sıkıntılı anlar geçirdik... Dün hava hari-kaydı, hatta o kadar boğucuydu ki, ince bir elbise giydiğim halde yaz ortasındaymış gibi sıcak geldi. Bu sabah sisli... Şu anda, ben sana bu satırları karalar, Monet ise homurdanarak resim yapmaya koyulurken, aziz resimleri ya da at, hatta ay resimleriyle allı mavili güzelim yelkenleriyle balıkçı teknelerinin tam bir resmigeçit halinde süzüldüğünü görüyorum. İşte koca bir üç direkli, arkasından gerçek gemiler, bir tanesi Mısır'a gitmek üzere buraya uğrayıp yolcu alıyor, ne hoş bir manzara ve bütün bunların sedef sedef sudaki yansımaları... Onun böyle kendinden şüpheye düştüğünü görmek, nasıl üzüntü verir, bilirsin... Renoir'ın haberlerine çok sevindik ve onu sapasağlam bulmayı umuyoruz, Monet onu göreceğim diye bayram ediyor... Monet'nin çalıştığı saatlerde benim neler yaptığımı soruyorsun, canım Germaine'im. Çok şaşıracaksın, çünkü bütün sabahımı alan yazışmaların ve Monet'nin yanında karada oturma-bildiğim San Giorgio'daki seansların dışında geri kalan zamanımı onunla birlikte gondolda geçiriyorum, kendimizi gelen geçen gemilerin, vapurların vb. dalgasıyla salınmaya bırakıyoruz ve ben Monet resim yaparken hiçbir şey yapamıyorum, ye-

rimden bile kımıldayamıyorum. Öğle yemeğinden itibaren saatler bu seyir içinde geçiyor, yani saat 6.30'a kadar 2 saat; daha sonra boya, tütün, kartpostal satılan yere yürüyerek gidip bir tur atıyoruz... Dün akşam, muhteşem bir gün batımı yaşadık, sana da anlatayım da hayran ol: kıpkırmızı ve mavi ama son derece yumuşak bir gökyüzü, ateşten ve sedeften dalgalar, sessiz lagünlerden yükselen hilal ve gondolda salınan biz ikimiz... Hayatımız nota kâğıdı gibi cetvelle çizilmiş... Sonunun gelmeyeceğini görerek böyle umutsuzluk ve öfkeye kapılma anlarında, seni temin ederim, büyük bir cesarete ihtiyaç duyuyorum... İnan ki, Monet'yle ne yapacağını bilmek gerçekten zor. Kim bilir kaç defa bana bavulları hazırlamamı, bir daha eline fırça almayacağını söylemiştir, ama bir saat sonra bakıyorsun, çalışıyor, hatta bazen yeni bir tuvale başlamış oluyor... Son derece geveze ve patırtıcı olan Madam Renoir'a hiçbir şey anlatmamakta seninle hemfikirim... Monet'yi burada heyecan ve şevk dolu çok güzel şeyler yaparken ve aramızda kalsın, o sonu gelmez nilüferlerden başka şeyler de yaparken görmekten mutluluk duyuyorum ve bunun kendisi için büyük bir zafer olacağına inanıyorum... Akşam kukla tiyatrosuna gittik, ne ilginç şey! Bu kuklaların sahici dansçılar gibi parmaklarının ucunda yükselerek dans ettiği bale gösterileri vardı. Monet bunu harika buldu... 28 Kasım, Giverny'den ayrıldığımızdan beri iki ay geçmiş: gerçekten vur patlasın çal oynasın durumundayız, sanırım, bu da bize yol göründü demek... Dün küçük bir âlem yapmak istedik... Monet çalışıyor, dün hâlâ 8 tuval üzerinde çalışıyordu. Bu çok fazla, çünkü öğle yemeği için bir saat mola'nın dışında, sabah saat 8'den 5'e kadar aralıksız çalıştı. Dün akşam o kadar yorgundu ki, kahroluyordum, ama o öyle mutluydu ki..."

Monet Venedik'te otuz yedi tablo yaptı. Planlarının ve isteğinin tersine, oraya bir daha geri dönemeyecektir. Alice üç yıl sonra ölür, Monet de "ezeli nilüferleriyle" Giverny'ye kapanır. Alice Monet harika bir kadınmış, bunu anlıyoruz. Son derece güzel, kesinlikle köle değil, kararlı bir yazı, 1900'de Nadar'ın çektiği bir fotoğrafta kusursuz güzellikte. DPK (DPK: Duygu-

sal-Püriten-Korkak) bu masalsı Venedik serisi hakkında şu yorumda bulunmuş: “Yaşlı Monet’nin fırçasından doğan ya da yeniden doğan resim, Venedik’in ölümünü anlatıyor.”

Haydi alın bakalım.

Böylece modernlik öncesi, modern ve postmodern basma kalıp fikirlerin, saplantılı olduğu kadar kalın kafalı olumsuz yeni dinin dogmasının sözlüğü basılabilir artık.

Venedik: Yüzü: turistik ve gösteriye yönelik sıradanlıklar. Tersi: apaçık ölüm, yavaş yavaş sulara gömülmek, sonu gelmek bilmiyor, hadım edilme (Sartre).

Sefahat: her zaman ağlamaklı.

Büyülenme, hayranlık, kendinden geçiş: depresyon, hepatit virüsü, sinir krizi.

Casanova: her zaman hastaydı.

Ten: ne yazık ki doyumsuz, artık hiç kitap okumamamızın nedeni.

Karnaval: hep hüznle biter.

Ek-zistans: hiçbir sosyoloji polisinin tanımını veremediği, anlaşılmasız bir sözcük. Berbat bir filozof tarafından uyduruldu (“Ek-zistans: Tanrı’nın gerçekliği karşısında kendinden geçiş”) ve insanı olsa olsa suça varan bir taşkınlığa sürükler. Eğer bir birey ekziste olmuşsa, biz mevcut olmaktan çıkarız ve artık özümüz kalmaz. O halde: absürd. Bir DPK kontrolü sırasında zaten önüne gelen küstahça beyanda bulunabilirdi: “Ben mevcut değilim, ben ekzist’im.” Nereye gidiyoruz?

Tam tersine Monet de Proust’la aynı dönemde ve kuşkusuz onun gibi, içindeki bastırılmaz duygu ve teknik ilerlemeyle Venedik’in benzersiz dirilişini kutlamak istemişti. Elbette! Harikalar diyarında Alice’iyle birlikte! Zaman Kraliçesi’nin evinde! Hayır, hayır! Yarım ağızla size Delacroix ya da Matisse’in Cezayirini ya da Fasını vereyim ama Monet’nin Venediki olmaz! Ama neden? Kiliseler sizi sıkıyor mu? Orada ölüm ateşlerinin varlığını mı hissediyorsunuz? Engizisyon sizi takip mi ediyor? Acı soruya maruz kalmaktan titriyor musunuz? Venedik’te nilüferler yok mu (saklan, Luz!)? Mecbur kalırsanız, odalıkları, terlikli ve entarili kadınları tercih eder misiniz? Bu Monet çılgınlığını sahiden sevmiyor musunuz? Hayır mı?

Japonya' da!

Bana gösteren Luz oldu: sular da tek bir Fransız bayrağı yok. Bütün gezi tekneleri ya da neredeyse hepsi İngiliz bayraklı.

Luz:

– Hayatını Tokyo'da mı sona erdireceksin?

– Neden olmasın? Çiçek açmış zengin genç kızlara İzlenimcilik üzerine düzenli ders verirdim. En iyi on öğrenciyle birlikte yılda üç defa buraya gelirdim. Burada Çinli kızları beklerdim: sonunda geleceklerdir.

Kırmızı Ev (65 x 81 cm): bu yandaki ev. Bulunduğumuz yerin nerede olduğunu tayin etmek için: aman fotoğraf ya da film çekimi olmasın, *Rio de la Salute'* de (sağlık kanalı) –100 x 65 cm– sağdaki pembe duvardan küçük bir kesit, altta solda, iyice görünür biçimde siyah imzalı: Claude Monet, 1908.

Cézanne: "Gök mavidir, değil mi? Pekâlâ, bunu bulan Monet'dir!"

Tiziano 93 yaşındayken şu yaz söylevini dinledi:

VENEDİK'E ÖVGÜ
MAJESTELERİ VENEDİK DUKASI
LUIGI MOCENIGO'NUN KUTSANMASI DOLAYISIYLA
· LUIGI GROTTO CIECO D'HADRIA TARAFINDAN
OKUNMUŞTUR,
23 AĞUSTOS 1570.

İşte herkesi sersemleten şehir. Ben buna İtalya'nın barbarların şiddetinden kaçarken dağılan bütün erdemlerinin burada toplanıp, gökten bahri kuşlarının ayrıcalığını da alarak şu suların üstündeki bu siteyi kendilerine yuva yaptıklarını ekleyeceğim. Ve şöyle bitireceğim: onu övmeyen diline layık değildir, onu seyretmeyen ışığa layık değildir, ona hayran kalmayan, akla layık değildir, onu onurlandırmayan onura layık değildir. Onu görmeyen hakkında anlatılanlara inanmaz, onu görense gözlerine inanamaz. Onun şanını duyan ille de görmek ister, onu bir gören bir daha görmek ister. Onu bir gören hayat boyu

vurulur, asla ayrılamaz, ondan ayrılan fazla sürmez geri döner, ona geri dönemeyen bir daha onu göremeyeceğine dertlenir durur. *Venetia* adını, onu terk edenlerin hiç aklından çıkmayan geri dönme arzusundan almıştır ve sanki gidenlere tatlı bir ricayla şöyle seslenir gibidir:

Veni etiam, gene gel.

Player II'nin gidişinden sonra hava o kadar sıcak oldu ki, vakit gece yarısına yaklaşırken bile havuza girmeye başlamıştık. Havuz alttan aydınlatmalı, insan karanlıktan ıslıl ıslıl maviliğe dalıyor. Üzerinde yeşil, pembe, sarı ve kırmızıyla çizilmiş kıtaları gösteren yer küre biçiminde hafif ve şeffaf kocaman bir balon aldım. Önümüzde yüzüyor. Minicik bir itiş ve ta öteki uca kadar gidiyor.

Luz mutluya benziyor. O anlaşılmaz kitaplarıyla kütüphanede uzun saatler geçiriyor. Bazı denklemleri kontrol ederek yazılar yazıyor. İkide bir onun odasına gidiyorum, bunun dışında sabahın ikisine üçüne kadar salondaki halının üzerinde oluyoruz. Müzik. Hareketler. Belirgin.

“Tutto gioisco e si di gioia abbondo
Che de la gioia mia gioische il mondo.”

Gesualdo, Altıncı Kitap'ın sonu. Klasik yorum: “Gesualdo'nun anıtsal madrigali ıslıl ıslıl ve kabına sığmayan ritmik bir canlılıkla dolup taşan bir kompozisyonla neşeli bir mutluluk havası üzerine kapanmaktadır. Çalkantılı hayatının en karanlık ve mutsuz anlarından birinde yazılan bu şiddetli ve taşkın müziğin son mesajı ne ilginçtir ki, aşka ve neşeye bir güzellemedir.”

Neden: *ne ilginçtir ki?*

Odama dönüyorum, gözlerim açık, yatağıma uzanıyorum. Bu süre zarfında, yani insanın kendi dışında şaşırtıcı, yıldırım gibi çarpan, derin, görüntüsüz, susuzluktan da ötesini yatıştıran *nesnel* aşk zamanında uyumamak gerekirdi. O benim çılgınlığıma, ben onunkine girdik, bundan daha mantıklı bir şey olamaz, dünya benim sevincimle kıvanıyor, perde.

Zaman zaman bahçeye iniyorum, lahdin üzerine oturuyor ve bir sigara içiyorum. Gövdelerin nasıl yattığını, nasıl uyuduğunu göz önüne getirmek hep zordur. Stendhal'i Old City'de

soyunurken; Watteau'yu Paris'te sefil bir odada kendini bir köşeye bırakırken; Proust'u nefes almaya çalışır ve günün ağırmasını beklerken; Monet'yi renkle geçen on saatten sonra gözleri kamaşmış bir halde büyük bir hızla düşlere dalar giderken, serin başyastığının üzerinde lekelerle dönüşen tuhaf beyin. Tiziano'nun uykusu: kendi yaptığı muhteşem tablo kayıp. Spinoza duvara karşı: ilkelerin ispatlanması konusunda değişen bir şey yok. Joyce Trieste'de mi? Céline Meudon'da mı? Nabakov Lozan'da mı? Keza. Cézanne kurukafalarını meyveler arasına nasıl yerleştireceğini daha iyi görürken. Picasso elinde erimiş kafası, hiç kafaya takmadan bir fotoğrafçıya poz verirken. Kendini beğenmişlik mi? Hayır: meydan okuma. Benim imajım, benim kadavramdır ve ben bunu hiç sallamam. Celaleddin Rumi'nin şu dizeleri onlara ithaf edilebilir:

“Tuhaf gece, yoldaşının sesini işittiğinde,

Yılan sokmasını atlatmış, karıncaların dehşetinden kurtulmuş,

Aşk sarhoşluğu kabrine bir armağan gibi getirir,

Meyi, kadını, nuru, yiyecekleri, tatlılıkları, misk kokularını.

Zekâ lambasının yandığı o anda,

Kefenli ölümlerden nasıl da çılgınlık yükselir!

Kabir toprağı onların çılgınlıklarıyla,

Diriliş davullarıyla ve geri dönüşün parıltısıyla kabarıp yükselir.”

Monet'nin *Venedikler*'i bugün Londra'da, Cardiff'te, Chicago'da, San Francisco'da, Boston'da, Washington'da, New York'ta, Indianapolis'te, Bern'de, Tokyo'da, Nantes'ta –ya da özel koleksiyonlarda– bulunuyor. Nantes'taki bir veda tablosu, 3 Aralık 1908 günü, kazıklara bağlanmış gondol, siyah ve mor, yas ve iman, çok çabuk, Çinli gücü. Nilüferler olsun olmasın, oraya bağlanıp kalıyor. Saint-Georges-Majeur'de mavi, sarı ve kırmızı iki *Günbatımı* parlak ve çılgıncadır. İkincisi (şimdi Japonya'da) bana göre daha başarılı.

Monet'nin bu açık hava yelpazesinde bütün bir hayatını koşar adım gözden geçirmek istediği hissediliyor: kavaklar, Seine kıyıları, saman yığınları, yataylar, dikeyler, katedraller, alavere havuzları, yansımaların yansımasının yansıması, akıntıya karşı

çıkışlar, kucak dolusu çiçekler, çocuklar, giysiler, şemsiyeler, şapkalar, gelincikler, öğle yemekleri, sıcaklık ve serinlikler, yayılmalar, buğular, patlamalar, atomlardan çalılıklar. "Venedikliler": sonunda bu ifade Cézanne'ın konuşmalarında sık sık geçer. Monet de, Cézanne da bir yerleşik kalıplara uyma kolaycılığı ve yalanlar tufanıyla karartılan gerçekliğe tutkuyla geri döndüklerinden emindiler. Mekân mekân içindir in zaferi.

Céline: "İzlenimciler kaba işçilerdi."

Monet'nin gözüyle Dukalar Sarayı tıpkı renkli bir müzik kutusu gibi içinde Giorgione'yi, Tiziano'yu, Tintoretto'yu, Veronese'yi, Tiepolo'yu barındırıyor. Devam ediyorlar, yığıyorlar, etrafını kuşatıp saklıyorlar, parmak uçlarıyla, iç gözüyle. Sonu yok. Canaletto ya da Guardi öyle değil: açık kesinliğin titreyişi.

Cézanne'a soru: "Umudunuz nedir?" Cevap: "Emin olmak."

Sainte-Victoire dağı Venedik'tedir. Ve Venedik Venedik'te değil, adı Venedik olan ilahi bir ikizdedir.

Cézanne: "Sanat doğaya paralel bir ahenktir, size sanatçının her zaman için doğanın gerisinde kaldığını söyleyen salaklar hakkında ne düşünmeli?"

Güzelce paralel olmak, *işte bu*.

Cézanne'ın tablolarının fiyatı yavaş yavaş yükseliyordu... 1899'da bir manzara resmi 6.750 franga kadar çıkmıştı. Bu meblağın ilanı satış salonunda patırtı çıkmasına neden olur ve halk bağırır: "Hile var! Hile var! Alıcı nerede?" Biri kalkar: "Alıcı benim, Claude Monet." Bunun üzerine satış sessizlik içinde devam eder.

Tuş tuş, plan plan... Tartışma yok, sessizlik, çalışma, cesaretin kırılması, uyuşma, milim milim ilerleme, sessiz ve kendi kendine konuşarak eğitim, hafifleme, ayakların yerden kesilmesi, emin olma hali. Watteau'ya anında verilen şey, iki yüzyıl sonra ancak çok katı bir disiplin pahasına elde ediliyor. Bir yüzyıl daha mı? Unutulmuş.

Picasso yaşlılığında geceleri kalkıp karanlıkta gevşeme hareketleri yapmış. Artaud ölmenden kısa bir süre önce artık ne yazacağını bilemediğinden, okul defterlerine kurşun kalemle çubuklar çizmişti.

"Zarar görmemiş" ortadan kalktı, ama en mecalsiz olanları bile kurtuluşa götüren *yavaş yavaş* da. İmgelerle dolu şu eti

iyice sıkıştırın bakalım. Yanıcı. Monet'nin, Cézanne'ın kafatasları nereye gitti? Onları bir şark halısının üstünde seyretmek istiyorum.

– Bütün bu dâhi Fransızlar neden hep o dönemde?

– Gerçekten de efendim. Ama 93'ten sonra, Napoléon, Komün, 1914'teki kan kaybı gene de arayış kapattı.

– Paris'tekiler yirminci yüzyıl başındaki Viyana'yla kıyaslandıklarında taşralı kaldıklarına iyice ikna oldular mı?

– Bunu kendilerine durmadan tekrarlıyoruz, efendim.

– Bauhaus'a, Klimt'e, Schiele'ye hayranlar mı?

– Her gün biraz daha fazla.

– Direnme var mı?

– Gitgide daha az.

– 1945'ten beri haritadan silindiklerini biliyorlar mı?

– Katlanıyorlar.

– İsyan ediyorlar mı?

Eskiden biraz, belli belirsiz bir şekilde. Artık etmiyorlar. Ne olursa olsun, uzun zamandır en küçük bir ulusal talep derhal faşistlikle etiketleniyor. Bu akımı temsil etmesi gereken harekete uç bir şekilde geniş ölçüde katkıda bulunduğumuzu hatırlatırım size.

– Çok mu komik?

– İğrenç, efendim.

– Mükemmel. Şu Monnet'leri hemen çalıp getirin bana.

Bu Monet'yi, bu Cézanne'ı dışarıya ya da görünüşte dışarıya sürükleyen neydi? Herkesin payına düşecek büyük kapanmayı başkalarından önce ve çok daha iyi mi hissettiler? Canavarca yağmalanmayı? Genel el koymayı? Yassılatılmış imgelerin kurşun geçirmez hale getirilmesi? Mümkündür. Hatta kesin. Motif saplantısı, kancaya takılma korkusu (Cézanne'ın ünlü "noli me tangere"si, hafifçe de olsa, dokunma yasağı), koruluk köşelerinde, sulara, pencerede, anlamlı bir dere kıvrımının kıyısında, bir gölün karşısında, bir mutfak masası, alçıdan bir heykel, bir kurukafa, elmalar; yarı felç olmak için aranırcasına güneşin altında yürüyüş; yakınlar için çok yorucu olan sebep-siz geliş gidişler; pozitif fanatizm payesi verilmiş güvensizlik;

kontrollü ve zaten daima bir nedene dayanan paranoya; anı küsmeler; istikrarlı olma biçimi olarak "istikrarsızlık" darbesi; her yöne yayılan manyaklık, palet, zamanı kullanmak, atölyelerin, bahçelerin, çiçeklerin, meyvelerin, kadınların kullanımı – hepsi de peşinen dikizci toplumunun eline düşmeme, onun tarafından intihara sürüklenmeme tutkusunun göstergesi. Size bir dost gibi yaklaşan düşmanı nasıl kullanmalı? Dost, o sabit düşmanlığıyla, tersinden size çalışacak olan gerekli düşmana hangi anda dönüşecek? Sizi sömüren tüccarları hangi usulle sömürmeli? Kendi ölümünüzün tabloların bütünü üzerindeki artı değerini nasıl öngörmeli? Neyi muhafaza etmeli? Neleri tahrip etmeli? Hangi sahte projelerle meşgulmüş gibi yapmalı? Hangi ihanetlerle? Hangi ittifaklarla? Gelecekte deşifre edilebilmesi için, geçmişten söz ederken hangi şifreli mesajları geçmeli? Apaçık tek bir şey var: *orada* olanı hiç kimse görmüyor, o halde kimse gerçekten *orada* değil. "Sanat son derece kısıtlı bir bireyler topluluğuna seslenir" (Cézanne). Aman, bu gerçek duyulmasın! Susar mısınız siz, hasta! Yeni İncil'e göre her birimiz sanata yetenekliyiz! "Zevk en iyi yargıçtır. Nadir bulundur." Susana sen, melun ihtiyar!

Venedik'te sürekli muhabirlik görevi için adaylığımı koydum. Geena (burulmuş): "Gerçekten mi? Başka bir şey istemiyor musun? Ama karın? Ya kızın? Belle? Fleur?" Richard: "Burası ara sıra uğrayınca tamam. Ama *bütün bir yıl*?" Nicole (etekleri tutuşmuş): "Ah öyle mi?"

Gene de *dosyam* ilerliyor gibi.

Öğle yemeğinde Luz'a şaka yollu diyorum ki: "Tokyo yerine burada yaşasaydım, ara sıra beni görmeye gelir miydin?" O ise anında ciddileşiyor: "Düşünülebilir."

O an onun resmini yapmayı çok isterdim: suya karşı profil, gözler kıpır kıpır mavi sularda, martılar, beyaz sarı karanfil buketleri... Belki bütün kış, yaz boyunca çekilen video kasetleri seyredirdim televizyondan... Tuval serisinin adı şu olurdu: *Modelle Venedik*. İki versiyonu olurdu: *Az önce. Hemen sonra*. Ama artık kimse resim yaparken model kullanmıyor ki! Sahiden de. *Neredeyse* hiç model yok artık. Hem zaten siz de ressam değilsiniz! Amaaan, kim biliyor ki?

Cézanne, gene Monet'den bahsederken: "Monet'nin falezleri müthiş bir seri olarak kalacak, ona ait yüz adet başka tuval de. Salon'da onun *Yaz*'ının reddedildiğini düşündükçe! Bütün jüri üyeleri birer domuz. Bakın, o Louvre'a gidecek, Constable'ın, Turner'ın yanına. Lanet olsun, o çok daha büyük... Bir günbatımını bütün saydamlığı içinde takip eden ve oraya dönmesine gerek kalmadan tuval üzerinde onu nüanslandırabilen tek bir göz o, tek bir el. Hem sonra, kendisi, hoşuna giden saman yığınlarının parasını da ödeyen büyük bir beyefendi. Bir tarla köşesi hoşuna mı gitti, hemen satın alıyor. Gelip kendisini rahat-sız etmesinler diye, iri yarı bir uşak ve bekçi köpekleriyle. Bu bana da lazım mı."

Ve Louvre'da Joachim Gasquet'yle Véronèse hakkında: "Bu adam mutluydu. Ve kendini anlayan herkesi de mutlu ediyor. Bu benzeri olmayan bir durum. Biz nasıl bakıyorsak, o da öyle resim yapıyordu, başka bir çabada bulunmaksızın. Dans ederek. Beyninden seller gibi nüanslar fışkırıyordu. Renklerde konuşuyordu. Onu hep tanıyormuşum gibi hissediyorum. Onun Venedik'te yürüdüğünü, gidip geldiğini, sevdiğini görüyorum, tuvallerinin karşısında, dostlarıyla birlikte görüyorum... Onu ışıktan ayıracak hiçbir şey yoktu, güneşle birlikte her şey ruhuna doluyordu. Desen yok, soyutlama yok, her şey renklerle... İç çamaşırlarının verdiği o kaygan dirilik kaybedildi... Şu elbiseye bakın, örtünün önünde duran şu kadına, gülümsemesindeki gölge nerede başlıyor, ışık bu gölgeyi nerede okşuyor, içine alıyor, emiyor, belli değil. Bütün tonlar birbirinin içine nüfuz etmiş, bütün hacimler dönerek iç içe giriyor. Bir devamlılık var... Muhteşem olan, bütün bir kompozisyonu aynı yatışmış ve sıcak bir aydınlıkla ışık içinde yüzdürmek ve göze bütün bu göğüslerin senin benim gibi, ama orada, kendilerini sarmalayan altın yaldızlı havayı gerçekten soluduklarına dair canlı bir izlenim vermek. Aslında, eminim, her şeyi birbirine bağlı tutarak bütüne bu gücü ve hafifliği veren iç çamaşırları, iç çamaşırlarının gizli ruhu. Dallı desenlerdeki cüretkârlık, birbiriyle uyumlu kumaşlar, girift bezemeler, kendini devam ettiren hareketler... Ayrıntılara bakabilirsiniz: tablonun geri kalanı sizi daima takip edecektir, daima orada mevcut olacaktır, başınızın etrafında,

incelediğiniz parçanın etrafındaki uğultuyu hissedeceksiniz. Bütünden hiçbir şey koparamazsınız.”

Bir New York gazetesinde Boston’da Monet’nin “serilerinin” sergilendiği bir retrospektif hakkında ukalaca bir makale yayımlandığını gördüm. Yazar, bugün bize son derece zararsız görünen bir resmin bir zamanlar devrimci sayılabilmiş olması çok tuhaf, diyor. Haklısın, ahabap. Sen bilmeden on dokuzuncu yüzyılın dar kafalı burjuvasının soyundan geliyorsun ve ona layıksın. Monet’nin çok çok üzerinden uçuyorsun, her şeyde ondan üstünsün (Moneyline!) – senin iç zamanın bir reklam gibi düzenlenmiş, projektör, “sizi kör edecek usullerimiz var!”. Bütün bu su perisi ya da lolita ya da nilüfer hikâyeleri zanaatkârane ve safça. Bu arada, Wall Street üzerinde günbatımını etüt etmek için şövaletini Dünya Ticaret Merkezi’nin tepesine oturtan bir ressamı gözünüzün önüne getiriyor musunuz? Warhol haklıydı: dolar işaretinin seri halinde resmedilmesi yetiyor. Ya *duygu*? Ne duygusu? “Doğa bakımından yeniden klasik olmak lazım, yani his bakımından.” Hangi doğa? Siz neden bahsediyorsunuz? “Saat sabahın onu”, diye homurdanıyor Cézanne, çalılıklar arasında diz üstü sürünerek ilerleyen gerilla, “gün soluyor.” Ya da şu: “Işığın kayısıların her yanını nasıl kucakladığını, şeftalilere karşı ise nasıl nobran davrandığını gördünüz mü?” Ya da: “Genç bir ressama bir tavsiye mi? Sobasının bacasını iyi boyasın.” Anlayan anlar. Şu görmeye dayanamadığım silindiri çekin gözümün önünden. Koni zaten korkutur beni. Küp ya da küre, idare eder. Ama bir silindir! “Bunun hem dönmesi hem de iç içe geçmesi gerek. Önemli olan sadece hacimler. Kabarması lazım. Kontrastları tonların uygun zıtlığında yakınlılaştırmak lazım.” Ah, şu Latinler! Akılları fikirleri sekste! “Mağara duvarlarındaki ren geyiklerinden Monet’nin falezlerine domuz tüccarlarının duvarlarına kadar, insanlığın yol haritası izlenebilir” (gene Cézanne). Domuz tüccarları, biz mi oluyoruz? Ah, yoo. İlle de silindir diyorsanız, füzeler, toplar olabilir. “Sahte ressamlar o ağacı, sizin yüzünüzü, o köpeği görmezler, onlar ağacı, yüzü, köpeği görürler. Onlar hiçbir şeyi görmezler. Hiçbir şey asla ayrı değildir. Gözleriyle –gözleri var mıdır on-

ların?– modelleri arasında birbirleriyle paslaştıkları, hiç değişmeyen, puslu bir tip salınır durur”. Anlaşılır gibi değil. O zaman *bu ağaçla, bu yüzle, bu köpekle* neden zaman, yani para kaybedelim? Hepsinin tek bir adı var: *kaç para? Nasıl* bizi anında *kaç* götürür. Neden? Nedeni falan yok. Kimin için? Bay ve Bayan Kaçpara için. Onlar da kim? Kaçpara Limited Şirketi’nin temsilcileri. “Renkler uyumlu bir şekilde yan yana konmuşsa ve hepsi oradaysa, tablo kendi kendine şekillenir.” Dokunaklı, şirin, ama biraz kof, dedevari. “Büyük renk oluşumları sıcak ve soğuk tonların koşutluğuyla açıklanır.” Şu Cézanne’a biraz ayak uydurması gerektiğini açıklayın, yoksa reklamcılıkta fazla ilerleyemeyecek. Bu arada, nasıl yaşıyor o? Geçimsizin teki mi? Manyak mı? Kötü mü giyinir? Asla öğle yemeği yemez mi? Satmaktan vazgeçebilir mi? Bayan Kaçpara’ya asla telefon etmez mi? “Doğa yüzeyde değildir, derinlerdedir. Bu renkler, bu derinliğin bu yüzeydeki ifadesidir.” Ama bu herif tam bir kıızılderiliymiş! Gitsin çubuğunu ayrılmış bölgede içsin de huzurumuzu bozmasın!

Cézanne’ın genç dostu Joachim Gasquet (ressamın eski okul arkadaşlarından birinin oğlu) tarafından derlenen sözlere genel olarak, özellikle de Anglosakson sanat tarihçileri tarafından kuşkuyla yaklaşıyor. Onu asabi, tumturaklı, lirik, gerici bir ulusal devrimle, daha doğrusu Vichy-Pétain’le (oysa 1921’de ölmüştü) aynı kapıya çıkan ne olduğu belirsiz bir taşra rönesansının övücülüğünü yapan biri olarak görüyorlar. Cézanne’ı gelenekçi, ateşli, katolik-mistik, Tanrı’ya inanmadığı için Clemenceau’nun portresini yapmayı reddeden vb. biri olarak kendince kurguladığını söylüyorlar. Monet “solda”, Cézanne “sağda” imiş. Bu tatsız gerçeği (çünkü Cézanne Picasso ve Matisse için resmin tanrısıdır ve kuşkuyla yer vermeyecek kadar çok değerlidir) silmek için, Gasquet’nin kuşkusuz abartılı, kişisel müdahalelerle dolu, ama tonundaki sahicilik ve içten heyecanından şüphe edilemeyecek tanıklığını ciddiye almamayı tercih ettiler. Ben Louvre’u ziyaret eden ve hiç durmadan “Venediklilerle İspanyolların” ateşli övgüsünü yapan bu Cézanne’a inanıyorum. “Bilmiyorsanız, sizi durduranın bilenler oldu-

ğuna inanırsınız. Oysa, tersine onları sık sık görürseniz, onlar sizi rahatsız etmek yerine, elinizden tutar ve size usul usul küçük hikâyenizi anlattırmaya koyulurlar.” Evet, bu o. David’in ciddi ve “fazlasıyla özenli” olmak isterken resmi öldürdüğünü gerçekten söyledi mi? Onu gerçekten “pis jakoben” ve “pis klasik” olmakla suçladı mı? Sartre, Tiziano’yu güçlülerden yana olmakla suçlamış ve onun için “hain” sözcüğünü gerçekten kullanmıştı. Tintoretto solcu, Veronese ile Tiziano sağcı mı? Rezalet... Zavallı entelektüeller tartışa dursun, *Moneyline* merdanesi gelip geçiyor bile... Proust orta sağ, Stendhal gitgide daha sağda, Joyce solun sağında, Nabakov sağ arkada, Céline aşırı sol-sağda, herkesin bildiği gibi hepsi de Hitler’in, Pétain’in, Franco’nun, Mussolini’nin en sevdiği okumalar. Bu arada malum, Stalin, Kafka ve Walter Benjamin’e hayran olduğunu açıklamıştı. Başarısız suluboya ressamı Hitler, Cézanne’ın *Yıkılan Kadınlar*’ına deli mi oluyordu? Hayır mı? De Gaule, Monet’den anlamıyor muydu? Sık sık resim yaparken fotoğraflanan Churchill, Picasso’nun adını hiç duymamış mıydı? Listeye devam edin: RESİM GERÇEKLİKTİR. Okumuş gibi yapabilirsiniz (hâlâ) ama *görmüş* gibi, asla. “Bu David sanatında şu Ingres havardasını bile iğdiş etmeyi başardı, oysa adam dişilere bayılıyordu.” Cézanne, genç arkadaşı tarafından aktarılan “dişi” sözcüğünü kullanmış mıydı? “Benim üzüldüğüm, inandığınız bu gençlerin, İtalya’ya koşmamaları, daha sonra kendilerini doğanın kucığına atma koşuluyla bile olsa, günlerini burada (Louvre) geçirmemeleri. Özellikle sanatta, her şey, doğayla temasla geliştirilmiş ve uygulanmış kuramdır.” Ve: “Duyular her şeyin temelidir, ben bunu hiç bıkmadan tekrarlayacağım.” Evet, bu o.

“Söylesenize, şu Tintoretto, sanırım San Rocco’daki şu İsa’nın şeytanla sınavı, şişkin göğüslü, bilezikli şu melek, lezbince bir şehvetle İsa’ya taş atan ibne bir iblis, bundan daha sapıkça bir resim yapılmamıştır... Bu Tintoretto edepli ve şehvetli, kaba ve entelektüel, duygusallık hariç, esinli olduğu kadar bilinçli; Galiba çok şey görmüş geçirmiş... Bakın, ondan bahse derken titremeden edemiyorum. Kızına uyutturuyormuş kendini, kızına viyolensel çaldırıyormuş, saatlerce... Onunla yapayalnız, bütün bu kızıl yansımalarda... Onun tanrıları dönüyor,

dönüyor, cennette huzurları yok. Bu istirahat bir fırtına...” Evet, evet, bu gerçekten Cézanne ve herkesin bu inanılmaz Louvre ziyaretinin hikâyesini saklamaya uğraşmasının nedeni de bu. Kuşkusuz yeterince “modern sanat” değil, fütürist, dadacı, konstrüktivist, süprematist, kübist, gerçeküstücü, her şeyi kökünden silip atan yeni resim hiç değil, günümüz üniversitelelerinde, hele Amerika Birleşik Devletleri’nde öğretilmesi imkânsız, bunu düşünmeyin bile, böylesine bir sözcük kargaşası... Cézanne put kırıcı bir pütitendi, değil mi? Bir keşiş? Resim kendi yok oluşuna gitmekle iyi mi etti? “Burada sadece iki modern var: Delacroix ve Courbet. Gerisi fasa fiso... Biri eksik: Manet. Tıpkı Monet ile Renoir gibi, o da gelecek.” Cézanne cinsel duyulara karşı öfkeli miydi? Picasso da mı geçecekti oradan? “Şu *Cezayirli Kadınlar*’a bir bakın, şu güllükürularına, şu pufuduk minderlere, şu terliğe, tıpkı boğazınıza dökülen bir kadeh şarap gibi gözünüze giren bütün bu şeffaflığa bir bakın, o an sarhoş oluyorsunuz... Kötü bir şey yaparsam, kendime gelebilmek için galiba buraya geleceğim. Tıkış tıkış. Tonlar ipek gibi iç içe geçmiş. Her şey karşıda, bütün olarak çalışılmış, bu yüzden dönüp duruyor. Büyüklerden beri ilk defa bir hacmin resmi yapıldı. Bir ressam için sadece gerçek renkler vardır, Racine’in bir trajedisini düzyazı şeklinde çeviremezsiniz ki...” Ya Courbet? “Derinlikli, dingin, kadife gibi. Tıpkı hasatta gibi başak sarısı nü’leri vardır. Paleti buğday kokar. Nantes Müzesi’ndeki o gür saçlı sarışın *Tahıl Eleyen Kız*, kızıla çalan şal, buğdaydan kalkan toz, en güzel Véronèse’lerdeki gibi ensede toplanmış topuz, ve o kol, güneşte süt gibi o kol, bir yalak taşı kadar kayganlaşmış, uzatılmış köylü kolu... Modellik eden kız kardeşiymiş... Bunu Velázquez’in yanına yapıştırmalı, tutacaktır, söz veriyorum size... Etine dolgun, tıkız, pütür pütür! Canlı! Hayranlık uyandırıyor. Kar! Kimse karın resmini onun gibi yapamamıştır... Ya çırpıntılı sularıyla Savoie gölleri, kıyılardan yükselen ve dağları saran sis... Ve Berlin’deki o muazzam *Dalgalar*, köpük köpük azgınlığı, çağlar ötesinden gelen kabarışıyla muhteşem, yüzyılın buluşlarından biri... Tam göğsünüzden vuruyor sizi. Geri çekiliyorsunuz. Bütün salon dalga serpintisi kokuyor... Ve *Küçük Hanımlar*... O tuvalin burada olmaması bir rezalet.. Şurada,

dinleyin, sanki Tiziano... Hayır, hayır, bu Courbet. Şu *Küçük Hanımlar*! Bir ateşlilik, bir rehavet, mutlu bir bitkinlik, bir kendini bırakış... Parmaksız eldivenler, danteller, buruşan ipek eteklik ve çiller... Enselerdeki kabarıklık, yumuk yumuk etler... Doğa onlara kötü davranmış. Kesik, basık gökyüzü, kasvetli manzara, onları gözetlememizi sağlayan bütün o eğimli perspektif... Nem, sıcak damlacıklar... Tuvali delmeden siyahı oturtmasını bilen bir tek Courbet vardı..."

Bizlere, düzgün asılmamış bir Courbet'i daha iyi görebilmek için bir merdiven bulup tepesine tırmanan ve bekçilerin koşup gelmesi ve kendisine seslenmesi üzerine platformda ter ter tepinen bir Cézanne gösteren Gasquet'e hâlâ inanmalı mı? Aniden 68 solcusu kesilen kızıl mı kızıl Cézanne şu tarzda gerçek bir nutuk atarken: "Bu bir rezalet, Tanrı aşkına!... Hayır, ama sonunda, ama bu gerçek... Olanlara daima seyirci kalıyoruz... Bu bir hırsızlıktır... Devlet biziz... Resim sanatı, benim... Courbet'i anlayan var mı? Onu bu hapishaneye tıktılar, bu mağaraya... İtiraz ediyorum... Gidip gazetelerle görüşeceğim, Vallès!..." Sesi gitgide yükseliyor... Sonunda merdivenden iniyor ve bekçilere: "Ben Cézanne'ım" diyor. Gasquet şöyle bitiriyor: "Daha da kızarıyor... Ceplerini karıştırıyor, bekçilerin eline para tutuşturuyor... Beni sürükleyerek sıvışıyor... Ağlıyor."

Evet, ben buna inanıyorum.

Vallès? Sadece Michelet hakkında şu var: "Fransa, gülüşü ve hüznü, kedi gibi yumuşak zarafeti ve yırtıcı diriliğiyle, taze leylakları ve kara üzümleriyle taçlanmış olarak bir sayfada ayakta duruyor."

Hadi ama, heyecan yok, Louvre kapanıyor, Mösyö Cézanne. Yarın gene gelin, önerilerinizi Bakan'a ileteceğiz. Hayır, konuyla ilgisi olmayan Piskoposluğu araya sokmaya hiç gerek yok. Yoksa kardinal-piskoposun *Küçük Hanımlar*'a ya da *Olympia*'ya karşı bir zaafı olduğuna mı inanıyorsunuz siz? Ne? Ne diyorsunuz? Resmi kimse sevmiyor mu? Ah, olabilir... Ne? Sansasyonellik içinde ve duygulardan nefret ederek mi yaşıyoruz? Mümkündür. Ama unutuyorsunuz ki, siz *görüntüden çıkmış* birisiniz, Mösyö Cézanne! Bunu bilmiyor muydunuz? Eskiden söylendiği gibi,

çok uzun zamandan beri ölmüş olduğunuzun farkında değil misiniz? Haydi, haydi, iyi akşamlar, Dağınıza dönün siz...

Mantiken buradan Picasso ve onun komünist çevresiyle, Manet ve şapeli çıkar. Arkasından merdiveni çekelim, resim sanatı bozulan çevrenin hizmetçisi, yazar ise vıdı-vıdı marketin uşağı haline gelir. Soylu havalar takındıkça, uzak devirlerden ve kaybolan uygarlıklardan söz ettikçe, bir resim kadar uslu kaldıkça (buna karısı cevap veriyor), cılkı çıkmış konular üzerinde cici cici ahkâm kestikçe, en çok da düşünmekten kaçınıp kem küm ettikçe, suratı asıldıkça, sustukça daha da uşaklaşır. Ya resim? Bu kadar azıcık şey için kendini ateşe atacak değil ya. Hem sonra, duyguların her zaman için beklenmedik, rahatsız edici, fazla hararetili, allak bullak edici, aşırı olma riski var. Samuel Beckett, 1948 tarihli bir mektubunda: "Rüyamda Matisse'i gördüm, Dublin argosunda, artık dayanamadığını söylüyordu (*I'm bet*). Babam yarı koma halinde: Fight, fight, fight, diyordu." Bütün bir program. Fuck, fuck, fuck. André Breton ise Cézanne'ı "manavlık"la nitelendiriyordu. Ötekilerin sözleri ve zevki genelde tam bir felaket olduğundan, burada sadece en önemlilerini zikrediyoruz. Beckett'in adı Becquet idi, ataları İrlanda'ya sığınan eski Huguenot'lardandı. Gaga ve papağan hikâyeleri de buradan geliyor (Flaubert'den beri papağan ne diyor? "Bok çuvalının aptal orospusu salak karı", ve haklı da). "Resme yer vermeyen, müziksiz, süssüz püssüz bir tiyatro istiyorum. Belki biraz protestanca, ama herkes olduğu haliyle." Bu arada Thomas Bernhard: Bach, şu kaba hödük; Roma'daki San Pietro, şu rezil boktan şey vb. "Oh, her şeyi bitirmek."

İyi.

Artık resim, müzik, edebiyat yok; kelimeler, jestler, notalar, renkler, duyular, bedenler yok. Artık hiçbir şey yok. Bravo ve mersi, küçükler, intihar ediniz, ortadan kaybolunuz, çekip gidiniz ve şimdi: reklamlar.

Hayır, hayır, biz bunu istemedik.

Yoo, elbette istemiştiniz, sizi gidiler!

Cézanne çoktan Louvre'da (sübjektif silindirin haddeden geçirilmesi): "Biz birer hiçiz, hatta artık anlamaktan bile aci-

ziz... Üstelik zamanında bunu kırmak da istemişim. Özgün olma manyaklığı, icat etme hastalığı yüzünden...”

Picasso sonlara doğru ne yapıyor? Velázquez’ler, Delacroix’lar, El Greco’lar, Courbet’ler, Manet’ler... Ben mi, “modern sanat” mı? Aman uzak olsun! Resimleri yanına alıp Nuh’un gemisine çekiliyor, onları kapatıyor, röntgenlerini çekiyor, kopyalıyor, tekrar tekrar kopyalıyor, onlarla birlikte gidiyor, tufana kayış, elveda! Son buse! Faunanın sonu! Sefahat âleminde küçük kasımlar!

Picasso Cézanne’a dokunmuyor, Cézanne kutsal. Hazırladığı ilk gitarlarından birinden ayrılmaya razı olması için, New York’ta ona küçük bir Cézanne vermek gerekecek. Al gülüm-ver gülüm. Cézanne ne taklit edilebilir, ne görmezden gelinebilir, ne de parodisi yapılabilir. Değiş tokuş edilir, satılmaz.

Bunun değeri yok.

Âdet.

Küçük Hanımlar, Yıkanan Kadınlar, Küçük Hanımlar: anlayan biri gelsin.

İşte gene eş zamanlı olarak on oyunu birden süratle yürüten bir satranç ustası gibi aynı anda on tuvalde birden çalışan Manet. Satranç oyuncularını rıhtımda, güneşin altında, Luz’la benim karşımdalar, sandalyeler ve tahta masa, konsantre olmuşlar, sağ el yanakta, sürekli piyon hesabının dışında her şeye karşı ilgisizler, manzara kaybolmuş, gelen geçenler silik, sesler ve hareketler verilecek kararın içinde buharlaşmış. Gene de, *orayı görenlerin onlar olduğu çok açık.*

İskambil Oynayanlar’daki kişilerin resmin tesciminin resmini görmeleri gibi.

Hafta sonu ziyaretçilerini getiren portakal rengi ve haki *Palladio*, başlarını satranç tahtasından kaldırmayan mavili iki genç oyuncunun hemen arkasından gözlerimin önünden kayıp giderken.

Luz bir kuramsal fizik kitabı okuyor, elma yeşili küçük *Pignastyl* bloknotuna notlar alıyor. Aynı anda dünyanın hemen her yerinde yüzlerce araştırmacı da bunu yapıyor olmalı. O halde, bu *Macho*’lar? Sınırlandırılıyorlar mı?

Gri mont, gözlerde halkalar. İyi uyumamış.

Claude ve Alice Monet de bütün turistler gibi San Marco meydanında fotoğraf çekitmekten geri kalmamış. Alice'in üzerinde kürk yakalı bir manto, tüylü tuhaf bir şapka var, sol kolunda sakın sakın duran bir güvercin, sağ elinde ise kanatlarını açmış bir başkası. Açık gri takım elbiseli, sakallı ve tıknaz Monet'nin sağ elinde de bir güvercin var, kasketine de sakın sakın bir başka güvercin konmuş. "Bu fotoğrafı çekitmek ille de şart mı sence? – Tabii ki, tabii ki. – Kımıldamayın!" Ekim 1908 sabahı. Hava güzel.

Neredeyse aynı fotoğraftan benim de var, annemle babam savaştan sonra burada çekirmişler (1948). Poz verin, olmazsa olmaz fotoğraf. Annem hoş çıkmış. Babam o kadar değil.

Ah, Venedik.

İki Japon kız birbirlerinin fotoğrafını çekiyor. Sağdaki oyuncu Kale'sini sürüyor.

Monet *Doğan Güneş*, *İzlenim*'i yaparken –Le Havre, sabah pencereden; kızıl güneş kursununun yansımalarını verebilmek için kırk çizgi–, sola ismini yazar ve yılı ekler: 72. Otuz iki yaşındadır. Buna karşılık Venedik'te yaptığı bütün tuvaler 1908 tarihini taşır. 08 yazmak olanaksız. Bunun adı yüzyılı aşmaktır. Altmış sekiz yaşında, kimseden etkilenmemiş, aynı teknik, daha genç. Cézanne da yaşlandıkça, gitgide tazeliğe doğru ilerlediğini bilmektedir.

"Hain" Tiziano, "yüzeysel ve istikrarsız" Watteau, "zararsız" Monet, "manav" Cézanne... Cézanne hakkında İtalyanca bir not okuyorum: "Sosyal olaylara kayıtsızlığı, Fransa-Prusya Savaşı, Komün gibi zamanının önemli meselelerine yaklaşmamış olması yüzünden onu suçlamalı mıyız?" Picasso hakkında: "Sonlara doğru bunakça bir saplantıya mı gömülmüştü?" Genel sonuç: "Sanatçıların ve yazarların yaptıklarını en iyi kendilerinin yargılayacakları gibi seçkin bir düşünceyi kabul etmek zorunda mıyız?"

Ah, her şeye yeniden başlamak, hiç durmadan.

Gene, gene. Ve gene.

"Nötr olarak başlamak lazım." "Gri, yakalaması zor bir korunçlukta" (Cézanne).

Kırda Öğle Yemeği'ndeki iki adamdan birinin pantolonunun grisi.

Dönelim, güzelim.

Modern kölelerin durumlarını kabul etmesi ve hatta bunu talep etmeleri için, onları sürekli imajlar ve uyduruk hikâyelerle uyutmak lazım, durumlarıyla kendileri arasında en küçük bir mesafe, en küçük bir geri çekilip bakma imkânı bulunmamalı. Bunu ancak bu derece köle ve bedava olduklarını görüp dehşete kapılmak için yapmalılar, böylece kapıldıkları keder sayesinde boyun eğişleri tazelenip pekişecektir. Bu işler mi? Evet. Başarıldı. Artık ne olursa olsun hiçbir şeye kendi gözleriyle bakmak akıllarına gelmeyecek ve olur da, içlerinde belli belirsiz bir niyet peyda olursa, anında alarm: tehlike. Yaklaştığını hissettikleri bir sezgiye sahip olmak için izin isteyecekler mi? Bunu bile isteyemeyecekler. Daha en başından vazgeçmeleri en doğrusu. Benim dediğim şu: müzelerin önündeki beklemeye kuyrukları eskiden vize almak için elçiliklerin önünde oluşan kuyruklara benziyor. *İşaretlenmek* ya da tasdik edilmek için gizli kameraların önünden geçiyorlar. Tabloları görmeye gitmiştik, Üstat bunların çok değerli olduğunu söyleye söyleye bitiremiyor, memnun kalacak. Aramızdan bazıları bir kitap almak gibi özel bir çaba bile gösterdi, hoş, zamansızlıktan okumaya fırsat bulamayacaklar ya. Uf, masaya. Televizyon.

Peki ya hayatta? Aynı. Fazla şey görmemeli, dokunmaktan kaçınmalı, gerektiğinden fazlasını duymamalı, bir söz önceden belirlenmiş sıradanlık eşliğini geçtiği an dinlemekten vazgeçmeli. İnsan kendinden ayarlı, ılık, hormonlu, fötüsvari, geçmişteki tutkuların modası geçti.

Teknik olalım: imaj, kendi başına bunalımlıdır. Hayal gücüne ne kadar az seslenirse, o kadar depresyona sokar. Anlaması kolay: buluş çağında imaj, cinselliği, doyurulamayan uyarılmayı engeller. Tersine, hazza ulaşmak bir "kara deliği" (gerçekleşen fantezilerin çöküşü), bir spazmı, titrek ama somut bir ekografıyı de beraberinde getirir. Bütün kadınlar bunu içgüdüsel olarak bilirler: "Ne düşünüyordun? – Hiç."

Artık hazza ulaşmak falan yok, ya da mümkün mertebe az: radyasyon yayan tesis için çok tehlikeli. Aralıksız tahrik edilen, sonu gelmez biçimde bunalıma sürüklenen bir insan, seyirliğin

seyircisi işte böyle olacak. Kadın ya da erkek, o bir röprodüksiyondur. Kadın ya da erkek, o röprodüksiyonun röprodüktörü olarak kullanılacaktır.

Burada teras tam güneye bakıyor. Su önümde, sağımda, solumda. Güneş geceye karışmadan önce yavaş yavaş soldan sağa geçiyor.

Şimdi bir Fransa haritası alalım: Monet'nin Le Havre ve çevresindeki konumu çok sağlam. Onu Giverny'den çıkarmak olanaksız. Renoir destek kuvvet, Courbet ormanları kadınların uykusu gibi görmüş. Cézanne ise Midi'de hüküm sürüyor. Monet denizlerdeyse, Cézanne da kendine dağları, kaya bloklarını, jeolojiyi, koyu sıcak gölgeleri, Vauban usulü istihkâmları, havadar müstahkem mevkileri almış. Matisse ev içleriyle ilgili: odalar, saraylar, şatonun şapeli, havuzlar, fonda müzik. Ama Manet ve Delacroix'dan sonra bize Paris'te bir general lazım. Enerjik bir İspanyol mu? Picasso mu? Tamam.

Elbette yenilecekler, ama çoğu zaman olduğu gibi, yenilenler galip gelecek. Şimdilik onlara odalıklar gönderin de rahatlasınlar. Cézanne'a olmaz, o bir vahşi. Sizi gezmeye gönderir.

Temel hedefi hatırlatmak için, Watteau'ya silahlar arası en üst kumandayı mı vereceksiniz? Evet. Stendhal katılmak istiyor mu? Napoléon'dan ve David'den kesin olarak vazgeçti mi? Pe ki ya duygusal billurlaşmalarından? Gelsin o halde.

Kuşkusuz, durum umutsuz. Başka türlü olmasını istemedik. Froissart, siz sonuna kadar bu terası tutacaksınız. Esir almak yok. Son anda kaçmayı başarırsanız, ne mutlu size. Bana sizin geri çekilme konusunda bir numara olduğunuz söylendi. Bu defa şansa ihtiyacınız olacak. Şansınız var. Ama kâğıtlardan, mektuplardan, belgelerden, rakamlardan sorumlu olduğunuzu da unutmayın. Siz filmde kendi hesabına çalışan tetikçisiniz, düşmanı oyalayacaksınız, susturuculu dürbünlü tüfeğinizle ona bireysel kayıplar verdireceksiniz, her seferinde tam kafaya, tamam mı, ama yaralamak yok.

Operasyonun kod adı: Kythera. Genel şema: Avrupa'nın kaçırılması. Kumanda merkezi: deniz. Savaş narası: silindir! Düşmanlarınız iki boyutlu, üçüncü boyutu bilmiyorlar. Sizin dördüncü sayesinde ikincinin içinde üçüncü boyutunuz var. Her

yana sızmış haldeki beşinci sizi destekliyor. Anarşist mi? Kara bayrak mı? Eski formül. Siz her renktensiniz. Kara maddenin bayrağı yoktur. Siz kara delikler, tekillikler ve renkli duyular adına Fransa'yı geri alacaksınız. Neden Fransa? Bu size daha sonra söylenecek. Bir sonraki aşamayla ilgili talimatlar 18 Haziran'da mühürlenene zarfların içinde. Herkes görevini yapсын.

Geena:

– Paris'e geliyorum. Seni görmeye ihtiyacım var.

– Ne zaman?

– Cumartesi. Nicole de görmek istiyor seni.

– Görecekler beni. Bagatelle'e gidip çimenler üzerinde öğle yemeği yiyeceğiz. Ya benim *dosya*? Belki. Şimdilik, teras ve akıp giden hareketsiz mavilik, aşağıda havuz başında uzanmış, *Corriere*'nin kapağında *Avignonlu Küçük Hanımlar* bulunan "modern sanat" ekini okuyan Luz. Sayfaları karıştırıyor, bir sigara yakıyor, tekrar sayfaları karıştırmaya başlıyor, dikkatle bakıyor – neye? *Sainte-Victoire Dağı*'na (Zürich, 1904-1908, 60 x 73) mı? Renoir'ın *Sokağa İlk Çıkış*'ına mı? Onu uzaktan filme çekecek miyim, sarışın profil, çıplak göğüsler, *La Gallette Değirmeni* üzerine hızla hayaller kurarken? Bu tür şeyleri seven babası (kardiolog) olmalı, yoksa anne (kimyager) protestan tarzında ama düşmanca değil, daha mesafeli, meraklı biri olmalı. Hem zaten, anne babaların canı cehenneme, çabucak silinen gölgeler, fotoğraflar onlar. Fotoğraflar, sinema ya da televizyon görüntüleri –ya da tablolar (ama hangileri?)– yoluyla dünyaya getirilmiş olmak: artık seçme zamanı geliyor. Peki ya bilim? Ah, bilim, bayanlar baylar, bilim başka bir şey... Hem zaten, ben size daha çok denklemlerde yer değiştiren partnerlerle anlaşmanızı tavsiye ederim, görecelik doğrultusunda, ölçüleri kaale almadan, eğer o zaman B olan A ise, başlangıç ve son birer varsayımdır, Tanrı, anne ve baba her an sıkıştırılmış vaziyette insanlığın geleceğinde geri plana çekilmiş degillerdir, gerçek, kendi kendinin gelişimi olarak mevcuttur. "İsterim evimde / Bir kadının aklı başında" (Apollinaire). Apollinaire'in adının yaşlı Picasso'nun ölümünden önce (Paris, belle époque, biçimlerdeki kahramanlık yükü) telaffuz ettiği en son isim olduğunu düşünmek dokunaklı. Kaydedin çavuş: Apollinaire, Almanya cephe-

sinden dönüşte Konfederasyon birliklerine katılır. Bagajında fazlaca erotik kitap yok mudur? Köprü üstünde sayı yapmak için, Sade ona yetecektir.

Güneş bulutlarla oynuyor. Bacalar, kırılmalar, gri lekeler, ışınlr. Şiddetle geri dönen mavinin oyuntuları... Çabuk, Monet, şu açık sarı için beş saniyen var... Dayan, Cézanne: planlar, uzaklık, koni tepe. İki saat sonra üzerinden uçacağız. Çok güzel Cézanne, uçağın penceresinden Alpler. Harekette çok güzel Monet, lagün. "Ne bir vücut bir fikirle sınırlıdır, ne de bir fikir bir vücutla." Sonra: "Hareket ya da dinlenme halindeki bir bedeni harekete ve istirahate iten bir başka beden olmalı, bu başkasını da bir başkası ve bu böylece sonsuza kadar devam etmeli." Sonra: "Sahtelik yetersiz, başka bir deyişle budanmış ve bulanık düşüncelerin sarmaladığı bir bilgi yoksunluğundan ibarettir."

Matisse: "Bir kesit veriyorum ve seyirciyi ritimle sürüklüyorum, onu gördüğü kesitin hareketini takip etmesi için sürüklüyorum, ki sonunda bütünü kavrayabilsin. Elbette önemli olan -genel olarak resimdeki gibi- son derece sınırlı bir yüzeyde sonsuzluk fikrini vermektir."

1948'den bir örnek mi? *Siyahı Fujerli Eviçi*.

"Minicik bir ayrıntı bize büyük bir mekanizmayı ifşa edebilir."

"Uçuş hissinin çizgisel, grafiksel karşılığı."

"Bu art arda güvercin uçuşları, onların çizdiği uçuş eğrileri geniş bir iç mekândan geçer gibi içimden akıp geçiyor."

"Anlık çizimlerim en büyük numaram değil. O sadece derin bir çalışma sırasında sürekli takip ettiğim sinematografik bir görüntüler serisi."

"Gözler modelden bir metreden az mesafede olmalı, diz di-ze değmeli."

"Kendimle sonu tecavüzle bitecek bir çeşit flört. Kime tecavüz? Kendime."

Geniş bir iç mekânda bir güvercin uçuşu gibi saniyenin bir parçacığı boyunca, minicik bir ayrıntıyla kendi kendine tecavüz etmek.

Anlıyor musunuz? Bravo.

Bu tür şeyler için ya beşikten yetenekli doğarsınız ya da hiçbir zaman. Öğrenmesi, aktarması olanaksızdır. Ardından sökün etmekte gecikmeyecek baskılara dayanıp hayatta kalırsanız, daha da mükemmelleşebilir. Çok hata ve boş hayal ama pusula: çiçekler, diz, uçuş eğrileri, el, göz, nefes, diz.

Goethe İtalya'da duyduğu azıcık aşkı kendine itiraf ettiğinde, otuz yedi yaşındadır. Dönüşte sadık hizmetçisiyle evlenecektir. 1790 baharı: *Roma Şiirleri* ve *Venedik Epigramları*'nın yayımı. Stendhal: "Yavan Goethe." Ve iki ziyaretçi hakkında (1808): "Tam bir hiçlik, yumuşaklık, erdem ama korkunç bir hantallık, alabildiğine Alman."

Freud ilk yolculuğunu 1876'da yirmisindeyken yapar. Trieste'de yılanbalıklarının erkeklik organlarını (aynen) incelemek üzere bir burs kazanmıştır. Homeros haşmetindeki ilk erkek yılanbalığı çok geçmeden Trieste'de arzı endam edecektir: Joyce. Freud 1895'te, annesi ve karısıyla: "Venedik bizi sarhoşluğa sürüklüyor." 1900'de gene Venedik'tedir (bu defa tablonun bir köşesinde Proust var). 1913'te, tekrar, kızı Anna ile birlikte, sonra baldızı Minna ile kendisi için yoğun nevrozların mekânı olan Roma'da. Sorun: Michelangelo'nun Musa'sı kimdi? Herkesin sorusu kendine. Signorelli, Leonardo da Vinci, Michelangelo... Ne Tiziano, ne de Venedikli ressamlar hakkında en küçük bir yorum. Oysa Doktor, şu *Aynalı Venüs*... 1895, karısına mektup: "Venedik'in bizi sürüklediği sarhoşluk içinde son derece iyiyiz ve bütün gün yaptığımız tek şey yürümek, vapurla gezmek, bakmak, yemek, içmek."

Normal ama biraz kısa. Sonunda Eski Çağ ve Pompei üzerine sürükleniş: kaçınılmaz.

Yakınlarda bir yerde, sonunda kendini Dionysos adında Deccal sanan papazın oğlu ("Luther, o uğursuz keşiş") Nietzsche'ye geçelim. Haydi, haydi, gelin, aziz sevgili filolog, size *aynı plan üzerinde* Tiziano'nun *Kutsal Ruhun Yere İnişi* ile *Apollo Tarafından Cezalandırılan Marsyas*'ı göstereyim. Ya da *Aşk Tanrısının Gözlerini Kapatın Venüs'ü* ve *Sadaka Dağıtan Aziz Johannes*'i. Çelişki mi? Hiç de değil. Sinir bozucu mu? Kuşkusuz. Rahatsız edici, dâhice, cinsel organ meraklısı İtalya "Siz iki yüz

yıldır hüküm süren nihilizme karşı Karşı-Reform'un övgüsünü mü yapmaktasınız? – Aynen öyle. – Canavar.”

Paris'te evime dönerken Observatoire caddesi 14 numaranın önünden geçerim. Biri gelip Cavaillès'nin anısına bir buket kırmızı karanfil bırakmış. Bu anma ritüeli ne zamana kadar devam edecek? Her şey unutuluyor ama plaket bina ayakta kaldıkça gölgede yaşayacak. Hemen yanındaki Théophile Roussel (1816-1903) heykeline bakıyorum, senatör, Enstitü ve Tıp Akademisi üyesi. Galiba alkolizme karşı ve çocukların korunması için mücadele vermiş. Zaten, iki hasta çocuğun üzerine eğilmiş bir kadının üstünde, ayakta dururken temsil edilmiş. Tissier 20 Ocak 1896'da onun onuruna kutlanan jübilede kuşkusuz haklı olarak şöyle haykırmıştır: “Çocuğu korumak, insanları iki defa sevmek demektir.”

Tersini söylemeyeceğiz.

Geena ve Nicole'le her şey normal gibi geldi bana. Elbette, kimi zaman saraya *ziyaretler* olacak. Gemiyle başka transfer var mı? Gelecek ay. Gene “Cézanne” mı? Gene yanında o güzel sarışın çocuklarıyla, ama bu defa başka bir kocayla mı? Hiçbir şey kararlaştırılmış değil.

Geena:

- Gerçekten New York'a gelmek istemiyor musun?
- Top Avrupa'da.
- Öyle söylüyorlar. Ama orada kış, su baskınları?
- Konfor.
- Amerikalın seninle kalıyor mu?
- California'da okulu var.
- Richard onu güzel bulmuş.
- Öyle.

Nicole:

- Ya Tiziano sergisi?
- Muhteşem.
- Çok eksik tablo var mı?
- Neyse ki: zaten bu haliyle bile oldukça yorucu.
- Üç hafta sonra gelirim. Birlikte gider miyiz?

Gittiği kadar gidecek.

Froissart, şu terası tutun.

Luz Roma'daki bir kongreden dönüyor. İyi miydi? Bayağı iyiydi. Biraz sıcak. *Linea d'Ombra*'da son bir kadeh. Çabucak çizilmiş ve gözü kapalı boyanmış gece ve su şehrim kavuşuyorum. Elim çıplak kolunda, gözlerimi kapıyorum.

Bir kez daha soldaki küçük kapıdan giriyoruz, sergi akşam on birde kapanıyor, bilet satışı onda bitiyor, en uygun an on birle gece yarısı arasında. Saray yavaş yavaş boşalıyor, sanki duygusuz ama rahatsız olan resimler nefes almaya başlıyor gibiler. Anıtsaldılar, muazzam, ürkünç, ezici hale geliyorlar, kötüleşiyorlar, görülmemiş bir saldırganlık gücüne sahipler. Hiç böyle olmamıştı. "Gelmek zorunda değilsin. – Geliyorum." Üçüncü defadır, birinci salonda köpek gibi dört ayak üstünde yürüyerek onu güldürdüm. Bizler köpekleriz. Koku alan. Yüzeyleri daha iyi hissetmek için –ya da hissettiğimi sanmak için– bir tabure istedim. Gecede sekiz defa, bu sadece bir başlangıç, onlarca defa gerekir, orada, olay mahallinde uyumak, orada yaşamak gerekir, resim bunu gerektirir, onunla aynı zamanda yaşadığınız şeylerin en hafifidir bu. Gereken şey, tesadüfi bir bakıştır, görmeyi beklemeyen ama elinde olmadan gören bakıştır. Yani, her zaman öyleymiş gibi yapabilir insan. Her neyse, akşam yemeğinin ardından dairelerden iniliyor, yağlı boya tabloların bulunduğu geniş yatak odasından geçiliyor, özel bir şey yok, alışkanlık, dağınık dikkat. Her şey kendi başına oluşacak. İçeri girmek için şu zırha ihtiyacım var, Francesco Maria della Rovere'nin boruları, asaları, yerküre tarzında silindir biçiminde işlenmiş gövdesiyle, siyahın ve yuvarlaklığın yansımaları içindeki eşsiz zırhlı portresi. Bütün bunların içinde bir insan var, bütün bu çeliği, bronz, dikili taşı, ahşabı, duvarları kaplayan kumaşları delip geçebilen? Sırtı tabloya dönük. Eldivenli (parmak) adam, bulanık gözlü adam... Ve gene siyahlar içindeki kendi portresi, gözleri zamandan bile uzak sert ihtiyar, kendi üzerine doğrultularak, olmayan cinsel organını gösteren (tuvalerin tamamı cinsel organ) fırça. Tamam, şimdi de kadınlar: bütün Venedikli sarışınlar, ayna, yatak ve müzik, dilerseniz bakire, daha çok da Venüs, Amor'dan olan çocuğunun gözlerini kapatırken, av için hazır iki yardımcı kadınıyla, portakal rengi-sa-

rı kurdeleden fiyong. Çıplak gerçek elimizde, iktidarın malzemesi elimizde. Para mı? Üç itiraf. Önce kutsallığı alıp satmak, İsa'nın parayla satın alınması (soru yok, siz beni kim sanıyorsunuz?). Sonra, sadaka: döküm döküm beyaz kaftanlı bir Aziz Yuhanna tarafından yakaranın eteğine atılan bozukluk, kitap dengede, mavi gök, bir an için çevrilen baş, mersi. Ve nihayet altın yağmuru: yatağında cırtlıçıplak yatan Danaë, gökten yağmur gibi yağın altın paraları sayıyor. Orospuluk kuraldan, gerektiği gibi, cömertçe buğuyla perdeleniyor, en sevdiğimiz de Mecdelli Meryem. Ya ölüm? Elbette, ama işi büyütmeden, ne çarmıha gerilme ne diriliş, sadece fırtınalı bir havada mezara koyma var. İş ciddiye alınmış, yani hacim ve gölgelere rüzgâr yönünde yaklaşılmış, Tiziano kendisini de ışık-gölge oyunlarının içine gömmüş, ama bir ceset, tıpkı geri kalan öğeler gibi, alevın, gövdenin, meşalelerin işlenişindeki teknik bir denklemden başka nedir ki? Çarmıha gerilmiş İsa yerine bir Aziz Sebastian tercih edilir, çünkü farklı açılardan doğrultulan oklar bir seyir takip etmektedir. Düğümler, düğümü çözer, döndürür, kabartır, kazar, her yerde yankı halindedir, harlı ya da hafif ateşte, org çalanın bakışları sarışın kadının bacak arasına bir türlü ulaşamıyor, bizimki de, önceden belliydi. Son olarak, göz artık Tiziano'yu ikna edemiyor, kılcal damarlar halinde baştan ayağa yayılan bütün bir beyinle birlikte parmaklara gidiyor, rengi geri geliyor, üzerinde resim yapılabilen bir derideki bir kan gibi sıcak ve koyu. Oradan doğruca dövmelere geçiyor, pembe beyaz çocuk ve kızıl köpek, etin kokusunu alan burun, işte bu: kan izi, hayvanlar çitin ardında. Kokluyor, yalıyor, sessizce inliyor. Parmak ucu, dilin ucu: yalıyor, temizleniyor, burundan soluyor, ciğerlerini, bronşlarını görünce soluk alıyor, yapraklar ve dallar beliriyor, açıkly koyulu gölgelikleriyle bütün bir orman altı. Dokunarak daha iyi görüyor etrafı, ne yaparsınız, o zalim, sadistçe, mutlulukla kendinden geçmiş gösteriyi görmemiz için yol açıyor size. Ayaklarından asılan Marsyas, Apollon'a meydan okumaya mı cüret etmişti? Tamam o zaman, ibret olsun: fonda keman çalınıyor, Marsyas'ın derisini diri diri, yavaş yavaş, yumuşak yumuşak yüzüyorlar, öyle bir şekilde ki, altta kalan gözü dehşetten yuvalarından fırlasın. Onu

bıçakla doğruyorlar, sızan kırmızılığı yalayan küçük köpek, bir kovayla gelen keçi ayaklı tanrı –şu *kova!*–, hepsinde de bir merak ve gülümseme. Tüyler ürpertici, muhteşem. Şarkıda Apollo’yla aşık atmaya kalkmayacaksınız! Yoksa kendinizi bu ormanlık mezbahada baş aşağı asılmış, her yeriniz dilim dilim kesilirken bulursunuz, bundan kazançlı çıkan da renk cümbüşüne gark olan paletimiz olur. Bu arada, bu çılgın Tarquino’ya da direnmeyin genç bayan, yeni Lucrecia! Cevabı anında tecavüz olur: Engizisyon’dan bir İspanyol tarafından hançerli saldırıya zorlanan hain albino Albion. İşte Karşı-Reform’un büyük tablosu. Bayan Reform sağ köşeye atılmış, saldırganı püskürtmek için kollarıyla yaptığı hareket korkunç bir kuvvet gösterisi, sol kolu karnından çıkıyormuş gibi, hançerli saldırgan tarafından bileğinden sıkı sıkı kavranan sağ kolunu kaldırınca göğsünden ap ak üç meme ortaya çıkıyor. Kurtuluş yok, dizleri birbirine değiyor, saldırgan onu devirecek, boğacak, onu kullanacak. Ne? Düzmek istemiyor mu? Çekiniyor mu? Roma’nın önceliği mi tartışılıyor? Meryem’in bekaleti mi? Azizler kültü mü? Venüs’ün arzuları mı? Venedik’in fırçası mı? Tarihöncesinden, heykelci Eskiçağ’dan, yavan Ortaçağ’dan beri çıplak bir kadını nihayet düzgün bir şekilde, kanlı canlı ve renkli olarak temsil etmek için geçen bunca zamandan sonra imgelerin derinliği kısıtlanmak mı isteniyor. Şimdiden Seine kıyısında Küçük Hanımlar’ın, Olympia’nın, Yıkanan Kadınlar’ın, Odalıklar’ın, Avignonlu Küçük Hanımlar’ın muzır görülüp yasaklanması mı düşünülüyor? Kulislerde utanç verici seksin ticaretinin yapılması mı gündemde? Atlayın gemiye! Yatağa!

Amiral Tiziano bunu II. Felipe’ye gönderir, Felipe ise Yerölmez Armada’sını kuzeye, püriten sapkınlara karşı salmadan önce program üzerinde yeterince kafa yormamıştır. Ne yapalım, amiral öyle demiş. Resim bir tecavüzdür, onu yakından gözlemek lazımdır, her zaman öyle olmuştur, daima da olacaktır. Yani resmin anestezi edilmesi normaldir. Şu Tiziano’yu bromürleyn bana, gene cennetlermiş, kutsal aşkmış, dindışı aşkmış, bir sürü zulüm edecek bize... Hangi dijital Magdalenyen koca öküzü yedi? Bizon mu? O kadar ince, o kadar derinlikli olmasına rağmen, aynı zamanda bu kadar azgınca bir öfke, bu

maharet? İnsan olarak bunca yeteneğin bir araya gelmesi mümkün müdür? Umalım da, olmasın.

Oysa, oluyor.

Tarquino ile Lucrezia'nın karşısında oturan Luz'u neredeyse tamamen unutmuşum. Tablonun etrafında dolaşıyorum, gidiyorum, geliyorum, Dukalar Sarayı bir mağara oldu, Lascaux'dayız, titrek mum ışığında tuvale bakıyorum, radyokarbonla, kafatasına. Ve şimdi her şey birbirine karışıyor, lahit, mağara, kuyu, siste yüzen geyikler, ereksiyon halindeki kuş başlı şaman, Diana ve köpekleri tarafından kovalanan Akteon, Louvre'daki Watteau'da organı sertleşen Paris, su üzerindeki kasanın içindeki *Venedik Karnavalı*, duvarlar, lavta, eller, bütün bu mezarsız mezarlar...

Hello.

İşbirlikçi son bekçi ışıkları söndürüyor. Gitmeli.

Yorucu Tiziano... Çok iyi resim sizi hem öldürür hem hafifletir. Vücudunuzun o koca psişik kılıfıyla orada bulunması daima bir haksızlık... Çığ halindeki tablolar sizi eziyor, bunun için bir tanesi bile yeter. Bütün bu ressamlar neyi aramışlar? Yanlış zamana, sözde uzama fırlatılıveren size karşı haklı çıkmayı. İnsan onlarla birlikte Y yüzyılında, S senesinde, A ayında, G gününde S saatinde oluyor. İster 1560'ta, 1720'de, 1863'te, 1908'de ya da 1970'te geçsin, ortaya konan şey aynı. On beş bin yıl önce de aynı.

Garip bir gece. Apollo, Marsyas'ın peşinde, Tarquino Lucrezia'nın, yıkanan kadınlar ağaca dönüşüyor, Akteon ise Lascaux geyiğine, Monet'nin şöalesi suya düşüyor, Cézanne güneşin altında, beyin kanaması geçiriyor, Watteau'nun dansçıları sedfsi bir orman içini uyandırıyorlar, Faslı bir fahişe koyu kırmızı bir rengin içine süzülüyor, Seine kıyısındaki bir küçük hanım Olympia'yla çıkıp gidiyor... Luz yanımda sakın sakın uyuyor. Kalkıyorum, üç bardak su içeceğim, karanlık bahçeye çıkıyorum, çimenler üstünde dört ayak yürüyorum... Ayın altında... Komik... Resim, diyorum kendi kendime, görülmek için yapılmadı, yatağa götürülmek ve uyumak için yapıldı. Daha da iyisi: *öldürülmek*. Rüyalara ters çıkar. Tiziano imparatorlarını, kraliçelerini,

saray oğlanlarını, generallerini, prenslerini nasıl da *öldürdü*. Hain mi? Sen söyle. Daha çok, yüksek stil sahibi katil. İktidarın göbeğinde. Aynanın öteki tarafında. Velázquez gibi ama daha serbest (bütün Venedik'i peşinden sürükledi). İktidarı koniyle, silindirle, küreyle ve renklerin yok edilmesiyle ele almalı. O kumaş dö-kümleri... Koyu kırmızı... Derisi yüzülen Marsyas... Kendisi...

Gün ağardı şimdi, sayfanın üzerindeki ışık lekesi. Neredeyim? Uyumadım, uyudum, artık uyumuyorum, içim rahat. Kızıl güneş, ince bir sis, mavi sular. Sabahın altısı. Martılar çılgılık çılgıca.

Saat yedi buçukta Luz'un kahvaltısını hazırlayacağım. Pembe pembe, beyaz yastığına dayanıp oturmuş, ona bakmayı seviyorum. "Neden bana öyle bakıyorsun? – Resim. – Kolumu oynatamayacağım. – Oynatacaksın." Geena'nın portreleri. Çok yakında Nicole'ün portreleri. Bir zamanlar Bella ve Fleur'ün bütün portreleri.

Cézanne: "O halde şu küçük, küçük rengi görüyorsunuz, gözkapagının altını gölgeleyen, şimdi de yer değiştiren minik renk... Tamam: düzeltiyorum. Ama o zaman yanındaki benim uçuk yeşil fazla ortaya çıkıyor, görüyorum. Donuklaştırıyorum... Bugün en güzel günlerimden birindeyim. Dikleşiyorum. İrademi topluyorum. Her yanı saran hissedilmez dokunuşlarla devam ediyorum. Göz daha iyi bakıyor. Ya öteki. Bana göre, şaşı bakıyor. Bakıyor, bana bakıyor o. Oysa bu göz hayatına, geçmişine, size bakarken, bilemiyorum, ben olmayan bir şeye, biz olmayan bir şeye bakıyor."

Joachim Gasquet'nin aktardığı bu anekdotta, Cézanne'ın Jas de Bouffan'daki atölyesinde şubat sonunda bir öğleden sonra oğulun önünde babanın (Henri Gasquet) portresini yapmakta olduğunu belirtmek gerekir.

İki Gasquet'den biri bugün Prag'da (oğul), diğeri (baba) Teksas, San Antonio'dadır.

Cézanne: "İnsan sanatta yozlaşmadan uzak durmalıdır, sanatta böyle olabilmek için de, hayatınızda da öyle olmaya çalışmanız gerekir."

"Özetle, ustalık var, ustayım demek var. Ustalığınız varsa, bunu söylemenize gerek kalmaz. Bu daima bilinir."

Joachim Gasquet, Cézanne hakkında: “Yumruğunu sıkmış bakıyor. Işığın gölgelere geçişini izliyor... Sonra yeniden resme koyuluyor. Portre bayağı ilerledi, yanakta ve alnın üzerinde iki beyaz kare var. Gözler yaşıyor. Şapkanın çizgileri iki ince mavi çizgiyle tuvalin kenarına kadar uzanıyor. Bu çizgilerden birinin üstünü kapatıp fona karıştırmaya başladı, böylece fon uzamış oldu. Bir kuş camlara çarpıyor...”

Cézanne: “Nüanslı bir yeşille kırmızıyı bir araya getirerek bir ağza hüznün katılacağından ya da bir yanağın gülümsetileceğinden şüpheleri varsa, cehenneme kadar yolları var.”

Gasquet: “Üst üste yığılı tuvallere doğru gidiyor, arıyor... Üç natürmort çıkartıyor, bunları yerde duvara dayıyor. Doğa-üstü bir duvar parçası gibi sıcak, derin, canlılar, parlıyorlar, ama en sıradan gerçeklik içinden çıkmaktalar. Birinde, bir masa örtüsünün üzerinde dört elma, bir üzümle birlikte bir meyve kâsesi, kutsal çanağa benzeyen, yarısı şarap dolu, yukarı doğru genişleyen, ayaklı bir kadeh, bir bıçak. Elmalar çiçek motifli halının üstünde daha da ortaya çıkmışlar. Sol köşede, tuval yarım imzalı.”

Cézanne: “Nesneler kendi aralarında iç içe giriyorlar... Yaşamayı bırakmıyorlar, anlıyor musunuz... Tıpkı bizim bakışlarımız ve sözlerimizle yaptığımız gibi, onlar da mahrem yansımalarla hissedilmez bir şekilde etraflarına yayılıyorlar.”

Dört sıfatı uzaktan birbirine yaklaştırarak ya da bir fiili tek-
rarlayarak dünyanın vizyonunun ya da felsefesinin istenildiği
gibi değiştirildiğinden şüpheleri varsa, cehenneme kadar yolları var.

– Yani, siz tersine yağma yapıyorsunuz?

– Öyle diyorsanız.

– Bu toplaşmalar, bu alıntılar, bu kolajlar: ansiklopedi ve Nuh’un gemisi gibi bir roman mı? Sizden sonra tufan mı?

– Aynen. Açıkça. Osiris’in dağılmış azaları. Fallusla birlikte. Ne olacağı bilinmeyen geleceğe naklediliyor. Biri olduysa, belki biri de olacak.

– Baştan alalım: sizin fikriniz bir tiranlık ve yükselen köleci bir barbarlık mı?

– Tamamen.

– Teknik ve bilimin evcilleştirilmesi zemini üstünde kurumlaşmış yeni bir kara cahillik mi? Bellek kaybına, zorunlu maraziliğe, canlı görüntünün topyekûn iktidarına, incir çekirdeğini doldurmayan şeyler için aşırı bilgilendirmeye, kaynakların tahribine ya da kullanımının yanlış yönlendirilmesine, sanat belgelerinin ve eserlerinin çalınmasına ya da tek yanlı ve yüzeysel yorumuna dayanarak mı?

– Güney’in yağmalanması.

– Ah öyle ya, sizin şu Güney hikâyeniz. Yani siz güdümlü bir yazar mısınız?

– Hem de nasıl. Görünmez, hayalet gibi ama gene de daima gri ve san tümenlerde, General Beauregard, Lee.

– Politik yani.

– Başka türlü olamaz.

– Sonuçlarını kabul ediyor musunuz?

– Sanırım.

– Kendinizi yasaların üstünde konumlandırmakta tereddüt etmiyor musunuz?

– Çok güzel bir ifade.

– Projeniz sizden öncekilerden ayrılıyor mu?

– Ayrılmıyor mu?

– Fazla iddialı değil mi? Saçma değil mi?

– Düşmanın bakış açısından elbette.

– Sizin takıntınız: kurtarmak muhafaza etmek, saklamak, stok yaparak daha güzel günlerin gelişini beklemek mi? Ve bir de bunun bozguncu bir eylem olduğunu mu iddia etmek?

– Beni anlamışsınız.

– Herhalde çağınızın edebiyatını sıfır olarak görüyorsunuz?

– Hemen hemen.

– Resmi de mi?

– Çirkinliği ve bayalığı gözü tırmalıyor.

– Gençliğinizdeki Maoculuğunuz ve daha sonra Papa’ya bağlılığınız da mı Güney yanlısı eylemlerdi?

– Bu çok açık.

– Açıklayın.

– Öyle.

- Neden Venedik? Türklere karşı mücadele mi?
- Diğer mücadelelerin yanı sıra.
- Aşktan yana mısınız?
- Dibine kadar.
- Pişman olduğunuz şeyler?
- Hiç.

- Kadınla erkek arasında anlaşma olanaksızdır. Bununla birlikte siz bunun olabileceğini ilan ediyorsunuz. Nasıl?

- Düşünülmüş mesafe. İroni.
- Netleşin.
- Dizelerle:

Ontario üzerinde gidiyorduk,
Benden nefret ediyordu, ben de ondan.
Birlikte bir çığlıkta hazza ulaştık:
İyi düzüşme akıntıya karşı olur ancak.
- Çok hınzırca.
- Bir hayli.

Luz bir ayçöreği yiyor. Onun ayçöreğini yiyişini seyrediyorum. Genç ve güzel bir kadını ayçöreği yerken görmek şaşırtıcı.

Keteni, pamukluyu, çadır bezini seviyorum.

Dün akşam, saat ona doğru, kapısı açık kalmış Benedetto Marcello Konservatuarı'na girerken, en dipteki bir salonda prova yapmakta olan üç müzisyenle karşılaştık: bir kemancı, bir viyolonselci, piyanoda da esmer bir genç kız. Bizi görünce, anında çalışmayı kestiler.

Gece yarısı rıhtımda bir rock grubu vardı: mikrofonda bir kız, elektro gitarlı çocuklar. Çok bağıryorlardı. İki kız sarhoş sarhoş birlikte dans etmeye başladılar.

Luz sıcak günden bitap düşüp kütüphanedeki divana uzanmış, beyaz tişört, çıplak bacaklar. Kuramsal fizik kitabı okuyor: "Shit, yolunda gitmeyen bir şey var ama ne?"

Masamın üstünde kızıl kahve bir kelebek: burada kelebek çok az.

Gri gök, uyudum, yazı makinesi, harflerin kabartılı mevcudiyeti: *Fransızca* oluşturacağım demek tuhaf.

DNA: 6 milyar "sözcük". Her sözcük en kısısı 5.000, en uzun 2 milyon olmak üzere 6 milyar heceden oluşturmuş. Birleşenler: Adenin, Timin, Sitozin, Guanin. Birleşimci: sonunda sana seni veriyor, sadece seni.

Accademia'nın yanındaki eski kırtasiyeci (1890'dan beri var): "Mösyö, bizi burdan atacaklar, bu bir cinayet." Desenli kâğıt, kalemler, fırçalar, boya tüpleri, paletler. Monet malzemelerini buradan almış olmalı.

Papaz, göğe yükselişinden sonra bir kez daha: "Mistero della fede (İmanın mucizesi)." Bundan bıkaçağa benzemiyor. Günde iki defa.

Bir kardinal, faşizmin ve komünizmin bu kadar süratle yayılmasının temelinde *Risorgimento*'nun (Rönesans) yattığını açıkladı. Sosyalist ve laik protesto yaygarası: Böylesine büyük bir destanı karalamak! Ulusal! Küresel! Ahlaki! Karanlık kilisenin dönüşü!

Üç genç Fransisken keşiş Tiziano'nun parlak bir şehvetle dolup taşan *Aynalı Venüs*'ünü seyrediyor. Ben: "Buna mı bakıyorsunuz? Günaha girmekten korkmuyor musunuz?" Azıcık utanıp gülüyorlar. Biri sol cebimden görünen küçük kitabın başlığına bakıyor: Stendhal, *Henry Brulard'ın Hayatı*.

Otuz yaşlarında, uzun boylu esmer bir tip Luz'a askıntı olmuş: "Yalnız mısınız? – Kocam bekliyor."

Restoranda bir Japon yemeğe başlamadan önce ıstakoz tabağının resmini çekiyor.

Monet'nin resmini yaptığı kırmızı evin etrafını kazıklarla çevirmişler. Çalışma var. "Uzun mu süreceksin? – Bir ay." Onu en son görenlerden olacaktım.

İtalya Cumhurbaşkanı mafya cinayetlerine kurban gidenlerin ailelerini düzenli olarak teselli ediyor. Yorgun ve yaşlı bir vampire benziyor. Tam gün çalışma.

Elbette herkesten yeni özveriler isteniyor. Vergi arttırımı. Komünist Parti, her yerdeki gibi, kendine başka bir isim arıyor.

Odyseus, mavi beyaz, bir kez daha geçiyor.

Bir akşam trattoria'da bir garson kız, kırk yaşlarında, esmer, yapılı, oldukça hoş, pek şen şakrak, geçerken Luz'un yanağından makas aldı.

Hava çok sıcak olduğunda, bazen martılar havuzun yanındaki çimenlere kadar geliyorlar.

Ruslar Papa'yı öldürmeye çalışıyordu. Patriklerinin dönüşüne katlanmak zorunda kaldılar. Uyarılmışlardı. Boşuna.

Demokrasiyi yaymak için, aynı anda çok Arap öldürmek mi lazım artık? Böyle söylüyorlar.

Tayvan adası Konfüçyüs'un anısını görkemli bir şekilde kutluyor: en azından ajans fotoğraflarının söylediği bu.

Bu sabah, Luz'da heyecan anı. Kısa göz yaşları. "Ölmemeli insanlar."

Başkanlar buluşuyor. Zirveler birbirini izlemekte. Gerçek rakamlar bilinmiyor. Dünyada, hoşnutsuzluk zaman zaman çekingенliğe kapılmadan dile getiriliyor. Sert bir şekilde düzene çağrılıyor.

Bütün sanat tarihçileri şaşkın: başına gelen peş peşe ve zalim yaslar Tiziano'nun yaratıcılığını hiç yavaşlatmamışa benziyor. Ölmesi için veba lazım. Salgının ardından, La Salute Kilisesi buradan geliyor.

Luz ile mavi sandalda, San Michele mezarlığı, pembe ölümler adası. Ona sedefli güzel bir dürbün aldım.

San Francisco'ya telefon ediyor. "Her şey yolunda mı? – Evet."

Gazeteci bir kız arkadaş bana şöyle demişti: "Ne yapıyorsunuz? – Aynı şeyi. – Neden? – Hiç. – Sizi orada görmek isterdim. – Olmaz. – Elbette, siz, siz bir yazarınız. – Artık bir yazar hiçbir şey değil. – Böyle diyorlar."

Oysa bu şöyle olmalı: her şey yazılabilir, ama bunları okuyacak kimse yok.

Bir kadın –otuzunda, sarışın, burjuva, mücevherler, zarif ince– restoranda Luz'a asılıyor. Gülüşmeler, baştan çıkarma numaraları, yakınlaşmalar. Ben tuvaletteyken: "Bana geliyor musunuz?" Luz: "Özür dilerim, yarın sabah uçağım kalkıyor. – Peccato" (yazık).

Kadınlara bir bakış: tartma, ret ya da kaçamak kabul: belki bir başka zaman. Ne kâğıtlar dolardı bunlarla!

Couperin, *Krallık Konserleri*'nin yayını, 1722 (Watteau'nun ölümünden bir yıl sonra): "Bundan sonra gelen parçalar şimdi-

ye kadar verdiklerimden farklı bir türdedir. Sadece klavsene değil, kemana, flüte, obuaya, viyolaya ve fagota da uygundur. Onları on dördüncü Louis'nin yıl boyu hemen hemen her pazar günü getirdiği küçük oda müziği konserleri için besteledim. Bu parçalar Duval, Philidor, Alarius ve Dubois beyler tarafından icra edildi. Ben klavsen çalıyordum. Hem halk tarafından benimsenmiş, hem de müteveffa kral tarafından beğenilmişlerdi. Elimde ilerde eksiksiz birkaç cilt ortaya çıkaracak kadar malzeme var. Onları tonlarına göre sınıflandırdım ve 1714 ve 1715'te sarayda bilinen başlıklarını aynen muhafaza ettim."

İndirgenemezler mi? Sen de öyle. Geç.

Manolyadan bahsetmedim mi ben? Akasyanın karşısında daha derin bir sessizlik. Geceyi tersinden yakalıyor, onu derinleştiriyor, allayıp pulluyor, yutuyor. Akasya: aydınlık öğleden sonra ayakta. Defnelerse kuytu ve serin yerleri genişletiyorlar.

Kızıl uzun akşamlar, hafif rüzgâr, hafif kırıksıklık, gri-mavi gece başlarken gülmek için nanik.

Kesik dalların kokusu. Kedi kulağı. Monteverdi'de bitmez tükenmez günbatımı demetleri: halka olmuş koro, kadın erkek herkes sesini uzatıp kayboluşunu mümkün mertebe geciktirerek, amin, amin ve gene Luther'in kolektifleştirilmiş seferberliğinin tam tersi, yüzyılların yüzyılında görüşürüz, elveda, görüşürüz, elveda, amin.

Yoo hayır, horoz ötüşü, geldik; doğruluyoruz: Watteau, daima! Duygusuz Gilles! Mezetin'in fotoğrafını çektim! Terasta otururken!

Zaman geçtikçe ya da geçer gibi yaptıkça, bu tablolar inanılmaz oluyor. Onları yeniden projeksiyonla beyaz duvarda seyrediyorum, Gilles, Mezetin, Aldırmaz Adam, La Finette, Seranatçı, Mahrem Tuvalet, Pâris'in Yargısı, Kythera'ya Yolculuk, Venedik Karnavalı, Hayatın Hoşlukları, Balo Zevkleri. Sonunda, koca Gilles'in masum ve beyaz güneşiyle sağdaki çok anlamlı faunası ve çok şey söylemekte ondan hiç de aşağı kalmayan alttaki eşeğin gözü iç içe geçiyor; Turner tarafından kopya edilen ve Constable'ın "ne kadar yumuşak, ne kadar erimiş, ne kadar ilik gibi, tatlı bir balla resmedilmiş gibi" dediği Zevk-

ler'deki su fıskiyeleleri ve klarnetçi; Kythera'daki insanların anlamsız bastonları, direkler ve aşklar, kolunu bana ver, buraya gel; kırık kıvrımlar, ipek, yapraklar, sütunlar, ağaç gövdeleri ve taştan banklar; oynayan, iten, davet eden, işaret eden eller; gitarlar, yelpazeler, muhabbetler, dansta reveranslar; kızıklar, mavilikler, yeşiller, boğuk kırmızılar... Hiç kimse, karşınızda, içinde yüzdüğü maddenin manyetik, gösterilmemiş, aşılmaz çizgisini soldan sağa -ona göre sağdan sola- açıp gösteren Aldırmaz Adam'dan daha az aldırılmaz olamaz. Fiyonklu sol ayağa karşılık veren yapmacıkla açılmış (kapıyor) kollar, gökteki bitkisel oluşum, omzun üstünde kadife illüzyonist pelerini, tek yaptığı bizim onu seyrettiğimizi sandığımız dünyanın yokluğuna bakmak. Her şey bomboş. Boşluğun zevkleriyle oynamayı, dans etmeyi, zevk almayı ve anında yok olmayı bilen için her şey bir ve farklı. Cinsellik ölümü hak etmiyor, hayır, ama kesinlikle ölüme aşk acısı çekertmek gerek. Aranacak başka anlam yok. Bu rüya tablolar o kadar şiddet dolu, kendilerinden o kadar emin, yaygın neşeleri içinde o kadar ağırbaşlılar ki, zamanda bizden önde gitmekten hiç vazgeçmeyecekler. Aldırmaz Adam, La Finette: ne çift ama. Sanırım, boyun eğme falan olmaksızın, eşitliğin düşünüldüğü tek ikili. Gitarıcı, taş sıranın üstünde dramın bu tek gerçek sakinleri için çal. Kalk Gilles, güneş, onların kesinlikle suçlu olmayışlarını aydınlat. Size gelince Kythera'nın, Balo'nun, Venedik Karnavalı'nın insanları, sizden kadirbilir bir düşünce bile istenmiyor, her şeyi unutmakta özgürsünüz siz. Sahiden, elmanızı kim veriyorsunuz? *Mahrem Tuvalet'*teki güzel günahkâra mı? Elbette.

Işığsı söndürüyorum. *Player II'*deki, *Sea Sky'*daki kasaları düşünüyorum. Okyanus üstünde iyi geceler yavrularım.

Geena'dan faks: "Nöbet için OK. Mozart."

Bir şişe şampanya. Akşam saat altı, orada öğlen, çanlar, sis.

Tabloları açıp tekrar seyre diyorum, en çok da *Hayatın Hoşlukları* üzerinde duruyorum, solda, kırmızı koltuğundaki gitarlı sarışın ve yeşilli küçük Luz'u yeniden görmek için. Projeksiyonda gösterdiğim ayrıntı doğal büyüklükte. Bu kadar sınırlı bir yüzeyde bunca olay? Evet.

Tablo Londra'da. Watteau, iklimi kendisine iyi gelmeyen İngiltere'ye yaptığı yolculuktan sonra gitgide daha çok öksürmeye başlamış ve sona doğru ilerlemiş: 18 Temmuz 1721, Nogent-sur-Marne. Yaz ortasında ölüm: mutluluk.

Şimdi... Ne? Hayır... Sanrı mı? Hayır canım... *Aldırmaz Adam*'daki bir şey... Ceketle pantolonun birleştiği yerde sağlı sollu şişkinlik... Bu vurgu yapılmış zirve çıkıntısı, bu silindir biçimli eğiklik, bu kabarıklık... Şey demeyeceksiniz ya herhalde... Maalesef diyeceğim... Saint-Victoire Dağı... Pantolonun içinde yanlamasına, silindir biçiminde... Oh, ama bir ereksiyon *böyle* düşünülmez ki, düşünsenize... Bütün öğelerin ve bütün doğal maddelerin bir araya gelmesi lazım... Ben de tam bunu söylüyordum ya işte: tatlı, vurdumduymaz, zarif, şık sedefli haberci yıkanmış gibi duran, ıslıl ıslıl gümüşü orman içinde o çıtkırıldım haliyle hiç de vurdumduymaz değil, tam tersine... Oraşı kabarmış, buna hiç şüphe yok... Evet, Fransızcada buna böyle denir. Aynı sözcük, mesela yüreği kabarmış anlamında da kullanılıyorsa elimden bir şey gelmez. Ya size göre Cézanne, mesaj aynı mı? Tabii canım... Aman bundan eleştirmenlere, müzecilere, üniversite üyelerine ve memurlara hiç bahsetmeyin... Hiç yoktan bir alay zırva... Ne olursa olsun... Saplantılı... Ressamlar belki de takıntılı değiller, olamaz mı? *Olympia* zamanında az skandal yaratmadı mı? Ama onun otuz bir yaşındaki bir Manet tarafından yapıldığı hep unutulur... Ah öyle mi? O kadar genç miymiş? Kaç yaşında öldü? Elli bir mi? 1832'de doğdu... *Kırmızı ve Siyah*'tan iki yıl sonra... Kuşaklar, belli etmeden meşalenin devri... "Bunu okuyan gözler ışığa henüz açılıyor"... İşte tarihin nasıl ele alınması gerektiği... Güney'de duygusal bakış açısı... Dilerseniz: Joyce, Manet'nin ölümünden bir yıl önce doğuyor... Mallarmé'nin soluğu kesilirken, Céline dört yaşına girmiş bile... Céline doğduğunda, Proust yirmi üç yaşında... Joyce Eiffel Kulesi yapıldığında yedi yaşında... Sade'in ölümünde, Stendhal otuz bir yaşında... Vesaire... Listeyi tamamlayınız... Zekâ, küresel polisin aleyhin de, gizli tarihi canı nereye isterse oraya üflüyor... Herkes dönemin uyguladığı baskılara göre elinden geleni yapıyor... Bu satırların yazarı *Guernica*'yla aynı zamanda doğdu, sığınmacı dürüst Bask köylü kadınları tarafından büyütül-

dü... Seslerini duyuyor... Tarihöncesinden kalma dillerini... Onların göğüslerine bastırıldı... Onların saçlarını, boyunlarını, kollarını duyuyor; kahkahaları arasında uyanıyor.. Daha sonraları, odasının duvarında Watteau'nun *Bir Parkta Toplantı*'nın bir röprodüksiyonu... Tur tamamlandı, başkası gerekmez artık... Bir görüntü, bir deri, bir aksan, bir eğri...

Evet, gerçekten de şu kabarıklığı görmeye kalkmamalıydı... Kolların açılıp-kapanmasıyla iyice ortaya çıkmış... Ve Cézanne'nin tepelerinde yeşil dokunuşlu küçük bulutuyla on mavili dağının tepesi... Tuval üzerinde bırakılan beyaz adacıkların anlamı. Plan plan hafiflik, soluk... Siz Monet'nin, Cézanne'ın ya da diğerlerinin doğan güneşle, batan güneşle, sudaki yansımalarla, nilüferlerle, saman yığınlarıyla, kavaklarla, çamlarla, dağlarla, yani doğanın kendisiyle ilgilendiklerine inanmıyorsunuz herhalde? Oh, iyi gidiyor... Bir kaya bloku hiçbir zaman bu kadar özenle, moral ve yerel titizlikle, her bir fırça darbesi bu kadar hoyratça renkli taze algılanmadı... Ya aldırılmaz haberci, 25,5 x 19, La Finette gibi mi? O kadar küçük mü? Çok mu büyük?

Saçmalıklar... Nicole, "İlginç bir zekâ, biraz delice" derdi... "Eğlenceli" (Gena)... "Fazla klasik" (Richard)... Bunu Luz'a söyleyeyim mi? Üç kadeh şampanyadan sonra? Ancak hareket halindeki sanattan konuşmalı. Mesela: "Tiziano'nun *Kutsal Aşk ve Dindışı Aşk*'ında sağdaki kırmızı kumaşın nasıl bir mucizeyle havada tek başına durduğunu bana söyler misiniz, sanki o çıplak kadının solda iki kolu varmış gibi? – Bir efekt meselesi bu. – Sahiden de."

Duvarı sadece *Aldırılmaz Adam*'ı bırakıyorum. Sanrı. İma mı? Yanılsama mı? Kabul edilmez gizli anlaşma-çarşışma mı? Katalog metnini yazan, okul çocuklarını ve turistleri müzeye götüren ben değilim. O halde, geçmiş bir devrin aslında fazla abartılmış hoşluklarına ya da açık hava ressamlarının çetin ve Flaubert vari kuzeyli çabalarına zincir vuralım. Siz *orada* bir şey görüyor musunuz, siz? Ne?

Dolar bozdurmam lazım, bankaya gidiyorum. Herkeste bir hareket, uzun bir kuyruk, bilgisayarlar arızalı. O halde başka bir bankaya? Hayır, Mösyö, *bütün sistem böyle*. Hiçbir hesap iş-

lemi yürütülemiyor, her şey elektroniğe bağlı. Veznedekilerden biri klavyesinin önünde tempo tutuyor, beyaz ekran, siyah ekran, anında birbirinden ayrılan dörtgenler, dağınık belleğin afişe edilmesi. "Peki benim çekim?" diyor şişman bir Alman kadın, "benim çekim? – İçerde, Madam, çıkacaktır, merak etmeyin. – Ben çekimi isterim!"

Sistem mi? Ama hangi sistem? Mahalle? Şehir? Ülke? Gezegen? Devrelerde kara delik ya da virüs mü? Sotheby's ve Christie's'de satış seanslarına ara mı verildi? Ya silah teslimatı? Havaaalanları? Limanlar? Patlayıcı dağıtımı kesildi mi? Toplu rehinerler? Ah, hayır, sonuçta yanlış alarmmış. Bütün gözler ekranlara kilitli. Ama aletin çalışmaya başlamasını, verileri en başından yeniden işleme koymasını beklemek lazım.

Paris'e giden Luz'u uçağına götürüyorum, dönüyorum... Kış hazırlıkları yani... Isıtma çalışıyor mu? Pencerelerin geçirmezliği tamam mı? Havuz kapatıldı, kitap ve disketler satın alındı, sıcak tutan üç mont, çizmeler... Ekim, hâlâ yüksek basınç, güzel günler... *Player II* yolda. Luz Noel'de ve yeni yılda burada olacak mı? İlkbahar ve gelecek yaz? Söyledi, değişimlerini telefonda deşifre edeceğiz. Froissart bunu siz istediniz. Meditasyon konumundasınız işte. Ufukta sizi bekleyen bomboş uzun saatler. Peki ya Anılar? Neden olmasın? Rüzgâr üfürür, yağmur dövüp duruken, her şey kapanıp, kapkara, kopkoyu olurken? Arada bir soğuk ışık tünelleriyle birlikte? Korunaklı kütüphanede? İki *ziyaret* arasında mı? Sol üst köşeye VE ve buradaki vapurların plaka numaraları gibi rakamlarla tarih koyup yazmaya başlayarak?

Başlangıç yavaş mı, hızlı mı?

"Geliyorum, küçük saray hazır, güneş gri telefonlar üzerinde parlıyor."

Ya da:

"Burada her zamanki gibi, on hazirana doğru, nedeni ma-lum, gökyüzü döner, ufuk sürekli ve sıcak ince bir sisle kaplanır, akşamların gerçek tiyatrosuna girilir."

Gün kayıyor, bembeyaz ay sabahki kızıl güneşin yerini aldı; yeşil siyah gecenin içinde rıhtımdan gelen gürültüler ayrışıp yükseliyor.

Bahçedeki lahde bir göz kırpış.

Venedik Karnavalı, Fransız yazar Pierre Froissart ile kara delikler üzerine uzman olan genç Amerikalı fizikçi Luz'un Venedik'te geçen hikâyesi. Yasadışı etkinlikler, tablo kaçakçılığı, sanat eserleri mafyası, uluslararası şebekeler; satır aralarında, Stendhal, Cézanne, Monet, Watteau ve Warhol...

Çağdaş Fransız yazınının en önemli yazarlarından Philippe Sollers, yaşamı görüntü ve bellekle sınırlandırılan 21. yüzyıl tiranlığı ve Gösteri Toplumu üzerinde *göz gezdiriyor*.

Kapakdaki resim: *Venedik Büyük Kanalı*, Manet.

ISBN 978-975-08-1251-4

10 YTL